

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SAMATYA ANARAD HIĞUTYUN ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ
RESTORASYON PROJESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Büşra BARUTÇU

Mimarlık Anabilim Dalı

Restorasyon Programı

KASIM 2012

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SAMATYA ANARAD HIĞUTYUN ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ
RESTORASYON PROJESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Büşra BARUTÇU
(502091217)**

Mimarlık Anabilim Dalı

Restorasyon Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Zeynep AHUNBAY

KASIM 2012

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502091217 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Büşra BARUTÇU**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**SAMATYA ANARAD HIĞUTYUN ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ RESTORASYON PROJESİ**” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Zeynep Ahunbay**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç. Dr. Deniz MAZLUM**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Cengiz CAN
Yıldız Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : **10 Eylül 2012**
Savunma Tarihi : **7 Kasım 2012**

ÖNSÖZ

İlk olarak tez süresince bilgisi ve yakın ilgisi ile beni yönlendiren değerli hocam Prof. Dr. Zeynep Ahunbay’a teşekkür ederim.

Rölöve ölçümleri sırasında ve kilise ile ilgili araştırmalarımda yardımlarını esirgemeyen Gusto Adem’e, ihtiyaç duyduğum her konuda yardımı ve manevi desteği ile yanımda olan dostum Gizem Çelik’e, aynı heyecanı paylaşıp Buka Mimarlık ile meslek hayatına birlikte adım attığım dostlarım Mimar Seçil Boga ve Mimar Amine S. Alkan Reis’e, “olmazsa olmazlar”ım Mimar Zeynep Ç. Çınar ve Mimar Sibel Senyücel’e, koşulsuz sevgi ve inançlarıyla her zaman yanımda olan sevgili annem, babam ve tüm aileme sonsuz teşekkürler.

Eylül 2012

Büşra Barutçu
Mimar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	xi
ÖZET.....	xvii
SUMMARY	xix
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı	1
1.2 Çalışmanın Kapsam ve Yöntemi	1
2. GENEL TARİHÇE	3
2.1 Ermeni Kilisesinin Oluşumu	3
2.2 Ermeni Katolik Kilisesi'nin Ana Kilise'den Ayrılması	5
3. İSTANBUL'DAKİ ERMENİ KATOLİK KİLİSELERİNİN MİMARİ	
ÖZELLİKLERİ	9
3.1 Kilisenin Tanımı ve Ortaya Çıkışı.....	9
3.2 Batılılaşma Sürecinde Kentteki Mimari Değişimler	9
3.3 19. Yüzyılda Hristiyan Dini Mimarisi	11
3.4 Kilisenin Bölümleri	12
3.5 İstanbul'daki Ermeni Katolik Kiliseleri	12
4. İSTANBUL'DA ERMENİLER	21
4.1 Bizans Dönemi	21
4.2 Osmanlı Dönemi	23
4.3 Cumhuriyet Dönemi	29
5. SAMATYA SEMTİ.....	31
5.1 Konum	31
5.2 Coğrafi ve Fiziksel Yapı	32
5.3 Tarihçe.....	32
6. ANARAD HIĞUTYUN ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ	39
6.1 Yapının Konumu ve Çevresi	39
6.2 Yapının Tarihçesi	39
6.3 Yapının Mekansal Tanımı	41
6.3.1 Avlu.....	41
6.3.2 Mesrobian Papaz Okulu	42
6.3.3 Papaz evi	42
6.3.4 Avludaki ek yapılar	43
6.4 Kilise	43
6.4.1 Giriş mekanı (Gavit)	43
6.4.2 Naos	44
6.4.3 Koro yeri	45

6.4.4 Apsis.....	46
6.4.5 Soyunma odası	46
6.4.6 Vaftiz odası	47
6.4.7 Galeri.....	48
6.4.8 Kuzeydoğu balkonu.....	48
6.4.9 Güneybatı balkonu	49
6.5 Cephe Özellikleri.....	50
6.5.1 Güneydoğu cephesi	50
6.5.2 Kuzeybatı cephesi	51
6.5.3 Kuzeydoğu cephesi	52
6.5.4 Güneybatı cephesi	52
6.6 Kullanılan Malzeme ve Yapım Teknikleri	53
6.6.1 Kullanılan malzemeler	53
6.6.2 Yapım teknikleri.....	54
6.6.2.1 Temel ve duvarlar.....	54
6.6.2.2 Tekil taşıyıcılar.....	55
6.6.2.3 Döşeme.....	55
6.6.2.4 Kemerler.....	55
6.6.2.5 Gergi elemanları.....	56
6.6.2.6 Üst örtü.....	57
6.6.2.7 Çatı	57
6.6.2.8 Kapı ve pencereler.....	57
6.6.2.9 Merdivenler	59
6.6.2.10 Ahşap donanım ve ayrıntılar	60
6.7 Bezeme Özellikleri	61
6.8 Yapıdaki Bozulmalar.....	62
6.8.1 Malzeme bozulmaları.....	63
6.8.1.1 Taş	63
6.8.1.2 Ahşap elemanlar	63
6.8.1.3 Mermer elemanlar	63
6.8.1.4 Karo mozaik yer kaplaması.....	63
6.8.1.5 Harç ve sıvalar.....	63
6.8.2 Uygun olmayan kullanıcı müdahaleleri	64
7. RESTİTÜSYON ÖNERİSİ	65
7.1 Restitüsyon Sorunları	65
7.2 Kaynakla; Tarihi Fotoğraf ve Belgeler	69
7.3 Restitüsyon Önerisi	71
8. RESTORASYON ÖNERİSİ.....	73
8.1 Sağlamlaştırma	73
8.2 Bütünleme.....	73
8.3 Yenileme.....	74
8.4 Temizleme	74
8.5 Tesisat ve Sunum Sorunları.....	75
9. SONUÇ.....	77
KAYNAKLAR.....	79
EKLER.....	81
ÖZGEÇMİŞ.....	287

KISALTMALAR

D.B.İ.A : Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi

İ.K.T.V.K.K : İstanbul Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1	: 4. yüzyılda Ermenistan haritası.....	4
Şekil 2.2	: İstanbul'daki Ermeni Kiliseleri'nin mezheplere göre dağılımı.....	7
Şekil 3.1	: Karaköy, Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi.....	13
Şekil 3.2	: Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi.....	14
Şekil 3.3	: Surp Hisus Pırgiç Kilisesi.....	14
Şekil 3.4	: Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi	15
Şekil 3.5	: Surp Yerrortutyun Kilisesi	15
Şekil 3.6	: Verapohum Kilisesi.....	16
Şekil 3.7	: Surp Hovhan Vosgeperan Kilisesi	16
Şekil 3.8	: Surp Hovhannes Mıgırdiç Kilisesi	17
Şekil 3.9	: Surp Boğos Kilisesi.....	17
Şekil 3.10	: Surp Levon Kilisesi.....	18
Şekil 3.11	: Surp Andon Kilisesi	19
Şekil 3.12	: Pangaltı, Anarad Hıgutyun Kilisesi.....	19
Şekil 4.1	: İstanbulTarihi Yarımada'da Ermenilerin yerleştirildikleri altı bölge.....	24
Şekil 4.2	: Üsküdar Surp Garabet Ermeni Kilisesi	26
Şekil 4.3	: Samatya Surp Kevork Kilisesi	27
Şekil 5.1	: Samatya bölgesi.....	31
Şekil 5.2	: Bizans dönemi İstanbul haritası (Alexander van Millingen, 1899).....	36
Şekil 5.3	: Samatya semti Surp Kevork Kilisesi 20. yüzyıl başından fotoğrafı.....	37
Şekil 5.4	: Samtya semti Surp Kevork Kilisesi günümüz fotoğrafı.....	37
Şekil 6.1	: Anarad Hıgutyun Ermeni Katolik Kilisesi hava fotoğrafı	39
Şekil 6.2	: Kuzeydoğu duvarı, alaturka kiremit çatı örtüsü.....	40
Şekil 6.3	: Kuzeydoğu duvarındaki gergi ve kılıçlar.....	40
Şekil 6.4	: Vaziyet Planı	41
Şekil 6.5	: Duvar örgüsünde kullanılan harman tuğlası fotoğrafı.....	54
Şekil 6.6	: Yapıda taş ve tuğla kullanılan kısımlar	55
Şekil 7.1	: Kilise iç mekan görünüşü	67
Şekil 7.4	: Kilisenin caddeden görünüşü	69
Şekil 7.5	: Caddenin görünümü	69
Şekil 7.6	: Kilisenin cadde cephesi 1989-90.....	70
Şekil 7.7	: Kilisenin cadde cephesi 1992	70
Şekil 7.8	: Ek yapının kapattığı dükkan penceresi.....	70
Şekil 7.9	: Kuzeydoğu yönündeki ilk dükkanın teras çatısı.....	71
Şekil A.1	: 1913 tarihli Samatya semti Alman Mavileri haritası.....	83
Şekil A.2	: 1912 tarihli Samatya haritası	83
Şekil A.3	: Kilise cemaati tarafından İ.K.T.V.K.K.'na verilen dilekçe.....	83
Şekil B.1	: Apsis yönünden nartekse bakış.....	85
Şekil B.2	: Güneydoğu duvarından nartekse açılan ahşap kapı	85
Şekil B.3	: Galeri katına yükselen köşe plastırlar	86

Şekil B.4	: İyonik pilastır başlıkları	86
Şekil B.5	: Galeri katına çıkan merdiven	86
Şekil B.6	: Narteksi sınırlayan korint başlıklı ahşap sütunlar	87
Şekil B.7	: Kuzeydoğu duvarından nartekse açılan demir kapı	87
Şekil B.8	: Güneybatı duvarındaki demir kapı ve merdiven korkuluğu	88
Şekil B.9	: Kuzeydoğu duvarı üzerindeki mermer levhalar.....	88
Şekil B.10	: Kuzeydoğu duvarı	89
Şekil B.11	: Güneybatı duvarı.....	89
Şekil B.12	: Kuzeydoğu duvarındaki sunak	90
Şekil B.13	: Güneybatı duvarındaki sunak.....	90
Şekil B.14	: Kuzeydoğu duvarındaki ahşap vaaz kürsüsü	91
Şekil B.15	: Tonoz genişliğince devam eden demir gergiler	91
Şekil B.16	: Güneybatı duvarındaki mermer levhalar.....	92
Şekil B.17	: Kuzeydoğu duvarındaki mermer levha	92
Şekil B.18	: Güneybatı duvarı genel görünüş ve tepe pencereleri	93
Şekil B.19	: Tepe penceresi	93
Şekil B.20	: Tonoz ve kemer.....	94
Şekil B.21	: Bezemeli kemerler	94
Şekil B.22	: Koro alanındaki mermer korkuluk	95
Şekil B.23	: Koro alanına açılan rahip odası giriş kapısı	95
Şekil B.24	: Koro alanına açılan vaftizhane giriş kapısı	95
Şekil B.25	: Vaftizhane girişi yanındaki mermer yazıt	96
Şekil B.26	: Kuzeydoğu balkonu ahşap ve metal korkuluk	96
Şekil B.27	: Güneybatı balkonu ahşap ve metal korkuluk	97
Şekil B.28	: Apsis genel görünüş ve Hz. Meryem sunağı.....	97
Şekil B.29	: Apsis duvarı üzerindeki niş	98
Şekil B.30	: Apsis duvarı üzerindeki niş	98
Şekil B.31	: Apsis zemin kaplaması.....	99
Şekil B.32	: Apsis tavan görünüşü	99
Şekil B.33	: Soyunma odası kapı kemeri	100
Şekil B.34	: Soyunma odası karo mozaik zemin kaplaması	100
Şekil B.35	: Soyunma odası güneydoğu duvarındaki demir kapı	100
Şekil B.36	: Soyunma odası güneydoğu duvarı el yıkama bölümü	101
Şekil B.37	: Soyunma odası kuzeydoğu duvarı	101
Şekil B.38	: Soyunma odası giriş kapısı yanındaki mermer levha.....	102
Şekil B.39	: Soyunma odası ahşap dolap ve ahşap merdiven	102
Şekil B.40	: Soyunma odası ahşap tavan kaplaması	103
Şekil B.41	: Vaftiz odası kapı kemeri ve çürüyen tavan kaplaması.....	103
Şekil B.42	: Vaftiz odası karo mozaik zemin kaplaması	103
Şekil B.43	: Vaftiz odası güneydoğu duvarındaki demir kapı	104
Şekil B.44	: Vaftiz odası güneybatı duvarındaki pencere görünüşü	104
Şekil B.45	: Vaftiz odası güneybatı duvarındaki mermer levha	105
Şekil B.46	: Vaftiz odasındaki ahşap dolap ve ahşap merdivene bağlantı.....	105
Şekil B.47	: Mermer vaftiz kurnası	106
Şekil B.48	: Vaftiz odası ahşap tavanı	106
Şekil B.49	: Narteksin üzerindeki galeri korkuluğu.....	107
Şekil B.50	: Galeri katı demir merdiven korkuluğu ve ahşap küpeşte.....	107
Şekil B.51	: Güneydoğu duvarındaki yuvarlak pencere.....	107
Şekil B.52	: Galeri katı genel görünüş	108
Şekil B.53	: Galeri ahşap korkuluğu	108

Şekil B.54 : Galeri katı silme ve iyonik başlıklı plastırlar	108
Şekil B.55 : Kuzeydoğu balkonu iç mekandan bakış.....	109
Şekil B.56 : Kuzeydoğu balkonu koro alanından bakış	109
Şekil B.57 : Kuzeydoğu balkonu demir korkuluk.....	110
Şekil B.58 : Kuzeydoğu balkonu güneydoğu duvarı	110
Şekil B.59 : Vaftiz odasından kuzeydoğu balkonuna çıkan ahşap merdiven	111
Şekil B.60 : Kuzeydoğu balkonu tavan kaplaması.....	111
Şekil B.61 : Güneybatı balkonu iç mekandan bakış	111
Şekil B.62 : Güneybatı balkonu zemin kaplaması	112
Şekil B.63 : Güneybatı balkonu kuzeybatı duvarındaki ahşap doğrama	112
Şekil B.64 : Güneybatı balkonu tavanı	113
Şekil B.65 : Güneybatı balkonu demir korkuluk	113
Şekil B.66 : Kilise avlu giriş cephesi (Org. Nafiz Gürman Caddesi)	114
Şekil B.67 : Kilise giriş cephesi.....	114
Şekil B.68 : Avlu giriş kapısı.....	114
Şekil B.69 : Avlu girişi, içten.....	115
Şekil B.70 : Avludan kiliseye girişteki taş merdiven.....	115
Şekil B.71 : Kuzeydoğu dükkan birimi güneybatı duvarı.....	115
Şekil B.72 : Güneybatı yönünde depo olarak kullanılan dükkan birimi.....	116
Şekil B.73 : Güneybatı bahçe duvarına bitişik metal ek	116
Şekil B.74 : Tabutluk bölümü kuzeybatı duvarındaki kapatılmış pencere	117
Şekil B.75 : Kuzeydoğu yönündeki dükkanın kuzeybatı duvarı.....	117
Şekil B.76 : Dükkanlar ve avlu girişi çatı görünüşü	118
Şekil B.77 : Kuzeydoğu yönündeki ilk dükkanın terası.....	118
Şekil B.78 : Papaz evi güneydoğu cephesi	119
Şekil B.79 : Konut olarak kullanılan papaz okulu güneydoğu cephesi	119
Şekil B.80 : Kuzeybatı bahçe giriş kapısı	119
Şekil B.81 : Apsis duvarı zeminindeki çakıltaşı mozaik zemin kaplaması	120
Şekil B.82 : Kilise avlu duvarı kuzeybatı sokak görünüşü	120
Şekil B.83 : Kuzeybatı cephesi avlu kapısı.....	120
Şekil B.84 : Papaz evi güneydoğu cephesi	121
Şekil B.85 : Papaz evi güneydoğu cephesi	121
Şekil B.86 : Papaz evi güneybatı cephesi	122
Şekil B.87 : Papaz evi güneybatı cephesi	122
Şekil B.88 : Papaz evi güneybatı cephesi	123
Şekil B.89 : Avlunun kuzeydoğu duvarına bitişik tek katlı tuğla ek	123
Şekil B.90 : Kilise, güneydoğu cephesi genel görünüş.....	124
Şekil B.91 : Vaftizhane ve papaz evi (Güneydoğu cephesi).....	124
Şekil B.92 : Güneydoğu cephesi vaftiz odası ve konut yapısı (papaz okulu).....	125
Şekil B.93 : Güneydoğu cephesi vaftiz odası duvarına bitişik su deposu.....	125
Şekil B.94 : Güneydoğu cephesi avlu merdivenleri ve giriş kapısı	126
Şekil B.95 : Güneydoğu cephesi üçgen alınlık ve yuvarlak pencere	126
Şekil B.96 : Güneydoğu cephesi soyunma odası ve kuzeydoğu balkonu.....	126
Şekil B.97 : Apsis duvarı	127
Şekil B.98 : Apsis, kuzeydoğu yönü	154
Şekil B.99 : Apsis, güneybatı yönü.....	128
Şekil B.100 : Kuzeydoğu cephesi	128
Şekil B.101 : Kuzeydoğu soyunma odası ve galeri cephesi	128
Şekil B.102 : Kuzeydoğu cephesi, vaaz kürsüsüne açılan demir kapı.....	129
Şekil B.103 : Kuzeydoğu cephesi , naosa açılan lünet pencere	129

Şekil B.104 : Konut yapısı kuzeydoğu cephesi.....	129
Şekil B.105 : Güneybatı cephesi	130
Şekil B.106 : Güneybatı cephesi demir kapı.....	130
Şekil B.107 : Güneybatı cephesi	130
Şekil B.108 : Kilise girişi ve dükkan birimlerinin çatı görünüşü.....	131
Şekil B.109 : Kilise girişi çatı görünüşü	131
Şekil B.110 : Dükkanların tonoz örtüsü.....	131
Şekil B.111 : Dükkanların tonoz örtüsü.....	132
Şekil B.112 : Giriş duvarı özgün taş harpuşa.....	132
Şekil B.113 : Giriş cephesi alınlığı ve parapeti.....	132
Şekil B.114 : Dükkan tonoz örtüsü	133
Şekil B.115 : Dükkan ikinci katı ahşap döşemesi	133
Şekil B.116 : Kuzeydoğu yönündeki ilk dükkanın zemin kat tavanı.....	134
Şekil B.117 : Kuzeydoğu yönündeki ilk dükkanın kuzeydoğu duvarı.....	134
Şekil B.118 : Kuzeydoğu yönündeki ilk dükkanın ikinci kat tavanı.....	134
Şekil C.1 : Vaziyet Planı.....	137
Şekil C.2 : +2.45 Kotu-Zemin Kat Planı-Ölçek: 1/200.....	139
Şekil C.3 : +2.45 Kotu-Zemin Kat Planı.....	141
Şekil C.4 : +5.30 Kotu-Galeri Katı Planı.....	143
Şekil C.5 : A-A Kesiti.....	145
Şekil C.6 : B-B Kesiti.....	147
Şekil C.7 : C-C ve D-D Kesitleri.....	149
Şekil C.8 : E-E ve F-F Kesitleri.....	151
Şekil C.9 : Güneydoğu Cephesi.....	153
Şekil C.10 : Kuzeybatı Cephesi.....	155
Şekil C.11 : Kuzeydoğu Cephesi.....	157
Şekil C.12 : Güneybatı Cephesi.....	159
Şekil C.13 : Org. Nafiz Gürman Caddesi cephesi (Güneydoğu cephesi)	161
Şekil C.14 : Ahşap Pencere Detayı.....	163
Şekil C.15 : Apsis Bezemesi ve Mermer Korkuluk Detayı.....	165
Şekil C.16 : Avlu Giriş Kapısı Detayı-K1.....	167
Şekil C.17 : Kilise Giriş Kapısı Detayı-K2.....	169
Şekil C.18 : Kilise Giriş Kapısı Detayı-K3.....	171
Şekil C.19 : Ahşap Kapı ve Ahşap Sütun Detayı.....	173
Şekil C.20 : Vaziyet Planı Malzeme Analizi.....	175
Şekil C.21 : +2.45 Kotu-Zemin Kat Planı Malzeme Analizi.....	177
Şekil C.22 : +5.30 Kotu-Galeri Planı Malzeme Analizi.....	179
Şekil C.23 : A-A, C-C ve D-D Kesitleri Malzeme Analizi.....	181
Şekil C.24 : Güneydoğu ve Güneybatı Cepheleri Malzeme Analizi.....	183
Şekil C.25 : Vaziyet Planı Hasar Analizi.....	185
Şekil C.26 : +2.45 Kotu-Zemin Kat Planı Hasar Analizi.....	187
Şekil C.27 : +5.30 Kotu-Galeri Planı Hasar Analizi.....	189
Şekil C.28 : A-A ve B-B Kesitleri Hasar Analizi.....	191
Şekil C.29 : C-C ve D-D Kesitleri Hasar Analizi.....	193
Şekil C.30 : E-E ve F-F Kesitleri Hasar Analizi.....	195
Şekil C.31 : Güneydoğu ve Güneybatı Cepheleri Hasar Analizi.....	197
Şekil C.32 : Kuzeydoğu ve Kuzeybatı Cepheleri Hasar Analizi.....	199
Şekil C.33 : Güneydoğu Cephesi Hasar Analizi.....	201
Şekil C.34 : Vaziyet Planı.....	203
Şekil C.35 : +2.45 Kotu-Zemin Kat Planı Restitüsyonu.....	205

Şekil C.36 : +2.45 Kotu-Zemin Kat Planı Restitüsyonu.....	207
Şekil C.37 : +5.30 Kotu-Galeri Katı Planı Restitüsyonu.....	209
Şekil C.38 : A-A Kesiti Restitüsyonu.....	211
Şekil C.39 : B-B Kesiti Restitüsyonu.....	213
Şekil C.40 : B'- B' Kesiti Restitüsyonu.....	215
Şekil C.41 : C-C ve D-D Kesitleri Restitüsyonu.....	217
Şekil C.42 : E-E ve F-F Kesitleri Restitüsyonu.....	219
Şekil C.43 : Güneydoğu Cephesi Restitüsyonu.....	221
Şekil C.44 : Kuzeybatı Cephesi Restitüsyonu.....	223
Şekil C.45 : Kuzeydoğu Cephesi Restitüsyonu.....	225
Şekil C.46 : Güneybatı Cephesi Restitüsyonu.....	227
Şekil C.47 : Güneydoğu cadde cephesi Restitüsyonu.....	229
Şekil C.48 : Vaziyet Planı Restorasyonu.....	231
Şekil C.49 : +2.45 Kotu-Zemin Kat Planı Restorasyonu.....	233
Şekil C.50 : +2.45 Kotu-Zemin Kat Planı Restorasyonu.....	235
Şekil C.51 : +5.30 Kotu-Galeri Katı Planı Restorasyonu.....	237
Şekil C.52 : A-A Kesiti Restorasyonu.....	239
Şekil C.53 : B-B Kesiti Restorasyonu.....	241
Şekil C.54 : C-C ve D-D Kesitleri Restorasyonu.....	243
Şekil C.55 : E-E ve F-F Kesitleri Restorasyonu.....	245
Şekil C.56 : Güneydoğu Cephesi Restorasyonu.....	247
Şekil C.57 : Kuzeybatı Cephesi Restorasyonu.....	249
Şekil C.58 : Kuzeydoğu Cephesi Restorasyonu.....	251
Şekil C.59 : Güneybatı Cephesi Restorasyonu.....	253
Şekil C.60 : Güneydoğu cadde cephesi Restorasyonu.....	255
Şekil C.61 : Ahşap Pencere Detayı.....	257
Şekil C.62 : Apsis Bezemesi ve Mermer Korkuluk Detayı.....	259
Şekil C.63 : Avlu Giriş Kapısı Detayı-K1.....	261
Şekil C.64 : Kilise Giriş Kapısı Detayı-K2.....	263
Şekil C.65 : Kilise Giriş Kapısı Detayı-K3.....	265
Şekil C.66 : Ahşap Kapı ve Ahşap Sütun Detayı.....	267
Şekil C.67 : Vaziyet Planı Müdahale Analizi.....	269
Şekil C.68 : +2.45 Kotu-Zemin Kat Planı Müdahale Analizi.....	271
Şekil C.69 : +5.30 Kotu-Galeri Katı Planı Müdahale Analizi.....	273
Şekil C.70 : A-A ve B-B Kesitleri Müdahale Analizi.....	275
Şekil C.71 : C-C ve D-D Kesitleri Müdahale Analizi.....	277
Şekil C.72 : E-E ve F-F Kesitleri Müdahale Analizi.....	279
Şekil C.73 : Güneydoğu ve Güneybatı Cepheleri Müdahale Analizi.....	281
Şekil C.74 : Kuzeydoğu ve Kuzeybatı Cepheleri Müdahale Analizi.....	283
Şekil C.75 : Güneydoğu Cadde Cephesi Müdahale Analizi.....	285

ANARAD HIĞUTYUN ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ

ÖZET

Tezin konusu olan Anarad Hıgutyun Ermeni Katolik Kilisesi 19. yüzyıl dini mimarisinin İstanbul'daki örneklerinden biridir. Temelleri 1856 yılında atılan neoklasik üsluptaki kagir kilisenin mimarı Andon Tülbentciyan'dır. Tek nefli plan şemasına sahip kilise, gavit (giriş mekanı), naos, koro alanı, galeri, soyunma odası, vaftiz odası, kuzeydoğu ve güneybatı balkonlarından oluşmaktadır. Samatya'da bulunan kilise 1957, 1992 ve 1999 depremi sonrasında onarımlar geçirmiştir.

“Samatay Anarad Hıgutyun Ermeni Katolik Kilisesi Restorasyon Projesi” adını taşıyan bu tez çalışması 9 bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi açıklanmıştır. İkinci bölümde, Ermeni kilisesinin oluşumu ve Ermeni Katolik kilisesinin ana kiliseden ayrılması süreçleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde kilisenin tanımı ve bir yapı türü olarak ortaya çıkışı; Ermeni mimarisinin gelişimi, 19. yüzyıl dini mimarisi ve İstanbul'daki Ermeni Katolik kiliselerinin özellikleri anlatılmaktadır. Dördüncü bölümde, Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde İstanbul'da yaşayan Ermenilerin sosyal ve kültürel özelliklerinden bahsedilmektedir. Beşinci bölümde, kilisenin bulunduğu Samatya semtinin konumu, coğrafi, fiziksel yapısı ve tarihçesi anlatılmaktadır. Altıncı bölümde, Anarad Hıgutyun Ermeni Katolik Kilisesi'nin konum ve çevresi, tarihçesi, mekansal tanımı, cephe özellikleri, kullanılan malzemeler, yapım teknikleri, bezeme özellikleri, yapıda meydana gelen malzeme bozulmaları ve uygun olmayan kullanıcı müdahaleleri açıklanmıştır. Yedinci bölümde, yapıdaki restitüsyon sorunlarından bahsedilmiş, yararlanılan tarihi fotoğraf ve belgeler sunulmuştur.

Sekizinci bölümde, yapının korunarak geleceğe aktarılması amacıyla hazırlanan restorasyon projesi anlatılmaktadır. Kilisenin günümüzdeki durumuna bakıldığında, oldukça iyi korunmuş olduğu görülmektedir. Analitik rölöve ve restitüsyon projesi doğrultusunda hazırlanan restorasyon projesinde sağlamlaştırma, bütünleme, yenileme ve temizleme olmak üzere güncel restorasyon teknikleri önerilmiştir. Koruma projesinde yapıdaki mevcut özgün detay ve yapım tekniklerinin korunması, yapılacak restorasyon müdahalelerinin özgün malzeme, detay ve yapım tekniğine uygun olması esas alınmıştır. Gerekli görülen durumlarda çağdaş restorasyon malzeme ve tekniklerden yararlanılması, uygunsuz eklerden arındırılması öngörülmüştür.

Bu tez kapsamında Ermeni halkının İstanbul'a yerleşim sebepleri, yoğun olarak yaşadıkları bölgeler, tarihsel süreçteki nüfus yoğunlukları, sosyal yapıları, kültür ve mimarlık alanındaki faaliyetleri incelenmiştir. Bu bağlamda tez kapsamındaki mimari çalışmaların yanı sıra cemaatin sosyal yapısının anlaşılması yönünde de katkı sağlanmıştır. 19. yy neoklasik üsluptaki bu kültür varlığının belgelemesi yapılmış; yapının korunarak gelecek nesillere aktarılması için katkı sağlanması amaçlanmıştır.

ANARAD HIĞUTYUN ARMENIAN CATHOLIC CHURCH

SUMMARY

Anarad Hiğutyun Armenian Catholic Church, one of the 19th century sanctuaries in Istanbul is the topic of the thesis. The foundation stone of the neoclassical church was laid in 1856. The church was designed by Andon Tülbentciyan. The single naved church consists of a gavit, naos, chorus, gallery, dressing room, baptistery and balconies. The church is located in Samatya. It has been restored in 1957, 1992 and after the İstanbul earthquake in 1999. The thesis which aims to develop conservation measures for “Anarad Hiğutyun Armenian Catholic Church” consists of nine chapters. In the first part, the purpose, scope and the method of the study is explained. The formation of the Armenian Church and the divergence of the Armenian Catholic Church from the main church is discussed in the second section. The third chapter features the definition and emergence of the church as a building type, the evolution of Armenian architecture, the parts of the church and the characteristics of Armenian Catholic Churches in İstanbul. The fourth part focuses on the social and cultural structure of Armenians living in Istanbul during Byzantine, Ottoman and Republican eras. The fifth chapter, the location of Samatya district and its history are explained. In the sixth part, the location of the Anarad Hiğutyun Armenian Catholic Church, its environment, history, spatial description, facade characteristics, materials used in its, construction, decorative elements, the damages occurred in the building and the inappropriate interventions are discussed. In the seventh section, the changes which occurred in the last century and the reconstitution problems are discussed. The old photographs and documents of the building are presented. In the eighth chapter, the restoration project aiming to conserve and restore the building is presented. At present the church is in relatively good condition. The restoration project is developed by using traditional materials and construction techniques. Improper additions are removed in the restoration. Anarad Hiğutyun Armenian Catholic Church was built out of timber in 1839 in Samatya. As the timber church was ruined and demolished in time, it was rebuilt out of stone and it still exists. The foundation stone of the church in question was laid by Bishop Andon Hasun in September 1856. The stone church was designed by Andon Tülbentciyan, who studied architecture in Rome. The church is built on southeast – northwest direction. The structure is constructed according to neoclassical style. Main walls of the structure are built with ashlar stone on inwards and outwards facing surfaces. There are layers of plaster and paint on ashlar stone wall surfaces. The church is constructed in a yard with an irregular quadrangle plan. The main entrance to the yard area is through northwest façade. The front yard, which one can reach by passing through a double leaf iron gate, was originally covered with stone; however a large part of it, today, is covered with screed. The entrance area was designed as two separate levels. The entrance area – with preserved stone cladding - is covered with vault and measures 2 x 2.50 m. Through this entrance area, using a step, one can reach the front yard which measures 5.70 x 8.17 m. In this area, the floor is covered

with screed. From the front yard, eight steps will lead one to the level on which the church is based. There is a one floor tile structure at the northeast corner of the yard. It has two rooms along with a window facing northeast façade and a door opening towards the yard. The one direction inclined roof is covered with Marseille type tiles. Anarad Hıgutyun Armenian Catholic Church is constructed on an area of 294 m² in total and measures 24.94 m x 16.72 m. The church is located within a yard on the southeast – northwest direction. The entrance to the structure is through the south-eastern wall. The ground floor constitutes of the entrance area of the church (gavit), naos, chorus, apsis, baptistery and dressing rooms. The gallery, for which one has to climb timber stairs from the gavit, and the balcony, which one can reach through dressing room and baptistery, are both located in the upper level of the church structure. Gavit leads one to the naos. The chorus area is raised 14 cm with a marble step from naos, which is identified as 0.00 level. Apsis is raised 46 cm with four marble steps from the chorus area, which is at +0.14 level. The entrance to the baptistery and the dressing room is through the two sides of the chorus area. If one is to have a closer look at the deterioration on the church, one will realize that there is no structural deterioration. However, there are material deteriorations due to time and inappropriate interventions by the user. There is surface wear on stone base of the plasters located on south-eastern façade of the structure due to blooming. On the steps of timber stairs in gavit (GF 01), leading to the gallery floor, there is deflection. There is deflection and chunking on timber stairs leading to northeast and southwest balconies. In the intersection point of southeast – northeast walls of the baptistery room, the timber ceiling covering took water and as a result there is rotting and chunking on the wooden material. In timber gallery (1F01), there is partial deflection on the flooring and chunking on the eight covering timber. There is chunking on some of the timber floor coverings of north-eastern balcony. There is deflection on northwest – southwest corner of southwest balcony timber flooring and on floor coverings between southeast – northwest walls. There is partial rotting and swelling on timber skirting of the north-eastern wall of the naos. Inner and outer wall surfaces of the church are plastered with cemented mixture and painted. There is a sink for washing hands in the corner of southwest – southeast walls of the dressing room. The cavetto vault ceiling of the northwest balcony has wooden covering. The electricity switchboard is located on the intersection of southeast – southwest walls of the baptistery room (GF 06), installation cables are left exposed on the wall surface. There are exposed cables connected to the loudspeakers on southwest and northeast walls of the chorus area. Screed is used on yard flooring. In the outdoors area, adjacent to the south-eastern wall of the baptistery room, there is a tile annex measuring 95 cm and 1.03 m, with a height of 1.55 m. This annex is used as a storage room for water installation. There are steel carriers adjacent to garden wall located on southwest direction. The efforts for building this annex due to the need for a meeting room within the church were in vain. Opposite of this metal annex, one floor tile structure was built adjacent to northeast garden wall of the yard. In the southeastern direction of the church, there are inappropriate user interventions on shops which border the yard as well. The original materials and size of the shop façades have been changed, in addition, there is deterioration on interior areas due to neglect and inappropriate interventions by the users. Within the scope of the restitution works, restitution problems of the church were addressed, a proposal for restitution was prepared and churches with similar characteristics in 19th century were analysed.

Verapohum Armenian Catholic Church, located in Büyükada (Prinkipo), was also designed by Andon Tülbentciyan, the architect of the Anarad Hıgutyun Armenian Catholic Church which is the topic of the thesis. The similarity in façade characteristics of the two churches - both constructed with neoclassical style - is quite remarkable. The common features of the two churches are as follows: the circular window in the entrance façade, windows on lateral façades and iron gates in the entrance. Anarad Hıgutyun Church has a cross-like sketch whereas Verapohum Church has a rectangular plan sketch. Both churches are single naved. Within the scope of the restoration project, prepared in line with analytical survey and restitution project, contemporary restoration techniques; namely reinforcement, completion, renovation and removal, are proposed. In the conservation project, preserving original details and construction techniques of the structure and ensuring that the restoration interventions are in accordance with the original material, detail and construction technique are the main principles. There is need for reinforcement in order to halt the surface wear on stone base of the plasters located on south-eastern façade of the structure. It is suggested to disinfect all timber structures with pesticide to fight against the problem of infestation in timber. Completion is proposed as a solution for stone and timber elements which have structural deterioration. It is required to remove the parts which have deflected and biologically deteriorated in timber floor coverings, timber stairs leading to the gallery and balconies and reinforce them with original material. Inappropriate interventions and additions in interior and outer areas of the structure will be removed. Timber, stone and marble surfaces will be cleaned where necessary. Cement plaster on wall façades will be scraped and upon an analysis in the laboratory, appropriate plaster mixture will be applied. There is no central heating system within the church; and the interior of the church is heated by electrical mobile heaters. Given the user needs and the utilization frequency, no mechanical installation is suggested for the church. Within the scope of this thesis, the reasons of settlement of Armenian public in Istanbul, the regions where there is dense Armenian population, Armenian population density in the historical process as well as Armenian activities in the fields of culture and architecture have been analysed. In that respect, the thesis has contributed in understanding not only the architectural activities of the Armenian society but also its social structure. Despite user interventions on the structure and deteriorations due to time are realized, the church is now in a pretty good condition. There is a community of the church and it still serves its original function. This study serves as documentation of this cultural asset built in 19th century neoclassical style and aims to contribute in preserving the structure for the sake of next generations.

1. GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Amacı

İstanbul ili Samatya semtinde bulunan Anarad Hıgutyun Ermeni Katolik Kilisesi 19. yüzyıl Hristiyan dini mimarisinin örneklerindendir. 1856 yılında temelleri atılan kilise, plan şeması, yapım tekniği ve bezeme özellikleriyle korunmaya değer bir kültür varlığıdır. İstanbul 1 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 1992’de 4273 karar numarası ile tescillenen kilisenin, tescil durumu 2005 yılında yapılan Koruma İmar Planı çalışmaları sırasında yenilenmiştir.

Bu çalışmada yapım tekniği ve diğer mimari özellikleri bakımından İstanbul’daki bir çok 19. yüzyıl Ermeni kilisesi ile benzerlik gösteren yapının koruma projesinin hazırlanması, restorasyon önerisi ile yapının gelecek nesillere aktarılması amaçlanmıştır.

1.2 Çalışmanın Kapsam ve Yöntemi

Çalışma, Anarad Hıgutyun Ermeni Katolik Kilisesi’nin ayrıntılı bir biçimde belgelenmesi, faydalanılan kaynaklardan edinilen bilgiler doğrultusunda restitüsyon önerisinin ve restorasyon projesinin hazırlanmasını kapsamaktadır.

Anarad Hıgutyun Ermeni Katolik Kilisesi rölöve çalışmalarına 05.2.2010 tarihinde kroki çizimleri ve total station ölçümleriyle başlanmıştır. İki gün süren total station ölçüm çalışmalarının ardından, geleneksel yöntemlerle ayrıntılar ölçülmüş, fotoğraflarla belgeleme çalışması yapılmıştır.

Alan çalışması tamamlandıktan sonra rölöve çizimlerine başlanmıştır. Rölöve çizimleri hazırlanırken, bir yandan da yapının tarihsel araştırması için çeşitli kütüphaneler, İstanbul Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu ve Ermeni Patrikhanesi’ndeki kaynak ve belgelerden yararlanılmıştır.

Yapı iyi korunmuş olduğundan fazla restitüsyon sorunuyla karşılaşılmamıştır. Yararlanılan kaynaklar ışığında yapının geçirdiği müdahaleler ve değişimler tespit

edilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda restitüsyon projesi hazırlanmıştır. Restitüsyon projesi hazırlanırken Hovhannes J. Tcholakian'ın “L’eglise Armenienne Catholique En Turquie” adlı kitabından ve İstanbul Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’nun arşivinden yararlanılmıştır.

Yapının restorasyon projesi hazırlanırken, geleneksel malzeme ve yapım teknikleri esas alınmış, gerekli görölen durumlarda çağdaş restorasyon malzeme ve tekniklerinden yararlanılmıştır.

2. GENEL TARİHÇE

2.1 Ermeni Kilisesinin Oluşumu

Ermenistan 4. yüzyılın başında (M.S.301) Hristiyanlığı resmi din olarak kabul ederek, dünyanın ilk Hristiyan devleti olmuştur (Tuğlacı, 1991, s.3). Ermenilerin Hristiyanlığı kabulünde, Krikor Bartev en etkili isimdir. Kapadokya'nın Kayseri kentinde Hristiyan din adamları arasında yetişen Krikor Bartev, Ermenilerin Hristiyanlığa geçişinde önemli bir rol oynamış ve yeni kurulan kiliselerin yönetim ve düzenini üstlenmiştir (Tuğlacı, 1991, s.3). Ermeni halkı kendisine "Aydınlatıcı" anlamına gelen "Lusavoriç" adını ve kendilerine de "aydınlatıcı yandaşı" anlamında "Lusavorçağan" lakabını vermiştir. Hristiyanların ilk ruhani lideri olan Surp Krikor Lusavoriç sadece kendi ülkesi içinde değil, komşu ülkelerde de Hristiyanlığın kabulü için çalışmıştır. Batıda, Lusavorçağan mezhebine bağlı Ermeniler "Gregoryen Ermenileri" olarak adlandırılmıştır (Tuğlacı, 1991, s.3).

Ermeniler Hristiyanlığı kabul ettiklerinde henüz kendi alfabeleri olmadığından, kendi dillerinde İncil ve ayinleri de bulunmamaktaydı (Küçük, 1997, s.143). M.S. 404 yılında Ermeni alfabesinin oluşturulmasından sonra İncil Ermeniceye tercüme edilmiştir (Tuğlacı, 1991, s.3). Ardından yüz kişiyi bulan bir çevirmen kurulu tarafından Yunanca ve Süryanice bütün dini eserler Ermeniceye çevrilmiştir. Ermeni litürjisi, Kayseri litürjisinden ve Ermenilerin eski kültürlerinden yararlanılarak oluşturulmuş; böylece Ermenilere özgü bir usul geliştirilmiştir (Küçük, 1997, s.144; Tuğlacı, 1991, s.3).

Bizans ile İran arasında yer alan Ermenistan 4. yüzyılın sonlarında iki bölgeye ayrılmıştı (Şekil 2.1). İran'da çok tanrılı Zerdüşt dininin yaşanıyor olması, Ermenilerin Hristiyanlığı koruma çabalarını yoğun bir biçimde sürdürmesine neden olmuştur (Tuğlacı, 1991, s.3). İranlıların, Hristiyanlığa tepki gösterip, Ermenilere Zerdüşt dinini kabul ettirmeye kalkışması, 24 Mayıs 451'de Partlarla Ermeniler arasında kanlı bir savaş başlatmıştır (Tuğlacı, 1991, s.3). Avarayr Meydanı'nda 66.000 Ermeni, 200.000 İranlı ile karşı karşıya gelmiş ve bu çarpışma Ermenilerin

mağlubiyetiyle sonuçlanmıştır. Fakat sonraki süreçte, Ermeniler mücadelelerine devam etmiş; İranlıların dini baskılarından kurtulmayı başarmıştır (Tuğlacı, 1991, s.3).

Şekil 2.1 : 4. yüzyıl Ermenistan haritası¹.

Bu mücadele sonucunda 484 yılında Ermeni Kilisesi bağımsızlığına kavuşmuş, Avarayr Savaşı'nı dini bayram ilan etmiştir (Tuğlacı, 1991, s.3).

Hıristiyanlığın kabul edilip sistemleştirildiği ilk dönem sonrasında Ana Kilise'den ayrılımlar (M.S.431) başlamıştır. Ermeniler, o güne kadar yapılan, I. İznik (325), I. İstanbul (381) ve I. Efes (431) Konsilleri kararlarını kabul etmişler; IV. genel konsil olan Kalkedon (Kadıköy) Konsili'ne (451) ise Perslerle savaşta oldukları için katılamamışlardır. Kadıköy Konsili'nden sonra 491 Vağarşabat ve 506 Dvin Konsilleri toplanmıştır. Ermeniler, bu konsillerde Efes Konsili kararlarına sadık kaldıklarını ve Kadıköy Konsili kararlarını reddettiklerini açıklamışlardır (Küçük, 1997, s.163). Kadıköy Konsili kararlarını benimsemeyen Ermeni Kilisesi, o tarihten itibaren Hıristiyanlık dünyasında bağımsız bir cemaat olarak var olmuş, Hz. İsa'nın tanrısal ve insani özelliklerinin birbirinden ayrılmadan ve değişmeden tek bir tabiatta

¹ <http://www.armenica.org/cgi-bin/armenica.cgi?1=3==Armenia>

birleştigi, hem tam bir tanrı, hem de tam bir insan olduğunu savunan “*monofizit*” görüşü kabul etmiştir (Küçük, 1997, s.154).

2.2 Ermeni Katolik Kilisesi’nin Ana Kilise’den Ayrılması

19. yüzyıl Ermeniler için mezhep ayrılıklarının keskinleştiği bir çağ olmuştur. Ermenilerin 12. yüzyılın son çeyreğinde Roma Kilisesi ve Haçlılar ile başlayan ilişkileri zaman zaman güçlenip, zaman zaman olumsuz seyreitse de, Ermeniler hiçbir zaman tamamen Roma Kilisesine bağlı kalmamışlardır (Özyalçiner ve Sezer, 2003, s.299).

11. yüzyıl sonlarında Ermeniler, Roma Kilisesi ve Haçlılar’la ilişkilerde bulunmuşlar, Roma Kilisesi Ermenileri kendisine tabi kılmak için büyük çaba sarf etmiştir (Tuğlacı, 1991, s.279). Ermeni Prensliğine mensup Prens Levon, Batı Alman İmparatorluğu’na tabi olarak Papalığın etki alanına girmiştir. Sonrasında Roma misyonerleri, Ermeni Kraliyet ailesi ile birlikte birçok başpatriği de Katolikleştirmeyi başarmıştır (Tuğlacı, 1991, s.280). Yüksek sınıftaki bu değişim, halk tabakasında etkili olamamış, 1375 yılında Kilikya Ermeni Krallığı’nın sona ermesi ve Gatoğigosluk (Başpatriklik) makamının Eçmiadzin’e bağlanması (1441) sonucu, Katolik etkisi ortadan kalmıştır (Tuğlacı, 1991, s.280).

14. yüzyılda Roma’nın misyonerlik faaliyetleri devam etmiştir (Tuğlacı, 1997, s.280). Doğu’da Hristiyan olmayan halkları Hristiyanlaştırmak ve Roma’ya tabi kılmak amacıyla yürütülen faaliyetlerin merkezi kuzey İran olmuştur (Tuğlacı, 1997, s.280). Kuzey İran’dan Ermenistan’a giren misyonerlerin propagandaları sonucu bazı Ermeni rahipler Katolikliği kabul etmiş ve birçok Ermeni’yi de katolikleştirmeyi başarmışlardır. Rahiplerin oluşturduğu ve “Unitor” adı verilen bu Ermeni-Katolik topluluk zamanla ortadan kaybolmuştur (Tuğlacı, 1991, s.280).

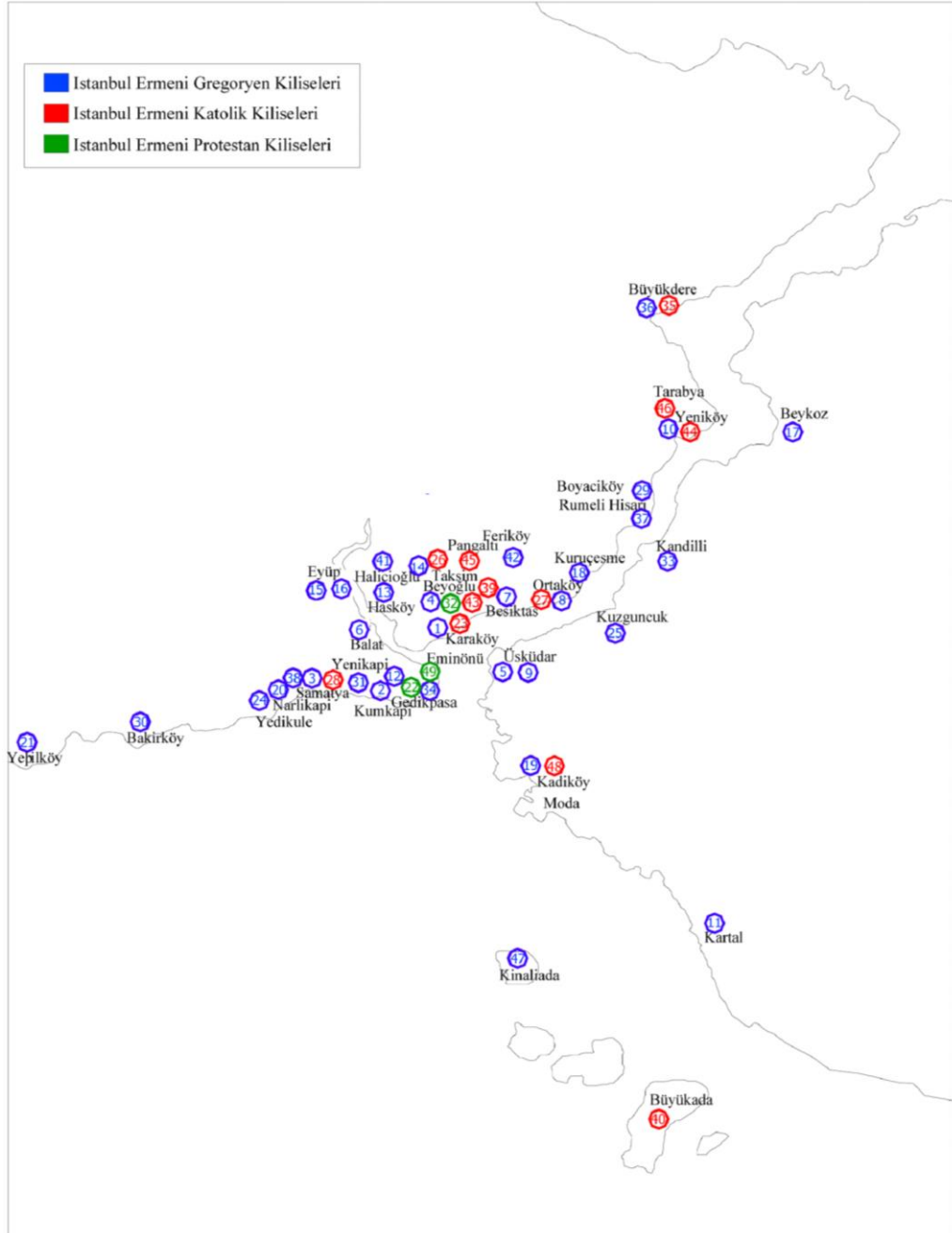
1579 yılında Papa 8. Clement, *İnanç Yayma Cemiyetini* kurmuş ve Hristiyanlar arasında Katolik inancının yayılmasında etkili olmuştur. Bu amaçla kurulan dini cemiyetler arasında en etkin olanlardan biri de *Cizvit*’lerdir. Propaganda amacıyla Ermenistan ve İran’a gelen Jezuit’ler Ermeniler tarafından kabul görmüşlerdir (Tuğlacı, 1991, s.280). İyi eğitilmiş olan bu misyonerler, Ermenileri Katolikleştirme konusunda etkili olmuş, Ermeni kiliselerinde vaaz verme izni dahi almışlardır (Tuğlacı, 1991, s.281). Katolik misyonerler faaliyetleri için Osmanlı

İmparatorluğu'nun merkezi İstanbul'u kendilerine uygun bulmuşlardır. Bunun sebebi burada yaşayan Avrupa'lı elçilerden destek alabilmelerinin mümkün olmasıydı (Tuğlacı, 1991, s.281).

1630 yılında İstanbul'a gelen Latin rahip Clement Galanos, iyi derecede Ermenice bilmesi ve yetenekleri sayesinde pek çok Ermeni patriğinin Katolikliği kabul etmesinde etkili olmuştur (Özyalçın ve Sezer, 2003, s.299). Bu dönemde Katolikliği kabul eden Latin sempatizanı patriklerin, sivillerin ve ruhanilerin amacı Ermeni Kilisesi'nden ayrı bir cemaat kurmak olmamış, aksine dini otoriteyi ele geçirerek, bütün Ermenileri Katolikleştirmeyi hedeflemişlerdir. Galanos, Katolik inancını yayma konusunda Erivanlı Patrik Giragos'un desteğiyle önemli bir faaliyet göstermiş; kalabalık bir Ermeni nüfusa sahip Galata bölgesinde yaşayan Ermeni gençleri kendi etrafında toplamayı başarmıştır (Tuğlacı, 1991, s.282). Bu genç topluluk içinde gelecekte patriklik makamına yükselenler olmuştur. Propaganda faaliyetleri devam ederken, bazı misyonerlerin aşırılıkları Patriklerin tepkisini çekmiştir. Bunun yanı sıra Osmanlı yönetimi de bu faaliyetleri, gelecekte devlet düzeni için bir tehdit olarak görmüş ve olumsuz karşılamıştır (Tuğlacı, 1991, s.282). Taraflar arasındaki mücadele artmış, barış girişimleri Latin rahipler tarafından engellenmiştir. Bu durum çatışmaların daha da artmasına neden olmuştur. Latin rahipler bu kaos ortamında, yabancı uyruklu oldukları için cezalandırılmazken, kendileriyle iş birliği yapan Ermeniler ağır cezalara mahkum edilmişlerdir. (Tuğlacı, 1991, s.283).

Katolik akımını barışçıl yöntemlerle önlemek isteyenler arasında yer alan Patrik Hovhannes Golod, Katolik inancının ileri gelenlerini bir araya toplamış, aşırılığa giden bölücü mezhep ayrılıklarının ileride büyük sorunlar yaratacağı yönünde uyarılarda bulunmuştur (Tuğlacı, 1991, s.283). Bu uyarılar Katolik Ermeni siviller arasında etkili olsa da, Latin eğilimli din adamları üzerinde başarılı olmamıştır. Bu ruhaniler her türlü barışçıl girişimi engellemiş, milli bütünlüğe zarar veren ve Devlet'in siyasi çıkarlarını olumsuz etkileyen faaliyetlere devam etmişlerdir. Osmanlı yönetimi bu olumsuz tutum karşısında, İstanbul ve bütün taşra kentlerindeki Latin eğilimli Ermenilere ağır cezalar uygulamıştır (Tuğlacı, 1991, s.283). Ermenilerin Latin kiliselerine gitmeleri yasaklanmışsa da, Latin rahipler Ermenileri kendi kiliselerine gitmeleri yönünde teşvik etmişlerdir (Tuğlacı, 1991, s.283). Misyoner faaliyetler ve bölücü mezhep kavgaları, Osmanlı hükümetinin kısıtlamaları

ve yasaklamaları ile her iki taraf için de sürgün ya da ölüm gibi cezalarla sonuçlanan olaylara neden olmuştur (Tuğlacı, 1991, s.284). Cemaati birleştirme çabalarının en önemlisi Sultan II. Mahmut döneminde Osmanlı Ermenileri tarafından kurulan bir komisyonca yapılmış, *Sevgiye Çağrı* adı altında bir protokol hazırlanmıştır. Ancak bu girişim de sonuç vermemiştir (Özyalçın, Sezer, 2003, s.299).

Şekil 2.2 : İstanbul'daki Ermeni Kiliseleri'nin mezheplere göre dağılımı².

² Batar, T., (2007), "İstanbul Ermeni Kiliseleri Üzerine Bir Araştırma ve Narlıkapı Surp Hovhannes . Ermeni Kilisesi" adlı Yıldız Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans tezinden alınmıştır

Avrupa devletlerinin İstanbul'daki elçilerinin de girişimleri sonucu Katolik Ermeniler, 6 Ocak 1830 tarihinde II. Mahmut'un fermanı ile ayrı bir cemaat oluşturmuş ve kendilerine tanınan haklarla resmîleşmişlerdir (Özyalçın ve Sezer, 2003, s.299). Hükümet merkezinde bir patrikhane ve bir piskoposluğun kurulması, misyoner faaliyetler nedeniyle uzaklaştırılan Katolik Ermenilerin yeniden kabul edilmesi, haklarının ve el konulan mallarının iadesi, kilise yapımı ve diğer Hristiyan mezheplere sunulan hakların tamamının kendilerine de sunulması fermanın Katolik Ermenilere tanıdığı haklardır (Tuğlacı, 1991, s.284-286).

Ermeni Katolik Patrikliği 1849 yılında, 12 maddeden oluşan ve ‘‘*Nizamname-i Meclis-i Millet-i Katolikan*’’ adını taşıyan bir tüzük hazırlayıp padişaha sunmuştur (Tuğlacı, 1991, s.287). Sultan Abdülmecid'in fermanıyla yürürlüğe giren tüzük ile Ermeni Katolik Kilisesi'nin varlığı resmi olarak kabul edilmiştir. Bundan sonra Katolik Ermeniler, Devletçe tanınan bir ruhani başkan seçmiş ve 1834 yılında Galata'da ilk kiliseleri olan Surp Pırgiç Kilisesi'ni inşa etmişlerdir (Tuğlacı, 1991, s.287) (Şekil 3.3). Günümüzde Katolik Ermenilerin İstanbul'da 12 adet kilisesi bulunmaktadır (Özyalçın ve Sezer, 2003, s.299).

3. İSTANBUL'DAKİ ERMENİ KATOLİK KİLİSELERİNİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ

3.1 Kilisenin Tanımı ve Ortaya Çıkışı

Türkçe'de Hristiyanların ibadet mekanını tanımlayan "kilise" sözcüğünün kökeni Yunanca "ekklesia" sözcüğünden gelmektedir (Ahunbay, M., 1997, s.1010). Demokratik halk toplantılarını niteleyen ve daha sonra her türlü toplanma için kullanılan ekklesia sözcüğü Latince'ye aynen alınmıştır. Hristiyanlığın ilk dönemlerinde (M.S 1-3 y.y) "cemaat", "Tanrı'nın cemaati" anlamlarını kazanmış, "Hz. İsa'nın etrafında toplananlar", "seçilmişler" kavramlarını ifade etmiştir. Hristiyan inanca sahip topluluğu temsil eden bu sözcük ile Hristiyanlar diğer inançlara mensup topluluklardan ayrılmıştır. Kilise aynı zamanda Tanrı'nın yeryüzündeki mabedini temsil etmektedir. Tanrı'nın biçimlendirdiği ve insan eliyle oluşturulamaz soyut bir mabedi ifade etmektedir (Ahunbay, M., 1997, s.1011).

Yeni dinin kabulü ile Hristiyanlar bir araya gelebilecek ve ibadet edebilecek kapalı özel bir mekana ihtiyaç duymuşlardır. Ancak Roma Devleti'nin Hristiyanlar üzerindeki baskısı nedeniyle, 1-3. yüzyıllar arasında kilise yapılamamış, sinagoglar toplanma ve ibadet mekanı olarak kullanılmıştır (Ahunbay, M., 1997, s.1011). Bunun yanı sıra Hristiyanlar için, Hz. İsa'nın etrafında bir araya gelmek (cemaat olmak), mekandan bağımsız olarak kutsal kabul edilmiş, mekana kutsallık yüklenmemiştir. Önceleri evlerin salonlarında toplanılmış, sunak olarak sıradan bir masa mekan düzenlemesinde yeterli olmuştur. Ancak ilerleyen dönemlerde (3.yy) bazı yapılar kiliseye dönüştürülmüş, mekanlar ayin ve törenlere uygun olarak düzenlenmiştir (Ahunbay, M., 1997, s.1011). Hristiyanlıkta ilk anıtsal kiliselerin inşası, Büyük Konstantin döneminde gerçekleşmiştir (Ahunbay, M., 1997, s.1011).

3.2 Batılılaşma Sürecinde Kentteki Mimari Değişimler

Osmanlı Devleti'nin Batı'ya açılma yönündeki ilk girişimleri Lale Devri'nde gerçekleşmiştir. Yirmisekizinci Mehmet Çelebi, Sultan III. Ahmet (1703-1730)

tarafından elçi olarak Fransa'ya gönderilmiş; Fransız kültürünü yakından tanıyan Mehmet Çelebi'nin görüş ve beğenileri saray çevresinde etkili olmuştur (Mantran, 1996, s.38).

Kağıthane Deresi kıyılarına köşk ve kasırların inşa edildiği "Sadabad" adı verilen kentsel düzenleme, Osmanlı'nın Batılılaşma olgusunun mimari alandaki başlangıcı olmuştur. Ancak Batı etkili bu değişim Osmanlı hanedanı ve çevresi ile sınırlı kalmış, bu değişim halka yansımamıştır (Yergün, 2002, s.12).

18. yüzyılın başında başlayan modernleşme süreci 19. yüzyılda hız kazanmıştır. Sultan II. Mahmut (1808-1839) döneminde askeri alanda yapılan yeni düzenlemeler ile Batı kaynaklı reform hareketlerinin önündeki en büyük engel ortadan kalkmış; bu dönemden sonra geniş kapsamlı bir modernleşme anlayışı gündeme gelmiştir (Yergün, 2002, s.6). II. Mahmut'tan sonra yerine geçen Sultan Abdülmecid (1839-1861) döneminde ilan edilen Tanzimat Fermanı (3 Kasım 1839) ise Osmanlı modernleşmesinin dönüm noktası olmuştur.

Tanzimat Fermanı ile getirilen düzenlemeler kentte yoğun bir yapım faaliyetine girilmesini sağlamıştır. Batılı bir başkent yaratma amacı gündeme gelmiş, buna bağlı olarak mimaride yapı ve kent ölçeğinde önemli değişimler gerçekleşmiştir. Batının tasarım anlayışının yanısıra yapım malzemesi ve yapım teknikleri de mimariye yansımıştır. Ahşap yapım tekniğinde inşa edilmiş kent dokusu batılı kent imajına uygun olmadığından , yapılaşmayla ilgili bir takım yasal düzenlemeler yapılmış; yeni yapıların kagir olarak inşa edilmesi teşvik edilmiştir (Yergün, 2002, s.6).

Tanzimattan sonra Boğaziçi kıyılarındaki eski ahşap sarayları yıkılmış yerine kagir saraylar inşa edilmiştir. Pera bölgesinde 1870 yılında meydana gelen yangında ahşap doku yok olmuş, bu durum bölgenin kagir olarak yeniden inşa edilmesine olanak sağlamıştır. Böylece kent Batılı bir görünüm kazanmaya başlamış, az katlı ahşap yapıların yerini bitişik nizam çok katlı kagir yapılar almıştır (Yergün, 2002, s.6).

Batılılaşma sürecinde mimari alanda yaşanan değişimler için Hassa Mimarlar Ocağı bilgi ve teknik bakımından yetersiz kalmıştır. Buna bağlı olarak Tanzimatın ilanından sonra kentte Batılı yabancı mimarlar çalışmaya başlamıştır. Devlet otoritesinin Batılılaşma anlayışını temsil etmek amacıyla simgesel nitelikte yapı yaptırma talebi de yabancı mimarlardan yararlanılmasında önemli bir etken olmuştur (Yergün, 2002, s.25). Yurtdışından gelen yabancı mimarların yanısıra, zamanla

Batı'da eğitim görmüş Osmanlı tebaasındaki Levanten ve gayrimüslim mimarlar da İstanbul'a gelmeye başlamıştır. 1880 yılında İstanbul'da 10 adet serbest mimarlık bürosu bulunmaktaydı (Yergün, 2002, s.26). 1890 yılında bu sayı 19 olarak tespit edilmiştir. Bu mimarlar arasında tezin konusu olan Anarad Hıgutyun Ermeni Kilisesi'nin mimarı Andon Tülbentçiyen da yer almaktadır (Yergün, 2002, s.26).

3.3 19. Yüzyılda Hristiyan Dini Mimarisi

Osmanlı Devleti'nde gayrimüslimlerin inşa faaliyetleri bazı kurallar ile sınırlandırılmıştır (Karaca, 2008, s.33). III. Ahmet döneminde (1703-1730) çıkarılan bir ferman ile gayrimüslim evlerinin Müslümanların evlerinden yüksek yapılması yasaklanmış; III. Selim (1789-1807) fermanı ile Hristiyanların evlerinin siyah, Yahudilerin mavi renkte olması zorunlu kılınmıştır (Karaca, 2008, s.33). Sivil mimaride Müslüman kesimi ayrıcalıklı tutacak bu tür uygulamalar görülürken, gayrimüslimlerin dini yapılarına da yasak ve kısıtlamalar getirilmiştir (Karaca, 2008, s.33).

Osmanlı döneminde Hristiyanların yeni kilise inşa etmeleri yasaklanmış, eski kiliselerin onarılması için padişah fermanı zorunlu tutulmuştur (Karaca, 2008, s.34). Onarımlar, kilisenin mevcut haline sadık kalınması, eklenti yapılmaması ve eski malzeme kullanılması gibi kurallar ile kısıtlanmıştır (Karaca, 2008, s.34). Kiliselerde kubbe yapımı, örtünün kurşunla kaplanması ve çan kulesi yapımı yasaklanmıştır (Güngör, 2007, s.30). Kiliselerin üstü tonoz ile örtülmüş, ya da kubbe kırma çatının altına yerleştirilmiştir. Uyulması zorunlu bu kurallar mimaride tek düzeliğe sebep olmuştur (Güngör, 2007, s.30).

3 Kasım 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ile Osmanlı Devleti tarihinde yeni bir dönem başlamıştır. Bu ferman Osmanlı tebaasında bulunan herkesin uyruk ve din ayrımı gözetmeksizin eşit haklara sahip olması hükmünü getirmiştir. Tanzimat ile belirlenen bu haklar 1856 yılında ilan edilen Islahat Fermanı ile pekiştirilmiştir (Karaca, 2008, s.34). Tanzimat ve Islahat Fermanları Müslüman olmayanların dini ve sosyal yapılarının onarımında gerekli padişah iznini kaldırmış, padişah izni ile yeni kilise yapabilme serbestliği getirmiştir (Güngör, 2007, s.30).

Tanzimat öncesinde bazilikal plan tipinde, dışta kırma çatı örtülü, çan kulesiz kilise yapıları görülürken , 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kilise mimarisinde

çeşitlenmeler olmuştur. Farklı plan tipleri uygulanmaya başlanmış, kubbeli, çan kuleli, büyük boyutlu ve yoğun bezemeli kiliseler inşa edilmiştir (Karaca, 2008, s.38).

Tez kapsamında incelenen Katolik kiliselerinin tasarımında genellikle tek veya üç nefli, haçvari ve kubbeli plan şeması kullanıldığı görülmektedir (Karabey, 2001, s.11).

3.4 Kilisenin Bölümleri

Ana mekanın girişinde, avlu ile naos arasındaki kapalı bölüm “*narteks*” olarak adlandırılır. Narteksin, Hristiyan cemaatin tam üyesi olmayanların şükran ayini sırasında bekledikleri bölüm olduğu ileri sürülmüştür (M. Ahunbay, 1997, s.1013).

Yan neflerin üzerindeki galeri katının ise erken Bizans kaynaklarına dayanarak kadınlara ayrılan bölüm olduğu bilinmektedir (M. Ahunbay, 1997, s.1013). Galeri katı, narteksin üzerinde de bulunabilir. Bu kata ulaşan merdivenler nartekte veya naosta yer alır (Karaca, 1995, s.285).

Kilisenin ana ibadet mekanı naos’tur. Naos’un doğusunda bulunan apsis mekanının iki yanındaki küçük boyutlu odalara pastoforion denilmektedir (M. Ahunbay, 1997, s.1013). Bu odalar özellikle Suriye, Bizans ve Ermeni kiliselerinin özelliğidir. Farklı işlevlere sahip bu mekanlar vaftiz, azizlere hizmet, değerli eşyaların saklanması, kutsal nesnelerin korunması için oluşturulmuştur (M. Ahunbay, 1997, s.1013).

Odalardan birinin, *eukharistia* töreninde sunağa getirilecek kutsal nesnelerin önceden hazırlanması için kullanılması, Bizans liturjisinin Ortaçağa kadar geçirdiği gelişimin sonucudur (M. Ahunbay, 1997, s.1013). Diakonikon olarak adlandırılan diğer oda ise, din adamlarının ihtiyaçları için ayrılmıştır (M. Ahunbay, 1997, s.1013).

Bema, apsisin önünde din adamlarının bulunduğu ve cemaatin giremediği kutsal bölümdür (Hasol, 2002, s.82). Koro yeri ise bemanın önündeki alandır. Bu alanda ilahiler okunmaktadır.

3.5 İstanbul’daki Ermeni Katolik Kiliseleri

Bizans ve Osmanlı kaynaklarına dayanarak, İstanbul’un fethi sırasında manastırlar dışında elli kilisenin ayakta kaldığı, kentte toplam yüze yakın Ermeni ve Rum kilisesinin bulunduğu saptanmıştır (Özyalçın ve Sezer, 2003, s.194).

Fetihden sonra sağlam durumdaki kiliselerin bazıları camiye dönüştürülmüş, harap durumda olanların yerine cami, tekke, saray yapılmıştır. 1461’de İstanbul Ermeni Patrikliğinin kuruluşundan sonra inşa edilen kiliselerin çoğu Ermeni cemaatin başka yerlere göç etmesiyle bakımsız kalmış, kimlik değiştirmiş ve yıkılmıştır (Özyalçiner ve Sezer, 2003, s.194).

İstanbul’daki en eski Ermeni kilisesi Karaköy’deki Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi’dir (Şekil 3.1). Bazı kaynaklara göre 1360, ya da 1361’de yapılmıştır (Özyalçiner ve Sezer, 2003, s. 195). Bazı Ermeni tarihçiler ise yapının daha geç bir tarihte yapıldığını savunmaktadır (Özyalçiner ve Sezer, 2003, s. 195). 1958 yılında bayındırlık hareketleri sonucu kilise arsası istimlak edilmiş ve bugünkü binanın temelleri 1962 yılında atılmıştır. Kilise 1966 yılında yeniden ibadete açılmıştır (Özyalçiner ve Sezer, 2003, s. 195).

Şekil 3.1 : Karaköy, Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi³.

Katolik Ermeniler, 6 Ocak 1830 tarihinde II. Mahmut’un fermanıyla resmi olarak kendi kiliselerini yapma hakkına kavuşmuşlardır. II. Mahmut’un 7 Ekim 1831 tarihindeki fermanıyla, 12 Mayıs 1832’de Başpiskopos Andon Nuriciyan ve Nazır Agopos Çukuryan tarafından Galata’da ilk Ermeni Katolik Kilisesi Surp Hisus Pırgiç Kilisesi’nin temelleri atılmış; kilise 13 Ocak 1834’de ibadete açılmıştır. Cemaatin İstanbul’daki ruhani merkezi Sakızağa Surp Asdvadzadzin Kilisesi’dir (1866).

³ <http://www.flickrriver.com/photos/caner/tags/karak%C3%B6y/>

İstanbul’ da 49 adet Ermeni kilisesi bulunmaktadır. Bunlardan 34 tanesi Gregoryen, 12 tanesi Katolik, 3 tanesi Protestan mezhebine aittir. Aşağıda genel özelliklerinden bahsedilen Katolik kiliselerinin tamamı günümüzde ibadete açıktır (Özyalçiner ve Sezer, 2003, s.190,191).

Surp Asdvadzadzin (Meryem Ana) Başpiskoposluk Kilisesi (Beyoğlu)

Beyoğlu Sakızağacı’nda 1866 yılında Patrik Andon Hasun tarafından ibadete açılmıştır. Mimarı Andon Tülbentciyan’dır. Kilise Neoklasik üslupta inşa edilmiştir (Şekil 3.2). 1563 m2 yüzey alanına sahiptir. Apsis dört yüksek sütunla inşa edilmiştir. Sağ ve solunda iki küçük apsis daha bulunmaktadır (Tuğlacı, 1991, s.291). Bu apsisleri İtalyan ressamların eserleri süslemektedir (Özyalçiner ve Sezer, 2003, s.299).

Şekil 3.2 : Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi.

Surp Hisus Pırgiç Kilisesi (Galata)

Kilise 13 Ocak 1834’de ibadete açılmıştır. En eski Ermeni Katolik kilisesi olan Surp Hisus Pırgiç Kilisesi taş kagirdir (Şekil 3.3). Ana sunak dışında dört küçük sunağı daha bulunmaktadır. Kalın taş duvarlarla örülen kilisenin içinde Lübnan Emiri Beşar Şıhabî’nin mezarı bulunmaktadır (Tcholakian,1998, s.85).

Şekil 3.3 : Surp Hisus Pırgiç Kilisesi⁴.

⁴ Tcholakian, H., (1998), “L’eglise Armenienne Catholique En Turquie” adlı kitaptan alınmıştır.

Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi (Ortaköy)

Ortaköy’de bulunan Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi daha önce var olan ahşap şapel yerine kagir olarak inşa edilmiştir (Şekil 3.4) (Tuğlacı, 1991, s.301). 6 Ocak 1839’da ibadete açılan kilise üç nefli bazilika şemasındadır; orta nefin üzerini örten, yüksek ve zengin bezemeli tonoz sekiz sütun üzerine oturmaktadır. Kilisede eski geleneğe uygun olarak erkek ve kadınlar için ayrı bölümler bulunmaktadır (Tuğlacı, 1991, s.301; Özyalçın ve Sezer, 2003, s.302).

Şekil 3.4 : Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi.

Surp Yerrortutyun (Üçhoran) Kilisesi (Beyoğlu)

1699’da Latinler’in inşa ettiği Surp Yerrortutyun Kilisesi Beyoğlu’ndadır (Şekil 3.5). 1762 yılında yangın geçiren kilise 1770’de kagir olarak yeniden inşa edilmiş; 1802-1854 yıllarında İstanbul patriklik naipieri tarafından konut olarak kullanılmıştır (Tuğlacı, 1991, s.306).

Şekil 3.5 : Surp Yerrortutyun Kilisesi.

⁵ Tcholakian, H., (1998), “L’eglise Armenienne Catholique En Turquie” adlı kitaptan alınmıştır.

Piskoposluk tahtının karşısındaki, Avusturya kartalını simgeleyen kabartmadan kilisenin bir süre Avusturya sefaretinin ibadet yeri olduğu anlaşılmakta, hangi tarihte Katolik cemaatine geçtiği bilinmemektedir (Tuğlacı, 1991, s.306).

Verapohum Kilisesi (Büyükada)

Büyükada'da bulunan bu kagir kilise, Katolik cemaatinin ileri gelen zenginlerinden Andon Apelyan tarafından yaptırılmıştır. Yapımı 1856'da tamamlanan kilise Samatya'daki Ermeni Katolik kilisesinin bir benzeri olduğundan mimarının Andon Tülbentciyan olduğu düşünülmektedir. Plan ölçüleri 9 m x 20 m'dir. Tek nefli bazilikal planlı kilisenin giriş bölümünde koro alanı olan balkon bulunur; balkonun her iki yanında pencereleri bulunmaktadır. Kilise beşik tonoz örtülüdür. Çatısı kiremit kaplıdır (Şekil 3.6). 1984 yılında kapsamlı bir onarım geçiren kilise yeniden ibadete açılmıştır (Tuğlacı, 1991, s.293).

Şekil 3.6 : Verapohum Kilisesi.

Surp Hovhan Vosgeperan Kilisesi (Taksim)

Taksim'de, Fransız Konsoloslugu' nun batısında bulunur. 1837 yılında inşa edilen ahşap karkas kilisenin zamanla harap olması sonucu yerine 1860'de yeni kagir kilisenin temelleri atılmıştır (Şekil 3.7) (Tuğlacı, 1991,s.291). 1863'de ibadete açılan kilisenin yanına bir de okul yapılmıştır.

Şekil 3.7 : Surp Hovhan Vosgeperan Kilisesi.

Kilise, Andon ve Garabed Tülbentciyan kardeşler tarafından eklektik üslupta yapılmıştır; Katolik Ermenilerin en görkemli kilisesidir. Dairesel planlı kilisenin plan ölçüleri 16.81m x 31 m, kubbesinin yüksekliği 29 m’dir (Tuğlacı, 1991,s.291).

Surp Hovhannes Mığırdı Kilisesi (Yeniköy)

Kilise, 1866’da Yeniköy’de Gotik tarzda kagir olarak inşa edilmiştir (şekil 3.8). Kilisenin üç adet mermer sunağı bulunmaktadır (Tuğlacı, 1991,s.296).

şekil 3.8 : Surp Hovhannes Mığırdı Kilisesi⁵.

Surp Boğos Kilisesi (Büyükdere)

Büyükdere K1y1 caddesinde bulunan kilisenin arsası, 1838’de Boğos Amira Bilezikciyan tarafından alınmıştır (şekil 3.9).

şekil 3.9 : Surp Boğos Kilisesi⁶.

⁵ Tuğlacı, P., (1991), “İstanbul Ermeni Kiliseleri” adlı kitaptan alınmıştır.

⁶ Tuğlacı, P., (1991), “İstanbul Ermeni Kiliseleri” adlı kitaptan alınmıştır.

Bu alana 1847’de ahşap bir şapel inşa edilmiş; zamanla cemaat nüfusunun artması sonucu kagir olarak daha geniş boyutlarda yeniden inşa edilmiştir Mimarı Kirkor Hürmüzyan olan kilise Gotik üsluptadır. Kilisenin plan ölçüleri 14 m x 30 m ve yüksekliği 20 m’dir (Tuğlacı, 1991, s.294).

Surp Levon Kilisesi (Kadıköy)

Kadıköy’de ahşap bir şapelin yerine kagir olarak Hassa Mimarı Boğos Bey Makasdar tarafından inşa edilmiştir (Şekil 3.10). Yapımı 1911 yılında tamamlanan kilise üç nefli bazilikal plan şemasına sahiptir. Kilisenin plan ölçüleri 10.88 m x 28.25 m, yüksekliği 15.75 m’dir. Ana sunağın iki yanında birer sunak daha bulunmaktadır (Tuğlacı, 1991, s.305).

Şekil 3.10 : Surp Levon Kilisesi.

Surp Andon Kilisesi (Tarabya)

1871 yılında Tarabya’da Mimar M. Razi tarafından inşa edilmiştir (Tuğlacı, 1991, s. 290). Kilise Gotik tarzıdır, Ermenice kitabesi bulunan yapı, Andon Tıngır Yaver Paşa tarafından 1877’de iki evi ile birlikte Patrikhaneye hediye edilmiştir (Şekil 3.11) (Tuğlacı, 1991, s. 290). Kilisenin cephesindeki kitabe Tıngır Yaver Paşanın bu kiliseyi adını aldığı Aziz Antuan’ın anısına inşa ettirdiği yazmaktadır. Andon Tıngır Yaver Paşa kilisenin yanında bir rahip meskeni yaptırmak istemiş ancak bu isteğini gerçekleştirememiştir (Tcholakian, 1998, s.80).

Şekil 3.11 : Surp Andon Kilisesi⁷.

Anarad Hıgutyun Kilisesi (Pangaltı)

Viyanalı bir rahibin yaptırdığı, 1866’da ibadete açılan ahşap şapel 1901’de genişletilerek onarılmıştır (Tuğlacı, 1991, s.289). 1971’de kagir olarak yeniden inşa edilen kilise, 1973 ‘de ibadete açılmıştır (Şekil 3.12) (Tuğlacı, 1991, s.289).

Şekil 3.12 : Pangaltı, Anarad Hıgutyun Kilisesi.

⁷ Tcholakian, H., (1998), “L’eglise Armenienne Catholique En Turquie” adlı kitaptan alınmıştır.

4. İSTANBUL'DA ERMENİLER

İstanbul, tüm tarihi boyunca kozmopolit bir kent olma özelliğini taşımıştır. Osmanlı dönemi boyunca kentte farklı din ve milliyetlerden oluşan bir nüfusun var olması, coğrafi konumu ve dünya ticaretindeki rolü ile de ilişkilidir. Ermeniler için İstanbul hiç bir zaman siyasi bir merkez olmamıştır. Daha ilk dönemlerden itibaren kentle ticari bağları olmuştur (Yarman, 2002, s.19).

4.1 Bizans Dönemi

Ermenilerin Konstantinopolis'e yerleşimlerinin, 384 yılında Ermenistan'ın Bizans ile İran arasında ikiye bölünmesinden sonra gerçekleştiği düşünülmektedir (Tuğlacı, 1991, s.3). Bunun yanı sıra Ermenilerin İstanbul'a gelmelerinde farklı nedenlerin de etken olduğu da bilinmektedir. Roma İmparatorluğu'nun Hristiyanlığı serbest din ilan edişinden en az 10 yıl önce Ermenistan, 4. yüzyılın başında Hristiyanlığı resmi din olarak kabul etmiştir (M.S. 301) (Tuğlacı, 1991, s.3). Ermeni tarihçiler Movses Horenatsi, Görün ve Giragos, Ermenilerin 4.yüzyılda Bizanslı din adamlarıyla görüşmek için İstanbul'a geldiklerini ve Yunan teoloji kitaplarının da bu dönemde Ermenice'ye çevrilmeye başladığını belirtmiştir (Yarman, 2002, s.19). İstanbul'la ilişkilerin bu sayede arttığı düşünülmektedir (Yarman, 2002, s.19).

İstanbul'a göç eden Ermeni nüfusu, genellikle ordu mensupları, mimarlar, tacirler ve öğrenim görenler oluşturmaktadır (Pamukciyan, 1994, s.190). 5. yüzyılda İstanbul'daki Ermeni nüfusu 5000'e ulaşmış ve 572 yılında İstanbul'da ilk Ermeni cemaati oluşmaya başlamıştır (Pamukciyan, 1994, s.190).

451 yılında Kadıköy Konsili sonrasında Ermeni Kilisesi bağımsızlığını ilan etmiştir (Koçoğlu, 2001, s.107). Bunun sonucu olarak Bizans İmparatorluğu, *tek devlet-tek kilise* emeli doğrultusunda, monofizit görüşüne sahip Ermeniler üzerinde baskı ve şiddet uygulamıştır. Bu baskı ortamına rağmen 5. - 8. yüzyıllar arasında Ermenilerin İstanbul'daki nüfusu artmaya devam etmiştir (Seyfeli, 2005, s.56). 5.-8. yüzyıllar arasında Ermeniler ve Rumlar arasında kültür ve ticaret ilişkilerinin çok iyi olduğu

bilinmektedir (Yarman, 2002, s.19). İstanbul' daki Ermeni nüfusu 5000'den 10000'e ulaşmıştır. 6. ve 10. yüzyıllar arasında Bizans İmparatorları Ermenileri İstanbul'a göç etmeleri için teşvik etmişlerdir (Yarman, 2002, s.19). Sadece İstanbul değil, Kayseri, Sivas gibi Anadolu'daki büyük Bizans şehirleri de Ermenistan'dan batıya doğru süren göçten etkilenmiştir (Yarman, 2002, s.20).

Ermeniler Gregoryen mezhebine dahil oldukları için zaman zaman Bizans yönetimiyle sorunlar yaşamışlardır (Pamukciyan, 1994, s.190). Abbe Albert Vogt'a göre, 9 Mart 1044'teki büyük bir ayaklanma esnasında, Ermeniler Ortodoks mezhebine bağlı olmamaları nedeniyle, Müslümanlar ve Yahudilerle birlikte İstanbul'dan sürülmüşlerdir (Pamukciyan, 1994, s.190).

Süryani tarihçi Mikail'e göre, İmparator I.Aleksios Komnenos (1081-1118) dönemine kadar Ermenilerin İstanbul' da bir kiliseleri bulunmaktaydı. Antakya'lı Simnata adında bir Süryani papazın, Ermeniler ve Süryanilerin Türklerle işbirliği yaptıkları yönündeki ihbarı üzerine, Ermeni ve Süryanilere ait birer kilise yakıtılarak, papazları kovulmuştur (Pamukciyan, 1994, s.190). Bu olay sonucu Ermenilerin büyük bir kısmı Ortodoks mezhebini kabul etmişlerdir. Ortodoks mezhebini kabul etmeyen Ermeni ve Süryaniler patriğin emriyle sürgüne uğramışlardır (Pamukciyan, 1994, s.190).

1261 yılında Bizanslıların şehri Latinlerden geri almasının ardından, Gregoryen Ermeniler ile Ortodoks yönetim arasındaki düşmanlık sona ermiş; Gregoryen Ermeniler üzerindeki baskı azalmıştır (Pamukciyan, 1994, s.190). İmparator 9. Mihael Paleologos'un (1294-1320), 1296'da Kilikya Ermeni Kralı 2. Hethum'un kız kardeşi ile evlenmesinden sonra Ermenilerin Bizans İmparatorluğu içindeki durumları düzelmiş; Ermeniler yeniden şehre yerleşmeye başlamışlardır (Pamukciyan, 1994, s.190).

14. yüzyıl başlarında, Kilikya'nın başkenti Sis'te (Kozan) yapılan Ermeni din adamlarının konsilinde, Konstantinopolis'deki Ermenileri temsilen bir din adamı bulunmuştur (Pamukciyan, 1994, s.191). Cenevizliler'in yönetimi altında bulunan Galata'ya Ermenilerin hangi tarihte yerleştiği tam olarak bilinmese de, 14. yüzyıl ortalarında kendilerine ait bir kiliseleri olduğu bilinmektedir (Pamukciyan, 1994, s.191). Kilisenin adı Surp Sarkis kilisesidir. Kilisenin 1350 yılında yapıldığı, bu günkü Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi'ne 1799'daki inşaatı esnasında konulan

kitabeden bilinmektedir (Pamukciyan, 1994, s.191). Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi Kırımlı Ermeni tüccarlar tarafından Galata'da inşa ettirilmiştir (Pamukciyan, 1994, s.191). Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi'nin yapım tarihi Mağakya Çelebi Cevahirciyan'a göre 1391, Eremya Kömürçiyan'a göre ise 1436'dır (Pamukciyan, 1994, s.191). Ana kapı üzerinde bulunan kitabede yapım yılı 1436 olarak belirtilmiştir (Pamukciyan, 1994, s.191) Kilisenin İstanbul'un fethi öncesinde Ermeniler için önemli bir dini merkez olduğu bilinmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda 14. ve 15. yüzyıllarda Galata'da bir Ermeni cemaatinin varlığından bahsetmek mümkündür. Bizans döneminde Galata'da yaşayan Ermenilerin, Kırım ile ticari ilişkileri olmuştur. Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi'nin yanında yer alan han, tüm dünyadan gelen Ermeni tüccarların buluşma noktası olmuştur (Pamukciyan, 1994, s.191).

Bizans İmparatorluğu döneminde, Ermenilerin yönetim ile ilişkilerinin dönemsel olarak değiştiği görülmektedir. Ermenilerin Ortodoks mezhebinin kabulünden sonra genelde ilişkilerin daha olumlu bir yönde geliştiği söylenebilir.

4.2 Osmanlı Dönemi

İstanbul'u fethinden sonra şehir nüfusunun azlığı ve Ermeni kolonisinin yetersizliği Fatih'in iskan politikasında etkili olmuş, fethedilen yeni topraklardan ve Anadolu'dan Ermeni aileler getirilerek şehre yerleştirilmiştir (Yarman, 2002, s.21). 1459 yılında İstanbul Ermenilerinin ruhani lideri olarak Mardiros isminde bir episkoposun bahsedilmektedir (Özyalçın ve Sezer, 2003, s.24) Yine 14. yüzyıl ortalarında Bursa Ermenilerinin dini lideri başpiskopos Hovagim, Fatih tarafından Rum patriğine verilen aynı haklar ile patrik atanmıştır. 1461 yılında Rumlara ait Surp Kevork Kilisesi Ermeni Patrikhanesi yapılmıştır. 1641 yılında Patrikhane Kumkapı'ya taşınmıştır (Pamukciyan, 1994, s.191). Kumkapı ve Samatya semtleri bu nedenle Ermeni nüfusun yoğun olduğu bölgeler olmuştur (Pamukciyan, 1994, s.191; Özyalçın ve Sezer, 2003, s.26).

Fatih Sultan Mehmed'in Anadolu'dan getirdiği Ermeni aileleri şehrin altı bölgesine yerleştirilmiştir (Şekil 4.1). Bu Ermeni topluluklara "Altı Cemaat" adı verilmiştir. Bu yerler, Edirnekapı yanındaki Karagümrük semti, Fatih Camii yakınlarında Malta Çarşısı çevresi, Fethiye Camisi yakınlarındaki Çarşamba semti, Ayakapı'da Küçükmustafapaşa mahallesi, Vezirhanı ve Nur-u Osmaniye yakınlarında Demirciler

Sokağı'nda bulunan Tavukpazarı çevresi ve Ahırkapı'nın iç tarafıdır (İnciciyan, 1956, s.19).

Şekil 4.1 : Ermenilerin yerleştirildikleri altı bölge; Karagümrük, Kocamustafapaşa, Çarşamba, Malta Çarşısı, Tavukpazarı ve çevresi, Ahırkapı.

Şehrin fethedilmesi ve Ermeni Patrikliği'nin kurulmasından sonra, II.Mehmed Anadolu'dan Ermeni ustalar, kalfalar, sanatkarlar ve işçiler getirterek harap olan şehrin onarılmasını istemiştir (Pamukciyan, 1994, s.191). Anadolu'dan getirilen Ermeniler Kumkapı, Yenikapı ve Samatya semtlerine yerleştirilmiştir (Pamukciyan, 1994, s.191).

1475 yılında Kırım'ın fethinden sonra yaklaşık 40.000 Ermeni ve Cenovalı İstanbul'a getirilmiş, Karagümrük, Balat ve Kefeliköy taraflarına yerleştirilmiştir (Pamukciyan, 1994, s.191). Karagümrük' de bulunan Surp Nigoğayos Kilisesi' nin yarısı da Ermeni cemaatine tahsis edilmiştir. 1627 yılında Kefeli Cami'ne dönüştürülen kilisenin yerine Ermenilere Balat'taki Aya Strati Bizans Kilisesi verilmiştir. Ermeniler harap haldeki kiliseyi onararak Surp Hreşdagabed (Aziz Başmelek) ismiyle kullanıma açmışlardır (Pamukciyan, 1994, s.191). Fatih Sultan

Mehmed'in iskan çalışmaları sonucu,1478 yılında yapılan nüfus sayımında İstanbul'da 1860, Galata'da 310 Ermeni yaşamaktaydı. Bu sayımda kadın

ve çocukların bulunmadığı bilinmektedir (Pamukciyan, 1994, s.191). 15. yüzyılın sonuna gelindiğinde İstanbul'daki Ermeni nüfus 25.000'e ulaşmıştı (Pamukciyan, 1994, s.191). Fatih'in emriyle yapılan sayımda askerler ve saray mensupları dışındaki halk etnik ve dini kategorilere ayrılarak hane bazında sayılmıştır. Bu sayım sonucunda 9.486 Müslüman Türk, 4.127 Rum, 1.687 Yahudi, 433 Ermeni ile Galata'da yaşayan 267 Cenevizli ve Cenevizli olmayan 332 Avrupalı hane tespit edilmiştir (Yarman, 2002, s. 22).

Fatih döneminde, İstanbul'daki Ermeni nüfusun arttırılmasının başlıca nedenleri arasında, olası bir Rum isyanına karşı nüfusun dengelenmesi ve dış ticaretin geliştirilmesini göstermek mümkündür. İstanbul'un bir dünya kenti olabilmesi için ticaretin gelişmesi gerekliliği gündeme gelmiş, imparatorluk içinde yabancı tüccarlar ile ilişki kurabilecek kişilere ihtiyaç duyulmuştur. Buna bağılı olarak kente Batı ile ilişkileri bulunan bölgelerin Rumları, uluslararası ticarete deneyimli Ermeniler ve Selanik Yahudileri getirilmiştir (İnciciyan, 1956, s.19;Yarman, 2002, s.21).

Ermenilerin İstanbul'a yerleşiminin 16. yüzyıla gelindiğinde de devam ettiği görülmektedir. Yavuz Sultan Selim (1512-1520) 1514 yılında Şah İsmail'i yenerek Tebriz'i kuşatmış, burada yaşayan ve çoğunluğu Ermeni olan birçok sanatçıyı İstanbul'a göndermiştir (Pamukciyan, 1994, s.191). Yine Kanuni Sultan Süleyman döneminde, 1554 yılında Erivan ve Nahçıvan'ın fethiyle bu şehirlerde yaşayan Ermeni halk İstanbul'a yerleştirilmiştir (Pamukciyan, 1994, s.191). 1550'li yıllarda Sivas, Ankara, Konya ve Bursa gibi Anadolu kentlerinden göç almayı sürdüren İstanbul'da Ermeni nüfusu 40.000'e ulaşmıştır (Yarman, 2002, s.22).

1567 yılında Roma'dan gelen Tokatlı Apkar Tıbir tarafından Ermeni matbaası tesis edilmiştir. Bu olay İstanbul'da yaşayan Ermeniler için kültür bakımından önemli bir ilerleme olarak görülmüştür (Pamukciyan, 1994, s.191).

III. Murat döneminde, Nahçıvan ve Tebriz kuşatıldığında (1577) burada yaşayan Ermeniler İstanbul'a göç ettirilmiştir (Pamukciyan, 1994, s.191). Kanuni Sultan Süleyman döneminde Pangaltı Ermeni Mezarlığı'nın arazisi Ermenilere verilmiş; 16. yüzyıl sonlarında Üsküdar'da Surp Garabet Kilisesi inşa edilmiştir (Pamukciyan, 1994, s.191) (Şekil 4.2).

Şekil 4.2 : Üsküdar Surp Garabet Ermeni Kilisesi.

1605 yılında Kafkasya'dan İstanbul'a bir Ermeni göçü olmuştur. Celali isyanları (1609-1610) sebebiyle Anadolu'dan İstanbul'a sığınan Ermeniler geldikleri şehirlere geri yollanmış; 1612 yılında isyanlar tekrar başlayınca, Ermeniler yeniden İstanbul'a göç etmek zorunda kalmışlardır. 1635'de, Anadolu'da düzen sağlandıktan sonra Ermeniler tekrar şehirlerine gönderilmiştir (Pamukciyan, 1994, s.191-192). 1686 yılında Nahçıvan'dan İstanbul'a bir Ermeni göçü gerçekleşmiştir. 1717 yılında İstanbul'daki Ermeni nüfusu 70.000 olarak tahmin edilirken, nüfusun 1750' de 100.000'e ulaştığı düşünülmektedir (Yarman, 2002, s.24).

M. de La Croix'ya göre 1673'te İstanbul'da 8000 Ermeni hanesi bulunmaktaydı. 1680'lerde Ermeniler genellikle Kumkapı, Langa, Yenikapı, Edirnekapi, Samatya, Topkapı, Balat, Galata ve Üsküdar'da ikamet ediyordu. Eyüp, Hasköy, Beşiktaş, Ortaköy, Kuruçeşme ve Yeniköy' de ise az sayıda da olsa Ermeni bulunmaktaydı (Pamukciyan, 1994, s.192).

Ermeniler, Osmanlı İmparatorluğu içinde kültür ve sanat alanında da etkin olmuşlardır. 17.yy'da İstanbul'da yetişen Ermeni fikir adamları arasında tarihçi, şair, mütercim Eremya Çelebi Kömürcüyan, sanatkarlar arasında minyatürcü, Markos ve oğlu Gabriel Tıbir önemli kişilerden bazılarıdır (Pamukciyan, 1994, s.192). 18. yüzyıla gelindiğinde, en önemli olaylardan biri 1778' de İstanbul'da meydana

gelen büyük kolera salgınıdır. Sadece Balat'ta Mayıs ve Ağustos ayları arasında salgın sebebiyle 1.000'e yakın Ermeni ölmüştür (Pamukciyan, 1994, s.192). 1782'deki İstanbul yangınında Samatya'da bulunan Surp Kevork Kilisesi yanmıştır (Pamukciyan, 1994, s.192). Kilise 22 sene harap halde kaldıktan sonra 1804 yılında yeniden yapılmıştır. 1866 yılında meydana gelen büyük Samatya yangınında kilise bir kez daha yanmış ve 1886-1887 senelerinde yeniden yapılmıştır (Kömürçian, 1988, s.84) (Şekil 4.3).

Şekil 4.3 : Samatya Surp Kevork Kilisesi.

1790'da Kumkapı Fıçıçı Sokak'ta ilk Ermeni cemaat okulu açılmıştır (Pamukciyan, 1994, s.192). 18. yüzyılda da İstanbul'da birçok Ermeni fikir adamı yetişmiştir. Bunlardan bazıları, şair,yazar ve eğitimci Kayserili Bağdasar Tıbir, hekim Karabet, Samatyalı hekim Asadur ve oğlu hekim Arzuman, tercüman Komitas Kömürçian'dır (Pamukciyan, 1994, s.192).

19. yüzyılda açılan yeni okullar sayesinde Ermeni halkın kültür seviyesi daha da yükselmiştir. 1805'te ilk Ermeni kitap evi, 1816'da Balat'ta Horenyan Okulu, 1826'da kızlar için Beyoğlu'nda işletmecilik okulu açılmıştır. 1830'da Beyoğlu'nda Surp Hripsimyan ve Surp Kayianyan kız okulları ve Surp Eçmiadzin erkek okulu açılmıştır. 1847 yılında İstanbul'da 25 Ermeni okulu bulunmaktaydı (Pamukciyan, 1994, s.192-193). 1858'de okulların sayısı 42'ye yükselmiş ve erkek öğrenci sayısı 4.376, kız öğrencilerin sayısı ise 1.115 ulaşmıştır. Eğitimin yanı sıra Ermeni basınında da gelişme olmuştur. Tiyatro alanındaki faaliyet giderek artmıştır. 19.

yüzyılda Tanzimat'tan sonra, Ermeniler de devlet kademelerinde resmi görevlere atanmış, üst makamlara ve rütbelere yükselmişlerdir. Bununla birlikte tıp, eğitim, matbaacılık, yayımcılık, basın, güzel sanatlar ve diğer alanlarda da önemli bir yer edinmişlerdir (Pamukciyan, 1994, s.192-193).

27 Aralık 1827'de Ermeni Patrikhanesinin etkisiyle İstanbul'daki Katolik Ermeniler Ankara'ya sürgün edilmişlerdir (Pamukciyan, 1994, s.193). 6 Ocak 1830'da Katolik Ermeniler ayrı bir cemaat olarak resmen tanınmıştır. 1846 yılında ise ilk Ermeni Protestan kilisesi kurulmuştur. Ermeni Katolik cemaati 3 Kasım 1847 yılında resmen tanınmıştır (Pamukciyan, 1994, s.193).

28 Şubat 1856'da çıkarılan Islahat Fermanı ile Ermeni halka bazı haklar tanınmıştır. Kiliselerin kubbeli olması ve çan kuleleri yapılması, bu haklar arasındadır (Pamukciyan, 1994, s.193). Islahat Fermanı'nın ardından 1860'ta Patrikhane Meclisi ve 1863'de hükümet tarafından Nizamname-i Millet-i Ermeniyan kabul edilmiştir. Bu nizamnamede Ermenilere kendi kiliselerini ve okullarını serbestçe yönetebilme hakkı verilmiştir. 19.yüzyıl başlarında İstanbul'da yaşayan Ermenilerin sayısı 150.000 civarında iken, 1840 sıralarında 222.000 ve 1880'li yıllarda 250.000'e ulaşmıştır (Pamukciyan, 1994, s.193).

1878'de Patrik tarafından Berlin Kongresi'ne bir Ermeni heyet gönderilmiştir. Bu durum "Millet-i Sadıka" olarak adlandırılan Ermeniler için saray ve hükümet çevrelerinde itibar ve güven kaybına neden olmuştur (Pamukciyan, 1994, s.193). Bundan sonraki süreçte Osmanlı yönetimi ile Ermeniler arasında ilişkinin olumsuz yönde seyrettiğini söylemek mümkündür. 18 Eylül 1895'te Babıali'de bir ayaklanma meydana gelmiş; bazı haklar elde etmek için gerçekleştirilen bu ayaklanmadan sonuç alınamamıştır. 14 Ağustos 1896'te Rusya'dan gelen birkaç Ermeni komitacı, tutuklanan Ermenilerin serbest bırakılmaması durumunda Osmanlı Bankası'nı patlatmakla tehdit etmişlerdir. Ancak Rus elçisinin müdahalesi üzerine bu şahıslar Marsilya'ya gönderilmiştir. Daha sonra Hasköy ve Samatya'da, Ermenilere karşı sert müdahalelerde bulunulmuş, öldürme olayları meydana gelmiştir. Bunun üzerine birçok Ermeni İstanbul'u terk etmiş, yabancı ülkelere göç etmiştir. 1905'te Ermeni komitacılar tarafından II. Abdülhamid'e bir suikast düzenlenmiştir (Pamukciyan, 1994, s.193). Bu olay üzerine Patrik, Yıldız Sarayı'na giderek Abdülhamid'i ziyaret etmiştir. 1915 yılında Ermeni tehcirinin başlamasının ardından 24 Nisan'da 250 kadar Ermeni fikir adamı ve sanatkar tutuklanarak, sürgün edilmiştir. Bunlardan

bazıları halifenin şefaati ile geri dönmüştür. I. Dünya Savaşı öncesinde İstanbul'daki Ermeni nüfusu 150.000 kadardı. 1922 yılının son aylarında bu rakam, yabancı ülkelere göç sebebiyle 100.000'e düşmüştür (Pamukciyan, 1994, s.193).

4.3 Cumhuriyet Dönemi

29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanından sonra, tüm vatandaşlar gibi Ermeniler de huzur ve refah ortamına kavuşmuştur. 1934 yılında Ermeni Nizamnamesi feshedilmiş, kiliselerin yönetimi tekil kişilerin sorumluluğuna bırakılmıştır. Ancak bu kararın olumsuz sonuçlar doğurduğu görülmüş, 1949 yılında yeniden yönetim kurulları kiliselerin başına getirilmiştir (Pamukciyan, 1994, s.193).

1941'de II. Dünya Savaşı sırasında gayrimüslim halktan 20 sınıf asker alınması, bir sonraki yıl uygulanmaya başlayan Varlık Vergisi ve özellikle 1955 yılında meydana gelen 6-7 Eylül olayları sonucu Ermeniler İstanbul'dan göç etmeye başlamışlardır. Türkiye' de yaşayan Ermenilerin günümüzdeki sayısı 80.000 civarındadır. Havarilerin kurduğu kilise ile günümüzdeki kilisenin aynı olduğunu kabul eden Apostolik Ermeni cemaatinin İstanbul'da bir tanesi Kartal'da ve ikisi şapel olan 33 tane kilisesi bulunmaktadır (Pamukciyan, 1994, s.194). Ermeni Katolik cemaatinin 12, Ermeni Protestan cemaatinin ise 3 kilisesi vardır. Ermenilere ait 21 eğitim kurumu, 9 adet yazılı basın kuruluşu, 2 hastane, 2 yetimhane, 16 mezarlık bulunmaktadır (Pamukciyan, 1994, s.194).

5. SAMATYA SEMTİ

5.1 Konum

Samatya semti, İstanbul İli’ nin Fatih İlçesi sınırları içinde, Marmara Denizi ile Kocamustafapaşa semti arasında yer alır. Semtin batısında Yedikule, doğusunda Yenikapı semtleri bulunmaktadır. Bölgenin ulaşımını sağlayan yollardan en önemlisi Samatya Caddesi’ dir. İmrahor İlyas Bey Caddesi ya da Yedikule Caddesi olarak da bilinen bu cadde, Sirkeci – Halkalı yönünde devam eden demiryoluna ve denize paralel olarak uzanmaktadır. Demiryolu hattının Kocamustafapaşa’ da bulunan istasyonu semtin diğer önemli ulaşım noktasıdır.

Şekil 5.1 : Samatya bölgesi⁸.

Bölgeye Bizans döneminde Narlıkapı iskelesinden deniz yolu ile ulaşımın sağlandığı bilinmektedir (Türker, 2010, s.15). Semtin ulaşımı, 20. yüzyıl ortalarına kadar Aksaray – Yedikule Atlı Tramvay hattı (1873) ve Samatya, Yedikule istasyonlarında duran banliyo treni ile sağlanırdı. 1957 – 1959 yılları arasında yapılan Sirkeci – Florya sahil yolu (Kennedy Caddesi) ile ulaşım alternatifleri arasına karayolu ulaşımı da eklenmiştir (Türker, 2010, s.15).

⁸ D.B.İ.A., “Samatya”, C.4, 1994

5.2 Coğrafi ve Fiziksel Yapı

Samatya bölgesi, Fatih ilçesi sınırları içinde Marmara Denizi' ne dönük olarak konumlanmaktadır. Semt, Marmara Deniz Surları ve Kara Surları ile sınırlıdır. Deniz yönünden iç kesimlere doğru Altımermer ve Kocamustafapaşa mevkiileri ile birleşmektedir. Sokaklar denize paralel olarak uzanmaktadır.

Samatya semti 1950' lerin sonuna kadar Marmara Denizi' ne sınır konumunu korumuştur. Bu döneme kadar, deniz surlarındaki kapılardan dışarıya çıkıldığında, kumsallar ve koylarla karşılaşılırken, sahil yolunun yapımıyla semt deniz kıyısında olma özelliğini kaybetmiştir. Günümüzde deniz , surlardan yer yer 50 -60 m uzaklaşmış durumdadır. Sahil yolunun yapımından önce Marmara Denizi' nin, Samatya sahillerinde oldukça sığ olduğu ve derinliğinin 3 ile 7 m arasında değiştiği bilinmektedir (Türker, 2010, s.15).

Bölgenin kumluk bir yapısı vardır. Ortalama yükseklik 100 - 200 m' dir. Bölge jeolojik olarak üçüncü zaman tabakasıdır. Mercanlı, boz marnlı , maktralı kalkerler toprak yapısını oluşturmaktadır (Çetin, 1998, s.1,3).

5.3 Tarihçe

Bölgeye “*Psomatia*” adı Bizanslılar tarafından verilmiştir (Türker, 2010, s). ‘Psomatia’ Yunanca kum anlamına gelen ‘ ammos’ kelimesinden türetilmiştir. Semtin kumluk bir yapısının olması da Psomatia adını almasına neden olarak açıklanmaktadır. Samatya ismi tarihten günümüze İstanbul Rumca’ sında Psamatia, Psomatheia, Psomatia, İpsomathia olarak yazılmış ve söylenmiştir. (Türker, 2010, s.13).

İ. Ö 660' da Samatya mevkiinde bir köy olduğu bilinmektedir (“Samatya, D.B.İ.A, C.IV, 1994, s.430).

İ.Ö 2. yüzyılda Roma İmparatorluğu tarafından inşa edilen Via Egnatia, Illyricum, Makedonya ve Trakya bölgelerinden geçiyordu. Bu yolun güzergahı günümüzde Türkiye, Makedonya, Yunanistan ve Arnavutluk topraklarından geçmektedir. Bizanslılar tarafından *Mesi Odos* olarak adlandırılan ünlü *Via Egnatia'nın* sur içinde kalan bölümünün, Samatya Caddesi olduğu kaynaklarda belirtilmektedir (Türker, 2010, s.14). Byzantion Surları, 196 yılında Roma İmparatoru Septimus Severus tarafından yıkılmıştır. Surların yıkılmasıyla büyük zarar gören kente, Septimus

Severus, oğlu Caracalla aracılığıyla yeni surlar inşa ettirmiştir. Bu kent surları ise *Septimus Severus Surları* olarak adlandırılmıştır (“Samatya”, D.B.İ.A, C.IV, 1994, s.430).

330 yılında Roma imparatoru Konstantinus, kenti Doğu Roma İmparatorluğu’nun başkenti yapmış ve Byzantion şehrinin adını Konstantinopolis olarak değiştirmiştir. I. Konstantinus tarafından inşa edilen kara surlarının sınırları tam olarak bilinmemekle birlikte, Samatya’da bugünkü Cerrahpaşa Hastanesi’nin konumlandığı noktada bir yerde sonlandıkları düşünülmektedir (Eyice, 1995, s. 15). Konstantinus döneminde, Samatya’ nın denizcilikle uğraşan bir köy olduğu bilinmektedir (“Samatya”, D.B.İ.A, C.IV, 1994, s.430). II.Theodosius döneminde batıya doğru genişleyen şehre yeni surlar inşa edilince bu köy şehir sınırları içinde kalmıştır (“Samatya”, D.B.İ.A, C.IV, 1994, s.430).

Roma İmparatorluğu’nun 395 yılında ikiye ayrılması ile birlikte Konstantinopolis, Doğu Roma İmparatorluğu’nun başkenti olmuştur. Bu Kara Surları *Theodosius Surları* olarak bilinmektedir. Bu dönemde Samatya’nın, şehrin az iskan edilmiş bir bölgesi olduğu ve burada bazı kiliseler ile manastırların olduğu görülmektedir (“Samatya”, D.B.İ.A, C.IV, 1994, s.430).

5. yüzyılda Samatya’ da inşa edilen *Hagios İoannes Studios Manastırı* semtin dini bir merkez olarak gelişmesini sağlamıştır. İstanbul’un tarihi sur kapılarından biri olan Narlıkapı, bu dönemde *Ayios İoannis İskeleyi* olarak kilisenin ismiyle anılmış, imparatorların deniz yoluyla gelip karaya ulaştıkları iskele olmuştur (Türker, 2010, s.14). Erken Bizans döneminin en görkemli yapılarından biri olan Hagios İoannes Studios Manastırı’nın inşası kesin olarak tarihlenememekle birlikte, çeşitli kaynaklarda İ.S 463 ya da 477 yılları olarak belirtilmektedir (Türker, 2010, s.14). 5. yüzyılda Roma’ dan göç eden Studios adlı patrisyen tarafından yaptırılmıştır (Kömürcüyan, 1988, s. 68-69). İoannes Prodromos Kilisesi manastırın günümüzde kısmen ayakta duran kilisesi olup, İstanbul’un en eski kilisesidir. Bizans dönemi mahallerinden biri olan ve 10. yüzyıla kadar olan kaynaklardan bilgilerine ulaşıldığı belirtilen *Rabdos Mahallesi’nin* de Samatya Bölgesi’nde olduğu düşünülmektedir (Berger, 1994, 293).

13. yüzyılda Bizans İmparatorluğu’nda yaşanan taht kavgalarını fırsat bilen Haçlılar 1204 yılında Konstantinopolis’ i işgal etmişlerdir. Bu işgal sırasında Ayios İoannis Kilisesi ve manastırın kütüphanesi de büyük bir yağmaya uğramıştır. Haçlı işgali

sonrasında İmparator Andronikos Paleologos'un kardeşi Konstantinos tarafından 1293 yılında kilise tekrar ihya edilmiştir (Türker, 2010, s.28)

Kilise, 15. yüzyılda II. Bayezit döneminde (1481-1512) Saray Ahırları Emni İmrahor İlyas Bey tarafından camiye dönüştürülmüştür (Türker, 2010, s.29). Günümüzde İmrahor Cami'si olarak bilinen yapı, 1782 yılında gerçekleşen büyük yangında büyük zarar görmüş ve onarılmıştır. 1872 yılında çıkan yangında ve 1894 yılında meydana gelen İstanbul depreminde yapının ahşap çatısı yok olmuş ve sonrasında yapı tamamen terk edilmiştir (Türker, 2010, s.29).

Samatya' da bulunan önemli tarihi yapılardan biri de Yedikule Hisarı'dır. Theodosius Surlarının Marmara yönünde deniz surları ile birleştiği yerde bulunan Yedikule Hisarı, İstanbul'un fethinden sonra, Fatih Sultan Mehmet tarafından 1457-1458 yıllarında Bizans surlarına ek bir iç kale olarak yaptırılmıştır. Kalenin içinde muhafız evleri, mescit ve çeşmeden oluşan bir mahalle oluşmuştur. Yedikule Hisarı 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar olan dönemde devlet hapishanesi olarak kullanılmıştır (Türker, 2010, s.30). Burada oluşturulan zindanlarda ,Osmanlı savaşlarında esir düşenler hapsedilmiş ve bazıları idam edilmiştir. Hisar, bu özelliğiyle Avrupa'da Yedikule Zindanları olarak tanınır hale gelmiştir. Osmanlı Padişahı Genç Osman da burada boğulmuştur (Türker, 2010, s.30). Yedikule Hisarı, Osmanlı Padişahı II.Mahmut dönemine kadar devlet hapishanesi olarak kullanılmıştır. Kalabalık bir Hristiyan semti olan Samatya'da bulunan Yedikule Hisarı, Islahat ve Tanzimat dönemlerinde terk edilmiş, 1895 yılında müzeye dönüştürülmek üzere boşaltılmıştır (Türker, 2010).

Yedikule Hisarı'nın Kara Surlarındaki en önemli parçası Bizans döneminde ait Altın Kapı'dır (Porta Aurea veya Hrisi Pili). Altın Kapı, Bizans İmparatoru Theodosius tarafından bir zafer takı olarak inşa ettirilmiştir (Türker, 2010, s.34). Theodosius'un oğlu dört gözlem kulesinden oluşan kaleyi kapı ile birleştirmiştir. Osmanlı döneminde, bu kapı örülerek kapatılmış, alçak ve dar bir kapı olacak şekilde bırakılmıştır (Türker, 2010, s. 34).

Samatya, İstanbul'un fethinden sonra da bir Hristiyan semti olma özelliğini devam ettirmiştir. Bunda Fatih Sultan Mehmet'in iskan politikasının da etkisi olduğu görülmektedir (Pamukciyan, 1994, s.191). Yoğunluk olarak Rum Ortodoks kesimin yaşadığı Samatya semti ve çevresine, Fatih Sultan Mehmet' in iskan politikası sonucu, fethedilen topraklardan ve Anadolu'dan getirilen Ermeni aileler

yerleştirilmiştir (Kömürcüyan, 1988, s.73). Ermeni nüfusunda meydana gelen artış, Samatya'nın Ermeni semti niteliğine kavuşmasını sağlamıştır.

İstanbul'un fethinden sonra, tekke ve mescitler yapılarak, semtte Müslüman nüfusun artışı hedeflenmiştir ("Samatya", D.B.İ.A, C.IV, 1994, s.431). Sancaktar Hayrettin Mescidi ve Tekkesi, Mirza Baba Tekkesi II. Mehmet döneminde Samatya'da yapılan ibadet yapılarıdır ("Samatya", D.B.İ.A, C.IV, 1994, s.431). Mirza Baba Tekkesi, bir Bizans yapısından dönüştürülmüştür. 16. yüzyılda Samatya'da, Abdi Çelebi Camisi, Ağa Hamamı gibi bazı Mimar Sinan yapıları da yer almaktadır ("Samatya", D.B.İ.A, C.IV, 1994, s.431).

II. Mahmut döneminde (1809-1839) Rum ve Ermeni kiliselerinin yeniden yapımına ve onarımına izin verilmiştir (Çetin, 1998, s.13). Semtte, günümüzde varlığını koruyan kiliselerin birçoğunun yapım ve onarım tarihlerinin de o döneme ait olduğu görülmektedir (Çetin, 1998, s.13).

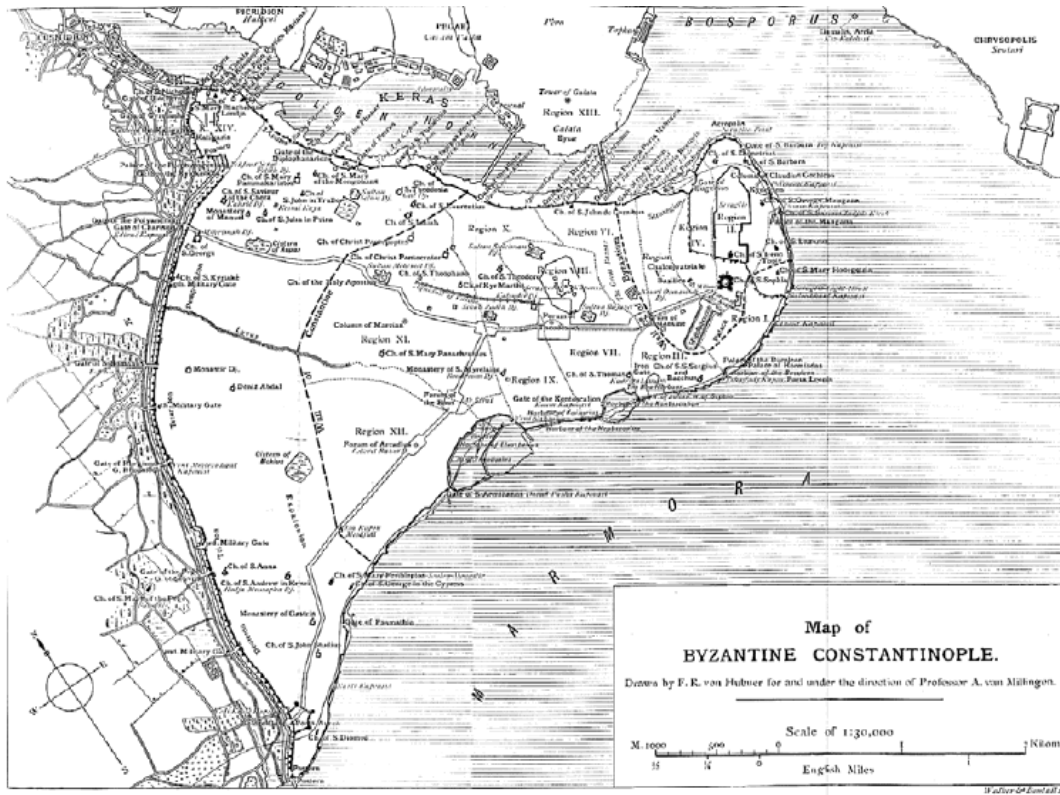
1950'li yıllarda Anadolu'dan İstanbul'a başlayan yoğun göç, Samatya semtinin de sosyal dokusunun değişmesine neden olmuştur. Göçün yanı sıra, 6-7 Eylül olayları nedeniyle Rum cemaatinin nüfusu azalmış ve Samatya Ermenilerin de yaşadığı bir Müslüman semti haline gelmiştir ("Samatya", D.B.İ.A, C.IV, 1994, s.431).

Samatya semti tarihi dokusu, tarih içinde birçok afetle karşılaşmıştır. Bununla birlikte, 20.yüzyılda yapılan imar hareketleri, Sirkeci-Florya sahil yolunun yapımı gibi müdahaleler semtin hem tarihi dokusunu, hem de doğal dokusunu olumsuz yönde etkilemiştir. Semtin hem doğal yapısı, hem de tarihi dokusu ciddi ölçüde zarar görmüştür.

Samatya bölgesinde çıkan büyük yangınlardan, Orhan Türker "Psomatia'dan Samatya'ya" adlı kitabında şöyle bahsetmektedir: *"Özellikle İstanbul'un fethinden sonra kentin dar sokaklar ve birbirine yapışık ahşap evlerle dolmasının bir sonucu olarak büyük yangın felaketleri yaşanması da kaçınılmaz olmuştur. 1660 yılında Unkapanı'ndan başlayan ve üç gün süren büyük yangının Samatya'ya kadar ulaştığı bilinmektedir. 1747 yılının Kasım ayında çıkan yangında Samatya'nın Yahudi mahallesi yanmıştır. 1756 yılının Ocak ayında bir meyhaneden çıktığı saptanan yangın tüm semti kül etmiştir. 1782 yılının Temmuz ayında çıkan yangında 1000 kadar evin yanı sıra semtin kiliselerinin çoğu yanmıştır. 1792 yangınında Samatya ve çevresinde 7000 kadar evle birlikte kiliselerin yandığından söz edilmektedir. 19. yüzyılın üç büyük yangınının tahribatı da inanılmaz boyutlardadır. 1852 yangınında*

2500, 1874 yangınında 687 ve 1895 yangınında Samatya'da 146 bina yanmıştır. 20. yüzyılın ilk yarılarında meydana gelen iki yangın daha çok Yedikule'de tahribat yapmıştır. 1906 İmrahor yangınında 115 bina ve 1908 Yedikule yangınında 207 bina yanmıştır". (Türker, 2010, s.24)

Marmara Deniz Surları'ndaki tarihi kapılardan bir tanesi de Samatya Kapısı'dır (Porta Psammatia). Rumeli demiryolu inşaatı sırasında Çatladıkapı, Kumkapı, Yenikapı ve Davutpaşa'da surların bir kısmı yıkılmıştır. Yıkım, 1910 civarında ikinci ray hattı inşa edilirken de devam etmiştir ve 1913-1914'te Samatya Kapısı da yıkılmıştır ("Sirkeci-Florya sahil yolu", D.B.İ.A., C.VII, 1994, s.12,13).

Şekil 5.2 : Bizans dönemi İstanbul haritası (Alexander van Millingen, 1899)⁹.

20. yüzyıl ortalarında Sirkeci-Florya sahil yolunun yapımıyla, Samatya semti denizden koparılmış, kıyı dokusu yok edilmiş ve yol üzerinde kalan birçok ahşap yapı yıkılmıştır. Kentteki yoğun nüfus artışına bağlı olarak 2-3 katlı ahşap ve kagir yapıların yerini betonarme apartmanlar almıştır. 1965 yılında çıkan Kat Mülkiyeti Kanunu ile kentteki arsa fiyatları artmış, yüksek katlı apartmanların yapımı başlamıştır. Ancak Samatya'da arsa fiyatlarının, İstanbul'un diğer semtlerine oranla

⁹ Batar, T., (2007), "İstanbul Ermeni Kiliseleri Üzerine Bir Araştırma ve Narlıkapı Surp Hovhannes . . Ermeni Kilisesi" adlı yüksek lisans tezinden alınmıştır.

fazla artmaması tarihi dokunun yok olmasını önlemiştir. Semt, şehrin yoksul ve orta halli kesiminin yaşadığı bir semt olma özelliğini korumuştur. Halk, işçi ve küçük esnaftan oluşmaktadır (“Samatya”, D.B.İ.A, C.IV, 1994, s.432).

Samatya semti, günümüzde hala ayakta duran iki-üç katlı kagir ve ahşap yapıları, sayıları azalmış olsa da, eski Rum meyhanesi geleneğini sürdüren meyhaneleriyle İstanbul’un tarihi ve özel semtlerinden biri olmayı sürdürmektedir.

Şekil 5.3 : Samatya semti 20. yüzyıl başından fotoğraf.

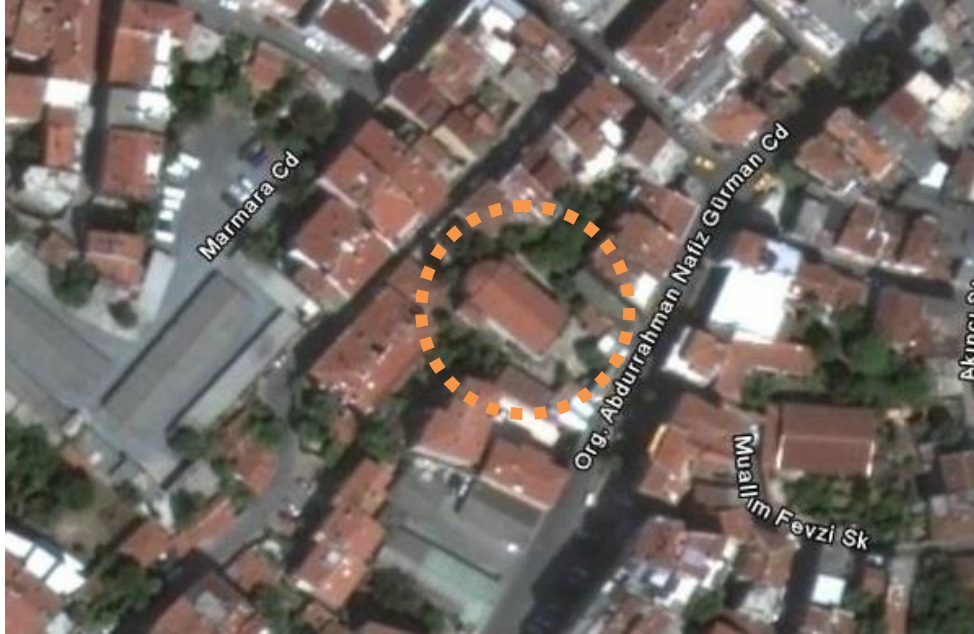

Şekil 5.4 : Samatya semti Surp Kevork Kilisesi günümüz fotoğrafı.

6. ANARAD HIĞUTYUN ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ

6.1 Yapının Konumu ve Çevresi

Kilise Samatya semtinde, İmrahor İlyas Bey Caddesi ile Pulcu Sokak arasında kuzeybatı – güneydoğu doğrultusunda uzanmaktadır. Yapı, Org. Nafiz Gürman Caddesi'ne (güneydoğu) bakan dükkan birimleri, avlu içinde yer alan rahip konutu ve papaz okulundan oluşan dini kompleksin ibadet mekanıdır (Şekil 6.1).

Şekil 6.1 : Anarad Hıgutyun Ermeni Katolik Kilisesi hava fotoğrafı.

6.2 Yapının Tarihçesi

Anarad Hıgutyun Ermeni Katolik Kilisesi, Samatya'da 1839 yılında ahşap olarak inşa edilmiştir (Tcholakian, 1998, s.170). Ahşap kilise zamanla harap hale geldiğinden yıkılmış; yerine yapılan ve günümüzde varlığını sürdüren kagir kilisenin temelleri 1856 yılının Eylül ayında Piskopos Andon Hasun tarafından atılmıştır (Tcholakian, 1998, s.170). Kagir kilisenin projesi, mimarlık eğitimini Roma'da alan Andon Tülbentciyan tarafından hazırlanmıştır (Tcholakian, 1998, s.170). Kilise, 1957 yılında Gregoire Tchareklian, yönetici komitede bulunan Joseph Ferah,

Bahadır Hagop ve Hagop Yılcıyan'ın katkılarıyla restore edilmiştir (Tcholakian, 1998, s.170). Bu restorasyon çalışmasında yapının çatısı onarılmış, cephesi temizlenmiş, iç ve dış duvar yüzeyleri boyanmış, ahşap doğramalar, metal doğramalar ile değiştirilmiş ve kırık camlar yenilenmiştir (Tcholakian, 1998, s.170).

Kilise için 1992 yılında basit onarım izni alınmıştır. İstanbul 1 numaralı K.T.V.K.K' nun 4.3.1988 gün kararına göre; çürüyen ahşap elemanların orijinallerine uygun olarak değiştirilebileceğine , bozulan, çürüyen eksilen üst yapı elemanlarının aynı plan, renk ve malzeme ile tamamlanabileceğine, bozulan iç ve dış sıvalar ile kaplamaların renk ve malzeme uyumu sağlamak koşulları ile orijinallerine sadık kalınarak yenilenebileceğine karar verilmiştir. 1992 yılında İstanbul 1 numaralı K.T.V.K.K' na sunulan fotoğraflarda yapıda meydana gelen bozulmalar görülmektedir.

Şekil 6.2 : Kilisenin kuzeydoğu duvarı, alaturka kiremit çatı örtüsü
(Kaynak: İ.K.T.V.K.K arşivi, 1992)

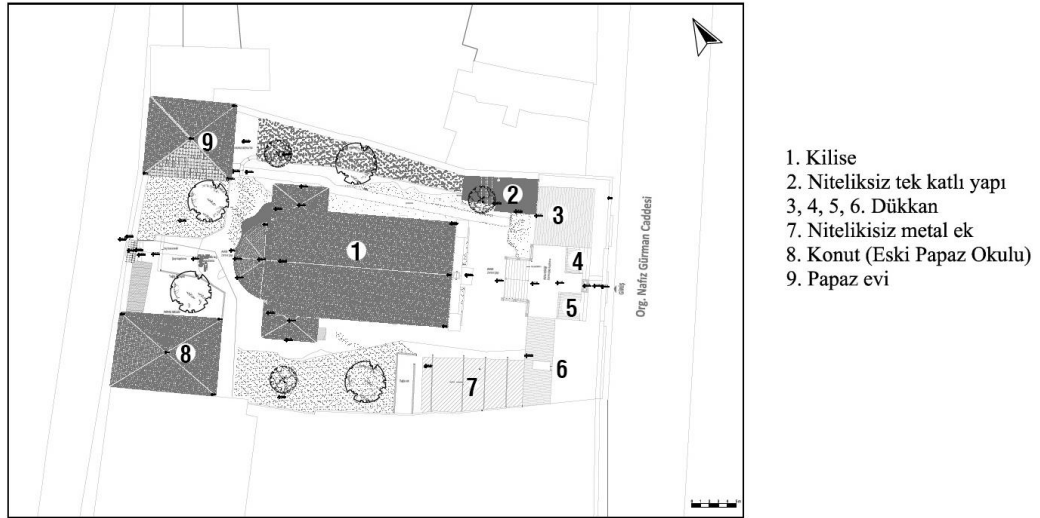

Şekil 6.3 : Kilisenin kuzeydoğu duvarındaki gergi ve kılıçlar
(Kaynak: İ.K.T.V.K.K arşivi, 1992)

1999 depremi sonrasında Roma Kilisesi'nin sağladığı fonla kilise bir onarım daha geçirmiştir. Kilise yönetiminden edinilen bilgiye göre depremde, duvar yüzeyindeki sıvalarda kopmalar ve çatlamlar meydana gelmiştir. Sağlanan fon yardımı ile taş duvar yüzeyleri çimentolu harçla sıvanmış ve kilise bugünkü rengine boyanmıştır.

6.3 Yapının Mekansal Tanımı

Kilise düzgün olmayan dörtgen planlı bir avlu içine inşa edilmiştir. Avlu mekanına ana giriş kuzeybatı cephesinden sağlanmaktadır (Şekil B.67, Şekil B.68). Çift kanatlı bir demir kapıdan girilen ön avlunun özgün döşemesi taştır ancak günümüzde büyük bir bölümü şap kaplıdır. Giriş alanı iki farklı kotta düzenlenmiştir (Şekil B.69, Şekil B.70). Taş kaplaması korunmuş, üstü tonoz örtülü, plan ölçüleri 2 x 2.50 m olan giriş kısmından bir basamakla 5. 70 x 8.17 m ölçülerindeki ön avluya geçilmektedir. Burada zemin şap kaplıdır. Avlu giriş mekanından sekiz basamak ile kilisenin yer aldığı kota ulaşılmaktadır (Şekil B.69).

Şekil 6.4 : Vaziyet Planı

6.3.1 Avlu

Giriş mekanından merdiven ile ulaşılan avlunun plan ölçüleri yaklaşık 25.75 x 44 m'dir. Zemin büyük oranda şap kaplıdır. Kilisenin apsis duvarı zemininde kısmi olarak yok olmuş şap kaplama altında, çakıltası mozaik döşeme olduğu görülmektedir (Şekil B.80, Şekil B.81). Avludaki diğer özgün yapılar, kilisenin apsis cephesine bakan papaz konutu ve papaz okuludur (Şekil B.78, Şekil B.79). Avlunun

güneydoğu yönünü caddeye açılan dükkan birimlerinin arka duvarları sınırlamaktadır (Şekil B.74, 75, Şekil C.2).

Güneybatı avlu duvarına bitişik yarı kapalı metal ek, kuzeydoğu bahçe duvarına bitişik tek katlı tuğla yapı avlu içindeki eklerdir (Şekil B.73, 89, Şekil C.2).

6.3.2 Mesrobian Papaz Okulu

Mesrobian papaz okulu 1845 yılında inşa edilmiştir. Kuzeybatı yönünde sokağa cephesi olan yapı, çevresine yerleştirilen metal bölücü parmaklıklar ile avludan ayrılmıştır (Şekil B.79). Avlunun arka kapısı mevcut durumda sadece bu binaya giriş için kullanılmakta; kiliseye gelen cemaat güneydoğu yönündeki ana kapıyı kullanmaktadır (Şekil B.80, Şekil C.2).

Yapı 8.40 x 10.92 m'lik bir alana oturmaktadır. Zemin katta, kuzeydoğu duvarında bir adet niteliksiz demir giriş kapısı, dört adet niteliksiz pvc pencere, güneydoğu duvarında bir adet özgün demir giriş kapısı, üç adet niteliksiz pvc pencere bulunmaktadır. Birinci katta, kuzeydoğu duvarında altı adet, güneydoğu duvarında üç adet niteliksiz pvc pencere yer alır. (Yapının içine girilemediğinden detaylı bir ölçüm yapılamamıştır)

İki katlı taş yığma bir yapı olan papaz okulu günümüzde konut olarak kullanılmaktadır.

6.3.3 Papaz evi

Papaz evi dini kompleksin özgün yapılarından biridir (Şekil C.2). Avlunun kuzeybatısındadır. İki kat olarak taş yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Üst örtüsü Marsilya kiremit kaplı kırma çatıdır. (Yapının içinde ölçüm yapılamadığından, çizimler cepheden alınan ölçülerle şematik olarak yapılmıştır).

Yapı 8.56 x 9.79 m'lik bir alana oturmaktadır. Zemin kat güneydoğu duvarında iki adet demir giriş kapısı, bir adet demir doğramalı pencere, güneybatı duvarında üç adet pencere bulunmaktadır. Birinci kat güneydoğu duvarında üç adet, güneybatı duvarında beş adet niteliksiz pvc pencere bulunmaktadır (Şekil B.84, Şekil B.85, Şekil B.86, Şekil B.87). Yapının özgün ahşap pencere doğramaları pvc doğramalar ile değiştirilmiştir.

6.3.4 Avludaki ek yapılar

Avlunun kuzeydoğu köşesinde tek katlı tuğla bir yapı yer almaktadır. İki odası bulunan bu yapının, kuzeydoğu cephesine bakan bir penceresi ve avluya açılan bir kapısı bulunmaktadır. Tek yöne eğimli çatısı Marsilya tipi kiremitle kaplıdır (Şekil B.89, Şekil C.2).

6.4 Kilise

Anarad Hıgutyun Ermeni Katolik Kilisesi plan ölçüleri 24.94 m x 16.72 m'lik, toplam 294 m² bir alana oturmaktadır. Kilise avlu içinde güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda bulunmaktadır. Yapıya giriş güneydoğu duvarından sağlanmaktadır (Şekil B.90). Kilisenin zemin katı giriş mekanı (gavit), naos, koro yeri, apsis, vaftizhane ve soyunma odası mekanlarından oluşmaktadır. Gavitten ahşap bir merdivenle ulaşılan galeri ile soyunma odası ve vaftiz odasından ulaşılan balkon mekanları kilise yapısının üst kotunda yer alan diğer mekanlardır (Şekil C.2, C.3)

Gavitten naos bölümüne geçilmektedir. Koro yeri, 0.00 kotu olarak kabul edilen naos bölümünden, bir mermer basamak ile 14 cm yükseltilmiştir. Apsis, +0.14 kotundaki koro yerinden dört mermer basamak ile 46 cm yükseltilmiştir. Vaftizhane ve soyunma odasına giriş koro yerinin iki yanından sağlanmaktadır (Şekil B.26, Şekil B.27, Şekil C.3).

Kilise içinde üç adet sunak bulunmaktadır. Apsis duvarında bulunan en büyük sunak Meryem Ana' ya , güneybatı duvarında bulunan sunak Peder Mutlu Der Gomidas Kömürcüyan' a, kuzeydoğu duvarındaki ise Aziz Gregorie' ye adanmıştır (Tcholakian, 1998, s.175).

6.4.1 Giriş mekanı (Gavit)

Kilise giriş mekanının plan ölçüleri 9.07 x 3.82 m.'dir. Mekana, güneydoğu duvarında bulunan ana girişin yanı sıra, iki yan cepheden açılan demir kapılarla da giriş sağlanmaktadır. Zemin 73x73 cm. ölçülerinde mermer levhalarla kaplıdır.

Ana girişten plan ölçüleri 1.38 x 2.84 m olan rüzgarlık alanına geçilir. Rüzgarlık ile giriş mekanı (gavit) arasında iki kanatlı ve ahşap bir kapı bulunmaktadır. Bu ahşap kapıdan geçilerek gavite ulaşılır (Şekil B.1, Şekil B.2, Şekil C.3). Güneydoğu duvarı üzerinde, mekanın ortasına açılan kapıların yanı sıra , kapının iki yanında simetrik olarak 43 cm genişliğinde, 29 cm derinliğinde iki adet niş bulunmaktadır.

Güneydoğu duvarı 74 cm, kuzeydoğu duvarı 96 cm ve güneybatı duvarı 1.01 m kalınlığındadır. Güneydoğu duvarının iki köşesinde 80x65 cm ölçülerinde iki adet pilastır bulunmaktadır. Bu pilastırlar duvar yüzeyinden 6 cm çıkıntı yapmaktadır.

Giriş mekanının güney köşesinde, galeri katına çıkan bir ahşap merdiven bulunmaktadır. Merdivenin bitkisel motifli demir korkuluğunun kalınlığı 2.5 cm'dir. Demir korkuluğun üstünde kalınlığı 8 cm. olan ahşap küpeşte dönerek devam etmektedir (Şekil B.8).

Gaviti sınırlayan ve galeri döşemesini taşıyan ahşap sütunların çapı 36 cm' dir. Ortadaki iki sütun 51 cm x 54 cm' lik mermer kaidelere otururken , kilisenin yan duvarlarına bitişik konumlanan yarı silindir biçimindeki diğer iki sütunun kaide ölçüleri ise 20 cm x 45 cm' dir (Şekil B.1, Şekil B.8, Şekil B.9). Kuzeydoğu duvarından gavite açılan kapının genişliği 1.13 m., güneybatı duvarından açılan kapının genişliği ise 1.18 m.'dir (Şekil C.3).

Kilisenin yan duvarlarında bulunan haç işli mermer levhalar, gavitten başlayarak apsis duvarına kadar devam etmektedir. Galeri katına çıkan ahşap merdiveninin yan duvarında bulunan mermer levhanın ölçüleri 55 x 1.17 cm., kuzeydoğu giriş kapısının yanında yer alan levhanın ölçüleri ise 57 x 1.16 m.'dir (Şekil B.7, Şekil B.8, Şekil C.5-6). Levhalarda yazı bulunmamaktadır.

6.4.2 Naos

Gavitten naos bölümüne geçilmektedir. Naos bölümünün plan ölçüleri 8.92 m x 14.39 m' dir. Mekana ahşap sıralar yerleştirilerek oturma düzeni sağlanmıştır. Zemin, gavitin devamı olarak mermer karo kaplamadır. Mekanın yan duvarlarında duvar yüzeyinden 6 cm çıkıntı yapan toplam sekiz adet pilastır bulunmaktadır. Naos bölümü içinde kalan, kuzeydoğu duvarındaki pilastırların genişlikleri narteks bölümünden itibaren sırasıyla 68 cm, 67 cm, 62 cm ve 63 cm' dir (Şekil B.10). Güneybatı duvarında yer alan pilastırlar ise sırasıyla 64 cm, 63 cm, 62 cm ve 65 cm genişliğindedir (Şekil B.11, Şekil C.3).

Naos mekanının kuzeydoğu duvarında, Aziz Gregorie' ye adanan sunak 62 x2.26 m. boyutlarında bir niş içine yerleştirilmiştir (Şekil B.12). Bu sunağın karşısında, güneybatı duvarında aynı boyutlardaki niş içine yerleştirilmiş ikinci sunak ise Peder Mutlu Der Gomidas Kömürcüyan' a adanmıştır (Şekil B.13). Aziz Gregorie tablosu ressam Bedros Srabyan tarafından 1858 tarihinde Roma' da, Peder Mutlu Der

Gomidas tablosu ise 1932 yılında Mario Barberi tarafından yine Roma’ da yapılmıştır (Tcholakian, 1998, s.170). Günümüzde Mutlu Der Gomidas’a ithaf edilen güneybatı duvarındaki sunağın daha önce Havarilere ithaf edilmiş olduğu bilinmektedir (Tcholakian, 1998, s.170). Havarileri temsil eden büyük tablo kilisenin güneybatı duvarını süslemektedir. Kilisenin ahşap vaaz kürsüsü (ambon) naos kuzeydoğu duvarında yer almaktadır (Şekil B.14, Şekil C.5).

Duvar yüzeylerinde görülen pilastırların yüksekliği, zemin kotundan silme hizasına kadar 5.80 m’ dir. Kuzeydoğu ve güneybatı duvarlarında karşılıklı olarak yer alan pilastırlar, sepetkulpu biçimli kemerler ile birbirine bağlanmıştır. Kemer mesnetleri arasına demir gergiler yerleştirilmiştir (Şekil B.18, Şekil C.8).

Naosun yan duvarlarında bulunan mermer levhaların ölçüleri 55 x 1.17 cm. dir. Mekanın kuzeydoğu duvarındaki iki mermer levhada yazıt bulunmaktadır (Şekil B.17, 23, 26). Kilisenin diğer yazıtları ise vaftiz odası güneybatı duvarında ve soyunma odasının giriş duvarında yer almaktadır (Şekil B.24, Şekil B.25, Şekil B.45). Levhalarda kiliseye bağış yapan kimselerin isimleri belirtilerek, kendilerine dua edilmektedir.

Mekanın pencere açıklıkları, silmenin üstünde, mekanı yukarıdan aydınlatacak şekilde konumlanmıştır (Şekil B.18, Şekil B.19, Şekil B.20). Bu kemerli açıklıklar sabit, metal doğrama ile kapatılmıştır. Lünet pencere doğramalarının taban uzunluğu 3.45 m., yüksekliği 1.95 m.’ dir (Şekil B.19). Kuzeydoğu ve güneydoğu duvarlarında dörder adet pencere bulunmaktadır. Naos mekanının yüksekliği 10.14 m’ dir (Şekil C.5).

6.4.3 Koro yeri

Koro yerine, naostan 14 cm.’lik mermer bir basamak ile geçilmektedir. Mekanın plan ölçüleri 7.67 m x 5.02 m’ dir. Zemin 20 x 20 cm. ölçülerinde karo mozaik levhalarla kaplıdır. Basamak üzerine oturan mermer korkuluk iki mekanın ayrımını fark edilir hale getirmektedir.

Mekanın kuzeydoğu duvarında 1.26 m. genişliğinde bir adet ahşap ve çift kanatlı kapı, 63 cm. genişliğinde iki adet pilastır bulunmaktadır (Şekil B.23, Şekil B.26). Güneybatı duvarında 1.26 m. genişliğinde, bir adet ahşap ve çift kanatlı kapı, 63 cm. genişliğinde iki adet pilastır bulunmaktadır. Kuzeydoğu duvarındaki ahşap kapı soyunma odasına, güneybatı duvarındaki ahşap kapı vaftiz odasına giriş

sağlamaktadır (Şekil B.27, Şekil C.3). Ahşap ve çift kanatlı kapıların yüksekliği 2.65 m.' dir.

Koro yerinin güneybatı ve kuzeydoğu duvarlarında birer adet mermer levha yer almaktadır. Güneybatı duvarında bulunan mermer levha, kilisedeki diğer mermer

levhalardan biçim olarak farklılaşmaktadır (Şekil B.25). Bu yazıtta kiliseye bağış yapan, cemaat mensubu bir ailenin, aile bireylerinin isimleri ve ölüm tarihleri yazılmış ve dua edilmiştir. Yine bu iki duvar üzerinde +3.84 kotunda başlayan ahşap ve metal balkon korkulukları bulunmaktadır (Şekil B.26, Şekil B.27). Mekanı örten beşik tonozun tepe noktası +9.70 m kotundadır.

6.4.4 Apsis

Plan ölçüleri 6.82 m x 4.00 m olan apsis bölümüne, +0.14 kotundaki koro yerinden dört mermer basamak ile ulaşılmaktadır. +0.65 kotundaki apsis mekanında, yapı içindeki üç sunaktan en büyüğü yer almaktadır (Şekil C.3). Mermer sunak Hz. Meryem'e adanmıştır (Şekil B.28). Apsis duvarının kuzeydoğu ve güneybatısında simetrik olarak iki adet niş bulunmaktadır (Şekil B.29, Şekil B.30). Nişler 93 cm. genişliğinde, 34 cm. derinliğinde ve 1.58 m. yükseklikte dir. Zeminde, duvar dibinde 32 cm genişliğinde mermer kaplama apsis duvarı boyunca devam etmektedir. Tek sıra devam eden mermer kaplama bitiminde, 20 x 20 cm' lik karo mozaik döşeme bulunmaktadır (Şekil B.31).

Apsis yarım kubbe ile örtülüdür. Mekanın üstünü örten yarım kubbenin tepe noktası +9.35 m kotundadır (Şekil C.5).

6.4.5 Soyunma odası

Plan ölçüleri 3.18 x 4.43 m. olan soyunma odası apsisin kuzeydoğu tarafında yer alır. Odaya, koro alanından 1.26 m genişliğinde, 2.64 cm yüksekliğinde ahşap ve çift kanatlı bir kapıdan geçilerek ulaşılmaktadır (Şekil B.33, Şekil B.34). Mekanın zemin kotu +0.11'dir. Soyunma odasının girişinde 21 cm. genişliğinde, 3cm. yüksekliğinde mermer eşik bulunmaktadır (Şekil B.34). Kapı boşluğu içerden 1.27 m genişliğinde basık kemer ile geçilmiştir (Şekil B.33). Zemin kaplaması 20 cm x 20 cm' lik karo mozaiktir. Soyunma odasının güneydoğu duvarında avluya açılan 1.18 m. genişliğinde, çift kanatlı demir bir kapı bulunmaktadır. 1.44 m genişliğindeki kapı

boşluğu içerden basık kemer ile geçilmiştir (Şekil B.35, Şekil C.3). Kapı boşluğunun kemer yüksekliği 2.78 m., kapı açıklığının yüksekliği 2.52 m.'dir (Şekil C.7).

Kuzeydoğu duvarında 1.09 m. genişliğinde, 1.84 m. yüksekliğinde iki adet pencere bulunmaktadır. Pencere doğramaları ahşap, çift kanatlıdır. Ahşap doğramaların arkasında içe açılan demir ve çift kanatlı kapaklar bulunmaktadır. Doğramaların dışında metal parmaklık bulunmaktadır (Şekil B.37).

Mekanın kuzeybatı duvarına bitişik ahşap merdivenle kuzeydoğu balkonuna ulaşılmaktadır. Merdivenin önü ahşap doğrama ile kapatılmıştır. Oda genişliğince devam eden doğramanın dört adet kapağı bulunur. Kapaklardan giriş kapısına en yakın olanı merdivene açılmaktadır. Diğer üç kapı merdiven altına açılır; bu alan dolap olarak düzenlenmiştir (Şekil B.39, Şekil C.3).

Soyunma odasının tavan yüksekliği 3.64 m' dir. Tavan kaplaması ahşaptır (Şekil B.40).

6.4.6 Vaftiz odası

Vaftiz odasına, +0.14 kotundaki koro alanından 1.36 m genişliğinde, 2.64 m yüksekliğindeki ahşap ve çift kanatlı bir kapıdan geçilmektedir (Şekil B.41). 1.46 m genişliğindeki kapı açıklığı basık kemerle geçilmiştir. Zemin kotu +0.18'dir. Zemin kaplaması 20 cm x 20 cm karo mozaiktir (Şekil B.42).

Güneydoğu duvarında, avluya açılan 1.20 m genişliğinde demir ve çift kanatlı bir kapı bulunmaktadır. Kapı boşluğu iç mekanda 1.50 m. genişliğinde basık kemer ile geçilmiştir (Şekil B.43, Şekil C.3). Güneybatı duvarında 1.09 m. genişliğinde iki adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Ahşap doğramaların arkasında, iç mekana açılan demir ve çift kanatlı kapaklar bulunmaktadır. Denizlik genişlikleri 38 cm.'dir. Dış cephede ise doğramaların önünde metal parmaklık yer almaktadır (Şekil B.44). Demir kapıya yakın olan pencere açıklığının altında, haç işli bir mermer levha bulunmaktadır (Şekil B.45). Mermer levhada, vaftiz odasının yapımı için kiliseye bağışta bulunan bir papazdan bahsedilmekte ve adına dua edilmektedir.

Mekanın kuzeybatı duvarına bitişik ahşap merdivenle kuzeydoğu balkonuna ulaşılmaktadır. Merdivenin önü ahşap doğrama ile kapatılmıştır. Oda genişliğince devam eden doğramanın dört kapağı bulunur. Kapaklardan giriş kapısına en yakın olan merdivene açılmaktadır. Diğer üç kapı merdiven altına açılır; bu alan dolap olarak düzenlenmiştir (Şekil B.46, Şekil C.7).

Vaftiz odasının güney köşesinde mermer vaftiz kurnası bulunmaktadır. Elips planlı kurnanın zeminden yüksekliği 88 cm'dir (Şekil B.47, Şekil C.7). Odanın doğu köşesine elektrik panosu tespit edilmiştir.

Vaftizhanenin tavan yüksekliği 3.65 m' dir. Güneybatı duvarında bulunan pencerelerin yerden yüksekliği 1.80 m. ve pencere açıklıklarının yüksekliği 1.84 m.'dir. Güneydoğu duvarında bulunan ve avluya açılan kapının kemer yüksekliği 2.78 m., kapı boşluğu 2.52 m.'dir (Şekil B.43, Şekil C.3).

6.4.7 Galeri

Ana giriş mekanı üzerinde bulunan galerinin plan ölçüleri 3.52 m x 9.06 m' dir. Döşeme ana giriş mekanındaki 36 cm çaplı daire kesitli, ahşap ve korint başlıklı sütunlara oturmaktadır (Şekil B.1, Şekil B.49, Şekil B.52).

Mekana narteksin doğu köşesinde yer alan 17 basamaklı ahşap merdiven ile ulaşılmaktadır. Galeri döşemesi, narteks zemininden 4.31 m yüksektedir. Ahşap zemin kaplaması güneybatı-kuzeydoğu doğrultusundadır (Şekil B.50). Galeri korkuluğunun genişliği 24.5 cm.'dir (Şekil C.4). Korkuluğun döşemeden yüksekliği 81 cm'dir. Korkuluğun iç tarafında bezemesiz, düz ahşap yüzey görülürken, kilise mekanından bakıldığında korint başlıklar üzerine oturan, ahşap profillerle süslenmiş, üzerine kutsal simgelerin resmedildiği bir ahşap korkuluk görülmektedir (Şekil B.52, Şekil B.53, Şekil C.7).

Güneydoğu duvarındaki pencere açıklığının çapı 1.95 m' dir. Pencere doğraması sabit ve metaldir. Doğramanın merkezinde bulunan küçük daire kırmızı renkli cam ile kapatılmıştır (Şekil B.51). Galerinin kuzeydoğu ve güneybatı duvarlarında naos boyunca yarım daire biçiminde (lunet) pencereler bulunmaktadır (Şekil B.19, Şekil B.52).

Mekanın kuzeybatı ve güneydoğu duvar köşelerinde, zeminden yükselen pilastırların gövdesi ve iyonik başlıkları görülmektedir (Şekil B.54).

6.4.8 Kuzeydoğu balkonu

Soyunma odasından ahşap merdiven ile ulaşılan kuzeydoğu balkonunun plan ölçüleri 4.80 m x 3.88 m'dir. 28 cm. genişliğindeki çam cinsi ahşap zemin kaplaması güneybatı-kuzeydoğu doğrultusundadır (Şekil C.4).

Mekanın güneybatı duvarında 1.03 m genişliğinde kemerli bir açıklık bulunmaktadır. Duvardaki bu açıklık ile koro yerinin izlenmesi sağlanmıştır. Açıklığın önünde 21 cm. genişliğinde, 64 cm. yüksekliğinde ahşap korkuluk bulunmaktadır (Şekil B.55,56). Bu ahşap korkuluğun üzerinde eğrisel formda, metal bir korkuluk daha yer almaktadır. Ahşap korkuluk, koro alanı zemininden 3.68 m. yükseklikte başlamaktadır. Kuzeydoğu balkon korkuluğu güneybatı balkonu ile aynıdır.

Soyunma odasından ahşap merdiven ile ulaşılan balkonun kuzeybatı duvarında, bir adet kemerli pencere açıklığı bulunmaktadır. Avlunun arkasına açılan bu pencereden papaz evi görülmektedir. Basık kemerli pencere açıklığının genişliği 99 cm., yüksekliği ise 1.30 m.' dir. Pencere doğraması ahşap ve çift kanatlıdır. Ahşap doğramanın gerisinde, iç mekana açılan çift kanatlı ve demir kapak bulunmaktadır. Doğramanın dış mekan tarafında ise demir şebeke yer almaktadır (Şekil B.57). Mekanın, kuzeydoğu ve güneydoğu duvarlarında da aynı özelliklerde birer adet penceresi daha vardır. Merdiven boşluğunun çevresinde özgün demir korkuluk bulunmaktadır. Demir korkuluğun köşelerinde ve küpeşte kısmında ahşap malzeme kullanılmıştır. Korkuluk döşemeden 73 cm yükselmektedir (Şekil B.57). Özgün halinde sıvalı olan tavan sonradan ahşap kaplanmıştır. Mekanın tavan yüksekliği 2.49 m ile 2.66 m arasında değişmektedir. (Şekil B.60, Şekil C.7).

6.4.9 Güneybatı balkonu

Vaftiz odasından ahşap merdiven ile ulaşılan güneybatı balkonunun plan ölçüleri 4.80 m x 3.88 m'dir. 28 cm. genişliğindeki ahşap zemin kaplaması güneybatı-kuzeydoğu doğrultusundadır (Şekil B.62, Şekil C.4).

Mekanın kuzeydoğu duvarında 1.00 m. genişliğinde kemerli bir açıklık bulunmaktadır. Duvardaki bu açıklık ile koro yerinin izlenmesi sağlanmıştır. Açıklığın önünde 21 cm. genişliğinde, 65 cm. yüksekliğinde ahşap korkuluk bulunmaktadır. Bu ahşap korkuluğun üzerinde eğrisel formda, metal bir korkuluk daha yer almaktadır (Şekil B.27). Ahşap korkuluk, koro alanı zemininden 3.69 m. yükseklikte başlamaktadır. Kuzeydoğu balkon korkuluğunun özellikleri güneybatı balkonu ile aynıdır.

Vaftiz odasından ahşap merdiven ile ulaşılan balkonun kuzeybatı duvarında, bir adet kemerli pencere bulunmaktadır (Şekil B.63). Avlunun arkasına açılan bu pencereden papaz okulu görülmektedir. Basık kemerli pencere açıklığının genişliği 1.00 m,

yüksekliği ise 1.30 m.' dir. Pencere doğraması ahşap ve çift kanatlıdır. Ahşap doğramanın gerisinde, iç mekana açılan çift kanatlı ve demir kapak bulunmaktadır. Doğramanın dış mekan tarafında ise demir şebeke yer almaktadır. Mekanın, güneybatı ve güneydoğu duvarlarında da aynı özelliklerde birer adet penceresi daha vardır. Merdiven boşluğunun çevresinde özgün demir korkuluk bulunmaktadır. Demir korkuluğun köşelerinde ve küpeşte kısmında ahşap malzeme kullanılmıştır.

Korkuluk döşemeden 73 cm yükselmektedir (Şekil B.65, Şekil C.3). Aynalı tonoz tavanın yüksekliği 2.53 m ile 2.77 m arasında değişmektedir (Şekil B.64).

6.5 Cephe Özellikleri

Kilise, avlu içinde güneydoğu- kuzeybatı doğrultusunda konumlanmaktadır. Yapı neoklasik üslupta inşa edilmiştir. Yapının beden duvarları, iç ve dış mekana bakan yüzeylerinde kesme taş örgölüdür. Kesme taş örgü duvar yüzeyi üzerinde sıva ve boya katmanları bulunmaktadır (Şekil B.90).

6.5.1 Güneydoğu cephesi

Güneydoğu cephesi, kilisenin ana giriş cephesidir. Gavit bölümünün giriş duvarı ile vaftizhane ve soyunma odasının güneydoğu duvarlarından oluşmaktadır. Neoklasik üslupta sade bir cephe düzeni görölmektedir (Şekil C.9).

Gavite geçilen ana giriş kapısı, güneydoğu cephesinin merkezinde yer alır. Çift kanatlı, demir kapının üzerinde haç simgesi işli süslemeler bulunmaktadır. Kapı boşluğunun çevresi profilli söve ile çevrelenmiştir. Kapının üstünde profilli korniş bulunmaktadır (Şekil B.90, Şekil B.91, Şekil B.92, Şekil B.94).

Cephede, güneydoğu duvarı yüzeyinden çıkıntı yapan pilastırlar dikkat çekmektedir. Giriş kapısının kuzeydoğu ve güneybatısında simetrik olarak bulunan bu pilastırlar cepheye hareket kazandıran öğelerdir. Galeri katı hizasında, duvar boyunca profilli silme devam etmektedir. Silmenin üstünde, galeri katına açılan ve kiliseyi yukardan aydınlatan dairesel pencere bulunmaktadır. Pencerenin etrafı profille bezenmiştir. Pencere doğraması ise metal ve sabittir. Gavitten galeri katına yükselen güneydoğu duvarı, profilli üçgen alınlık ile sonlanmaktadır. Alınlık yüzeyinde kilisenin yapım yılı Ermenice ve Türkçe olarak işlenmiştir. Alınlığın üstünde ise metal haç

bulunmaktadır. Üçgen alınlığın oturduğu duvar bitimi, profil silme ile süslenmiştir (Şekil B.95).

Gavit duvarının gerisinde bulunan, vaftiz odası ve soyunma odası duvarları da güneydoğu cephesinde görünmektedir (Şekil B.91, Şekil B.92). Simetrik olarak görünüşe giren duvarlar aynı özelliklerdedir. Vaftiz odasının duvarı güneybatıda, soyunma odası duvarı ise kuzeydoğuda görülmektedir. Vaftiz odası duvarının zemin katında çift kanatlı demir kapı ve kapı boşluğunun etrafında söve görülmektedir. Vaftiz odasına açılan kapının üzerindeki bezemeler, ana giriş kapısında görülen

bezemeler ile aynıdır. Güneybatı balkonu kotunda görünüşe giren 0.89x1.14 m. boyutlarında bir adet basık kemerli pencere bulunmaktadır. Pencerenin önünde demir parmaklık yer alır. Balkonun üzeri dört yöne eğimli Marsilya kiremiti kaplı çatı ile örtülüdür (Şekil B.96). Duvar üzerinde galeri katı hizasında iki adet demir kılıç görülmektedir. Vaftiz odası güneydoğu duvarı yönünde niteliksiz tuğla ekler de görünüşe girmektedir (Şekil B.93, Şekil C.9).

Soyunma odası duvarının zemin katında çift kanatlı demir kapı ve kapı boşluğunun etrafında söve görülmektedir (Şekil B.93). Soyunma odasına açılan kapının üzerindeki bezemeler, ana giriş kapısında görülen bezemeler ile aynıdır. Kuzeydoğu balkonu kotunda 0.89x1.14 m. boyutlarında görünüşe giren bir adet basık kemerli pencere bulunmaktadır. Pencerenin önünde demir parmaklık yer alır (Şekil B.92).

Papaz okulu ve papaz evi, kilise yapısının gerisinde güneydoğu görünüşüne giren diğer yapılardır (Şekil B.91, Şekil B.92).

6.5.2 Kuzeybatı cephesi

Kuzeybatı cephesinde, kilisenin apsis duvarı, vaftiz odası ve soyunma odasının kuzeybatı duvarları görülmektedir (Şekil B.97, Şekil B.98, Şekil B.99). Cephenin genelde sağırdır; açıklık olarak kuzeydoğu ve güneybatı balkonlarının birer adet penceresi bulunmaktadır.

Vaftiz odasının bulunduğu kütlede, galeri katına açılan, 0.88x1.14 m. boyutlarında bir adet basık kemerli pencere bulunmaktadır (Şekil B.99). Soyunma odasının bulunduğu kütlede ise aynı özelliklerde simetrik olarak konumlanmış bir adet pencere daha yer alır (Şekil B.98). Saçak silmesi cephe boyunca devam etmektedir. Apsis mekanının üstünü Marsilya tipi kiremitle kaplı kırma çatı örtmektedir (Şekil C.10).

6.5.3 Kuzeydoğu cephesi

Kuzeydoğu cephesi, gavit ve naos mekanlarının beden duvarları, apsis duvarı ve soyunma odası duvarlarından oluşmaktadır (Şekil B.98, 100, Şekil C.11). Zemin kat hizasında nartekse giriş kapısı ve soyunma odası pencereleri bulunmamakta; galeri katı hizasında lünet pencereler yer almaktadır.

Zemin katta gavite açılan bir adet çift kanatlı demir kapı bulunur. Kapı boşluğunun etrafı profilsiz söve ile çevrelenmiştir. Soyunma odası duvarı üzerinde 0.97x1.68 m.

boyutlarında iki adet dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Pencere söveleri profilsizdir. Soyunma odasının üstünde bulunan kuzeydoğu galerisinin, 0.89x1.14 m. boyutlarındaki basık kemerli penceresi de cephede görülmektedir (Şekil B.101). Avlu zemininden 3.33 m. yükseklikteki vaaz kürsüsüne (ambon) 0.76x1.73 m. boyutlarında yuvarlık kemerli demir bir kapıdan geçilmektedir. Kapının üzerinde diğer kapılarda görülen haçlı bezemeler bulunmaktadır. Cephenin galeri katı hizasında, çapı 3.29 m. olan yarım daire biçiminde dört pencere yer almaktadır. Pencere doğramaları metal ve sabittir (Şekil B.100, Şekil B.102). Cephe apsis duvarı ile sonlanmaktadır (Şekil B.98). Gavit ve naos mekanlarının üstü Marsilya tipi kiremit kaplı beşik çatı, soyunma odası ve galeri kütesinin üzeri kırma çatı ve apsis mekanı üzeri kırma çatı örtülüdür. Duvar ile çatı birleşimleri arasında cephe boyunca devam eden saçak silmesi görülmektedir (Şekil B.103).

Kuzeydoğu görünüşünde, kilise ve papaz okulunun yanı sıra, avlunun güney köşesinde bulunan metal ek, avlu ana giriş mekanına bitişik dükkan biriminin duvarı ve tek katlı müstemilat yapısı bulunmaktadır (Şekil C.6).

6.5.4 Güneybatı cephesi

Güneybatı cephesi, gavit ve naos mekanlarının beden duvarları, apsis duvarı ve vaftiz odası duvarlarından oluşmaktadır (Şekil B.99, Şekil B.105, Şekil B.107, Şekil C.12). Bu cephe, kuzeydoğu cephesi ile simetrik olarak tasarlanmıştır. Zemin katta, nartekse açılan bir demir kapı ve vaftiz odasına açılan iki adet pencere, galeri katı hizasında ise lünet pencereler ile güneybatı balkonuna açılan iki adet pencere bulunmaktadır.

Zemin katta gavite açılan bir adet çift kanatlı demir kapı bulunur. Kapı boşluğunun etrafı profilsiz söve ile çevrelenmiştir (Şekil B.106). Vaftiz odasının duvarı üzerinde 0.97x1.68 m. boyutlarında iki adet dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Pencere sövesi profilsizdir. Vaftiz odasının üstünde bulunan kuzeydoğu galerisinin, 0.89x1.14 m.

boyutlarındaki basık kemerli penceresi de cephede görülmektedir (Şekil B.105). Cephenin galeri katı hizasında çapı 3.31 m. olan yarım daire biçiminde dört adet pencere görülmektedir. Pencere doğramaları metal ve sabittir (Şekil B.105). Cephenin sonunda ise apsis duvarı bulunur (Şekil B.99). Gavit ve naos mekanlarının üstü Marsilya kiremitiyle kaplı beşik çatı, soyunma odası ve galeri kütlesinin üzeri kırma çatı ve apsis mekanı üzeri kırma çatı ile örtülüdür. Duvar bitiminde cephe boyunca devam eden saçak silmesi görülmektedir.

Güneybatı cephesinde kilise yapısı ve papaz evi dışında, avlunun kuzeydoğu duvarına bitişik tek katlı niteliksiz bir ek ve avlu ana giriş mekanına bitişik dükkan biriminin duvarı görülmektedir (Şekil B.71, Şekil B.73).

6.6 Kullanılan Malzeme ve Yapım Teknikleri

6.6.1 Kullanılan malzemeler

Taş: Yapının beden duvarlarında ve avlu duvarlarında küfeki taşı kullanılmıştır. Bahçe zemininde de çakıtaşı mozaik kaplama görülmektedir (Şekil B.81).

Mermer: Mermer malzeme kilisenin iç mekanında kullanılmıştır. Gavit, naos ve koro alanı döşemeleri, vaftiz kurnası, apsisteki ana sunak, koro alanı ile naosu ayıran korkuluk Marmara mermeridir. Kilisenin kuzeydoğu ve güneybatı beden duvarlarında, vaftiz ve soyunma odalarının güneybatı duvarlarında haç işli Marmara mermeri levhalar bulunmaktadır (Şekil B.9, Şekil B.11, Şekil B.16, Şekil B.17). Bu mermer tablalardan vaftiz ve soyunma odalarının güneybatı duvarlarında da birer adet bulunmaktadır. Koro alanı güneybatı duvarında bulunan ve kiliseye bağış yapan bir ailenin anıldığı mermer yazıt yapıda dikkat çeken öğelerdendir.

Tuğla: Avlu duvarlarında ve kilisenin duvarlarında taş örgü aralarında 22x11x3 cm boyutlarında harman tuğlası kullanılmıştır (Şekil 6.5).

Kiremit: Yapının çatısında Marsilya kiremit kullanılmıştır (Şekil B.92, Şekil B.96).

Ahşap: Yapıda galeri katı ve balkonların döşemelerinde, vaftiz ve soyunma odalarının tavan kaplamalarında, merdivenlerde, merdiven küpeşterlerinde, çatı saçağının bazı kısımlarında ahşap kullanılmıştır.

Döşeme kaplamalarında kullanılan ahşap cinsi çamdır. Soyunma odası, vaftiz odası, güneybatı ve kuzeydoğu balkonlarının pencere doğramaları ve denizlikleri de çam

cinsi ahşaptır. Balkonların ve galeri katının korkulukları ile naosun kuzeydoğu duvarında bulunan vaaz kürsüsünde kullanılan ahşap malzemenin cinsi boya katmanları nedeniyle tespit edilememiştir.

Demir: Yapının cephelerinde, taş duvar örgüsünde kullanılan kılıçlar görülmektedir (Şekil B.96, Şekil B.97, Şekil B.98, Şekil B.99). Yapının dış kapıları, avlu kapıları, pencere kapakları ve korkulukları, avludaki taş merdiven korkuluğu, gavitten galeri katına çıkan merdivenin korkuluğu ve balkon merdivenlerinin korkulukları yapıdaki dökme demir elemanlardır.

6.6.2 Yapım teknikleri

6.6.2.1 Temel ve duvarlar

Kilise zemininde sondaj çalışması yapılamadığı için temel sistemi ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Kilisenin yığma teknikte inşa edilen beden duvarları iç ve dış mekanda kesme taş ve tuğla alması örgülüdür. Yapıda kullanılan tuğlanın boyutları 22x11x3 cm'dir (Şekil 6.5). Duvarların her iki yüzünde de sıva ve boya katmanları görülmektedir (Şekil B.18, Şekil B.90). Duvar kalınlığı güneydoğu duvarında 76 cm, kuzeydoğu duvarında 96 cm, güneybatı duvarında 102 cm ve apsis duvarında 78 cm'dir.

Yapının zemine yakın duvar kotunda küfeki taşı, duvar yüzeyinden çıkıntı yapan pilastırlarda ise tuğla kullanıldığı görülmektedir (Şekil 6.6). Yapının duvar kesiti görülememiştir. Ancak kagir duvar yapım tekniğinde, kesme taş örgülü iki cidar arasının moloz taş dolgu ve kireç harcı olduğu bilinmektedir (M. Ahunbay, 1997, s.475).

Şekil 6.5 : Duvar örgüsünde kullanılan 22x11x3 cm boyutlarındaki harman tuğlası.

Şekil 6.6 : Yapıda kullanılan taş ve tuğla malzemesi.

6.6.2.2 Tekil taşıyıcılar

Kilisenin narteks bölümünde, galeri katını taşıyan iki adet 36 cm çapında, 2.66 m. yüksekliğinde ahşap sütun bulunmaktadır. Sütunların üzeri boyalı olduğundan ahşap cinsi tespit edilememiştir. Sütunların mermer kaidelerinin kenar ölçüleri 51x54 cm, zeminden yükseklikleri 54 cm'dir. Kuzeydoğu ve güneybatı duvarlarında bitişik iki adet ahşap pilastır yer almaktadır. Korint sütun başlıkları 54x61 cm boyutlarındadır. Narteks zemininden galeri döşemesine kadar yükselen sütunların toplam uzunluğu 3.74 cm'dir (Şekil B.1, Şekil B.6).

6.6.2.3 Döşeme

Narteks ve naos bölümlerinde zemin 73x73 cm boyutlarında gri, damarlı Marmara mermeri ile kaplıdır. Koro alanı, apsis, vaftiz odası ve soyunma odası mekanlarında 20x20 cm karo mozaik kullanılmıştır (Şekil B.34, Şekil B.42). Apsis duvarının bitimi 32 cm genişliğinde Marmara mermeri ile kaplıdır. Mermerin bitiminde 20x20 cm'lik karo mozaik kaplama başlamaktadır (Şekil B.31).

Narteks üzerindeki galerinin (1K 01) döşemesi ahşap kaplıdır. Mekana kuzeydoğu-güneybatı yönünde yerleştirilen ahşapların genişliği 20 -26 cm arasında değişmektedir. Kuzeydoğu (1K 02) ve güneybatı (1K 03) balkonlarının da döşemeleri ahşap kaplıdır. Bu mekanlarda ahşap kaplama 26- 28 cm. genişlikte ve 2.5 cm. kalınlığındadır. Döşemeler çam cinsi ağaçtan üretilmiştir (Şekil B.57, 62).

6.6.2.4 Kemerler

Kilisenin iç mekan genişliği narteks bölümünde 9.05 m, naos bölümünde 9.08 m, koro yerinde 7.75 m, apsis başlangıcında ise 6.82 m'dir. Kilise açıklığını geçiş elemanı olarak kuzeydoğu ve güneybatı doğrultusunda sepetkulpu kemerler

kullanılmıştır. Narteks ve naos mekanlarında (ZK 01-ZK02) toplam beş adet destekleme kemeri bulunmaktadır. Narteksten apsis yönüne doğru destekleme kemerlerinin genişlikleri sırasıyla 62 cm, 70 cm, 67 cm, 67 cm ve 66 cm'dir. Bu kemerler tonoz örtüden 9-10 cm çıkıntı yapmaktadır (Şekil B.10, Şekil B.15, Şekil B.18).

Yapıda destekleme kemerlerinin yanı sıra iki adet apsis kemeri bulunmaktadır (Şekil B.15). Naos mekanından koro yerine (ZK 03) geçişte tavan kotunun düşmesine bağlı

olarak destekleme kemerinin yanında apsis kemeri kullanılmıştır. Bu apsis kemerinin genişliği 78 cm. ve yüksekliği 45 cm.'dir.

Koro yerinin tonoz örtüsünden, apsisi (ZK 04) örten yarım kubbeye geçişte de destekleme kemerinin yanında apsis geçiş sağlayan bir kemer daha kullanılmıştır. Bu apsis kemerinin genişliği 73 cm. ve yüksekliği 35 cm.'dir (Şekil B.15).

Güneydoğu (giriş duvarı) duvarında, duvar yüzeyinden 8 cm'lik çıkıntı yapan ve 42 cm genişliğinde olan bir güçlendirme kemeri daha bulunmaktadır (Şekil B.3).

6.6.2.5 Gergi elemanları

Naosun tonoz örtüsünde bulunan iki destekleme kemerinin üzengi noktaları arasında +6.50 m. kotunda ikişer adet demir gergi bulunmaktadır. Üzengi noktaları arasında bulunan demir gergi 7 x 7 cm. kesitinde ve 7.40 m.uzunluğundadır (Şekil B.18, Şekil B.20, Şekil B.21). Kemerlerin üzengi noktalarının üstünde bulunan üst demir gergiler ise +8.26 kotundadır. Bu gergiler 2 x 5 cm. kesitinde ve 7.09 m. uzunluğundadır.

Demir elemanların uzantıları kilise duvarlarının dış yüzeylerinde görülmektedir. Vaftiz ve soyunma odalarının bulunduğu iki simetrik kütlelerin, güneydoğu duvarlarında ikişer adet demir kılıç bulunmaktadır (Şekil B.92, Şekil B.96).

Naosun kuzeydoğu duvarı üzerinde, yarım daire pencerelerin arasında iki adet, soyunma odasının bulunduğu kütlelerin kuzeydoğu duvarında ise dört adet demir kılıç görülmektedir. Yapının güneybatı cephesinde de kılıçlar aynı yerlerde (Şekil B.99, Şekil B.101).

Apsis cephesinde yedi adet kılıç bulunmaktadır. Üç tanesi naosun kuzeydoğusundaki kütlede (soyunma odasının bulunduğu kütle) , üç tanesi

güneybatıdaki kütlede (vaftiz odasının bulunduğu kütle), bir tanesi de apsis duvarı üzerindedir (Şekil B.97, Şekil B.98, Şekil B.99).

6.6.2.6 Üst örtü

Gavit ve naos mekanlarının üzeri beşik tonoz ile örtülüdür (Şekil B.18, 20). Tonoz örtü ahşaptır. Narteks bölümünden koro yerine kadar genişliği 9.05-9.08 m ve uzunluğu 14.39 m, koro yerinde ise genişliği 7.75 m ve uzunluğu 5.02 m olan açıklıklar ahşap kaburgalı beşik tonoz örtü ile geçilmiştir. Tonoz örtünün naostaki tepe noktası +10.14 kotundadır. Koro yerinde ise tepe noktası +9.70 m.'dir.

Apsis yarım kubbe ile örtülüdür (Şekil B.28). Yarım kubbe +5.78 m. kotunda başlamakta, +9.35 kotundaki destekleme kemeri ile birleşmektedir.

Kuzeydoğu balkonunun üstü ahşap aynalı tonoz örtüdür (Şekil B.60). Tonozun tepe noktası +6.79 m kotundadır. Güneydoğu balkonunun üzeri de aynalı tonoz örtülüdür. Tonozun tepe noktası + 6.54 kotundadır. Kuzeydoğu balkonundan farklı olarak tavan sıvalıdır (Şekil B.64, Şekil C.7).

6.6.2.7 Çatı

Beşik tonoz örtünün üzeri dışta Marsilya kiremit kaplı beşik çatıdır. Çatının mahya kotu +11.27 m.'dir.

Balkonların aynalı tonoz örtülerinin üzeri de Marsilya kiremit kaplı kırma çatı ile örtülüdür. Kuzeydoğu kütlelerinin çatı tepe noktası +7.75 m. , güneybatı kütlelerinin ise + 7.78m. kotundadır (Şekil B.92, Şekil B.96).

Apsisin üzerini örten yarım kubbe de dışta Marsilya kiremit kaplı kırma çatı örtülüdür. Çatının mahya üst kotu +10.34 m.'dir (Şekil C.12). Çatı arasına girelemediğinden detaylı bir inceleme yapılamamıştır.

6.6.2.8 Kapı ve pencereler

Kilisenin, avluya açılan beş adet demir kapısı, güneydoğu girişinde rüzgarlık bölümünde bir ahşap kapı ve iç mekanda iki adet ahşap oda kapısı bulunmaktadır.

Kapılar

Kilisede avluya açılan beş adet demir kapı bulunmaktadır. Güneydoğu duvarında bulunan çift kanatlı demir giriş kapısının kanat genişliği 1.94 m, yüksekliği 3.35 m. ve kanat kalınlığı 4 cm'dir (Şekil B.94, Şekil C.17). Kuzeydoğu duvarındaki çift

kanatlı demir kapının kanat genişliği 1.19 m, yüksekliği 2.24 m. ve kanat kalınlığı 3 cm'dir (Şekil B.100). Güneybatı duvarındaki çift kanatlı demir kapının kanat genişliği 1.19 m, yüksekliği 2.24 m. ve kanat kalınlığı 3 cm'dir (Şekil B.106, Şekil C.18).

Soyunma odasının (ZK 05) güneydoğu duvarındaki, avluya açılan çift kanatlı demir kapının kanat genişliği 1.27 m, yüksekliği 2.46 m ve kanat kalınlığı 3 cm'dir (Şekil B.100). Vaftiz odasının (ZK 06) güneydoğu duvarındaki, avluya açılan çift kanatlı demir kapının kanat genişliği ise 1.28 m, yüksekliği 2.46 m ve kanat kalınlığı 3 cm'dir (Şekil B.93, Şekil C.19).

Kilise iç mekanında 3 adet ahşap kapı bulunmaktadır. Güneydoğu duvarındaki demir kapıdan geçilen rüzgarlık alanını, gavitten ayıran ahşap çift kanatlı bir kapı bulunmaktadır. Bu kapının kanat genişliği 1.70 m., yüksekliği 2.23 m. ve kanat kalınlığı 6 cm.'dir (Şekil B.2, Şekil C.19).

Soyunma odasının, koro yerine açılan çift kanatlı ahşap kapısının kanat genişliği 1.36 m, yüksekliği 2.64 m ve kalınlığı 4 cm'dir. Vaftiz odasının, koro yerine açılan çift kanatlı ahşap kapısının kanat genişliği 1.36 m, yüksekliği 2.64 m ve kalınlığı 4 cm'dir. Kapı kanatları üç tablalı ve tablaların etrafı profillidir. Simetrik konumdaki ceviz cinsi ahşap kapılar aynı özelliklere sahiptir (Şekil B.23, Şekil B.24).

Demir pencereler

Kilisenin toplam sekiz adet metal penceresi bulunmaktadır. Güneydoğu duvarında bir dairesel pencere, kuzeydoğu ve güneybatı duvarlarında naos mekanını aydınlatan dörder adet yarım daire biçimli lünette pencere bulunmaktadır.

Kilisenin güneydoğu duvarındaki dairesel pencerenin çapı 1.90 m'dir. Pencere sövesi içte ve dışta profil çevrilidir. Sabit pencere doğraması metaldir (Şekil B.51, Şekil C.7).

Mekanı aydınlatan lünet pencereler benzer özelliklere sahiptir. Naos mekanını aydınlatan lünet pencerelerin genişliği 3.30 , yüksekliği 1.92 m'dir. Pencere doğramaları metaldir. Koro yerinin kuzeydoğu ve güneybatı duvarlarında bulunan metal lünet pencerelerin boyutları ise diğerlerinden farklıdır. Bu pencerelerin genişliği 2.80 m ve yüksekliği 1.56 m'dir (Şekil B.18, 19, 20, Şekil C.5,6).

Ahşap pencereler

Kilisenin toplam 14 adet ahşap penceresi bulunmaktadır. Ahşap pencereler çam cinsidir. Soyunma odasının kuzeydoğu duvarında iki adet, vaftiz odasının güneybatı duvarında iki adet ahşap pencere bulunmaktadır. Kuzeydoğu balkonunun kuzeydoğu, kuzeybatı ve güneydoğu duvarlarında birer adet, güneybatı balkonunun güneybatı, kuzeybatı ve güneydoğu duvarlarında birer adet ahşap pencere yer almaktadır.

Soyunma odası kuzeydoğu duvarında bulunan iki pencerenin de özellikleri aynıdır; genişlikleri 1.09 m'dir. Pencereler ahşap ve çift kanatlıdır. Ahşap doğramaların arkasında iç mekana açılan çift kanatlı demir kapaklar, dış cephede, doğramaların önünde metal parmaklık bulunmaktadır. Pencerelerin yüksekliği 1.84 m, denizlik genişlikleri 37 cm. ve denizlik kalınlıkları 2.5 cm'dir (Şekil B.37, Şekil C.14).

Vaftiz odası güneybatı duvarında iki adet pencere bulunmaktadır. İki pencerenin de özellikleri aynıdır; genişlikleri 1.09 m'dir. Pencereler ahşap ve çift kanatlıdır. Ahşap doğramaların arkasında iç mekana açılan çift kanatlı demir kapaklar, dış cephede, doğramaların önünde metal parmaklık bulunmaktadır. Pencerelerin yüksekliği 1.84 m, denizlik genişlikleri 37 cm. ve denizlik kalınlıkları 2.5 cm'dir (Şekil B.44).

Kuzeydoğu balkonunda (1K 02) güneydoğu, kuzeybatı ve kuzeydoğu duvarlarında bulunan üç pencerenin de özellikleri aynıdır. Pencere genişlikleri 1.03 m' dir. Pencereler ahşap ve çift kanatlıdır. Ahşap doğramaların arkasında iç mekana açılan demir ve çift kanatlı kapaklar, dış cephede, doğramaların önünde metal parmaklık bulunmaktadır. Pencerelerin yüksekliği 96 cm, denizlik genişlikleri 37 cm. ve denizlik kalınlıkları 2.5 cm'dir (Şekil B.57, Şekil B.58).

Güneybatı balkonunda (1K 03) güneydoğu, güneybatı ve kuzeybatı duvarlarında bulunan üç pencerenin de özellikleri aynıdır. Pencere genişlikleri 1.03 m' dir. Pencereler ahşap ve çift kanatlıdır. Ahşap doğramaların arkasında iç mekana açılan demir ve çift kanatlı kapaklar, dış cephede, doğramaların önünde metal parmaklık bulunmaktadır. Pencerelerin yüksekliği 96 cm, genişlikleri 37 cm. ve denizlik kalınlıkları 2.5 cm'dir (Şekil B.63).

6.6.2.9 Merdivenler

Kilisenin içinde üç adet ahşap merdiven bulunmaktadır. Merdivenlerin yapımlarında çam kullanılmıştır. Kilisenin giriş mekanında galeri katına çıkan bir ahşap merdiven, soyunma odasından (ZK 05) kuzeydoğu balkonuna (1K 02) çıkan bir ahşap merdiven

ve vaftiz odasından (ZK 05) güneybatı balkonuna (1K 03) çıkan bir adet ahşap merdiven bulunmaktadır.

Ana giriş mekanından (ZK 01) (gavit) galeriye çıkan ahşap merdiven güneydoğu ve güneybatı duvarının kesişiminde yer alır. Merdivenin 17 rıhtı bulunmaktadır. Merdiven küpeştesinde kayın cinsi ahşap kullanılmış, üzeri ceviz rengi boyanmıştır. Küpeştenin kalınlığı 8 cm'dir. Merdivenin korkuluğu demirdir (Şekil B.5, Şekil C.15).

Soyunma odasından (ZK 05) kuzeydoğu balkonuna (1K 02) çıkan ahşap merdiven mekanın kuzeybatı duvarındadır. Ahşap merdivenin 16 rıhtı bulunmaktadır (Şekil B.39, Şekil B.59). Vaftiz odasından (ZK 05) güneybatı balkonuna (1K 03) çıkan, 14 rıhtlı ahşap merdiven mekanın kuzeybatı duvarındadır (Şekil B.46).

6.6.2.10 Ahşap donanım ve ayrıntılar

Soyunma ve vaftiz odalarının kuzeybatı duvarlarında bulunan merdiven önlerindeki ahşap dolaplar, galeri korkuluğu, kuzeydoğu ve güneybatı balkonlarının küpeştelere ve vaaz kürsüsü, pencereler ve merdivenler dışında yapı içindeki diğer sabit ahşap elemanlardır.

Tavan

Ana giriş mekanından galeriye çıkan ahşap merdivenin altı ahşap kaplamadır (Şekil B.5). Soyunma ve vaftiz odalarının tavan kaplamaları boyalı olduğundan ahşap cinsi tam olarak belirlenememiştir. Ancak vaftiz odası tavanındaki bozulma detayı incelendiğinde çam olabileceği düşünülmüştür. Ahşap tavan kaplaması üzerinde güneybatı-kuzeydoğu yönünde profilli tavan çıtaları bulunmaktadır. Çıtaların genişliği 8 cm ve çıtalar arası mesafe 25 cm'dir (Şekil B.40, Şekil B.48, Şekil C.15).

Ambon

Ahşap vaaz kürsüsü (ambon), naos mekanının kuzeydoğu duvarında, güneydoğu duvarından 6.44 m uzaklıkta, +2.33 ile +4.42 kotları arasında yer almaktadır. Ahşap kürsünün üzerinde ahşap kabartma olarak kutsal simgeler bulunmaktadır (Şekil B.14, Şekil C.5).

Galeri ve Balkon Korkulukları

Galeri katı korkuluğu da kilise ana mekanında bulunan ahşap elemanlardan biridir. Güneybatı ve kuzeydoğu duvarları arasında bulunur. Genişliği 25 cm, uzunluğu 9.06

m, yüksekliği 81 cm'dir. Korkuluğun arkası galeriden bakıldığında düz ahşap iken, zemin kattan bakıldığında profillidir (Şekil B.49, Şekil B.53).

Kuzeydoğu ve güneybatı balkonlarının korkulukları da ahşaptır. Korkuluk genişliği 21 cm, uzunluğu 2.92 m, döşeme kotundan yüksekliği 57 cm'dir (Şekil B.26, Şekil B.27). Galeri ve balkon korkuluklarının ahşap cinsi boya katmanı sebebiyle belirlenememiştir.

Dolaplar

Soyunma odasından kuzeydoğu balkonuna çıkan ahşap merdivenin altı dolap olarak kullanılmaktadır. Dolap kapakları cevizden yapılmıştır. Kapakların genişliği 3.18 ve yüksekliği 3.64 m'dir. Kuzeybatı duvarının önünü kapayan dolabın arkasında kuzeydoğu bakanına çıkan merdiven bulunmaktadır. Güneybatı yönündeki ilk kapak merdivene açılmaktadır (Şekil B.39).

Vaftiz odasından güneybatı balkonuna çıkan ahşap merdivenin altı da dolap olarak kullanılmaktadır. Kapı kanatlarının genişliği 3.20 m, yüksekliği 3.65 m'dir. Kuzeybatı duvarının önünü kapayan dolabın arkasında güneybatı bakanına çıkan merdiven bulunmaktadır. Kuzeydoğu yönündeki ilk kapak merdivene açılmaktadır (Şekil B.46, Şekil C.7).

6.7 Bezeme Özellikleri

Kilisedeki bezemeler alçı, ahşap, demir ve kalemişi olarak gruplanmaktadır.

Alçı bezemeler

Ana giriş mekanı, naos ve devamındaki apsis mekanı duvarlarının üst örtü ile birleşim seviyesinde, kesintisiz olarak devam eden bir alçı silme bulunmaktadır. Silmenin izdüşüm genişliği 44 cm, yüksekliği 72 cm'dir. Mekan içinde, silmenin başlangıç kotu +5.78 ve bitiş kotu +6.50 m'dir (Şekil B.28, 32).

Apsiste, duvar bitimindeki silmenin hemen altında çiçek demetleri arasında sıralanan melek figürlü alçı bezemeler bulunmaktadır. Bu bezemeler apsis duvarı boyunca devam etmekte, Hz. Meryem sunağının etrafını süslemektedir. Bezemenin alt kotu +5.21, üst kotu +5.78 m'dir (Şekil B.29, Şekil C.15).

Gavit bölümünden (ZK 01) apsis mekanına kadar kuzeydoğu ve güneybatı duvarlarında bulunan pilastırların başlıkları iyon üslubundadır. İyonik başlıkların genişliği 87 cm, yüksekliği 34 cm'dir (Şekil B.4).

Kilisede dikkat çeken diğer bezemeler ise koro yeri ve apsis mekanı üzerinde bulunan sepetkulpu biçimli kemerlerin alnındaki bezemelerdir. Koro yeri üzerindeki kemerin aln genişliği 45 cm'dir. Koro yerinin sonunda bulunan kemerin aln genişliği ise 35 cm'dir (Şekil B.15, 21, Şekil C.7, Şekil C.8).

Ahşap bezemeler

Ana giriş mekanında (gavit) bulunan, mermer kaideli ahşap sütunların başlıkları korint üslubundadır. Korint başlıkların genişliği 61 cm, yüksekliği 54 cm'dir (Şekil B.9, Şekil C.19).

Kuzeydoğu duvarında bulunan vaaz kürsüsünün üzerindeki bitkisel motifler arasında Kutsal Kitap simgesi kabartma teknikte ahşap bezemeler bulunmaktadır (Şekil B.14, Şekil C.5).

Demir bezemeler

Kilisenin iç mekanında galeri katına ve balkonlara ulaşan merdivenlerin korkulukları eğrisel geometrik desenler arasında yaprak ve yıldız motifleri ile bezeli dökme demirdir (Şekil B.5, Şekil B.57, Şekil B.65).

Kilisenin güneydoğu duvarlarında üç adet, kuzeydoğu duvarında bir adet ve güneybatı duvarında bir adet kapı bulunmaktadır. Çift kanatlı demir kapıların üzerinde elips biçimli çelenk içinde haç bezemeleri bulunmaktadır (Şekil C.17,18). Elips biçimli bezemeler 43 cm yüksekliğinde, 37 cm genişliğindedir (Şekil B.94, Şekil B.102, Şekil B.106). Kuzeydoğu cephesinde bulunan ve vaaz kürsüsüne açılan demir kapı üzerinde de bu bezemelerden görülmektedir (Şekil B.102).

Kalemişi bezemeler

Kilisedeki kalemişi bezemeler ahşap galeri korkuluğunun naosa bakan yüzünde ve balkon korkuluklarının koro yerine bakan yüzlerinde görülmektedir. Balkon korkuluklarında haç bezemeler, galeri korkuluğunda da haç bezemenin yanısıra kutsal kitap bezemesi bulunmaktadır (Şekil B.52, Şekil B.53, Şekil B.26, Şekil B.27).

6.8 Yapıdaki Bozulmalar

Yapıda strüktürel bir sorun bulunmamaktadır. Ancak bazı kısımlarda kullanım sıklığına, rutubet ve doğal etkenlere bağlı olarak malzeme bozulmaları meydana gelmiştir.

6.8.1 Malzeme bozulmaları

6.8.1.1 Taş

Yapının güneydoğu cephesinde bulunan pilastırların taş kaidelerinde çiçeklenmeye bağlı olarak yüzey aşınması meydana gelmiştir.

6.8.1.2 Ahşap elemanlar

Gavit mekanından (ZK 01) galeri katına çıkan ahşap merdiven basamaklarında sehim meydana gelmiştir. Kuzeydoğu ve güneybatı balkonlarına çıkan ahşap merdivenlerde

sehim ve parça kopmaları görülmüştür. Vaftiz odasının güneydoğu-kuzeydoğu duvarları kesişiminde ahşap tavan kaplaması su almış, buna bağlı olarak ahşap malzemede çürüme ve parça kaybı meydana gelmiştir (Şekil B.41). Ahşap galeri (1K 01) döşemesinde kısmi olarak sehim meydana gelmiş, sekizinci kaplama tahtasında parça kaybı olmuştur. Kuzeydoğu balkonu ahşap döşeme kaplamalarının bazılarında da parça kayıpları görülmektedir. Güneybatı balkonu ahşap döşemesinin kuzeybatı-güneybatı köşesinde ve güneydoğu- kuzeybatı duvarları arasındaki döşeme kaplamalarında sehim meydana gelmiştir. Naos mekanı kuzeydoğu duvarındaki ahşap süpürgelikte kısmi olarak çürüme ve şişme gözlenmiştir (Şekil C.23).

6.8.1.3 Mermer elemanlar

Koro mahaline çıkan mermer basamakta sehim meydana gelmiş, vaftiz odasındaki mermer vaftiz kurnasında lekelenme olmuştur (Şekil B.47).

6.8.1.4 Karo mozaik yer kaplaması

Soyunma odası (ZK 05) karo mozaik döşeme kaplaması zeminden su almış, buna bağlı olarak malzeme bozulmaya uğramıştır. Karo kaplamada renk kaybı gözlenmiştir. Vaftiz odası (ZK 06) karo mozaik döşeme kaplamasında çatlaklar ve renk kaybı gözlenmiştir (Şekil B.41).

6.8.1.5 Harç ve sıvalar

Yapının duvar yüzeylerinde iç ve dış mekan yüzeylerinde yer yer sıva dökülmeleri olmuştur. Naos (ZK 02) mekanı kuzeydoğu ve güneybatı duvarlarında sıva dökülmesi meydana gelmiştir (Şekil C.23). Güneybatı balkonu, kuzeydoğu-güneydoğu duvar köşesinde ve tavanda sıva çatlağı görülmektedir (Şekil C.24).

Güneydoğu cephesinde de dış etkenlere bağlı olarak sıva dökülmesi olmuştur.

6.8.2 Uygun olmayan kullanıcı müdahaleleri

Kilisenin iç ve dış duvar yüzeyleri çimentolu harçla sıvanmış ve üzeri boyanmıştır. Soyunma odası güneybatı- güneydoğu duvarları köşesine el yıkamak için lavabo konulmuştur (Şekil B.36). Kuzeybatı balkonunun aynalı tonoz tavanı ahşap kaplanmıştır (Şekil B.60, Şekil C.24).

Vaftiz odasının (Zk 06) güneydoğu-güneybatı duvarları kesişimine elektrik panosu yerleştirilmiş, tesisat kabloları açıkta bırakılmıştır (Şekil B.43, Şekil C.24). Koro yeri güneybatı ve kuzeydoğu duvarlarında da hoparlörlere bağlanan kablolar görülmektedir.

Avlu zemininde şap kullanılmıştır. Dış mekanda, vaftiz odası güneydoğu duvarına bitişik, plan ölçüleri 95 cm ve 1.03 m, yüksekliği 1.55 m olan tuğla ek yapılmıştır. Bu ek su tesisatı için depo olarak kullanılmaktadır (Şekil B.93, Şekil C.22).

Güneybatı yönündeki bahçe duvarına bitişik, çelik taşıyıcılar yerleştirilmiştir (Şekil B.73). Kilisenin toplanma salonu ihtiyacından kaynaklanan bu ek yapı yapma girişimi sonuçlanmamıştır. Bu metal ek karşısında, avlunun kuzeydoğu bahçe duvarına bitişik tek katlı bir tuğla yapı eklenmiştir (Şekil B.89, Şekil C.22).

Kilisenin güneydoğu yönünde, avluyu sınırlandıran dükkan birimlerinde de uygun olmayan kullanıcı müdahaleleri görülmektedir. Dükkan cephelerinin özgün malzeme ve boyutları değiştirilmiş, iç mekanlarında bakımsızlık ve yanlış kullanıcı müdahalesinden kaynaklanan bozulmalar meydana gelmiştir (Şekil B.66, Şekil B.67, Şekil C.28).

7. RESTİTÜSYON ÖNERİSİ

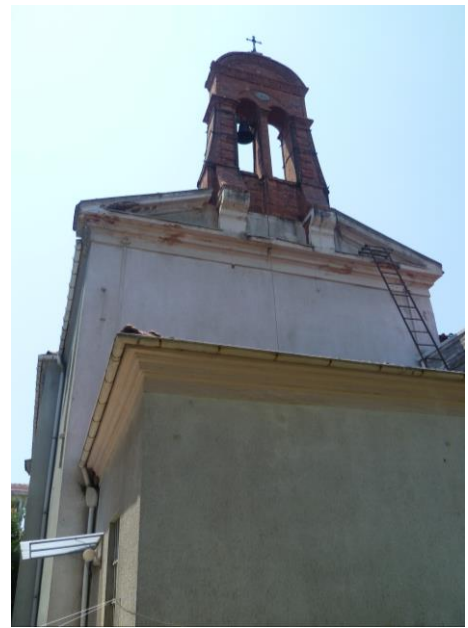
7.1 Restitüsyon Sorunları

Kilise günümüze oldukça iyi korunmuş durumda ulaşmıştır. Avluya eklenen ve projede belirlenen ekler dışında, bazı malzemelerde zamana bağlı meydana gelen bozulmalar sonucu yapıda malzeme değişiklikleri yapılmıştır.

Büyükada'da bulunan Verapohum Ermeni Katolik kilisesi de, tezin konusu olan Anarad Hıgutyun Ermeni katolik kilisesinin mimarı Andon Tülbentciyan tarafından tasarlanmıştır. Neoklasik üslupta inşa edilen bu iki kilisenin cephe özelliklerinin benzerliği dikkat çekmektedir. Giriş cephesindeki dairesel pencere, yan cephelerdeki lünet pencereler ve demir doğramalı giriş kapıları iki kilisenin ortak elemanlarındandır (Şekil 7.3). Anarad Hıgutyun Kilisesi haçvari, Verapohum Kilisesi dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Her iki kilise de tek neflidir.

Şekil 7.1: Verapohum Ermeni Kilisesi.

Şekil 7.2 : Arka cephe.

Şekil 7.3 : Güneydoğu yan cephe.

Şekil 7.4 : Büyükada Verapohum Ermeni Kilisesi (2012).

Şekil 7.5 : Büyükada Verapohum Ermeni Kilisesi (2012).

Samatya Anarad Hığutyun Ermeni Kilisesinin başlıca restitüsyon sorunları şöyle sıralanabilir;

- 1) Yapının özgün ahşap lünet pencere doğramaları 1957 yılında yapılan restorasyon çalışmasında demir doğramalar ile değiştirilmiştir (Tcholakian, 1998, s.175).
- 2) 1992 yılında yapılan onarımda çatıda kullanılan alaturka kiremitler Marsilya kiremiti olarak değiştirilmiştir (Tcholakian, 1998, s.175).
- 3) Ara Güler arşivinde bulunan eski fotoğraflarda duvar yüzeyinden çıkıntı yapan pilastırların gövdelerinin mermer deseni biçiminde boyandığı, apsis duvarı üzerinde yer alan melek figürlü bezemelerin de boyasız olduğu görülmektedir (Şekil 7.6, Şekil 7.7).
- 4) Yine Ara Güler arşivindeki fotoğrafta duvar dış yüzeylerinin ve iç mekanda giriş bölümünden apsise kadar olan iç yüzeylerinin sarı boyalı olduğu görülmektedir (Şekil 7.8). Apsiste ve tonoz örtüde mavi boya kullanılmıştır. Apsis duvar yüzeylerinde sarı yıldız desenleri kullanılarak gökyüzü tasviri yapılmıştır (Şekil 7.8). Kilise yönetiminden edinilen bilgiye göre 1999 depremi sonrasında Roma Katolik Kilisesi'nin sağladığı fon ile yapı onarılmış, duvarlar sıvanmış ve boyanmıştır.

Şekil 7.6 : Samatya Anarad Hığutyun Ermeni Kilisesi iç mekan görünüşü.

Şekil 7.7 : Samatya Anarad Hığutyun Ermeni Kilisesi apsis görünüşü (Kaynak: Tcholakian, 1998, Ara Güler arşivi).

Şekil 7.8 : Samatya Anarad Hıgutyun Ermeni Kilisesi apsis görünüşü
(Kaynak: Tcholakian, 1998, Ara Güler arşivi).

5) Avlu girişindeki taş merdivenin güneybatısında depo olarak kullanılan ve eskiden tabutluk olduğu bilinen mekan yer almaktadır. Tek bir mekandan oluşan deponun kuzeydoğu duvarında bir demir kapı, bir pencere ve kapının üstünde küçük bir pencere açıklığı daha bulunmaktadır (Şekil B.72). Deponun kuzeybatı duvarında ise basık kemerli 1.08 m. genişliğinde, 1.51 m. yüksekliğinde bir pencere açıklığı yer almaktadır (Şekil B.74). Bu pencere boşluğu dışarıdan delikli tuğla ile kapatılmıştır.

6) Kuzeydoğu yönünde bulunan dükkan duvarı sağırdır. Ancak bu duvarda da 1.81 m. yüksekliğinde ve 96 cm. genişliğinde ve 6-7 cm. derinliğinde bir iz görülmektedir (Şekil B.71). Kilise cemaatinden edinilen bilgiye göre, avludan bu dükkana giriş sağlamak için bir kapı açılmış ancak sonradan kapatılmıştır. Dükkanın kuzeybatı duvarında iki adet basık kemerli pencere bulunmaktadır. Pencerelerden biri (kuzeydoğu yönündeki), duvar yüzeyine bitişik ek yapı tarafından kapatılmıştır (Şekil 7.12, Şekil 7.13).

7) Kuzeydoğu avlu duvarına bitişik niteliksiz tek katlı tuğla yapı ve güneybatı duvarına bitişik niteliksiz metal ek avlu içine sonradan eklenmiştir.

8) Avluda görülen bir başka kullanıcı müdahalesi ise zemindeki çakıl taşı mozaik kaplamanın üzerine beton dökülmesidir (Şekil B.73).

9) Kilisenin, caddeye (Org. Nafız Gürman Caddesi) açılan dükkanlarının ve avlu giriş kapısının oluşturduğu güneydoğu cephesinde de ciddi değişiklikler gözlenmiştir. Dükkan cephelerinde doğramalar değiştirilmiş, farklı ölçülerde pencere boşlukları açılmıştır. Duvar yüzeyinde niteliksiz suni taş ve tuğla kaplama malzemeler ve farklı renk boyalar kullanılmıştır (Şekil B.66, Şekil B.67).

7.2 Kaynakla; Tarihi Fotoğraf ve Belgeler

Şekil 7.9 : Anarad Hıgutyun Ermeni Kilisesinin caddeden görünüşü, 1970
(Kaynak: İ.K.T.V.K.K arşivi).

Şekil 7.10 : Org. Nafız Gürman Caddesinin görünümü, 1969
(Kaynak: İ.K.T.V.K.K arşivi).

Şekil 7.11 : Anarad Hıgutyun Ermeni Kilisesinin cadde cephesi 1989-90
(Kaynak: İ.K.T.V.K.K arşivi).

Şekil 7.12: Anarad Hıgutyun Ermeni Kilisesinin cadde cephesi 1992
(Kaynak: İ.K.T.V.K.K arşivi).

Şekil 7.13: Avludaki tek katlı tuğla ek yapının kapattığı dükkan penceresi.

Şekil 7.14: Caddeye açılan kuzeydoğu yönündeki ilk dükkanın teras çatısı.

7.3 Restitüsyon Önerisi

Restitüsyon önerisi kilisenin mevcut hali esas alınarak, 4 nolu Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivindeki 1969-70 tarihli fotoğraflar ve kilisenin cemaatinden edinilen bilgiler doğrultusunda hazırlanmıştır.

Yukarıda belirtilen restitüsyon sorunlarına restitüsyon projesinde geliştirilen çözümler şunlardır;

- 1) Lünet pencerelere ahşap doğrama önerilmiştir.
- 2) Kilisenin çatısına alaturka kiremit önerilmiştir.
- 3) Deponun (tabutluk) duvar bitiminde bulunan silme kuzeybatı duvarında da devam ettirilmiştir (Şekil C.36).
- 4) Avlunun kuzeydoğu duvarına bitişik tek katlı tuğla ek ve güneybatı duvarına bitişik metal ek kaldırılmıştır (Şekil C.33).
- 5) Zemin kaplamalarında kullanılan şap kaldırılmıştır.
- 6) Restitüsyon projesinde, kuzeydoğu cephe duvarına bitişik, vaaz kürsüsü sahanlığına ulaşan bir ahşap merdiven önerilmiştir (Şekil C.40). Mevcut durumda duvar üzerinde merdiven izi görülmemiş, ancak kullanım kolaylığı bakımından yapının özgün halinde bu kota ulaşan bir merdiven olduğu düşünülmüştür.

7) Kilisenin, caddeye açılan dükkanlarının ve avlu giriş kapısının oluşturduğu güneydoğu cephesinin eski fotoğraflar doğrultusunda restitüsyon önerisi hazırlanmıştır (Şekil 7.9, Şekil C.42). Dükkan doğramalarının ahşap olduğu tespit edilmiş, sonradan açılan pencere boşlukları kapatılmış, uyumsuz cephe kaplamaları kaldırılmıştır. Avlu giriş kapısının kuzeydoğusunda bulunan ilk dükkanın özgün demir kapağının, diğer dükkan birimlerine de uygulanması önerilmiştir (Şekil C.42).

Caddeye açılan, kuzeydoğu yönündeki ilk dükkanın çatısında diğer dükkanlarda olduğu gibi tonoz örtü bulunmamaktadır. Dükkanın üzeri betonarme döşeme ile teras çatı olarak kapatılmıştır. Bu dükkanın özgün örtüsünün tonoz olduğu düşünülmektedir (Şekil 7.14).

8. RESTORASYON ÖNERİSİ

Analitik rölöve ve restitüsyon projesi doğrultusunda hazırlanan restorasyon projesinde sağlamlaştırma, bütünleme, yenileme ve temizleme olmak üzere güncel restorasyon teknikleri önerilmiştir. Koruma projesinde yapıdaki mevcut özgün detay ve yapım tekniklerinin korunması, yapılacak restorasyon müdahalelerinin özgün malzeme, detay ve yapım tekniğine uygun olması esas alınmıştır.

8.1 Sağlamlaştırma

Yapının güneydoğu cephesinde bulunan pilastırların taş kaidelerinde meydana gelen yüzey aşınmasını durdurmak amacıyla sağlamlaştırma yapılması gerekmektedir.

Ahşaplarda meydana gelen böceklenme sorununa karşı yapıdaki tüm ahşapların ilaçlanması önerilmektedir.

8.2 Bütünleme

Yapıda bozulmaya uğramış taş ve ahşap elemanlarda bütünleme uygulaması önerilmiştir.

Galeri mekanı, kuzeydoğu ve güneybatı balkonlarının ahşap döşeme ve merdiven basamaklarında hasarlı kısımlar tespit edilmiştir. Bu kısımların temizlenerek özgün ahşap malzeme ile bütünlenmesi gerekmektedir. Aynı uygulama bozulmaya uğrayan ahşap süpürgeliklerde de yapılmalıdır (Şekil C.64).

Güneydoğu cephesi, avlu ana giriş kapısı üzerinde alınlık profili ve cephede yer yer devam eden silmede yoğun yüzey aşınması ve parça kayıpları oluşmuştur. Bu kısımlarda profil detayına uygun olarak, laboratuvar analizi sonucu belirlenen harç ile bütünleme yapılmalıdır (Şekil B.67, 68, Şekil C.70).

Avlu girişindeki taş merdiven basamaklarında parça kopmaları olmuştur. Bu basamaklarda hasarlı kısımlar küfeki taşı ile tamamlanacaktır. Aynı işlem

merdivenin taş korkuluklarında, yer yer kullanılan çimento esaslı sıva temizlendikten sonra da uygulanacaktır (Şekil B.70, Şekil C.45, 64).

8.3 Yenileme

Ahşap döşeme kaplamalarında, galeri ve balkonlara çıkan ahşap merdivenlerde sehim yapmış ve biyolojik bozulmaya uğramış kısımların temizlenerek özgün malzeme ile sağlamlaştırılması gerekmektedir (Şekil C.64).

8.4 Temizleme

Yapının iç ve dış mekanlarındaki uygunsuz müdahale ve ekler temizlenecektir. Ahşap, taş ve mermer yüzeylerde gerekli kısımlarda yüzey temizliği yapılacaktır. Duvar yüzeylerindeki çimento sıva raspalanacak, sonrasında laboratuvar analizi sonucu belirlenen uygun sıva harcı uygulanacaktır.

Gavitten (ZK 01) galeri (1K 01) mekanına çıkan ahşap merdiven ile vaftiz ve soyunma odalarından balkonlara çıkan ahşap merdivenlerin basamaklarında mekanik temizlik yapılacaktır. Kuzeydoğu, güneybatı balkonları ve galeri mekanlarının ahşap döşemelerinde ve süpürgeliklerinde bozulmaya uğrayan kısımlar temizlenecektir (Şekil C.64).

Naos mekanının kuzeydoğu ve güneybatı duvar yüzeylerinde meydana gelen sıva bozulmaları raspalanacak, laboratuvar analizi sonucu belirlenen uygun sıva harcı ile yeniden sıvanacaktır (Şekil C.65).

Vaftiz odası (ZK 06) karo mozaik döşeme kaplamasında değiştirilmesi gereken karolar değiştirilecektir. Çimentolu harç kullanılan yerler raspalanacaktır. Mekanın güneydoğu duvarında bulunan mermer vaftiz kurnasında meydana gelen renk değişimi için uygun yöntemle temizlik yapılacaktır (Şekil C.63).

Soyunma odası (ZK 07) karo mozaik döşeme kaplamasında değiştirilmesi gereken karolar değiştirilecektir. Çimento sıva kullanılan yerler raspalanacaktır. Mekanın güneydoğu duvarında bulunan plastik lavabo kaldırılacaktır (Şekil C.63).

Yapının güneydoğu cephesinde vaftiz odası duvarına bitişik ek kaldırılacaktır (Şekil C.63). Güneybatı bahçe duvarına bitişik metal taşıyıcılar ve tuğla duvarlar kaldırılarak, kilise ile uyumlu, kullanıcı ihtiyacını karşılayacak bir toplanma mekanı tasarlanacaktır (Şekil C.64).

Avlu zemininde görülen şap tabakası kaldırılacak, alttan çıkan özgün döşeme temizlenerek sağlamlaştırılacaktır. Avludaki merdivenin taş korkuluklarında kullanılan çimentolu onarım harçları raspalanacak, malzeme kaybının 5 cm.'den büyük olduğu kısımlarda özgün malzeme ile bütünleme yapılacaktır, küçük olduğu durumlarda ise plastik onarım yapılacaktır (Şekil C.64).

Yapının güneydoğu cephesinde çimentolu sıvalar raspalanacak, sonrasında uygun sıva ile sıvanacaktır. Cephedeki pilastırların oturduğu taş kaidelerde çiçeklenmeye bağlı olarak yüzey aşınması gerçekleşmiştir. Bu yüzeyler kağıt hamuru uygulaması ile tuzdan arındırılarak, taş koruma uzmanları tarafından belirlenen teknik ve malzeme ile korunacaktır.

Yapıdaki korozyona uğramış metal elemanlar temizlenecektir (Şekil B.69). Kuzeybatı avlu duvarı ve güneydoğu cephesinde bulunan dükkan cephelerinde kullanılan çimento esaslı sıvalar temizlenecek, bu yüzeyler yapıdan alınan özgün sıva örneğine uygun, laboratuvar analizi sonucu belirlenen sıva ile yeniden sıvanacaktır (Şekil C.70).

Güneybatı cephesinde, güneydoğu yönünde bulunan pilastır üzerinde bitkilenme meydana gelmiştir. Otlar duvar yüzeyinden sökülecektir (Şekil C.68). Kilise avlusunun güneybatı yönünde, bakımsızlık nedeniyle kontrolsüz bir şekilde otlar büyümüştür. Bu bölgeler temizlenerek, avlu özgün peyzajına uygun olarak düzenlenecektir.

8.5 Tesisat ve Sunum Sorunları

Kilisenin iç mekanı elektrikli seyyar ısıtıcılarla ısıtılmakta, merkezi bir ısıtma sistemi bulunmamaktadır. Kullanıcı ihtiyacı ve kullanım sıklığı göz önünde bulundurularak kilise için yeni bir mekanik tesisat önerilmemiştir.

Kilisenin su ihtiyacı bahçedeki kuyudan sağlanmaktadır. Vaftiz odasının güneydoğu cephe duvarına bitişik olarak yerleştirilen tuğla ek içine kuyudan su çekilmesini sağlayan motor yerleştirilmiştir (Şekil B.89).

Vaftiz odasının iç mekanında, güneydoğu duvarı üzerinde elektrik panosu bulunmaktadır (Şekil B.43, Şekil B.44). Oda içinde görsel olarak uyumsuz bulunan pano, ahşap bir kutu içine gizlenecektir.

9. SONUÇ

Yüzyıllardır farklı kültürler ve dinlerden toplumların bir arada yaşadığı İstanbul'da, en eski topluluklardan biri de Ermenilerdir. Samatya semti ise İstanbul'daki en kalabalık azınlık cemaatini oluşturan Ermeniler için en eski yerleşim bölgelerinden biri olmuştur.

Bu tez kapsamında Ermeni halkının İstanbul'a yerleşim sebepleri, yoğun olarak yaşadıkları bölgeler, tarihsel süreçteki nüfus yoğunlukları, sosyal yapıları, kültür ve mimarlık alanındaki faaliyetleri incelenmiştir. Bu bağlamda tez kapsamındaki mimari çalışmaların yanı sıra cemaatin sosyal yapısının anlaşılması yönünde de katkı sağlanmıştır.

İstanbul'daki Ermeni Katolik kiliselerinin genel özellikleri anlatılmış, fotoğraflar ile görsel olarak algılanması sağlanmıştır. Ermeni Katolik kiliseleri arasında tez konusu olarak seçilen Anarad Hıgutyun Katolik Kilisesi'nin ve bulunduğu Samatya bölgesinin tarihçesi anlatılmış, haritalar ve fotoğraflar eklenerek, yapının ve bulunduğu bölgenin özelliklerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlanmıştır.

Restitüston projesi ile kilisenin özgün hali belgelenmiştir. Kilisenin özgün hali eski fotoğraflar ve belgelerden yararlanılarak hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra benzer özellikteki 19. yüzyıl kilise yapıları incelenmiş ve kaynak araştırması yapılmıştır. Yapının günümüzdeki durumu, yapılan restitüsyon çalışması ve güncel kullanıcı ihtiyaçlarının değerlendirilmesi sonucunda restorasyon projesi hazırlanmıştır. Restorasyon projesinde yapılacak müdahaleler tanımlanmış, yapının özgün halini korumaya yönelik uygun müdahaleler ve malzeme kullanımı önerilmiştir.

Yapıda kullanıcı müdahaleleri ve zaman içinde meydana gelen bozulmalar görülse de, kilise oldukça iyi durumdadır. Kilisenin bir cemaati vardır ve özgün işlevini sürdürmektedir.

Bu çalışma ile 19. yy neoklasik üsluptaki bu kültür varlığının belgelemesi yapılmış; yapının korunarak gelecek nesillere aktarılması için katkı sağlanması amaçlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, M.** (1997). “Kilise”. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Cilt.2*, İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi, s.1010-1014.
- Ahunbay, M.** (1997). “Ermeni Mimarlığı ve Sanatı”. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Cilt.2*, İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi, s.474-475.
- Ahunbay, Z.** (2004). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, İstanbul: Yapı Yayın.
- Batar, T.** (2007). *İstanbul Ermeni Kiliseleri Üzerine Bir Araştırma ve Narlıkapı Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi*, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Berger, A.** (1994). “Rodos Mahallesi”. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 6*, Ana Basım A.Ş. Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- Bozkurt, G.** (1994). *Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)*, Ankara: TTK Basım Evi.
- Çetin, A.** (1998). *Samatya Tarihsel Merkezinin Koruma ve Yeniden Düzenlenmesine İlişkin Bir Öneri*, İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Eyice, S.** (1995). *İstanbul Armağanı 1: Fetih ve Fatih*. İlk kuruluştan Türk devrinin başlarına İstanbul, İstanbul: İ.B.B. Kültür İşleri Daire Başkanlığı.
- Güngör, Ş.** (2007). *Kayseri ve Çevresindeki 19. Yüzyıl Kiliseleri ve Korunmaları İçin Öneriler*, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Doktora Tezi.
- Hasol, D.** (1995). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, İstanbul: Yem Yayınları.
- Hovhannesyan, S.S.** (2011). *Payitaht İstanbul'un Tarihçesi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- İnciciyan, P.Ğ.** (1956). *18. Asırda İstanbul*, İstanbul: İstanbul Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yayınları, s.19-21.
- Karabey, F.** (2001). *Moda'da Hristiyan Dini Yapıları*, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Karaca, Z.** (2002). *İstanbul'da Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Kuban, D.** (2002). *Mimarlık Kavramları*, İstanbul: Yem Yayınları.
- Koçoğlu, Y.** (2001). *Azınlık Gençleri Anlatıyor*, İstanbul: Metis Güncel
- Kouymjian, D.** (1992). *The Arts of Armenia*, Lisbon: Calouste Gulbenkian Foundation.
- Kömürçyan, E. Ç.** (1988). *17. Asırda İstanbul*, İstanbul: Eren Yayıncılık ve Kitapçılık, s.84-87.
- Kuruyazıcı, H.** (2010). *Batılılaşan İstanbul'un Ermeni Mimarları*, İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Küçük, A.** (1997). *Ermeni Kilisesi ve Türkler*, İstanbul: Ocak Yayınları,
- Özyalçın, A., ve Sezer S.,** (2003). *Üç Dinin Buluştuğu Kent: İstanbul*, İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Pamukçyan, K.** (1994). "Ermeniler". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 3, Ana Basım A.Ş. Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- Seyfeli, C.** (2005). *İstanbul Ermeni Patrikliği*, Ankara: Aziz Andaç Yayınları.
- Tcholakian, Hovhannes J.** (1998). *L'Eglise Armenienne Catholique En Turquie*, İstanbul:Ohan Matbaacılık.
- Tuğlacı, P.** (1991). *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, İstanbul: Pars Yayın Ticaret Ltd. Şti.
- Türker, O.** (2010). *Psomatia'dan Samatya'ya*. İstanbul: Sel Yayınları.
- Yarman, A.** (2002). *Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Tarihi*, İstanbul: Ermeni Hastanesi Vakfı.
- Yergün, U.** (2002). *Batılılaşma Dönemi Mimarisinde Yapım Teknolojisindeki Değişim ve Gelişim*, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Doktora Tezi.

EKLER

EK A: Haritalar ve Resmi Evraklar

EK B: Fotoğraflar

EK C: Çizimler - Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon Projeleri
. Müdahale Önerisi ve Hasar Analiz Paftaları

EK A

Şekil A.1 : 1913 tarihli Samatya semti Alman Mavileri haritası.

Şekil A.2 : 1912 tarihli Samatya haritası.

T.C.
BAŞBAKANLIK
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
İSTANBUL VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ

Sr. Coşkun
22.10.92

İSTANBUL

Sayı : B.02.1.VGM.1.13.00.03(34.09)92 1916
Tarih : 1276 ada, 7 parsel:

İSTANBUL I NUMARALI KÜLTÜR VE
TABİAT VARLIKLARI KORUMA KURULU
Söyleşme/ŞEHİR

İLGİ: Koca Mustafapasa Anarat Hıgutyun Ermeni Katolik kilisesi vakfı-
nın 16.9.1992 günlü yazısı.

İstanbul- Fatih İlçesi, Samatya Caddesi, 1276 ada, 7 parsel, 356
numarada bulunan kilisenin çatı kiremitleri kırılmış olup, içeriye su
almaktadır. Sıva, boya ve döşeme kaplamasında onarıma ihtiyac vardır.

Yapılacak onarımlar için gerekli kararın alınmasını rica ederim.

Şahin İsmailoğlu
Bölge Müdür Yrd.

Şekil A.3 : Onarım izni için kilise cemaatinin Koruma Kurulu'na verdiği dilekçe, 1992 (Kaynak: İ.K.T.V.K.K arşivi).

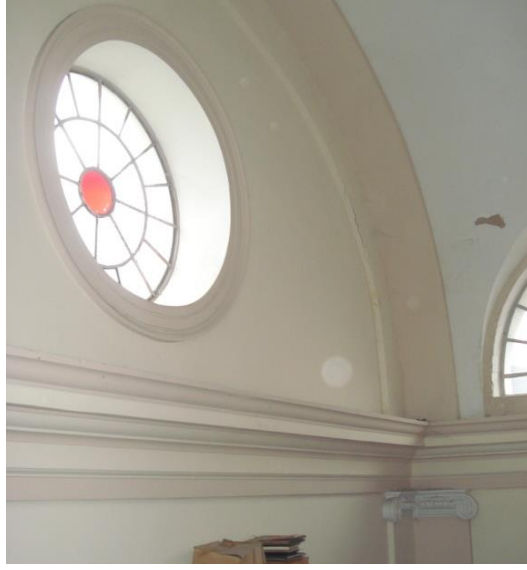
EK B

Şekil B.1 : Apsis yönünden nartekse bakış.

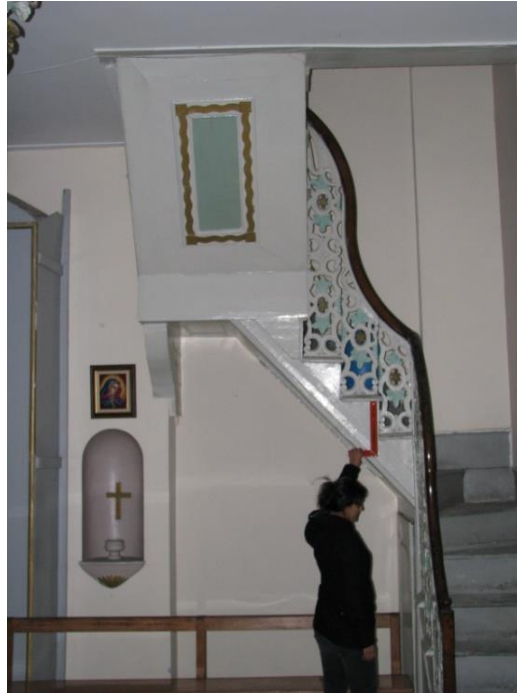
Şekil B.2 : Güneydoğu duvarından nartekse açılan ahşap kapı.

Şekil B.3 : Galeri katına yükselen köşe plastırlar.

Şekil B.4 : İyonik pilastr başlıkları.

Şekil B.5 : Galeri katına çıkan merdiven.

Şekil B.6 : Narteksi sınırlandıran korint başlıklı ahşap sütunlar.

Şekil B.7 : Kuzeydoğu duvarından nartekse açılan demir kapı.

Şekil B.8 : Güneybatı duvarındaki demir kapı ve merdiven korkuluğu.

Şekil B.9 : Kuzeydoğu duvarı üzerindeki mermer levhalar.

Şekil B.10 : Kuzeydoğu duvarı.

Şekil B.11 : Güneybatı duvarı.

Şekil B.12 : Kuzeydoğu duvarındaki sunak.

Şekil B.13 : Güneybatı duvarındaki sunak.

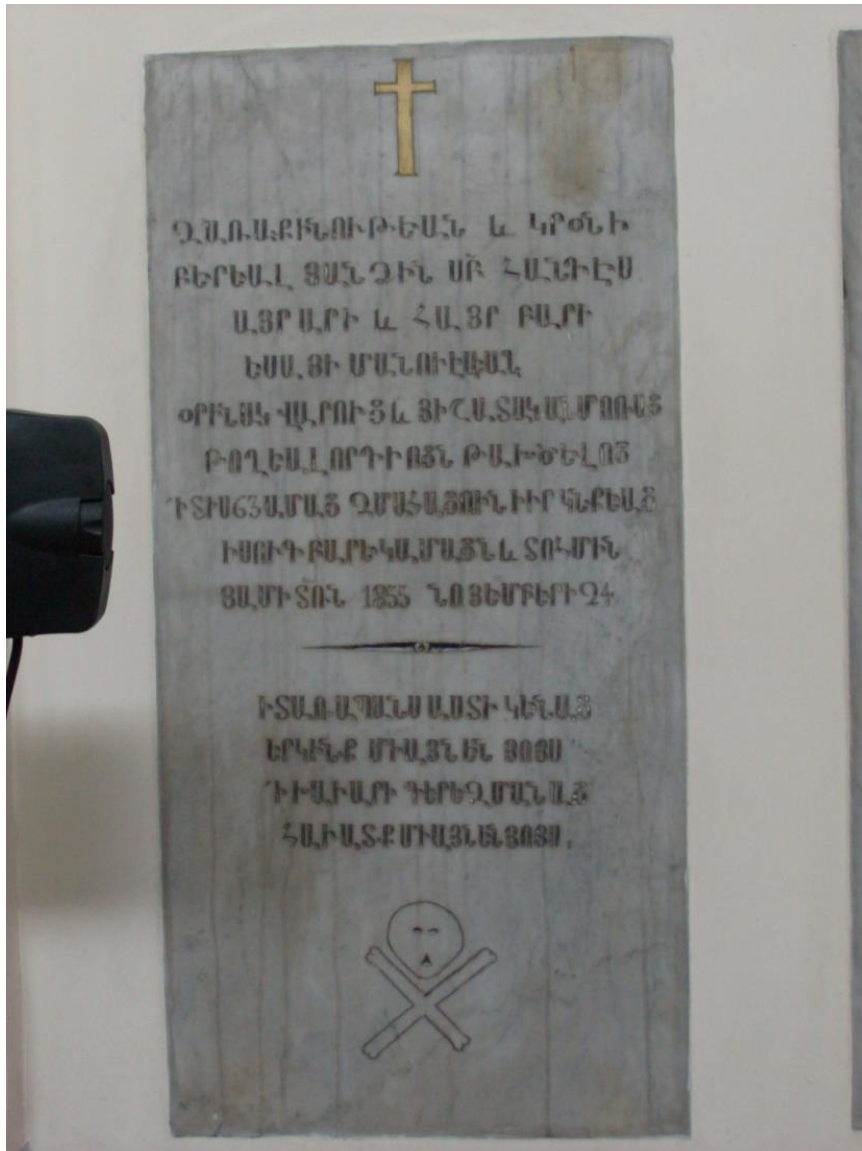
Şekil B.14 : Kuzeydoğu duvarındaki ahşap vaaz kürsüsü.

Şekil B.15 : Tonoz genişliğince devam eden demir gergiler.

Şekil B.16 : Güneybatı duvarındaki mermer levhalar.

Şekil B.17 : Kuzeydoğu duvarındaki mermer levha.

Şekil B.18 : Güneybatı duvarı genel görünüş ve tepe pencereleri.

Şekil B.19 : Tepe penceresi.

Şekil B.20 : Tonoz ve kemer.

Şekil B.21 : Bezemeli kemerler.

Şekil B.22 : Koro alanındaki mermer korkuluk.

Şekil B.23 : Koro alanına açılan rahip odası giriş kapısı.

Şekil B.24 : Koro alanına açılan vaftizhane giriş kapısı.

Şekil B.25 : Vaftizhane girişi yanındaki mermer yazıt.

Şekil B.26 : Kuzeydoğu balkonu ahşap ve metal korkuluk.

Şekil B.27 : Güneybatı balkonu ahşap ve metal korkuluk.

Şekil B.28 : Apsis genel görünüş ve Hz. Meryem sunağı.

Şekil B.29 : Apsis duvarı üzerindeki niş.

Şekil B.30 : Apsis duvarı üzerindeki niş.

Şekil B.31 : Apsis zemin kaplaması.

Şekil B.32 : Apsis tavan görünüşü.

Şekil B.33 : Soyunma odası kapı kemerleri.

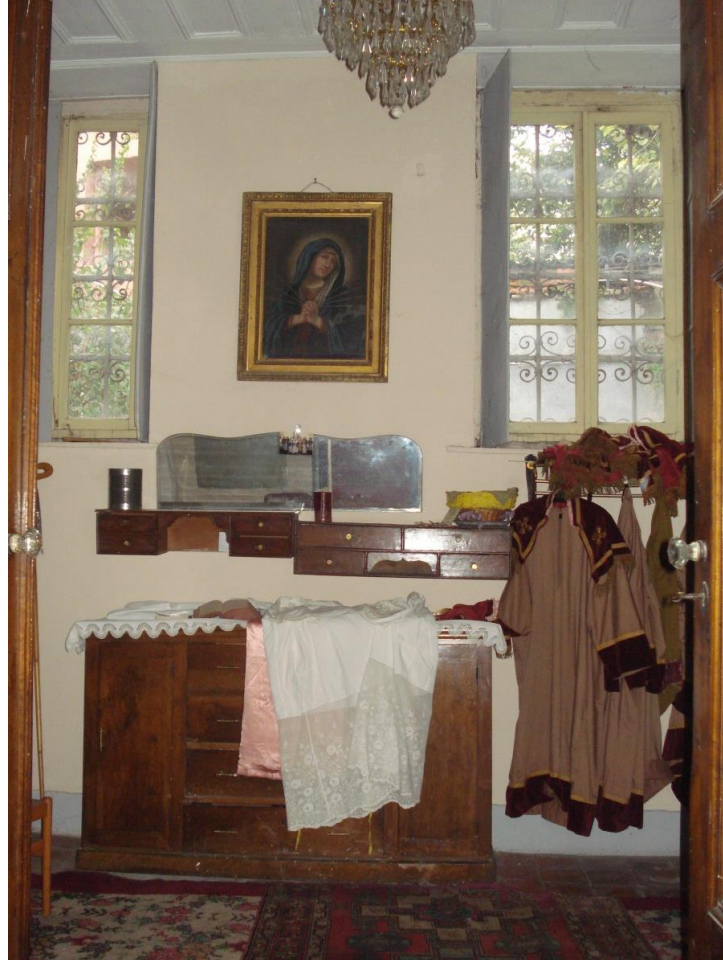
Şekil B.34 : Soyunma odası karo mozaik zemin kaplaması.

Şekil B.35 : Soyunma odası güneydoğu duvarındaki demir kapı.

Şekil B.36 : Soyunma odası güneydoğu duvarı el yıkama bölümü.

Şekil B.37 : Soyunma odası kuzeydoğu duvarı.

Şekil B.38 : Soyunma odası giriş kapısı yanındaki mermer levha.

Şekil B.39 : Soyunma odası ahşap dolap ve ahşap merdiven.

Şekil B.40 : Soyunma odası ahşap tavan kaplaması.

Şekil B.41 : Vaftiz odası kapı kemerleri ve çürüyen tavan kaplaması.

Şekil B.42 : Vaftiz odası karo mozaik zemin kaplaması.

Şekil B.43 : Vaftiz odası güneydoğu duvarındaki demir kapı.

Şekil B.44 : Vaftiz odası güneybatı duvarındaki pencere görünüşü.

Şekil B.45 : Vaftiz odası güneybatı duvarındaki mermer levha.

Şekil B.46 : Vaftiz odasındaki ahşap dolap ve ahşap merdivene bağlantı.

Şekil B.47 : Mermer vaftiz kurnası.

Şekil B.48 : Vaftiz odası ahşap tavanı.

Şekil B.49 : Narteksin üzerindeki galeri korkuluğu.

Şekil B.50 : Galeri katı demir merdiven korkuluğu ve ahşap küpeşte.

Şekil B.51 : Güneydoğu duvarındaki yuvarlak pencere.

Şekil B.52 : Galeri katı genel görünüş.

Şekil B.53 : Galeri ahşap korkuluğu.

Şekil B.54 : Galeri katı silme ve iyonik başlıklı plastırlar.

Şekil B.55 : Kuzeydoğu balkonu iç mekandan bakış.

Şekil B.56 : Kuzeydoğu balkonu koro alanından bakış.

Şekil B.57 : Kuzeydoğu balkonu demir korkuluk.

Şekil B.58 : Kuzeydoğu balkonu güneydoğu duvarı.

Şekil B.59 : Vaftiz odasından kuzeydoğu balkonuna çıkan ahşap merdiven.

Şekil B.60 : Kuzeydoğu balkonu ve sonradan eklenen tavan kaplaması.

Şekil B.61 : Güneybatı balkonu iç mekandan bakış.

Şekil B.62 : Güneybatı balkonu zemin kaplaması.

Şekil B.63 : Güneybatı balkonundaki demir kapaklı ahşap doğrama.

Şekil B.64 : Güneybatı balkon tavanı.

Şekil B.65 : Güneybatı balkon demir korkuluk.

Şekil B.66 : Kilise avlu giriş cephesi (Güneydoğu, cadde cephesi).

Şekil B.67 : Kilise giriş cephesi.

Şekil B.68 : Avlu Giriş kapısı.

şekil B.69 : Avlu giriş.

şekil B.70 : Avlu girişindeki taş merdiven.

şekil B.71 : Kuzeydoğu dükkan birimi güneybatı duvarı.

Şekil B.72 : Güneybatı yönünde depo olarak kullanılan dükkan birimi.

Şekil B.73 : Güneybatı bahçe duvarına bitişik metal ek.

Şekil B.74 : Tabutluk bölümü kuzeybatı duvarındaki kapatılmış pencere.

Şekil B.75 : Kuzeydoğu yönündeki dükkanın kuzeybatı duvarı.

Şekil B.76 : Dükkanlar ve avlu girişi çatı görünüşü.

Şekil B.77 : Kuzeydoğu yönündeki ilk dükkanın terası.

Şekil B.78 : Papaz evi güneydoğu cephesi.

Şekil B.79 : Konut olarak kullanılan papaz okulu güneydoğu cephesi.

Şekil B.80 : Kuzeybatı bahçe giriş kapısı.

Şekil B.81 : Apsis duvarı zeminindeki çakıltaşı mozaik zemin kaplaması.

Şekil B.82 : Kilise avlu duvarı kuzeybatı sokak görünüşü.

Şekil B.83 : Kuzeybatı cephesi avlu kapısı.

Şekil B.84 : Papaz evi güneydoğu cephesi.

Şekil B.85 : Papaz evi güneydoğu cephesi.

Şekil B.86 : Papaz evi güneybatı cephesi.

Şekil B.87 : Papaz evi güneybatı cephesi.

Şekil B.88 : Papaz evi güneybatı cephesi.

Şekil B.89 : Avlunun kuzeydoğu duvarına bitişik tek katlı tuğla ek.

Şekil B.90 : Güneydoğu cephesi genel görünüş.

Şekil B.91 : Vafizhane ve papaz evi (Güneydoğu cephesi).

Şekil B.92 : Güneydoğu cephesi vaftiz odası ve konut yapısı.

Şekil B.93 : Güneydoğu cephesi vaftiz odası duvarına bitişik su deposu.

Şekil B.94 : Güneydoğu cephesi avlu merdivenleri ve giriş kapısı.

Şekil B.95 : Güneydoğu cephesi üçgen alınlık ve yuvarlak pencere.

Şekil B.96 : Güneydoğu cephesi soyunma odası ve kuzeydoğu balkonu.

Şekil B.97 : Apsis duvarı.

Şekil B.98 : Apsis, kuzeydoğu yönü.

Şekil B.99 : Apsis, güneybatı yönü.

Şekil B.100 : Kuzeydoğu cephesi.

Şekil B.101 : Kuzeydoğu soyunma odası ve galeri cephesi.

Şekil B.102 : Kuzeydoğu cephesi, vaaz kürsüsüne açılan demir kapı.

Şekil B.103 : Kuzeydoğu cephesi , naosa açılan lünet pencere.

Şekil B.104 : Konut yapısı kuzeydoğu cephesi.

Şekil B.105 : Güneybatı cephesi.

Şekil B.106 : Güneybatı cephesi demir kapı.

Şekil B.107 : Güneybatı cephesi.

Şekil B.108 : Kilise girişi ve dükkan birimlerinin çatı görünüşü.

Şekil B.109 : Kilise girişi çatı görünüşü.

Şekil B.110 : Dükkanların tonoz örtüsü.

Şekil B.111 : Dükkanların tonoz örtüsü.

Şekil B.112 : Giriş duvarı özgün taş harpuşa.

Şekil B.113 : Giriş cephesi alınlığı ve parapeti.

Şekil B.114 : Dükkan tonoz örtüsü

Şekil B.115 : Dükkan ikinci katı ahşap döşemesi.

Şekil B.116 : Kuzeydoğu yönündeki ilk dükkanın zemin kat tavanı.

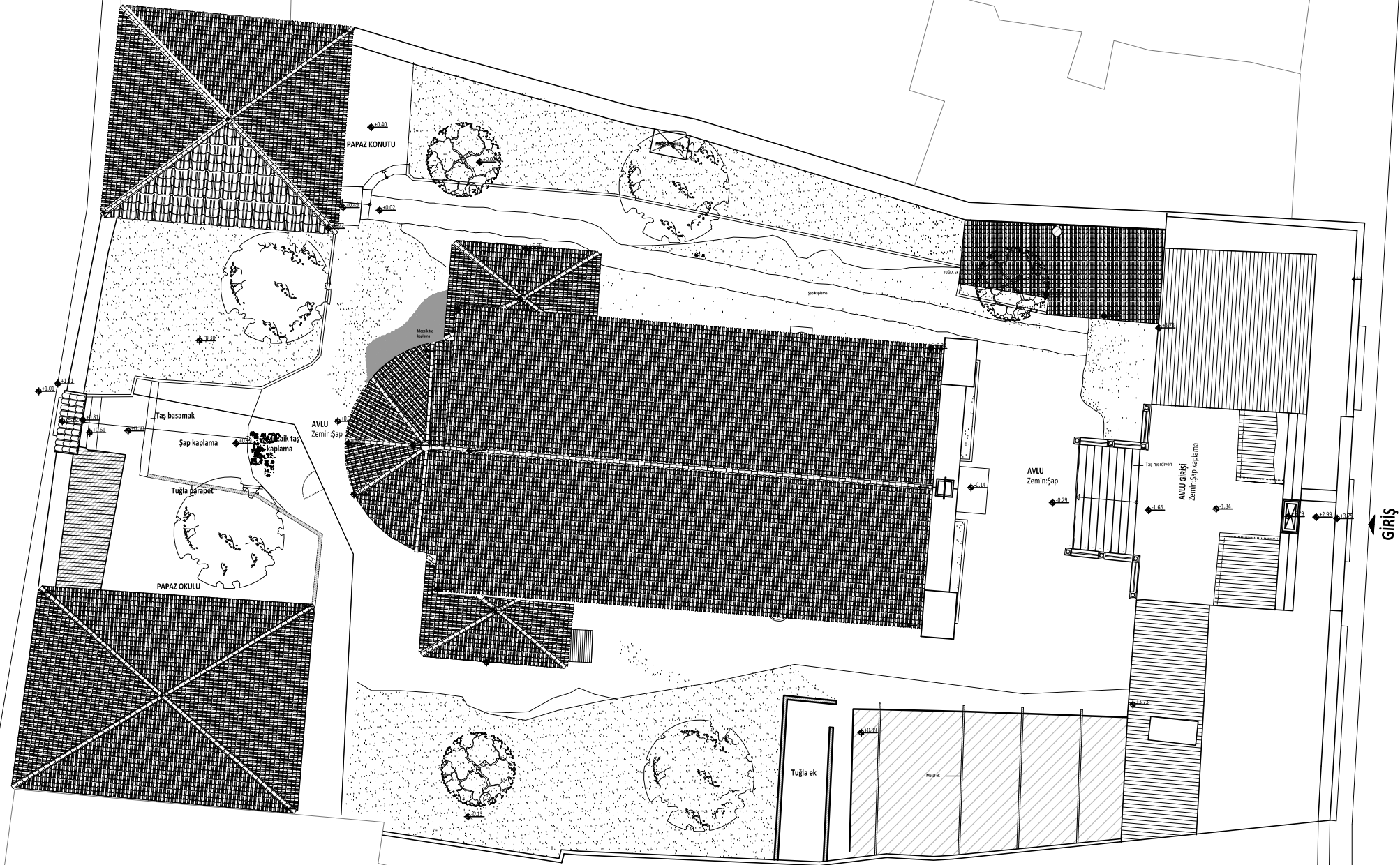

Şekil B.117 : Kuzeydoğu yönündeki ilk dükkanın üst kat kuzeydoğu duvarı.

Şekil B.118 : Kuzeydoğu yönündeki ilk dükkanın üst kat tavanı.

EK C

Org. Nafiz Gürman Caddesi

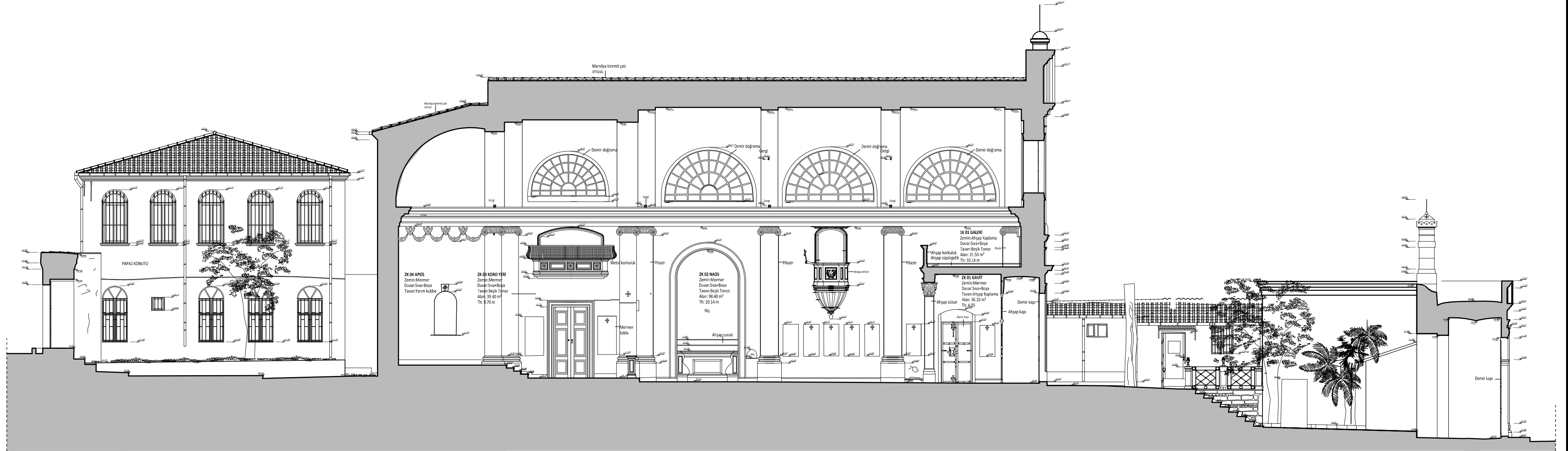
ANALİTİK RÖLÖVE
VAZİYET PLANI
ŞEKİL C.1

Özgün Bölümler
Nitelsiz bölümler

ÖLÇEK : 1/200

0 1 2 3 4 5 m

ANALİTİK RÖLÖVE

A-A KESİTİ

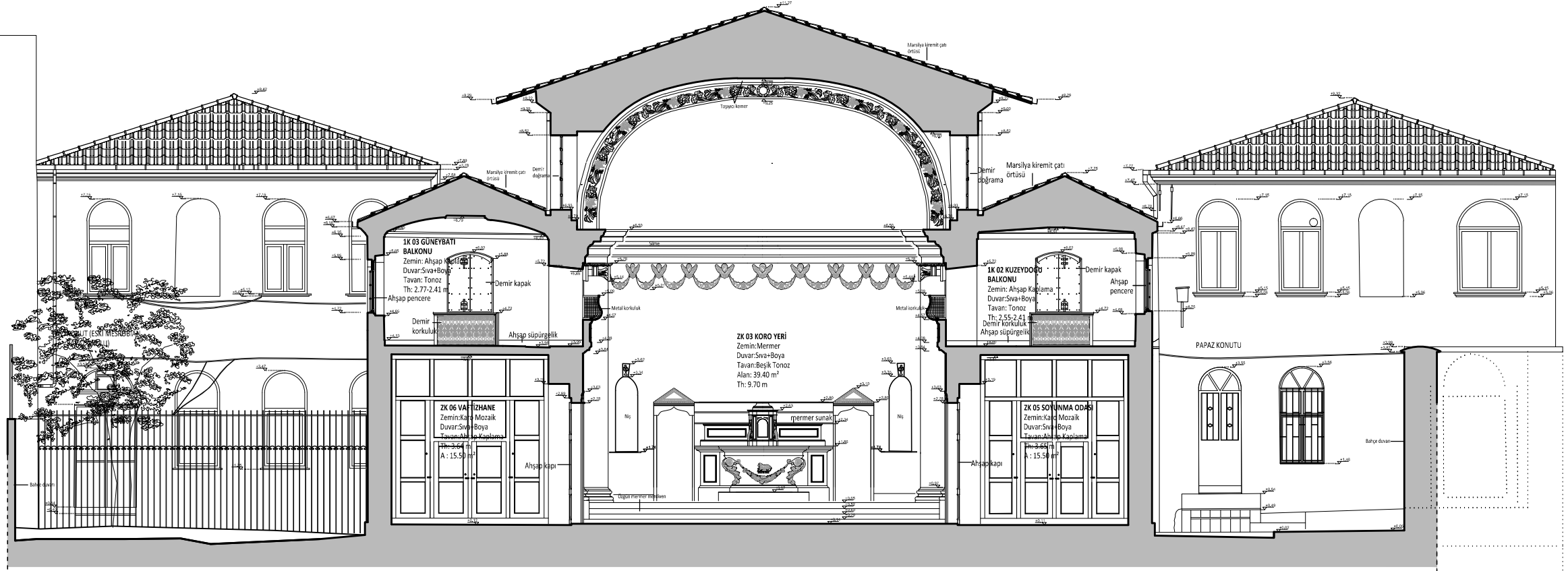
ŞEKİL C.5

Özgün Bölümler

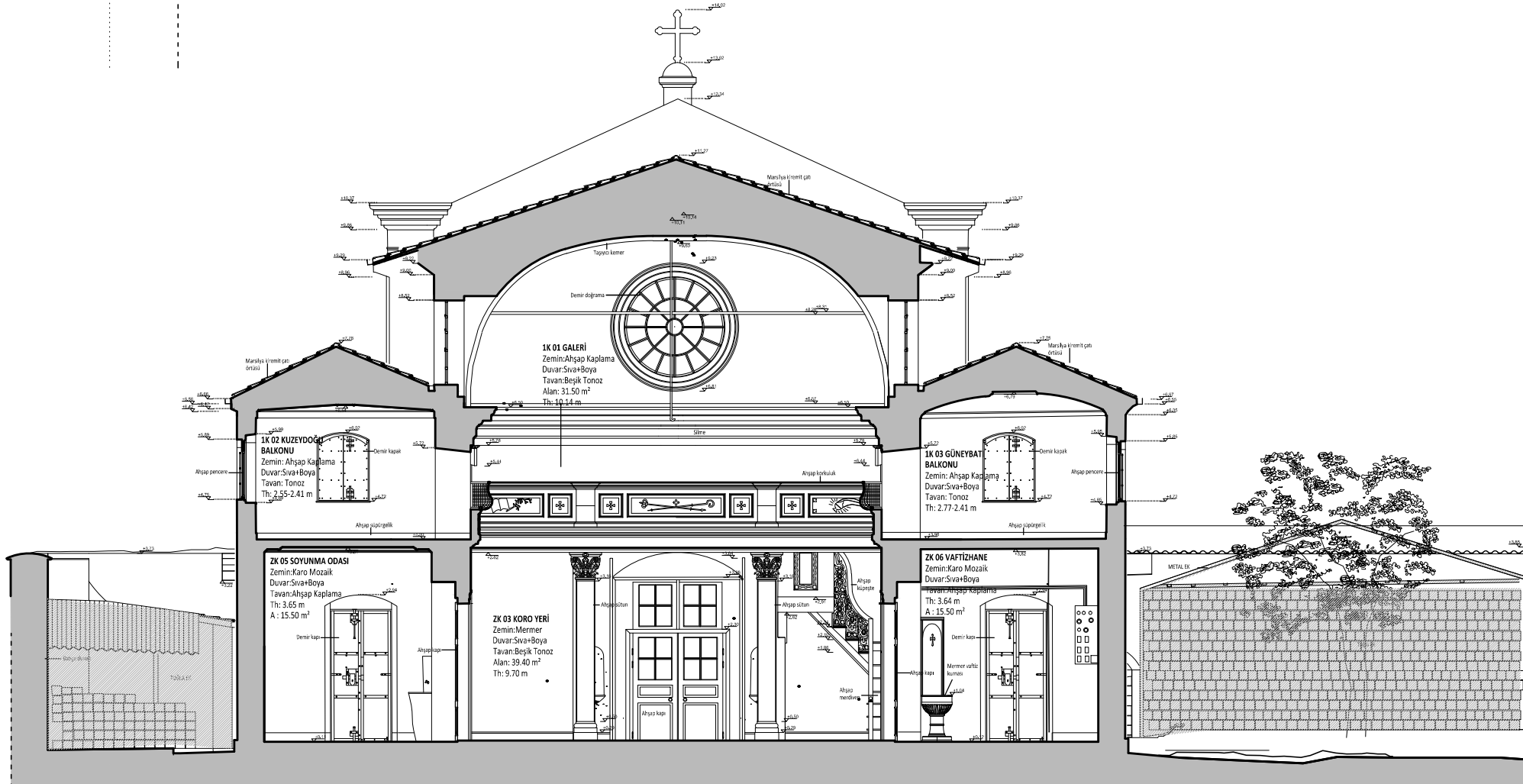
Niteliksiz bölümler

ÖLÇEK : 1/100

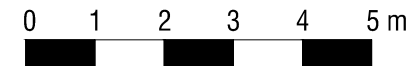
KOMŞU YAPI

C-C KESİTİ

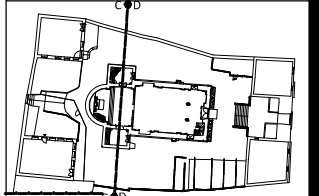
D-D KESİTİ

ANALİTİK RÖLÖVE

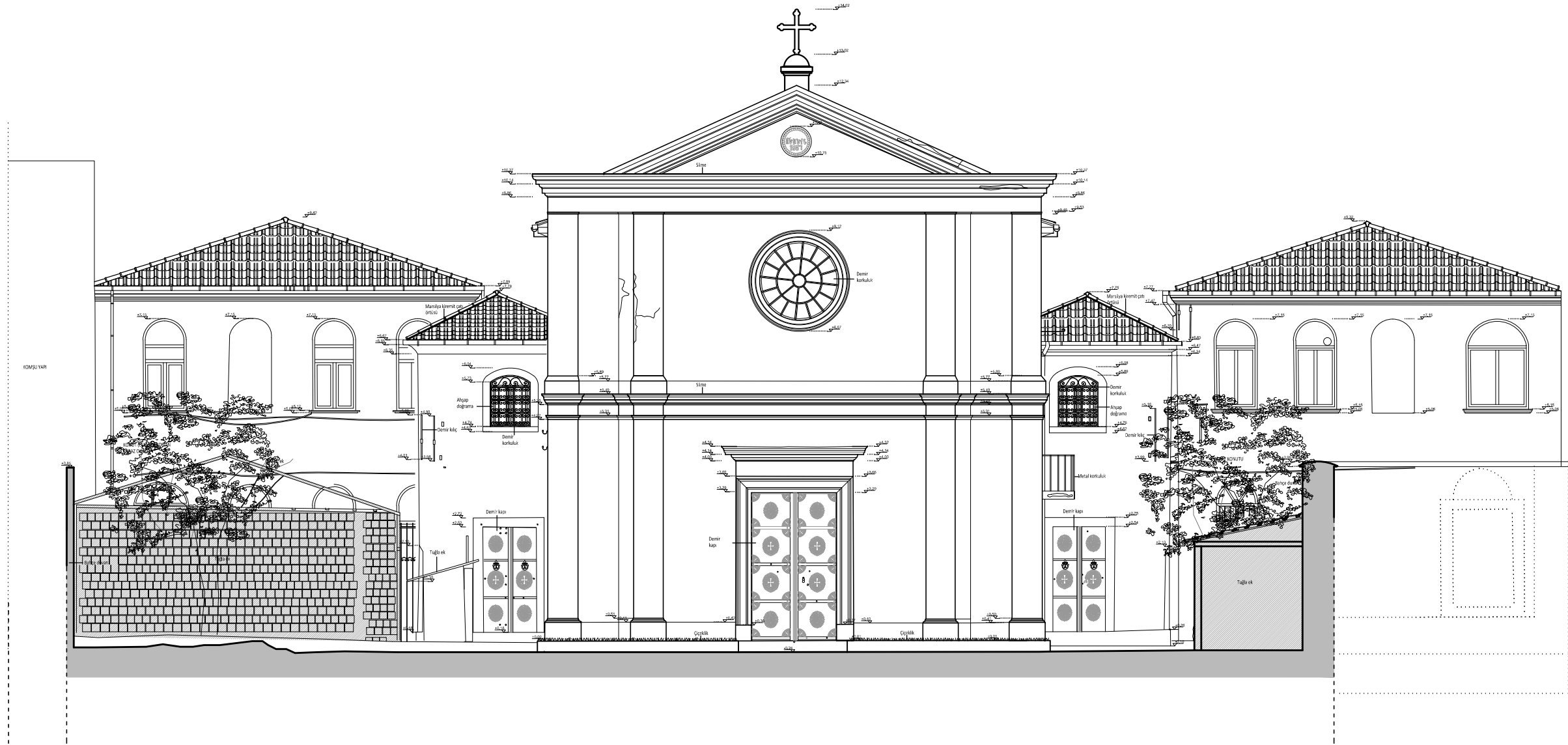
C-C & D-D KESİTLERİ

ŞEKİL C.7

Özgün Bölümler
Nitelsiz bölümler

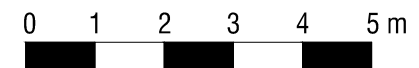
ÖLÇEK : 1/100

ANALİTİK RÖLÖVE
GÜNEYDOĞU CEPHESİ
ŞEKİL C.9

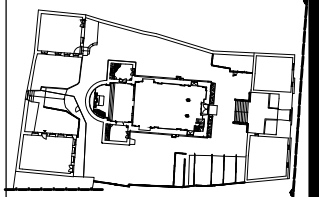
Özgün Bölümler
Nitelsiz bölümler

ÖLÇEK : 1/100

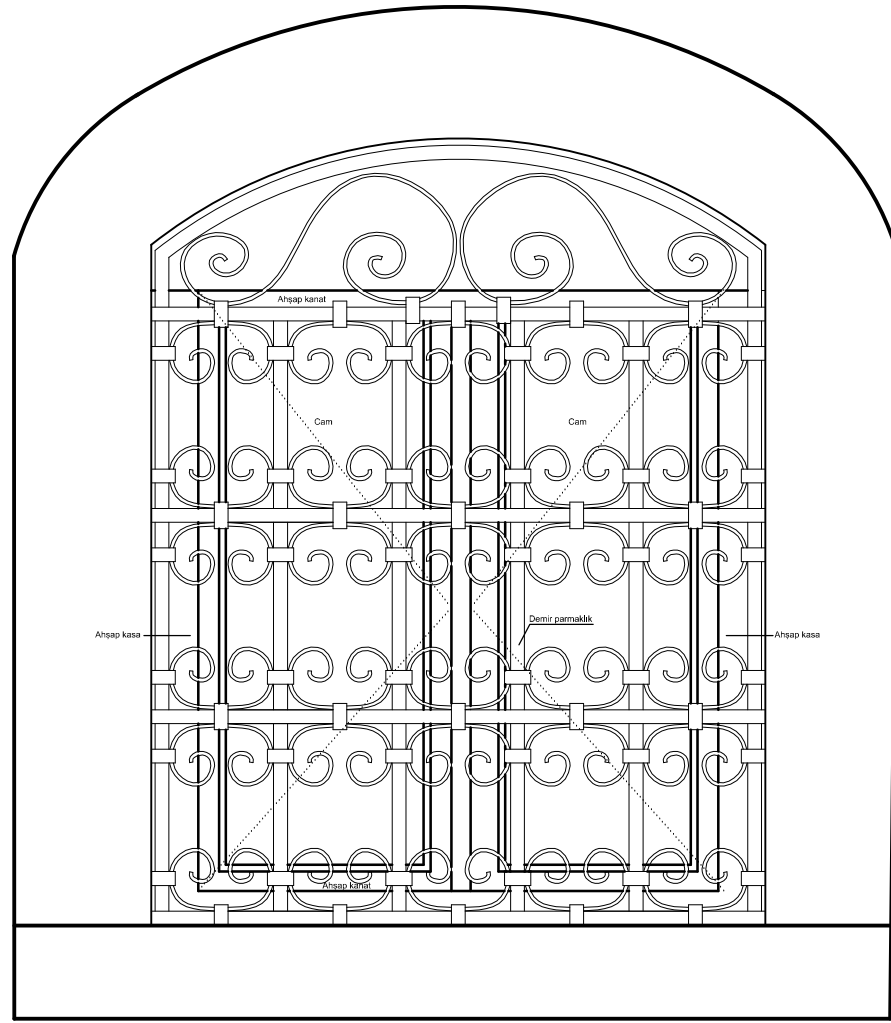
ANALİTİK RÖLÖVE
GÜNEYDOĞU CEPHESİ
ŞEKİL C.13

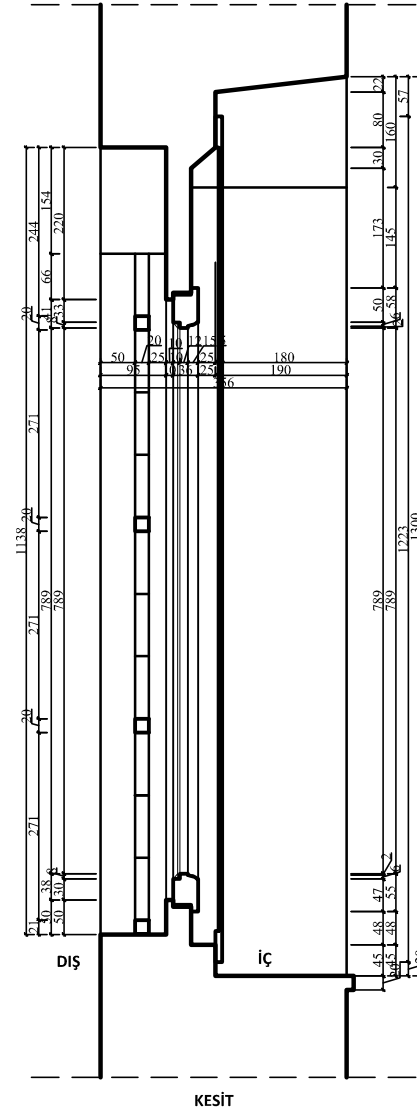
0 1 2 3 4 5 m

Özgün Bölümler
Nitelsiz bölümler

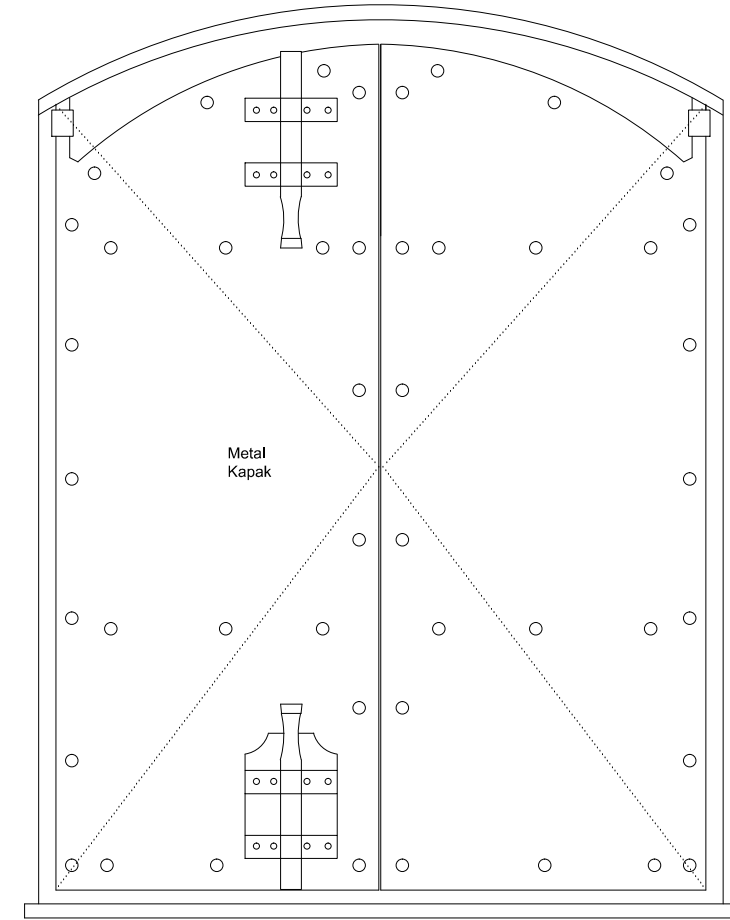
ÖLÇEK : 1/100

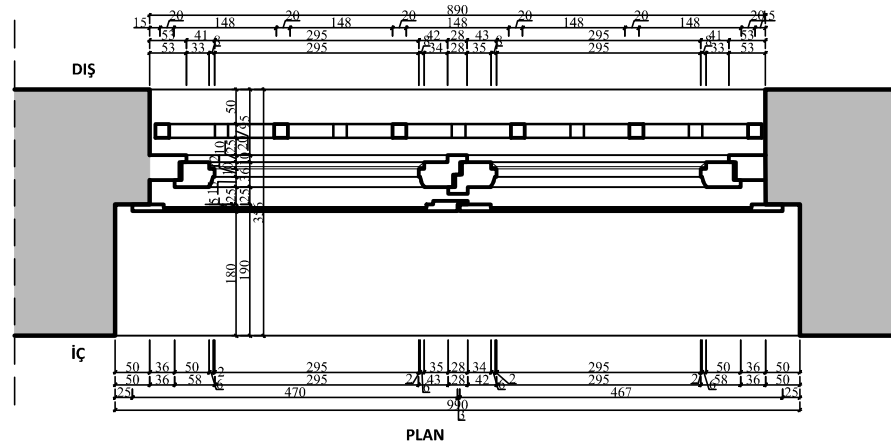
DIŞ GÖRÜNÜŞ

KESİT

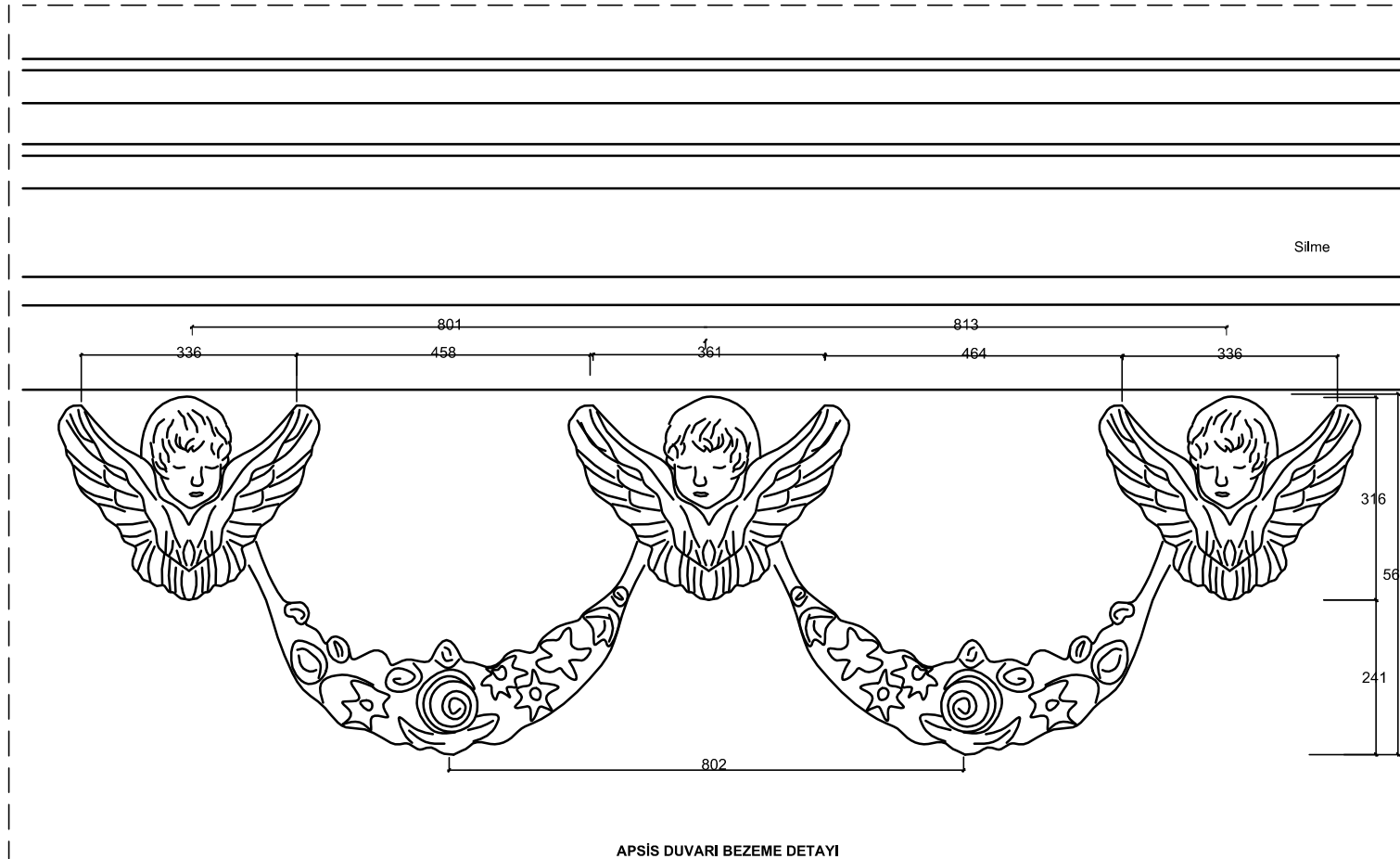

İÇ GÖRÜNÜŞ

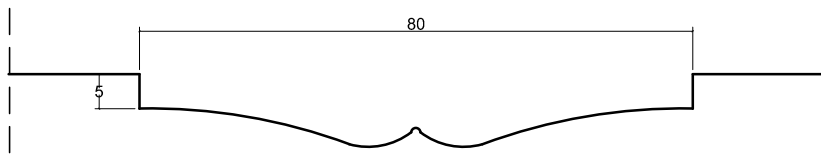

PLAN

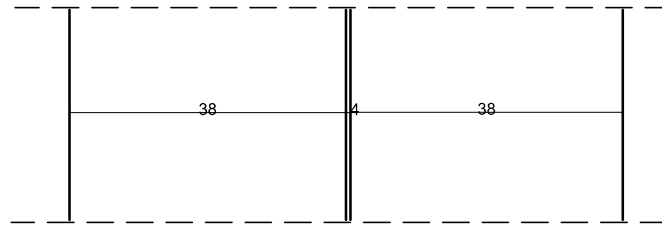
ANALİTİK RÖLÖVE
AHŞAP PENCERE DETAYI-P1
ŞEKİL C.14
ÖLÇEK : 1/10

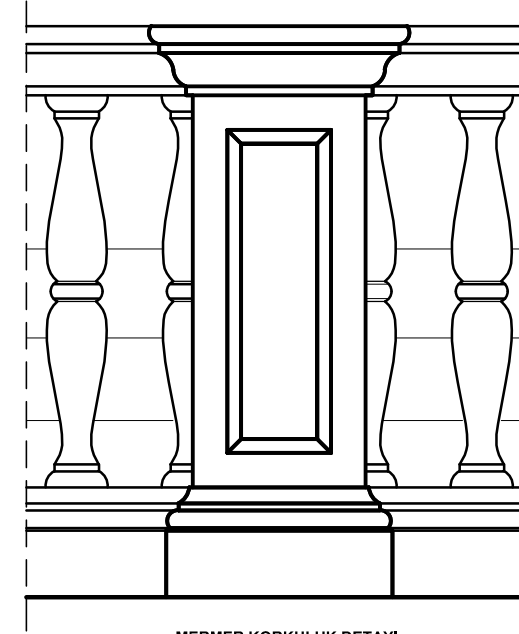
APSİS DUVARI BEZEME DETAYI
GÖRÜNÜŞ ÖLÇEK: 1/10

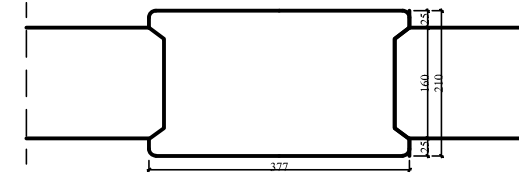
SOYUNMA ODASI VE VAFTİZ ODASI TAVAN PROFİLİ
KESİT ÖLÇEK: 1/1

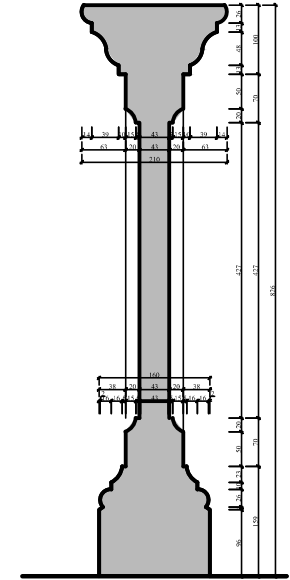
SOYUNMA ODASI VE VAFTİZ ODASI TAVAN PROFİLİ
PLAN ÖLÇEK: 1/1

MERMER KORKULUK DETAYI
(ZK 03 - KORO YERİ)
GÖRÜNÜŞ ÖLÇEK: 1/10

MERMER KORKULUK DETAYI
(ZK 03 - KORO YERİ)
PLAN ÖLÇEK: 1/10

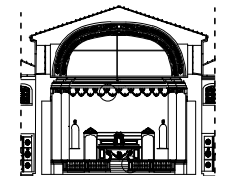
MERMER KORKULUK DETAYI
(ZK 03 - KORO YERİ)
KESİT ÖLÇEK: 1/10

0 20 40 60 80 cm

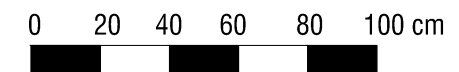
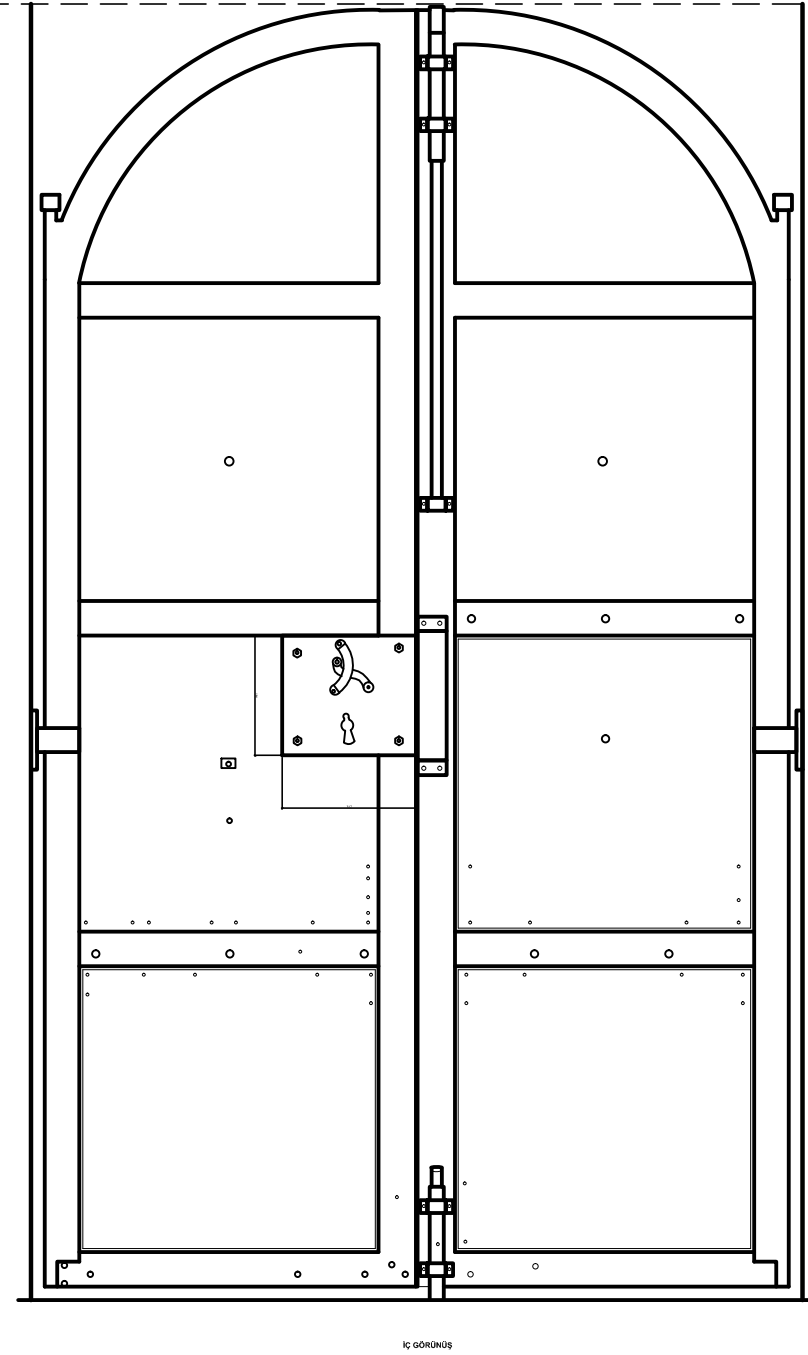
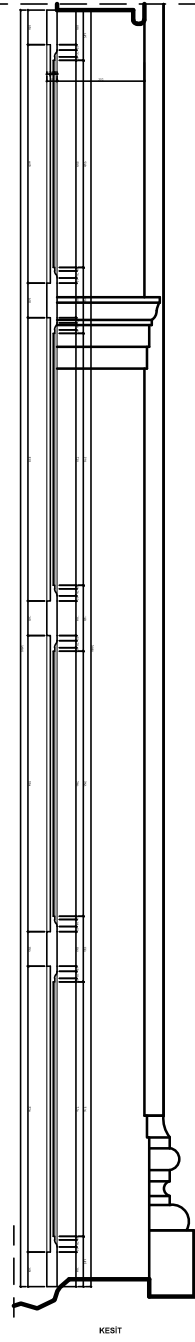
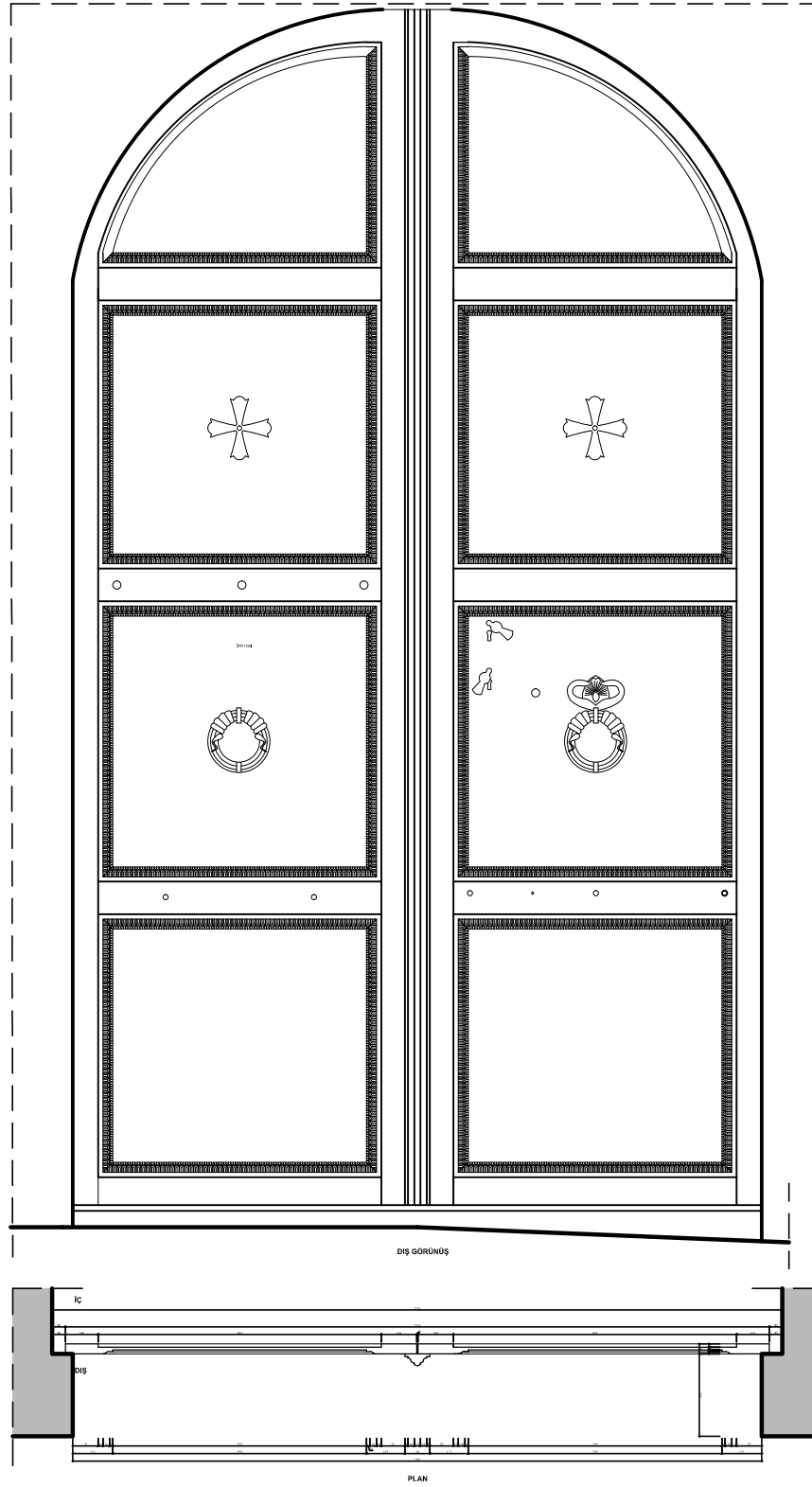
ANALİTİK RÖLÖVE

APSİS BEZEMESİ DETAYI
MERMER KORKULUK DETAYI
AĞAÇ TAVAN DETAYI

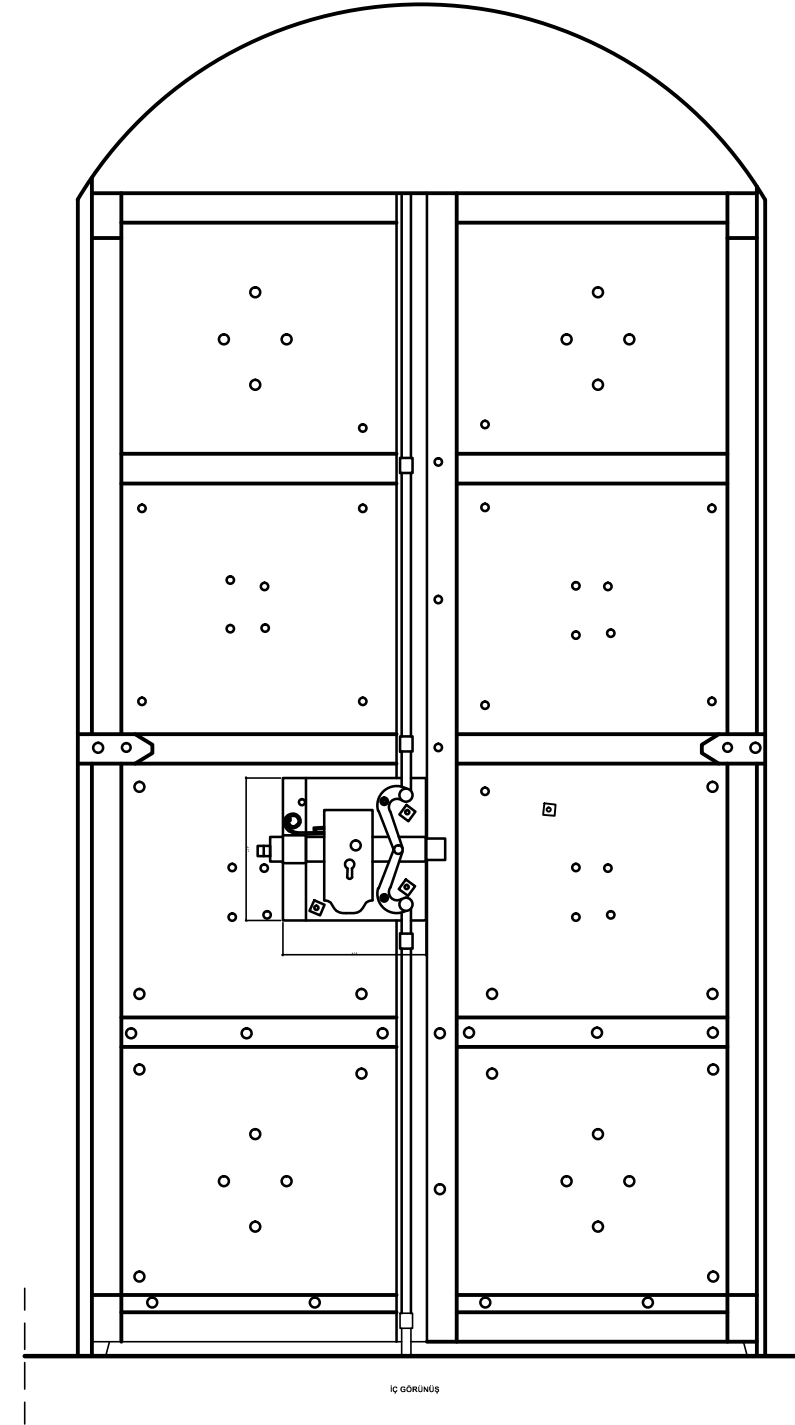
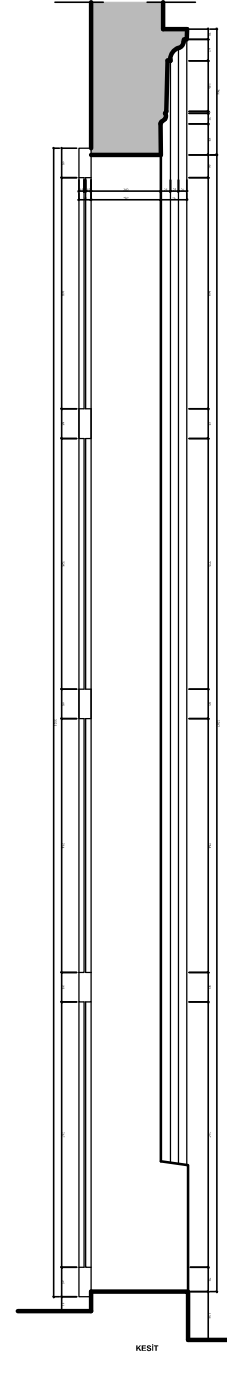
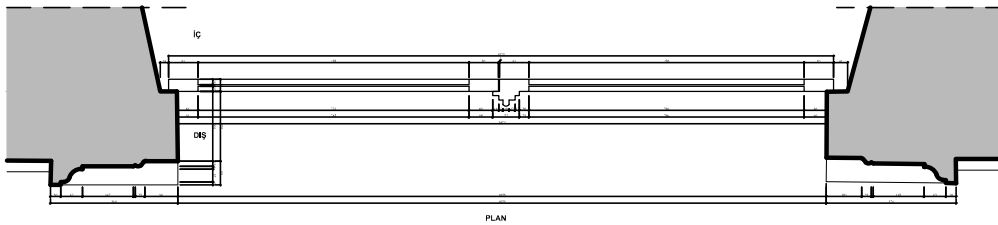
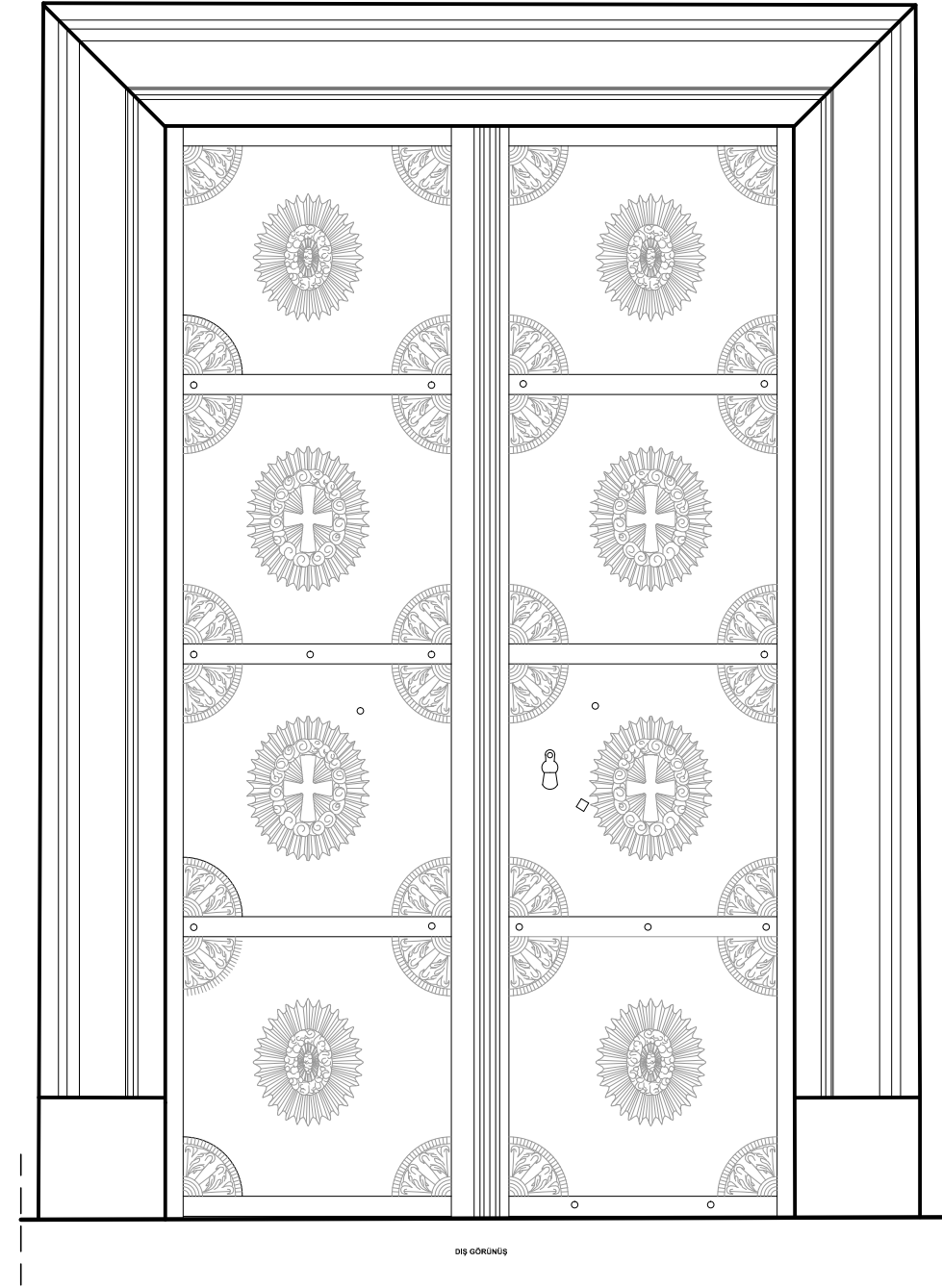
ŞEKİL C.15

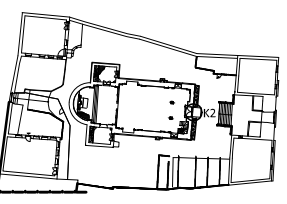
ÖLÇEK : 1/10-1/1

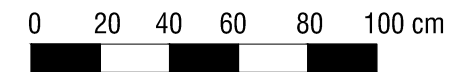
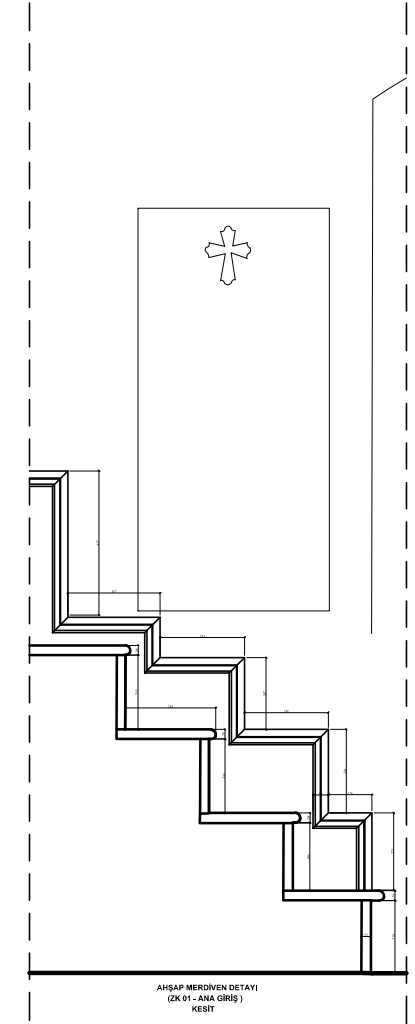
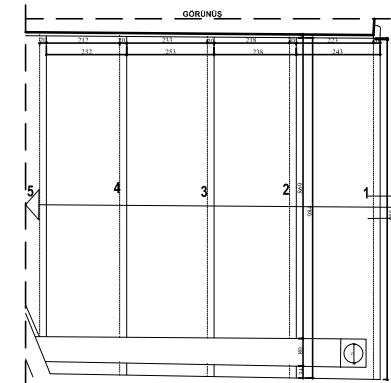
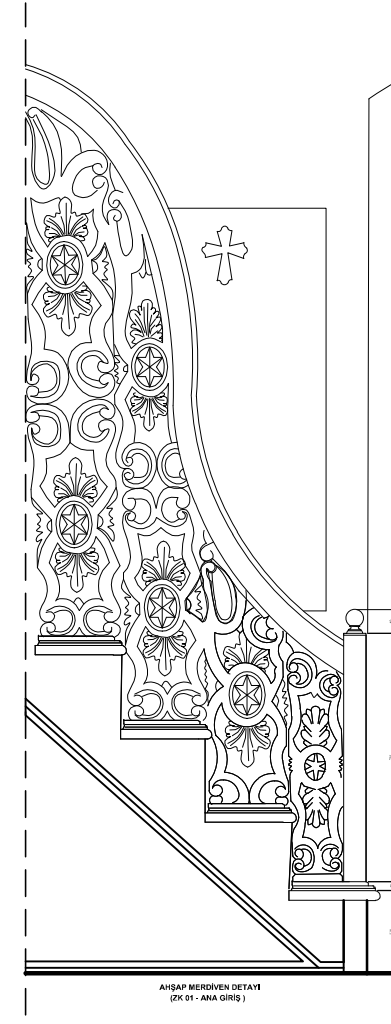
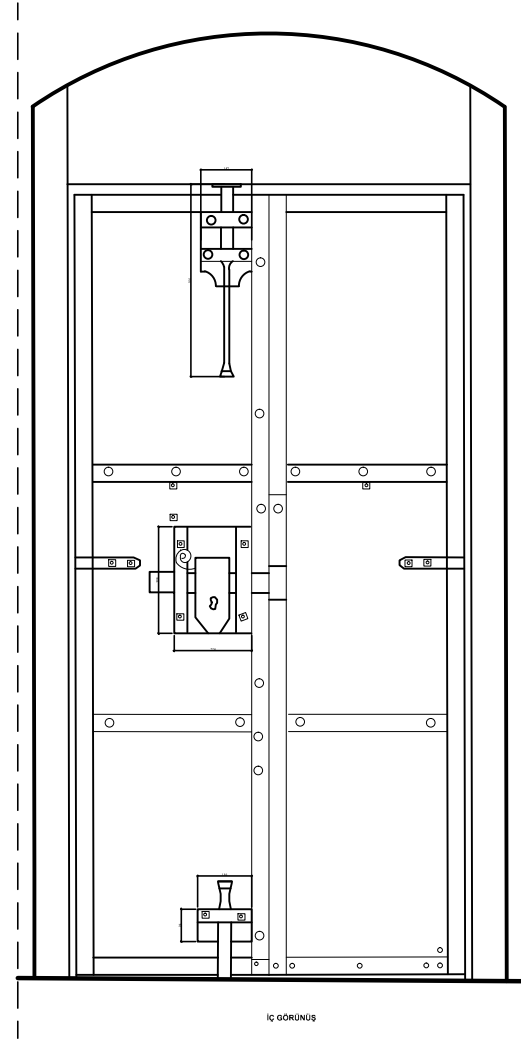
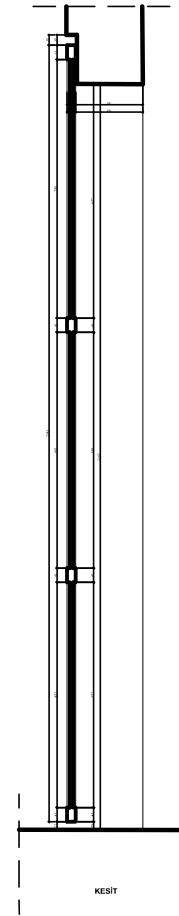
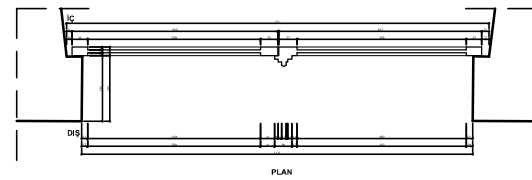
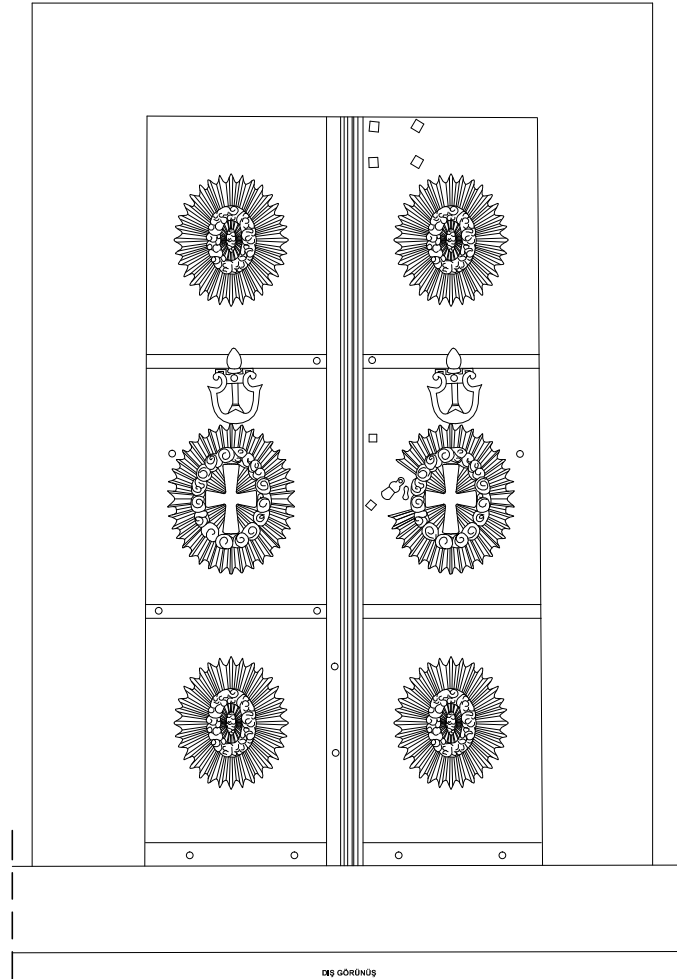

ANALİTİK RÖLÖVE
AVLU GİRİŞ KAPISI DETAYI-K1
ŞEKİL C.16
ÖLÇEK : 1/20

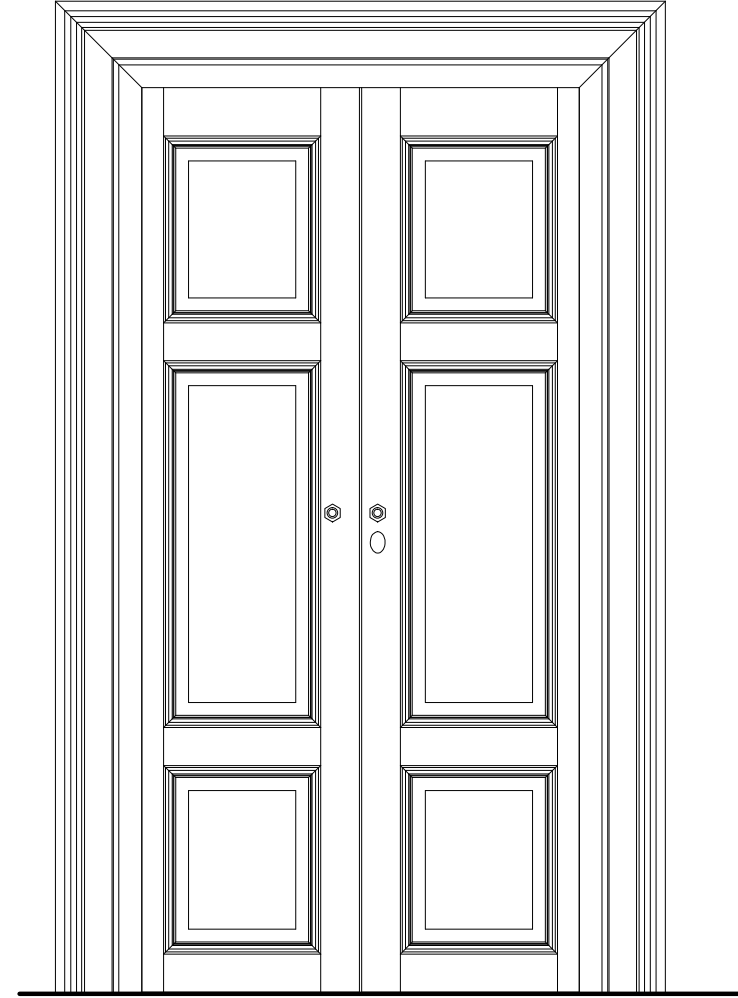

0 20 40 60 80 100 cm

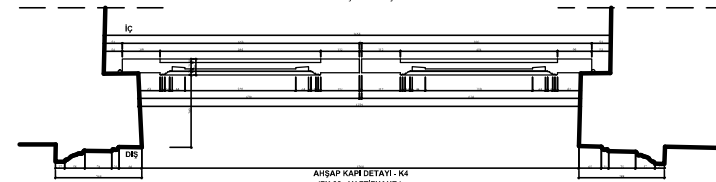
ANALİTİK RÖLÖVE
KİLİSE GİRİŞ KAPISI DETAYI-K2
ŞEKİL C.17

ÖLÇEK : 1/20

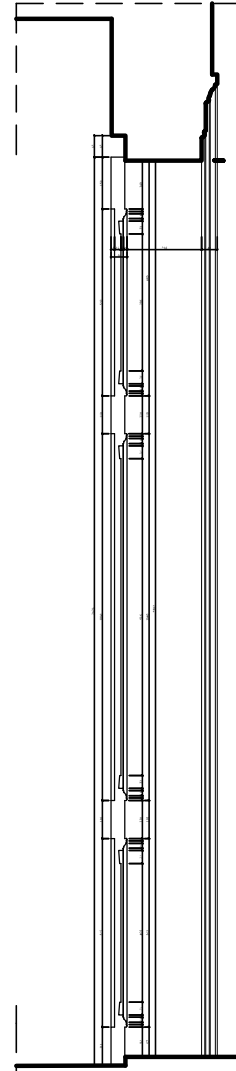
ANALİTİK RÖLÖVE
KİLİSE GİRİŞ KAPISI DETAYI-K3 MERDİVEN DETAYI-K3
ŞEKİL C.18
ÖLÇEK : 1/20

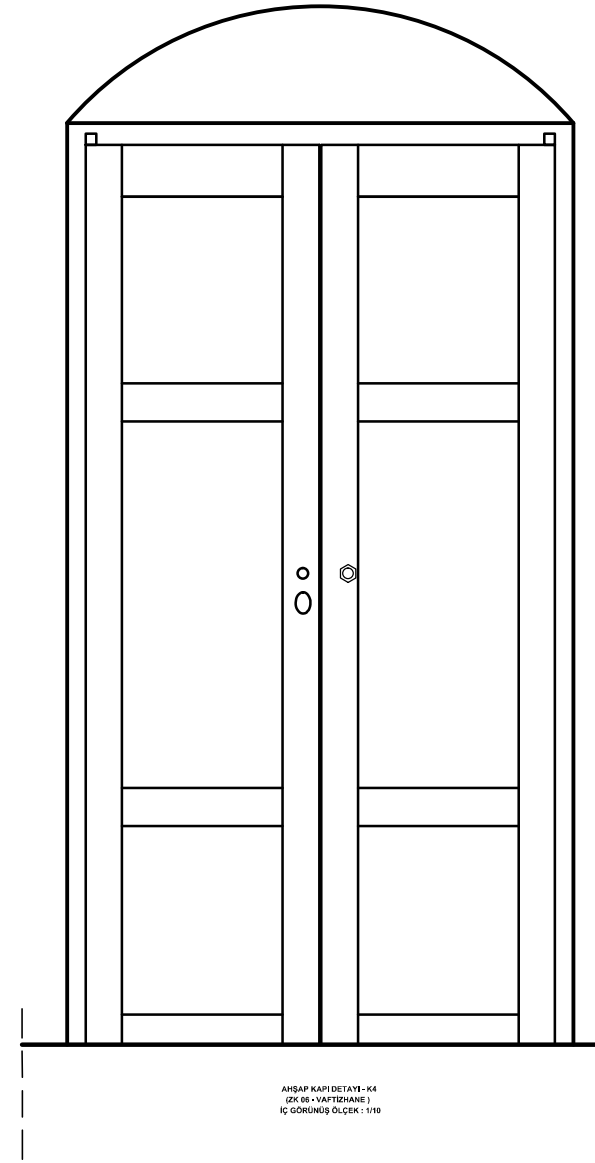
AHŞAP KAPI DETAYI - K4
(ZK 06 - VAFTİZHANE)
DİŞ GÖRÜNÜŞ

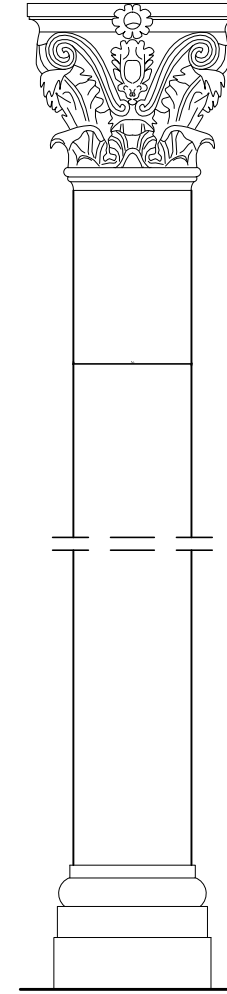
AHŞAP KAPI DETAYI - K4
(ZK 06 - VAFTİZHANE)
PLAN ÖLÇEK : 1/10

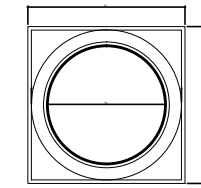
AHŞAP KAPI DETAYI - K4
(ZK 06 - VAFTİZHANE)
KEŞİT ÖLÇEK : 1/10

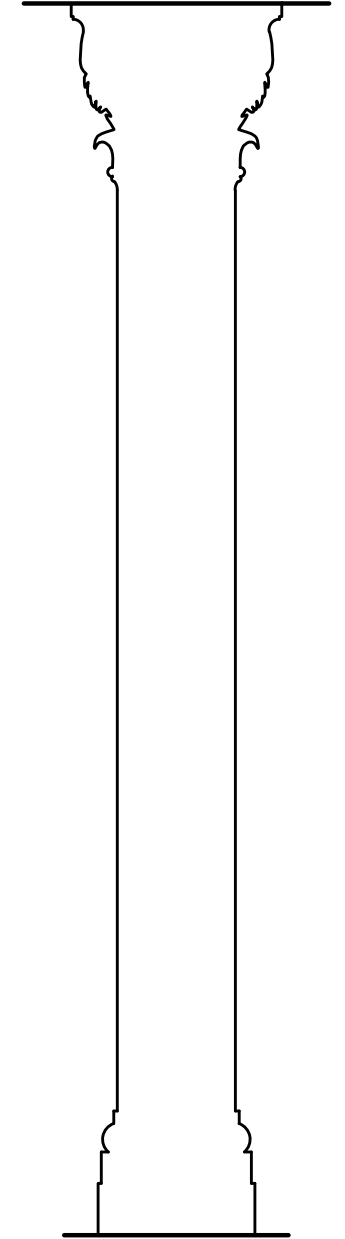
AHŞAP KAPI DETAYI - K4
(ZK 06 - VAFTİZHANE)
İÇ GÖRÜNÜŞ ÖLÇEK : 1/10

KORİNT BAŞLIKLU AHŞAP SÜTÜN DETAYI
(ZK 01 - ANA GİRİŞ)
GÖRÜNÜŞ

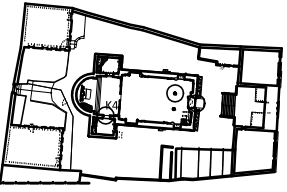

AHŞAP SÜTÜN DETAYI
(ZK 01 - ANA GİRİŞ)
PLAN

AHŞAP SÜTÜN DETAYI
(ZK 01 - ANA GİRİŞ)
KEŞİT

0 20 40 60 80 100 cm

ANALİTİK RÖLÖVE
AHŞAP KAPI & AHŞAP SÜTÜN DETAYI
ŞEKİL C.19

ÖLÇEK : 1/20

MALZEME ANALİZİ

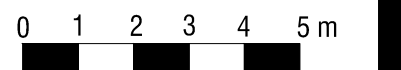

LEJAND

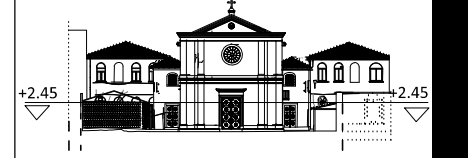
	Taş- Tuğla almasıık duvar
	Taş
	Tuğla
	Ahşap
	Demir
	Mermer
	Mozaik
	Kiremit
	Şap
	Çimento Sıva
	Sac
	Alçı
	Plastik
	Seramik

VAZİYET PLANI

ŞEKİL C.20

MALZEME ANALİZİ

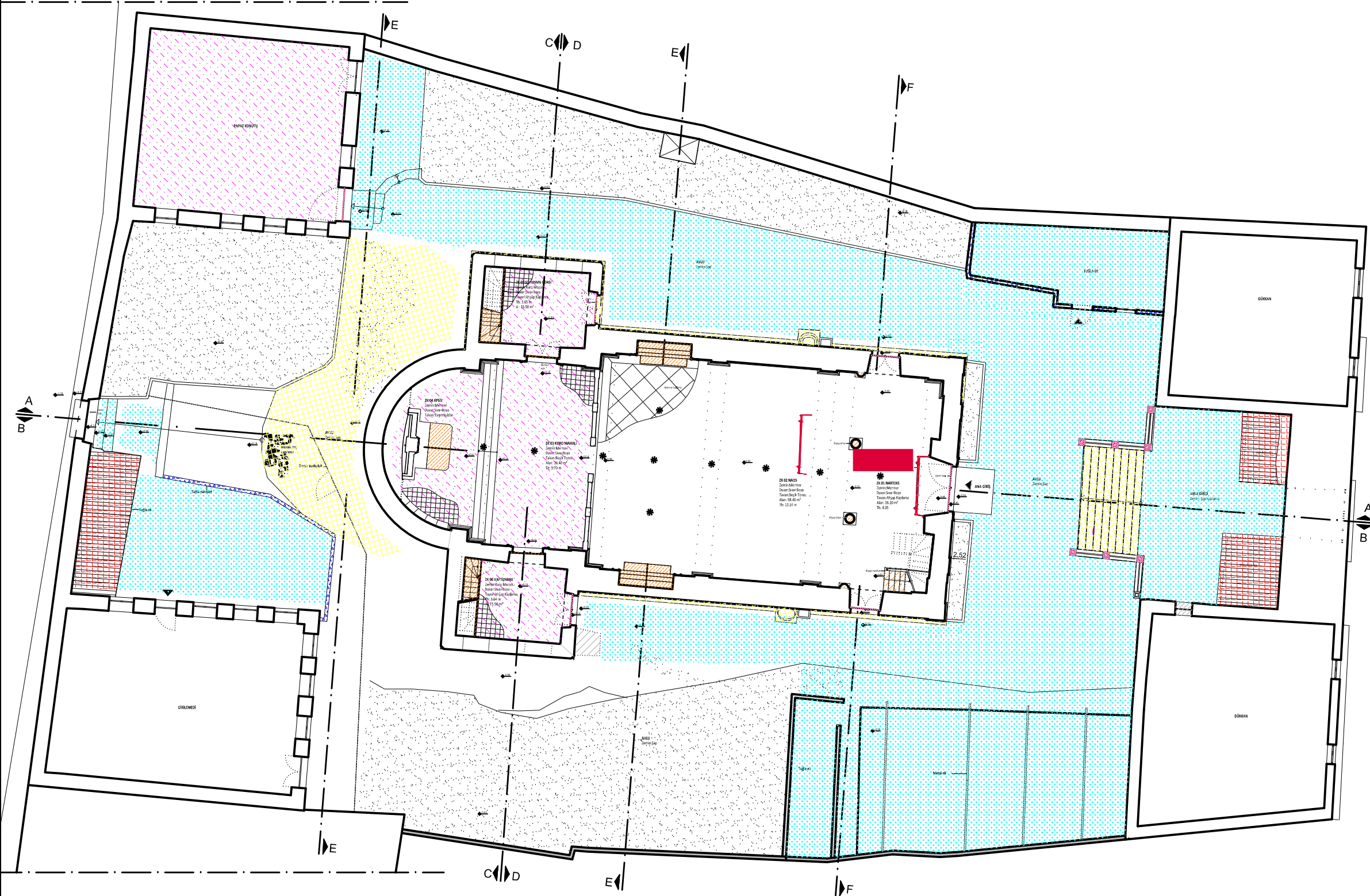
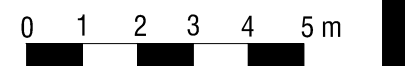

LEJAND

- Taş- Tuğla almasıık duvar
- Taş
- Tuğla
- Ahşap
- Demir
- Mermer
- Mozaik
- Kiremit
- Şap
- Çimento Sıva
- Sac
- Alçı
- Plastik
- Seramik

ZEMİN KAT PLANI

ŞEKİL C.21

MALZEME ANALİZİ

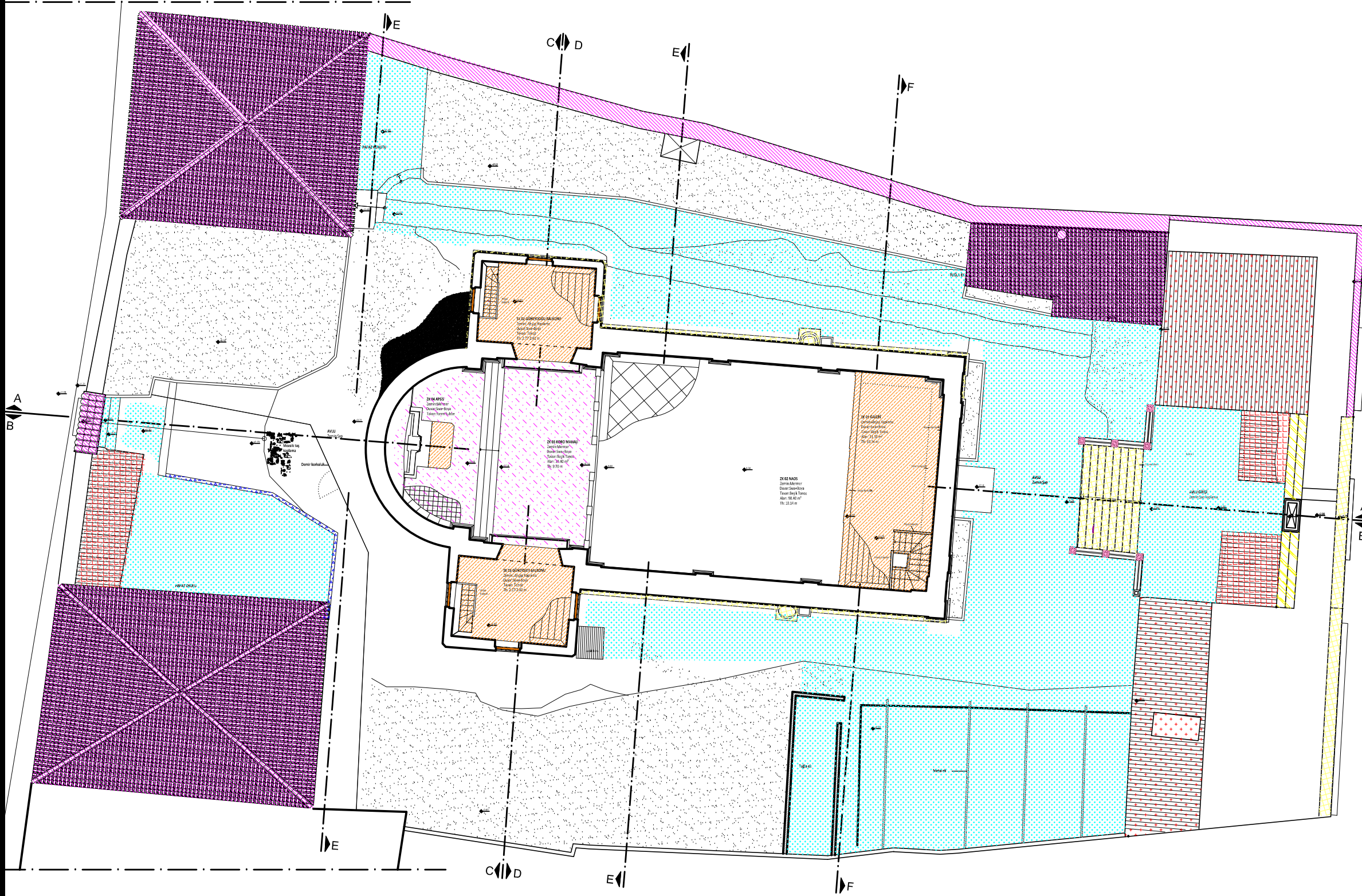
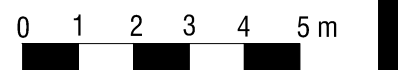

LEJAND

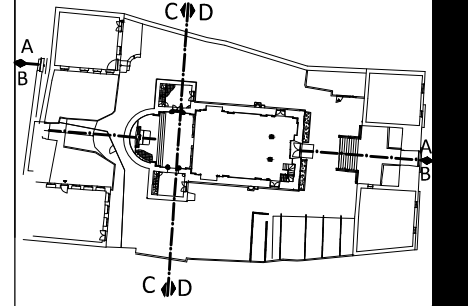
- Taş- Tuğla almasıık duvar
- Taş
- Tuğla
- Ahşap
- Demir
- Mermer
- Mozaik
- Kiremit
- Şap
- Çimento Sıva
- Sac
- Alçı
- Plastik
- Seramik

GALERİ KATI PLANI

ŞEKİL C.22

MALZEME ANALİZİ

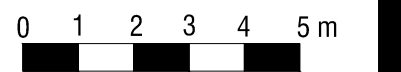

LEJAND

- Taş- Tuğla almalı duvar
- Taş
- Tuğla
- Ahşap
- Demir
- Mermer
- Mozaik
- Kiremit
- Şap
- Çimento Sıva
- Sac
- Alçı
- Plastik
- Seramik

KESİTLER

ŞEKİL C.23

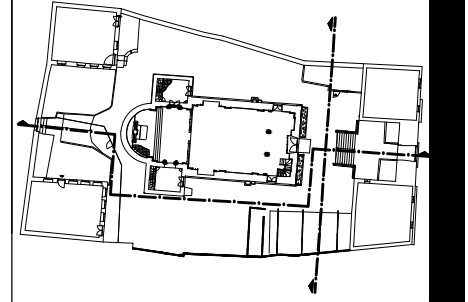

A-A KESİTİ

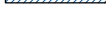
C-C KESİTİ

D-D KESİTİ

MALZEME ANALİZİ

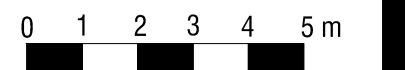

LEJAND

- Taş- Tuğla almasıık duvar
- Taş
- Tuğla
- Ahşap
- Demir
- Mermer
- Mozaik
- Kiremit
- Şap
- Çimento Sıva
- Sac
- Alçı
- Plastik
- Seramik

GÜNEYDOĞU & GÜNEYBATI CEPHELERİ

ŞEKİL C.24

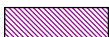
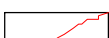
GÜNEYDOĞU GÖRÜNÜŞÜ

GÜNEYBATI GÖRÜNÜŞÜ

HASAR ANALİZİ

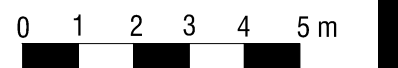

LEJAND

- Yüzey kirliliği
- Çimento kullanımı
- Sıva Dökülmesi
- Malzeme Kaybı
- Yüzeysel Çatlaklar
- Rutubet
- Hasarlı ahşap Malzeme
- Yüzey Aşınması
- Ahşap malzemede sehim
- Beton kaplama
- Paslanma
- Bitkilenme
- Uygunsuz ek
- Kapatılmış özgün pencere boşluğu
- Sac malzeme örtü
- Özgün Bölümler

VAZİYET PLANI

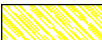
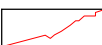
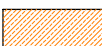
ŞEKİL C.25

HASAR ANALİZİ

LEJAND

	Yüzey kirliliği
	Çimento kullanımı
	Sıva Dökülmesi
	Malzeme Kaybı
	Yüzeysel Çatlaklar
	Rutubet
	Hasarlı ahşap Malzeme
	Yüzey Aşınması
	Ahşap malzemede sehim
	Paslanma
	Bitkilenme
	Uygunsuz ek
	Kapatılmış özgün pencere boşluğu
	Sac malzeme örtü
	Özgün Bölümler

 Çimento kullanımı

Sıva Dökülmesi

	Malzeme Kaybı
---	---------------

Yüzeysel Çatlaklar

	Rutubet
--	---------

 Hasarlı ahşap Malzeme Yüzey Aşınması

 Ahşap malzeme de sehim

	Paslanma
---	----------

 Bitkilenme

 Uygunsuz ek

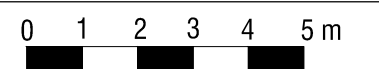
☐ Kapatılmış özgün pencere boşluğu

 Sac malzeme örtü

Özgün Bölümler

ZEMİN KAT PLANI

ŞEKİL C.26

HASAR ANALİZİ

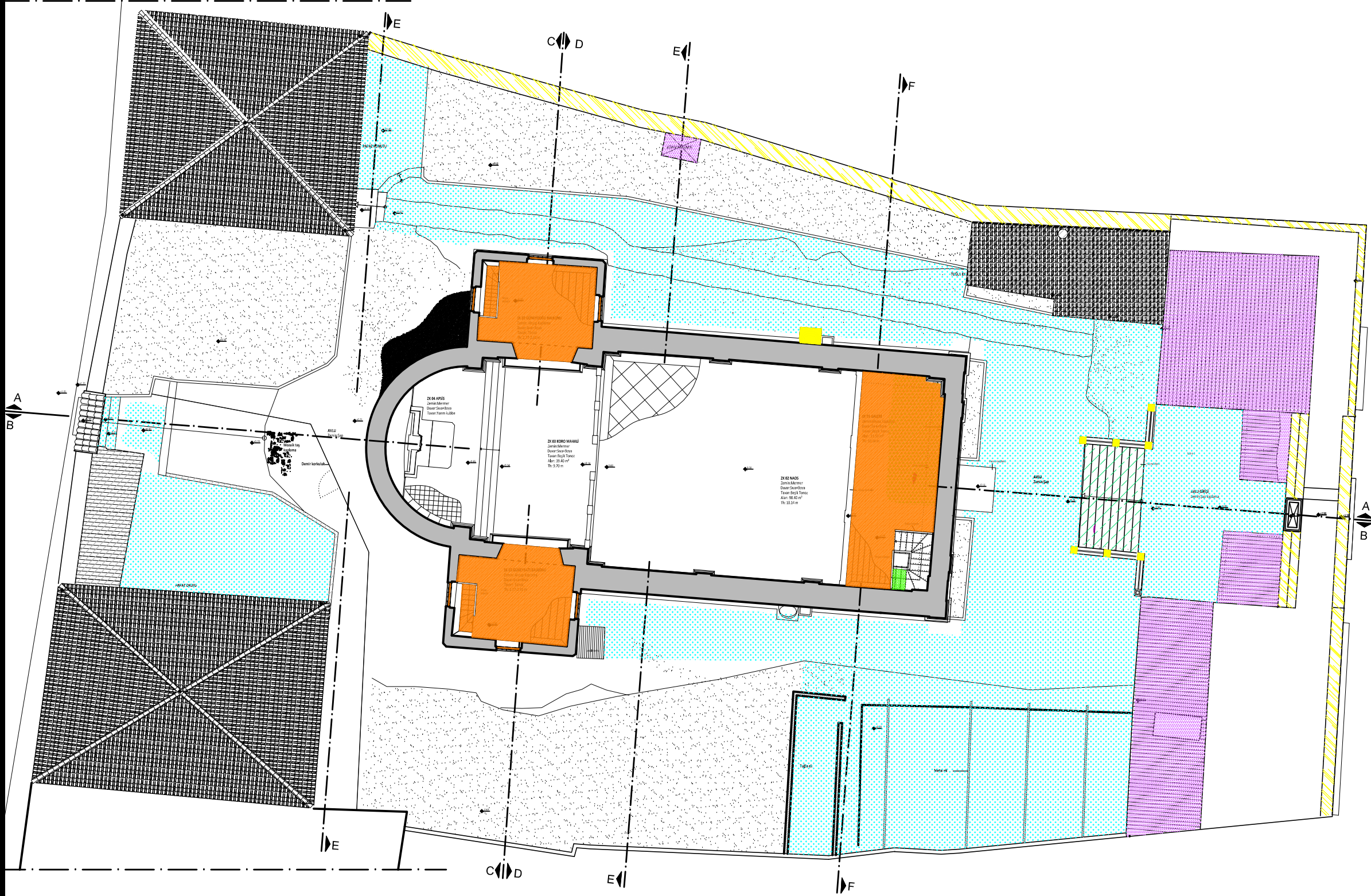
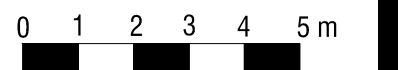

LEJAND

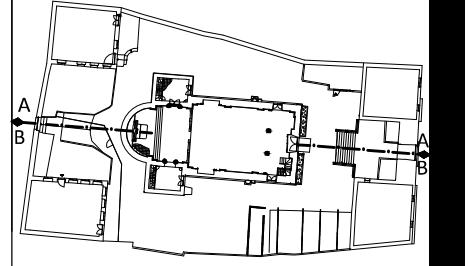
- Yüzey kirliliği
- Çimento kullanımı
- Sıva Dökülmesi
- Malzeme Kaybı
- Yüzeysel Çatlaklar
- Rutubet
- Hasarlı ahşap Malzeme
- Yüzey Aşınması
- Ahşap malzemede sehim
- Paslanma
- Bitkilenme
- Uygunsuz ek
- Kapatılmış özgün pencere boşluğu
- Sac malzeme örtü
- Özgün Bölümler

GALERİ KATI PLANI

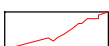
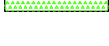
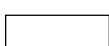
ŞEKİL C.27

HASAR ANALİZİ

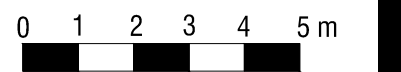

LEJAND

- Yüzeysel kirliliği
- Çimento kullanımı
- Sıva Dökülmesi
- Malzeme Kaybı
- Yüzeysel Çatlaklar
- Rutubet
- Hasarlı ahşap Malzeme
- Yüzeysel Aşınması
- Ahşap malzemede sehim
- Paslanma
- Bitkilenme
- Uygunsuz ek
- Kapatılmış özgün pencere boşluğu
- Sac malzeme örtü
- Özgün Bölümler

A-A & B-B KESİTLERİ

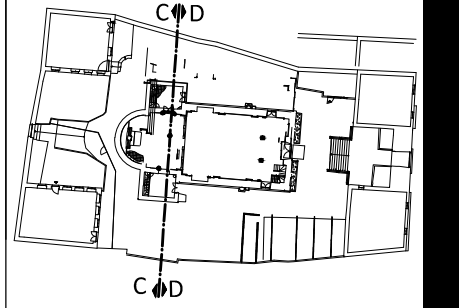
ŞEKİL C.28

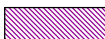
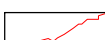
A-A KESİTİ

B-B KESİTİ

HASAR ANALİZİ

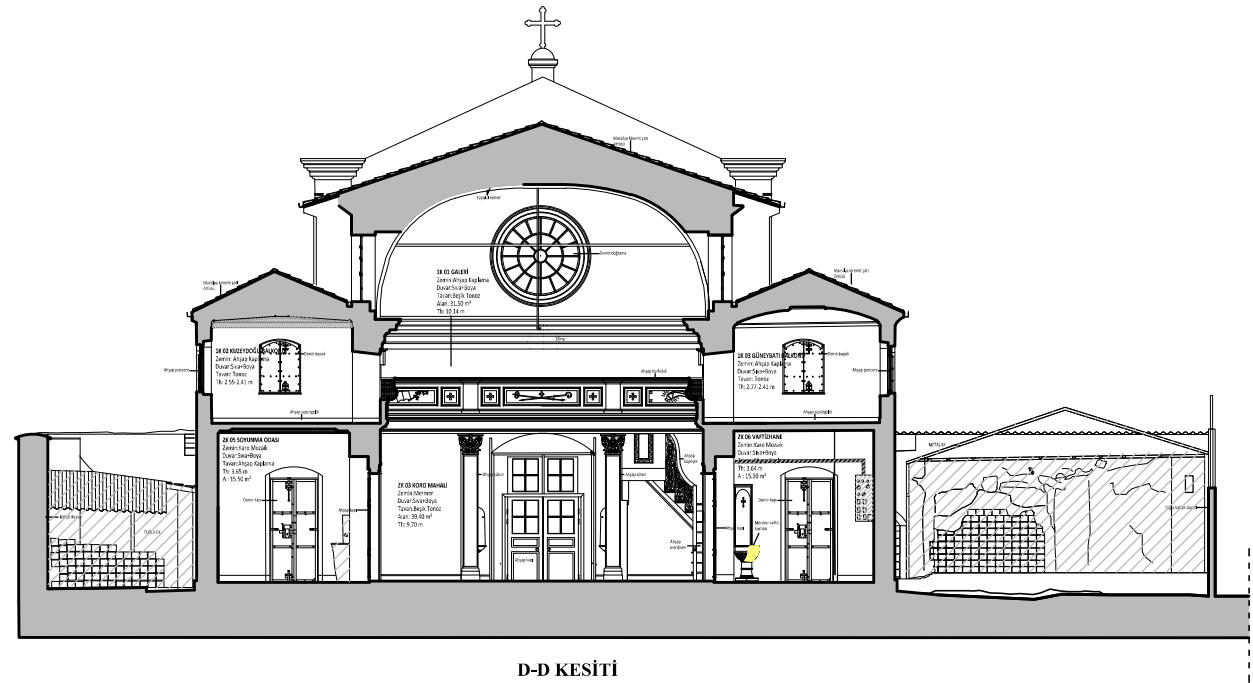
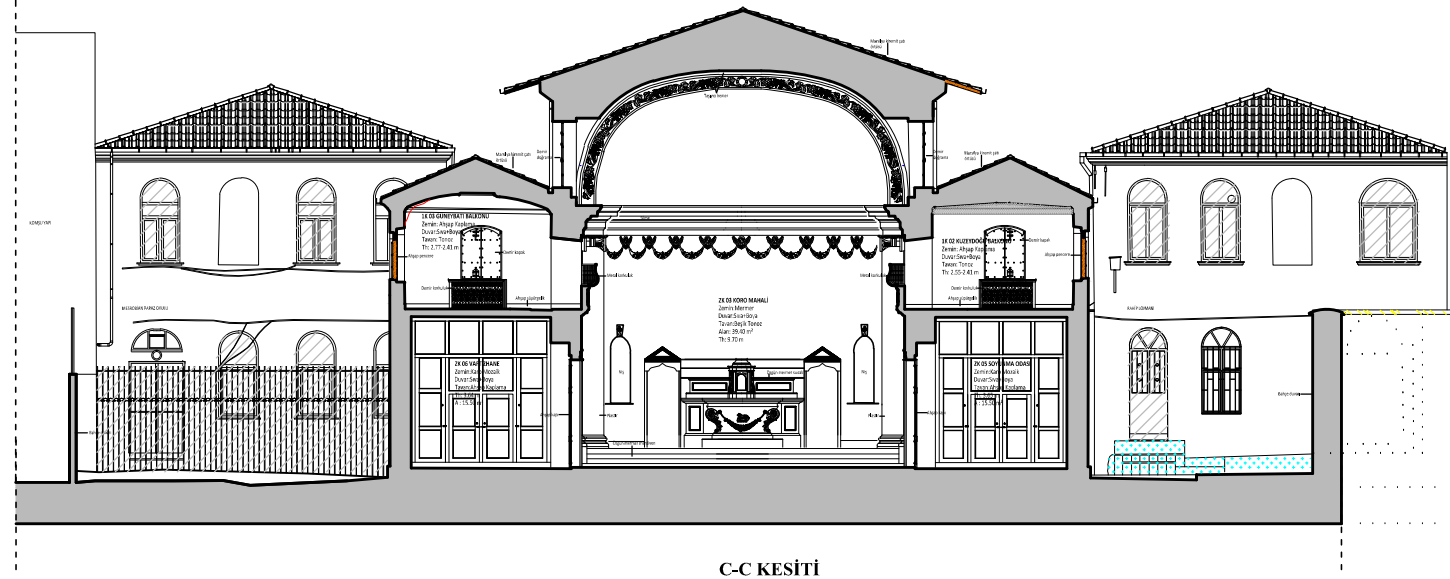
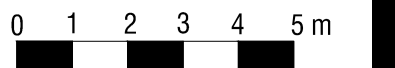

LEJAND

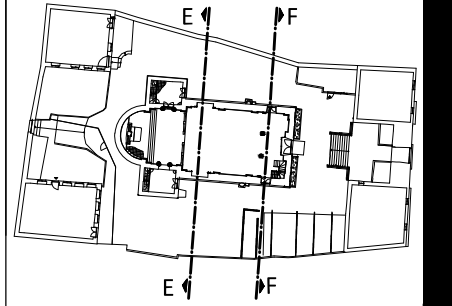
- Yüzey kirliliği
- Çimento kullanımı
- Sıva Dökülmesi
- Malzeme Kaybı
- Yüzeysel Çatlaklar
- Rutubet
- Hasarlı ahşap Malzeme
- Yüzey Aşınması
- Ahşap malzemede sehim
- Paslanma
- Bitkilenme
- Uygunsuz ek
- Kapatılmış özgün pencere boşluğu
- Sac malzeme örtü
- Özgün Bölümler

C-C & D-D KESİTLERİ

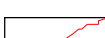
ŞEKİL C.29

HASAR ANALİZİ

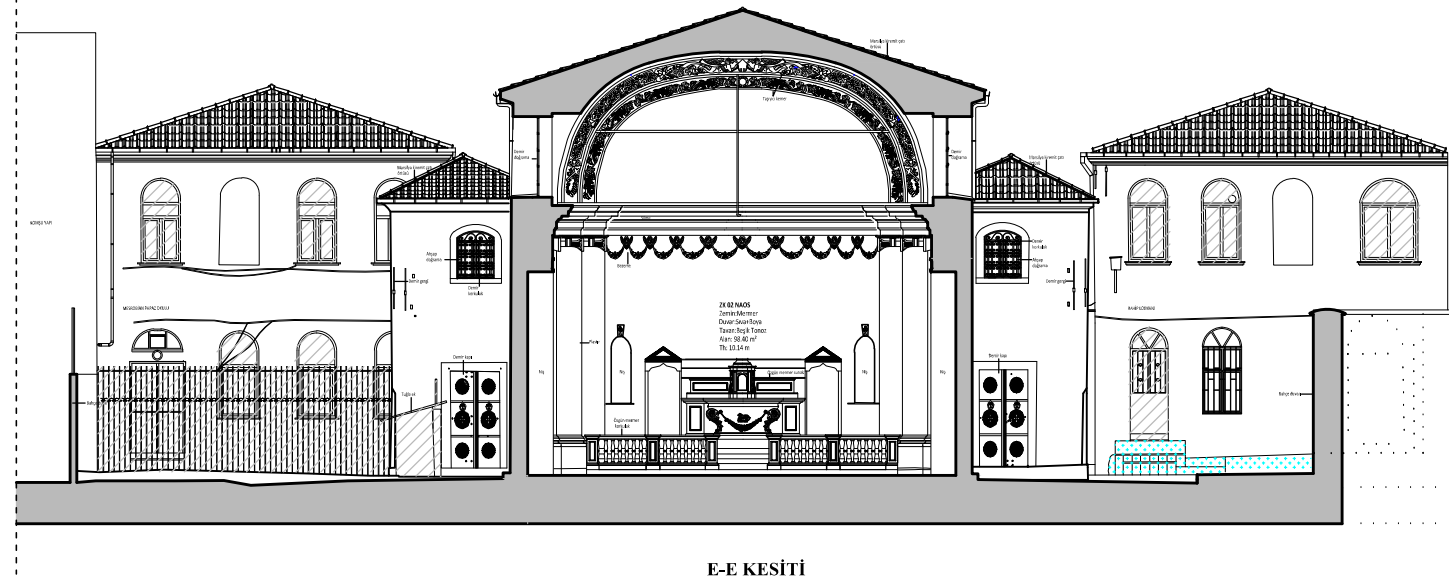
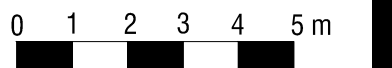

LEJAND

- Yüzey kirliliği
- Çimento kullanımı
- Sıva Dökülmesi
- Malzeme Kaybı
- Yüzeysel Çatlaklar
- Rutubet
- Hasarlı ahşap Malzeme
- Yüzey Aşınması
- Ahşap malzemede sehim
- Paslanma
- Bitkilenme
- Uygunsuz ek
- Kapatılmış özgün pencere boşluğu
- Sac malzeme örtü
- Özgün Bölümler

E-E & F-F KESİTLERİ

ŞEKİL C.30

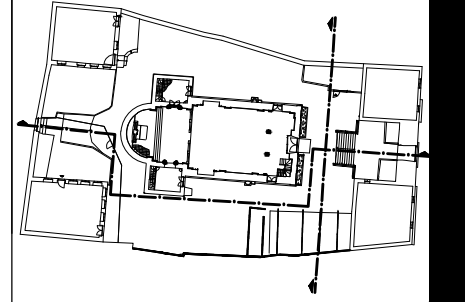

E-E KESİTİ

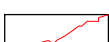

F-F KESİTİ

HASAR ANALİZİ

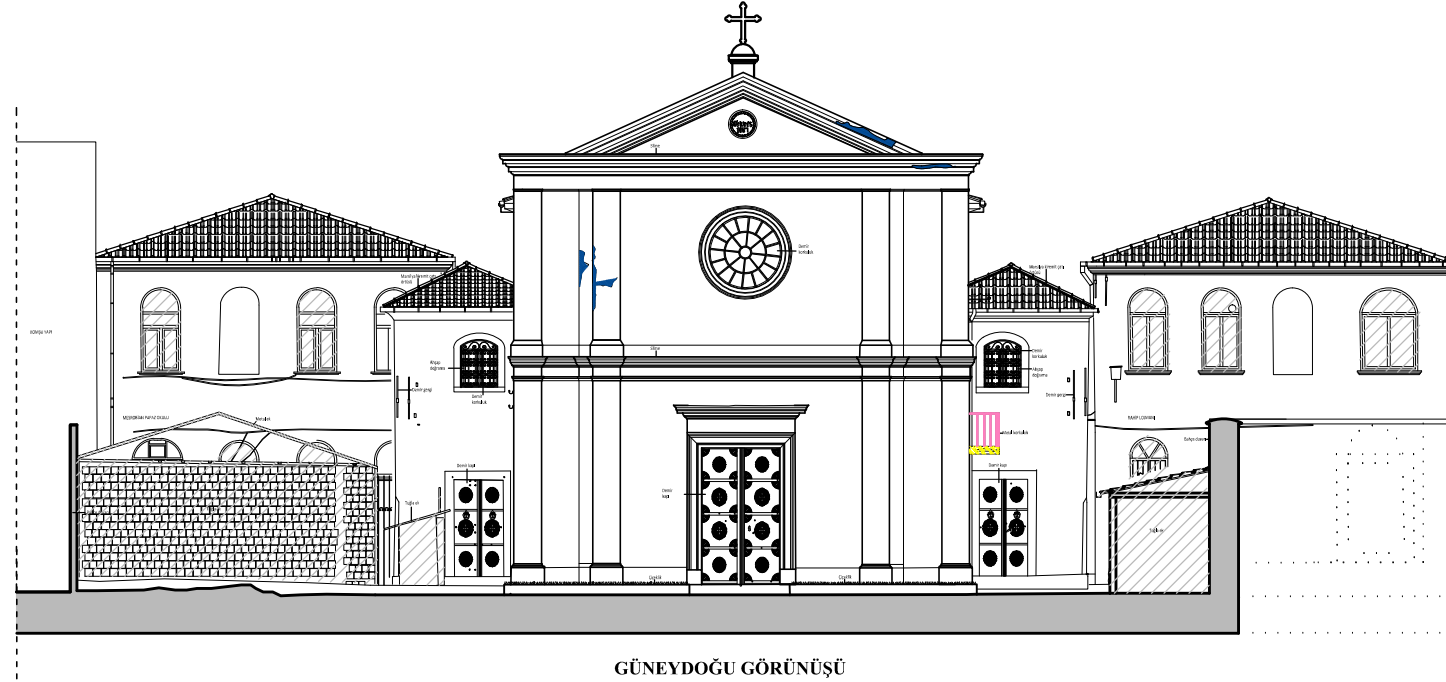
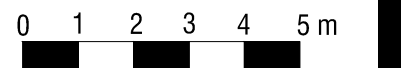

LEJAND

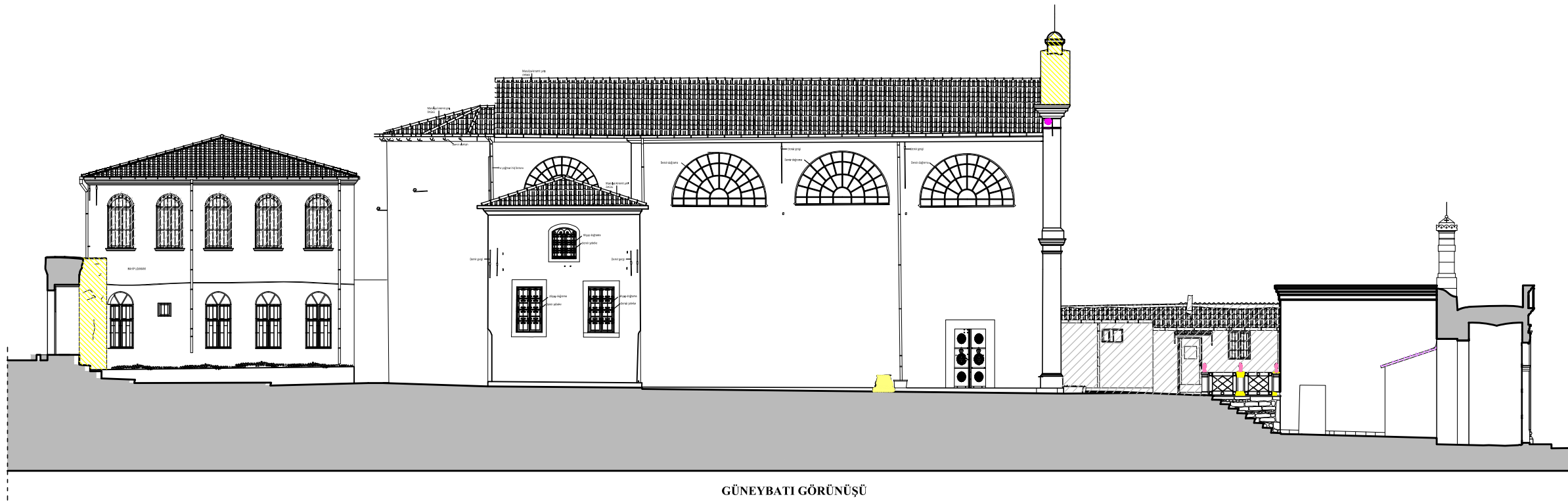
- Yüzey kirliliği
- Çimento kullanımı
- Sıva Dökülmesi
- Malzeme Kaybı
- Yüzeysel Çatlaklar
- Rutubet
- Hasarlı ahşap Malzeme
- Yüzey Aşınması
- Ahşap malzemede sehim
- Paslanma
- Bitkilenme
- Uygunsuz ek
- Kapatılmış özgün pencere boşluğu
- Sac malzeme örtü
- Özgün Bölümler

GÜNEYDOĞU & GÜNEYBATI CEPHELERİ

ŞEKİL C.31

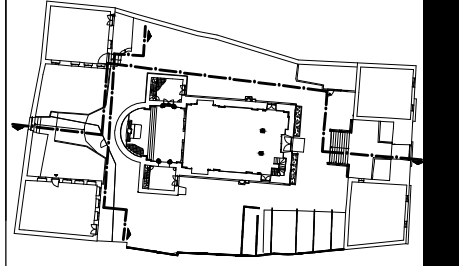

GÜNEYDOĞU GÖRÜNÜŞÜ

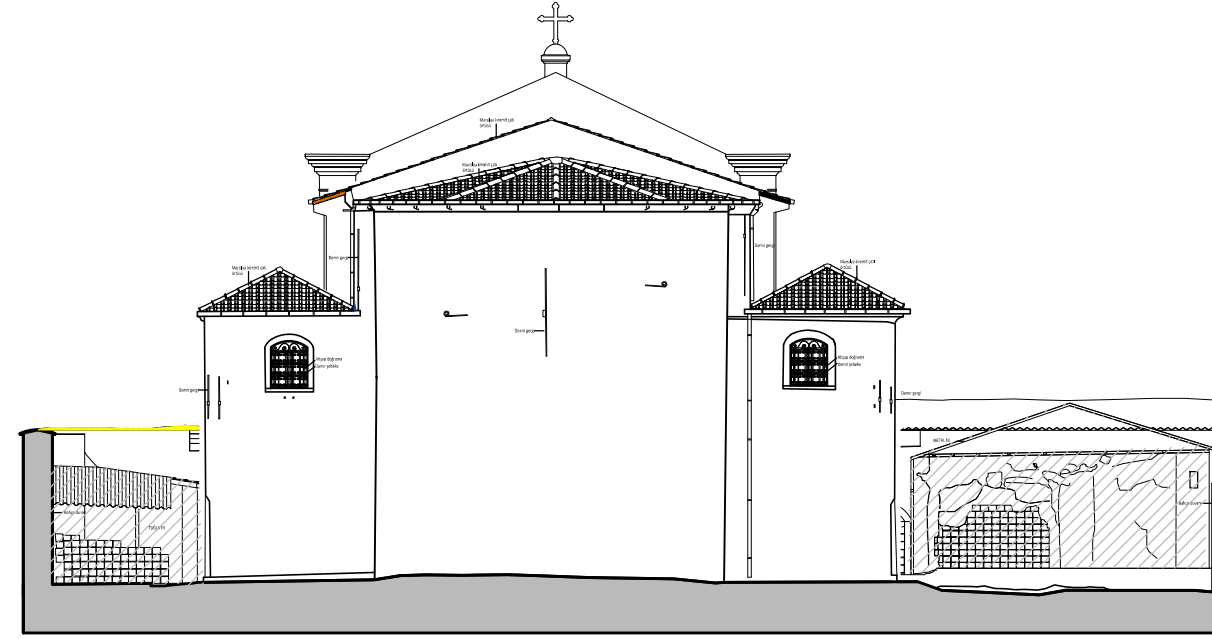
GÜNEYBATI GÖRÜNÜŞÜ

HASAR ANALİZİ

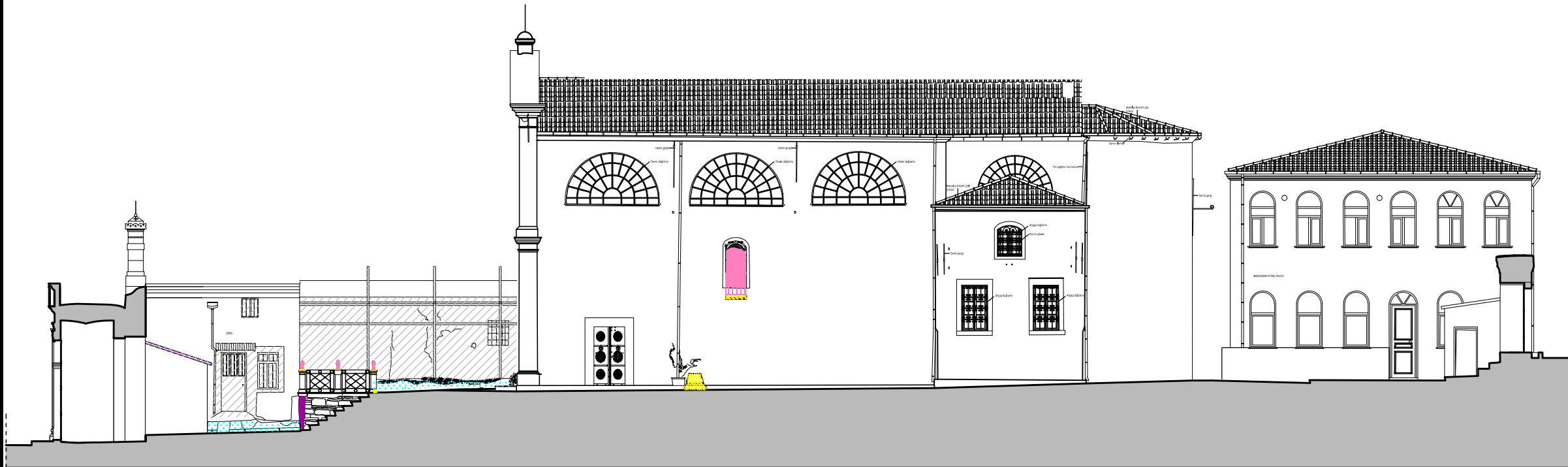

LEJAND

- Yüzey kirliliği
- Çimento kullanımı
- Sıva Dökülmesi
- Malzeme Kaybı
- Yüzeysel Çatlaklar
- Rutubet
- Hasarlı ahşap Malzeme
- Yüzey Aşınması
- Ahşap malzemede sehim
- Paslanma
- Bitkilenme
- Uygunsuz ek
- Kapatılmış özgün pencere boşluğu
- Sac malzeme örtü
- Özgün Bölümler

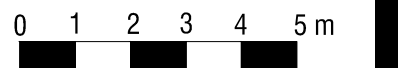
KUZEYBATI GÖRÜNÜŞÜ

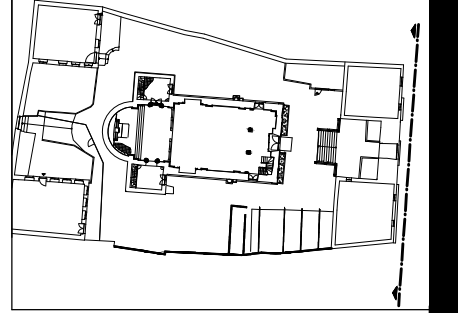
KUZEYDOĞU GÖRÜNÜŞÜ

GÜNEYDOĞU & GÜNEYBATI CEPHELERİ

ŞEKİL C.32

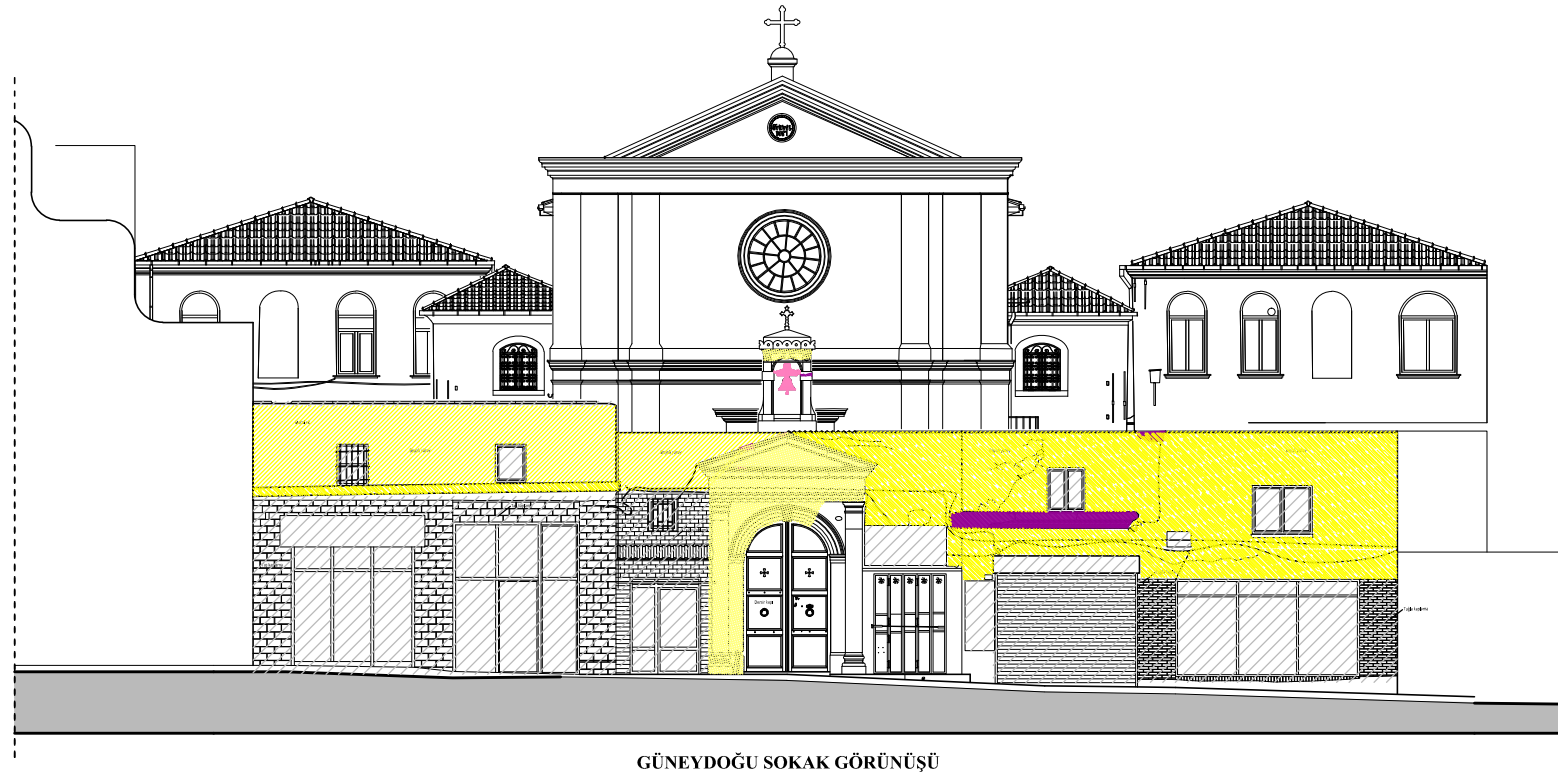

HASAR ANALİZİ

LEJAND

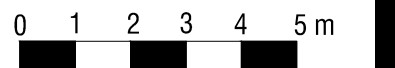
	Yüzey kirliliği
	Çimento kullanımı
	Sıva Dökülmesi
	Malzeme Kaybı
	Yüzeysel Çatlaklar
	Rutubet
	Hasarlı ahşap Malzeme
	Yüzey Aşınması
	Ahşap malzemede sehim
	Paslanma
	Bitkilenme
	Uygunsuz ek
	Kapatılmış özgün pencere boşluğu
	Sac malzeme örtü
	Özgün Bölümler

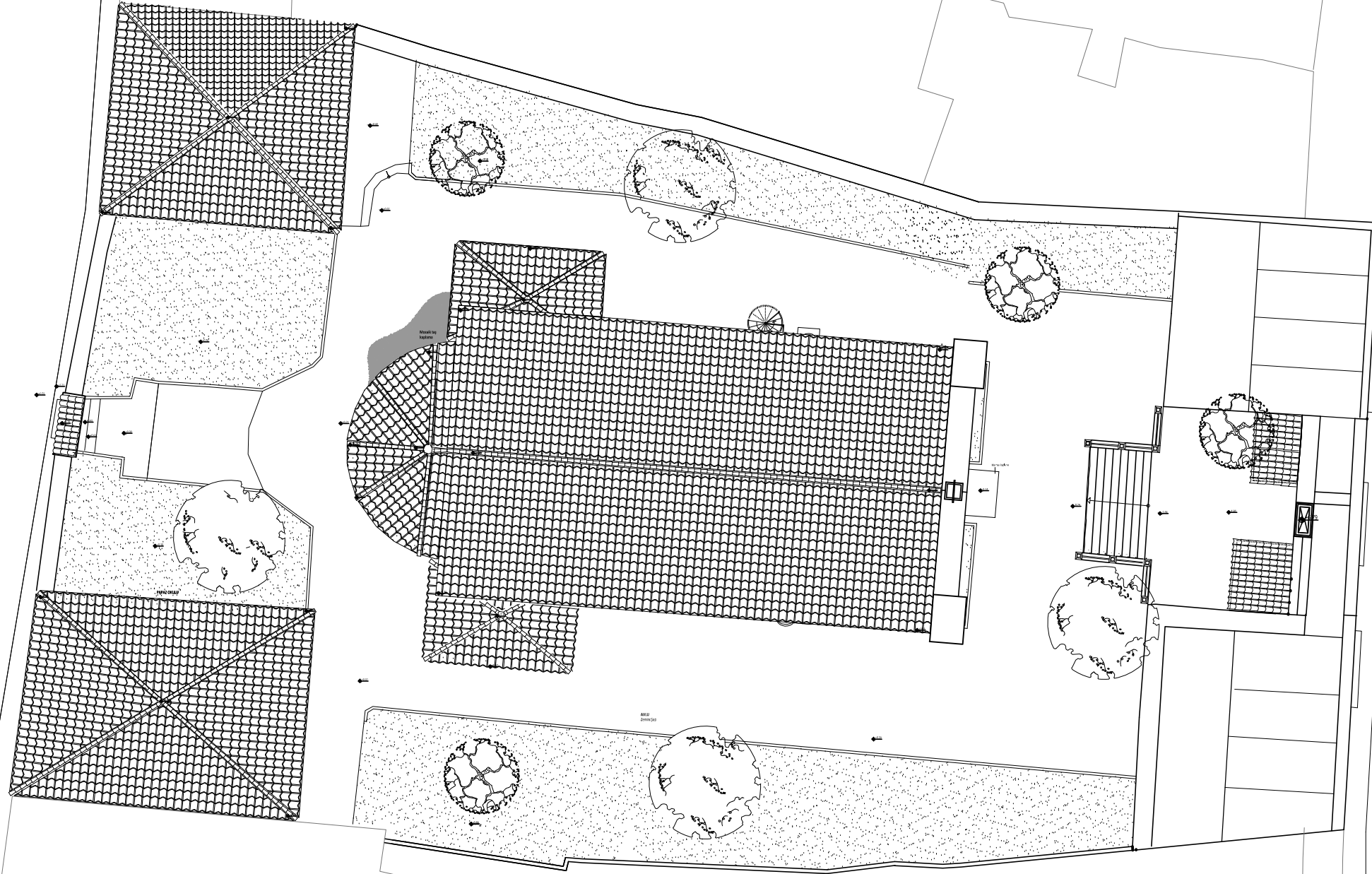

GÜNEYDOĞU SOKAK GÖRÜNÜŞÜ

GÜNEYDOĞU CADDE CEPHESİ

ŞEKİL C.33

ORG. NAFİZ GÜRMAN CADDESİ

0 1 2 3 4 5 m

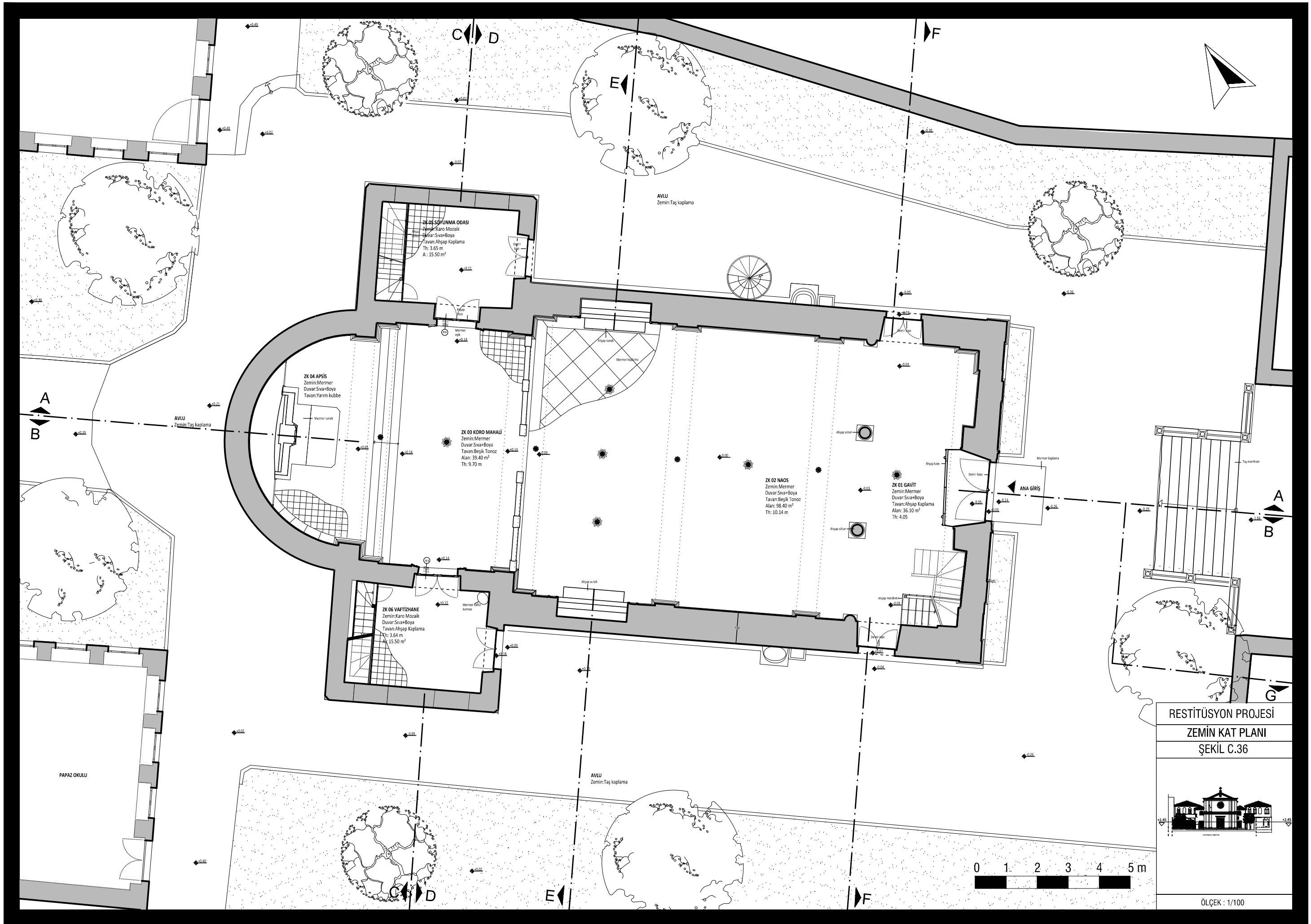
RESTİTÜSYON PROJESİ

VAZİYET PLANI

ŞEKİL C.34

ÖLÇEK : 1/200

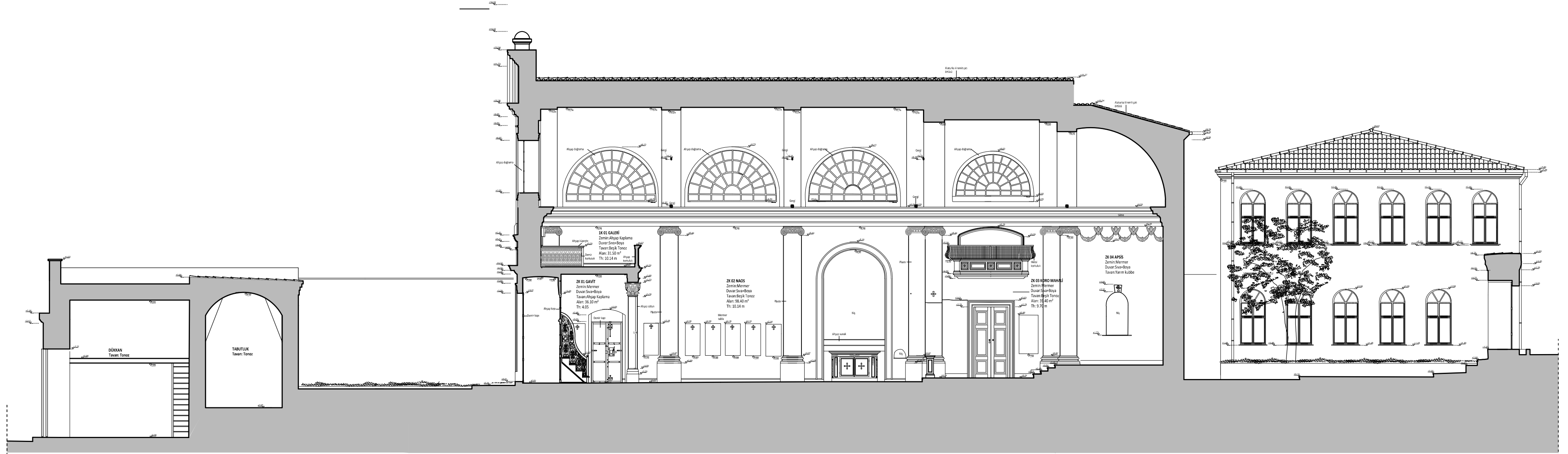
RESTİTÜSYON PROJESİ

ZEMİN KAT PLANI

ŞEKİL C.36

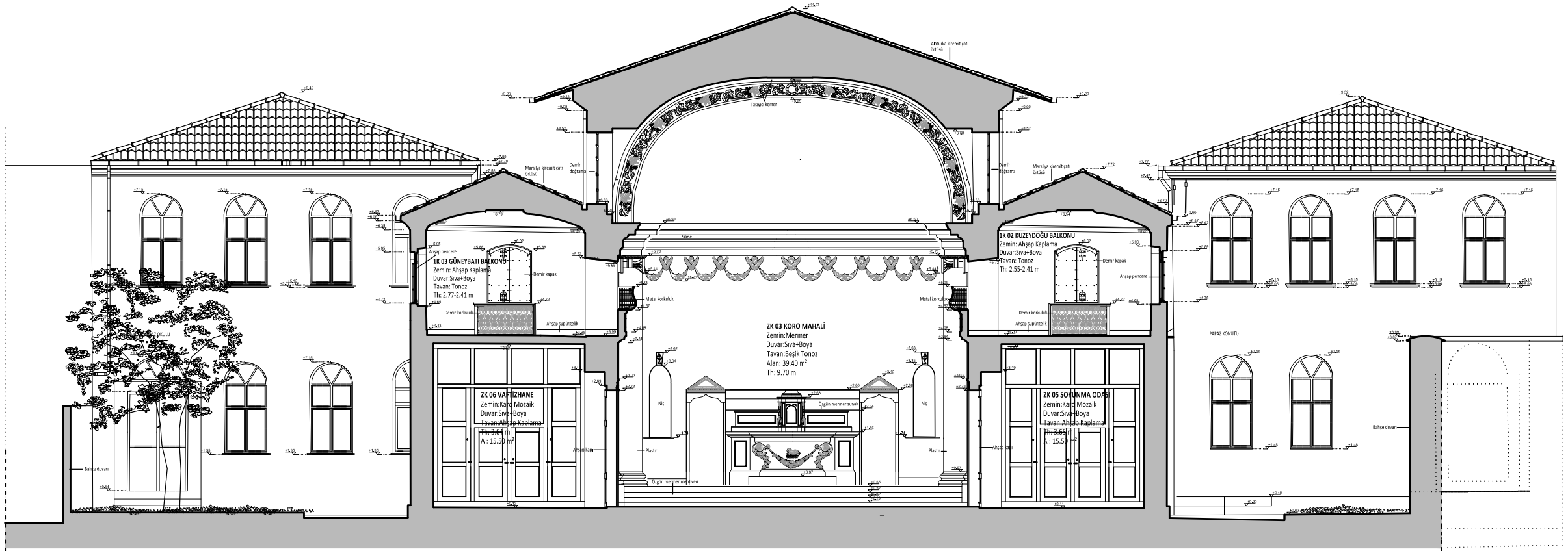

ÖLÇEK : 1/100

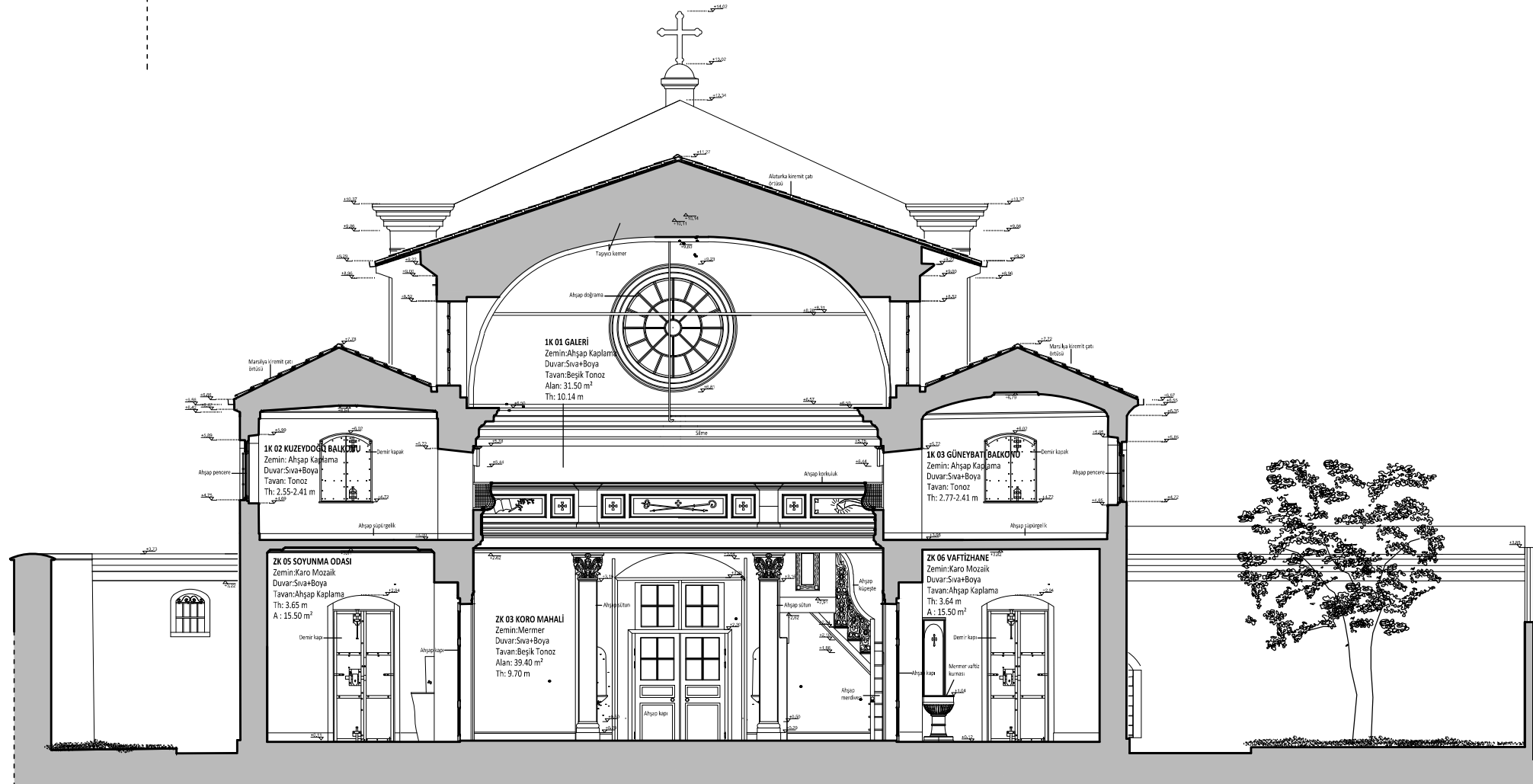

0 1 2 3 4 5 m

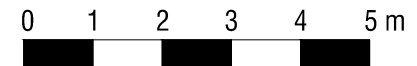
RESTİTÜSYON PROJESİ
B'-B'KESİTİ
ŞEKİL C.40
ÖLÇEK : 1/100

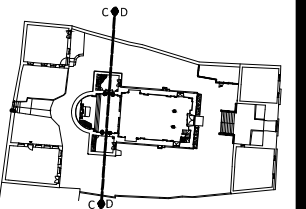
C-C KESİTİ

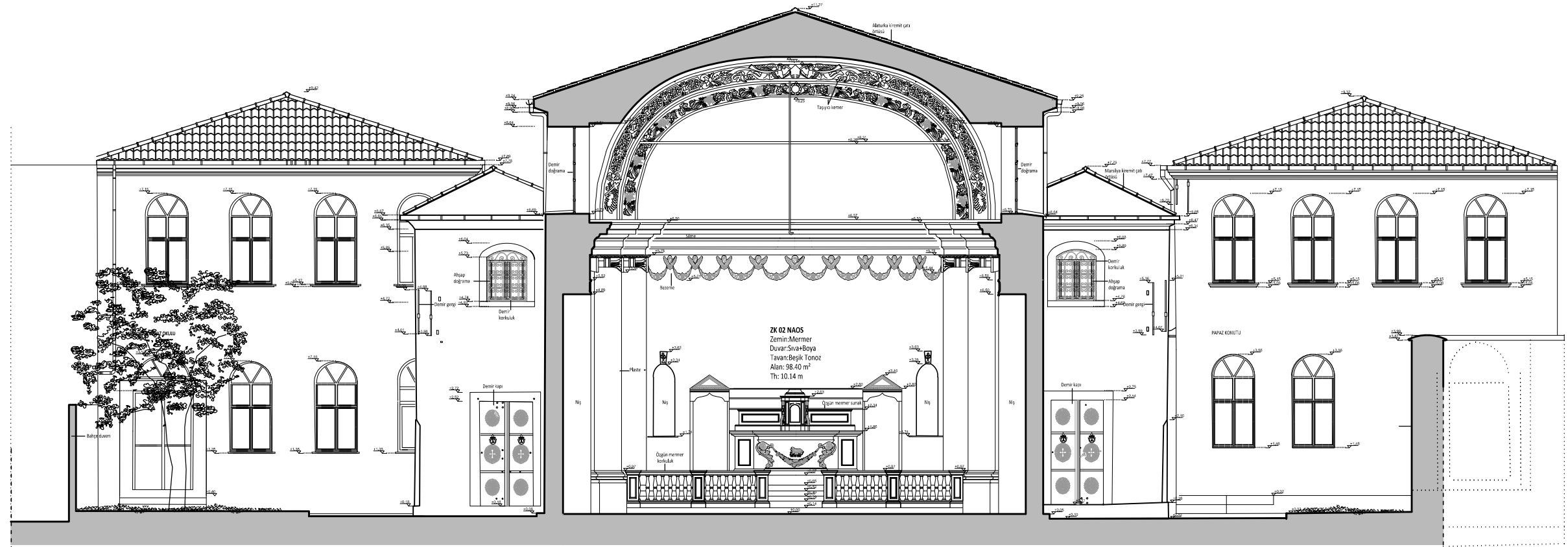
D-D KESİTİ

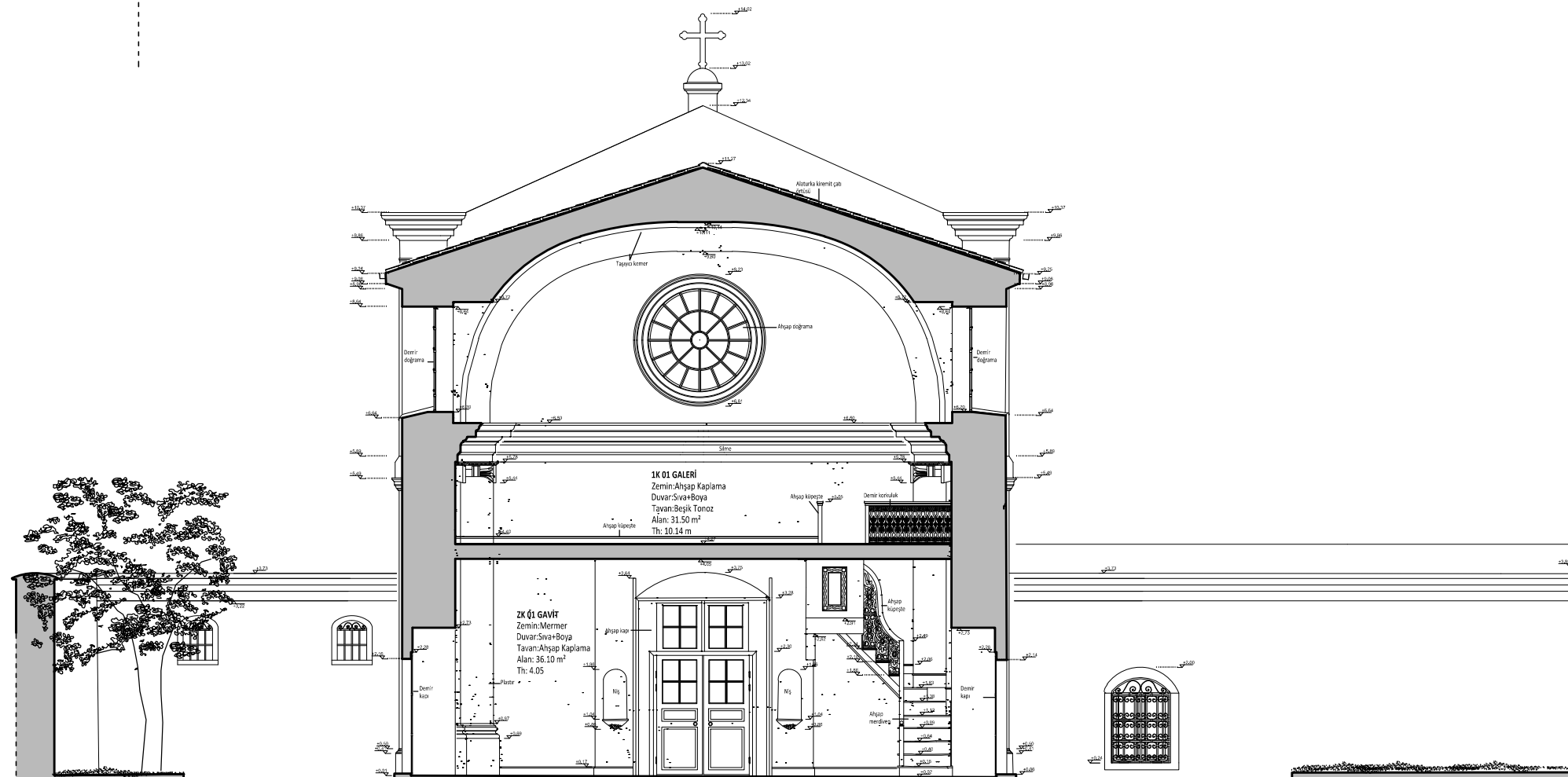
RESTİTÜSYON PROJESİ
C-C & D-D KESİTLERİ
ŞEKİL C.41

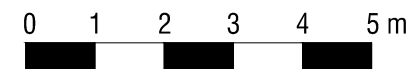
ÖLÇEK : 1/100

E-E KESİTİ

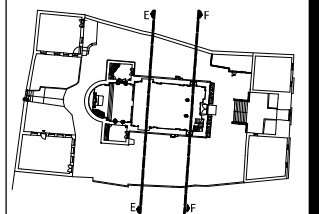
F-F KESİTİ

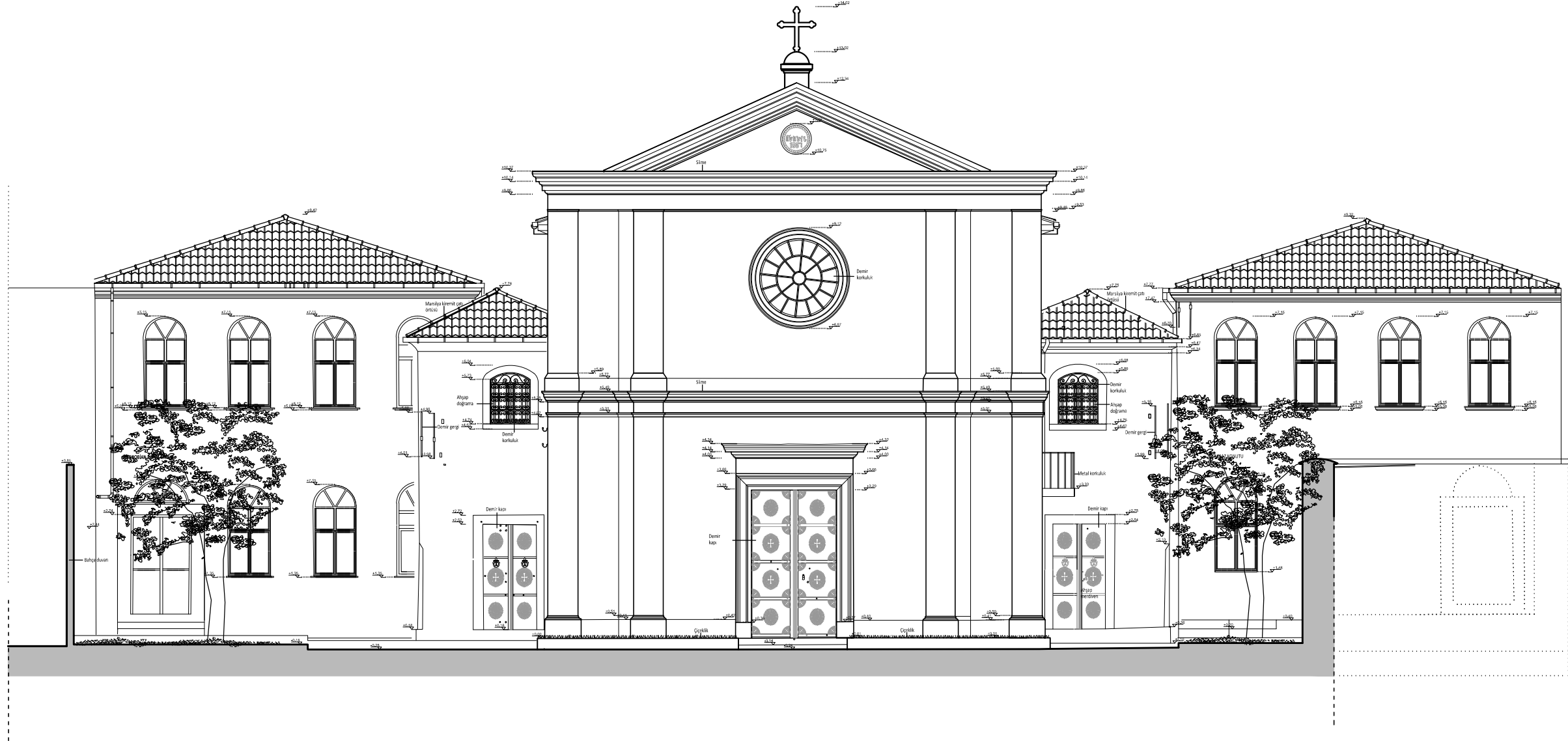
RESTİTÜSYON PROJESİ

E-E & F-F KESİTLERİ

ŞEKİL C.42

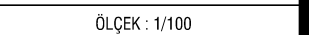
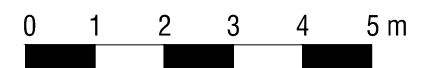

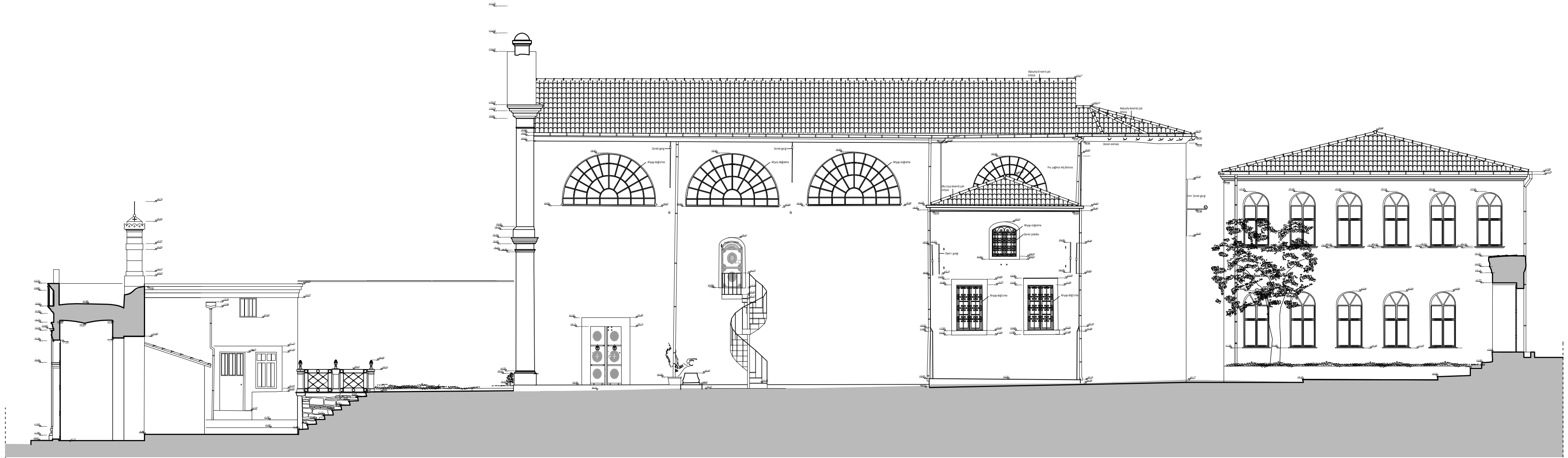
ÖLÇEK : 1/100

0 1 2 3 4 5 m

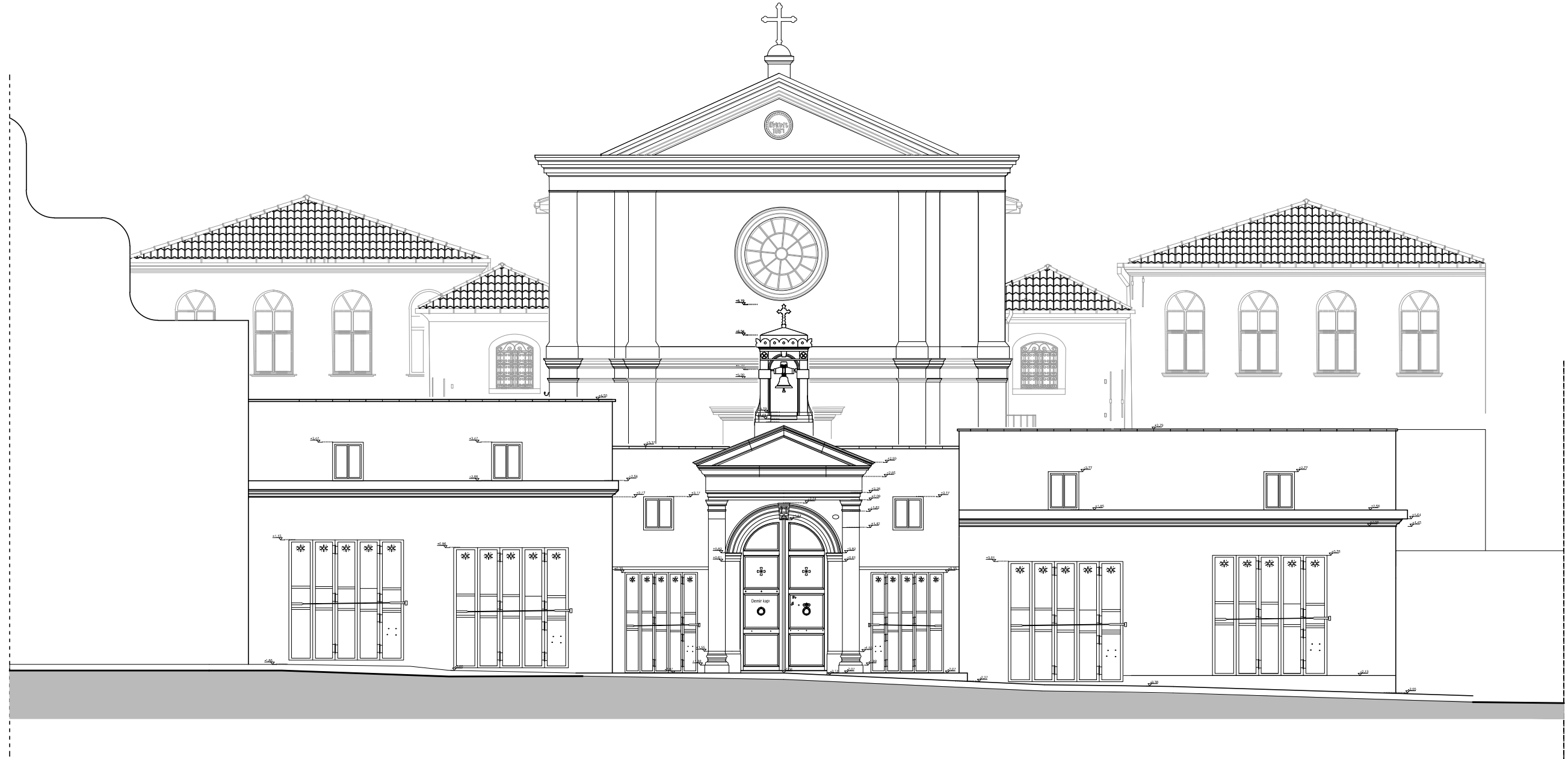
RESTİTÜSYON PROJESİ
GÜNEYDOĞU CEPHESİ
ŞEKİL C.43
ÖLÇEK : 1/100

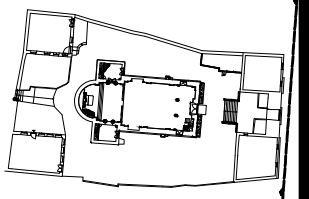
0 1 2 3 4 5 m

RESTİTÜSYON PROJESİ
KUZeyDOĞU CEPHESİ
ŞEKİL C.45
ÖLÇEK : 1/100

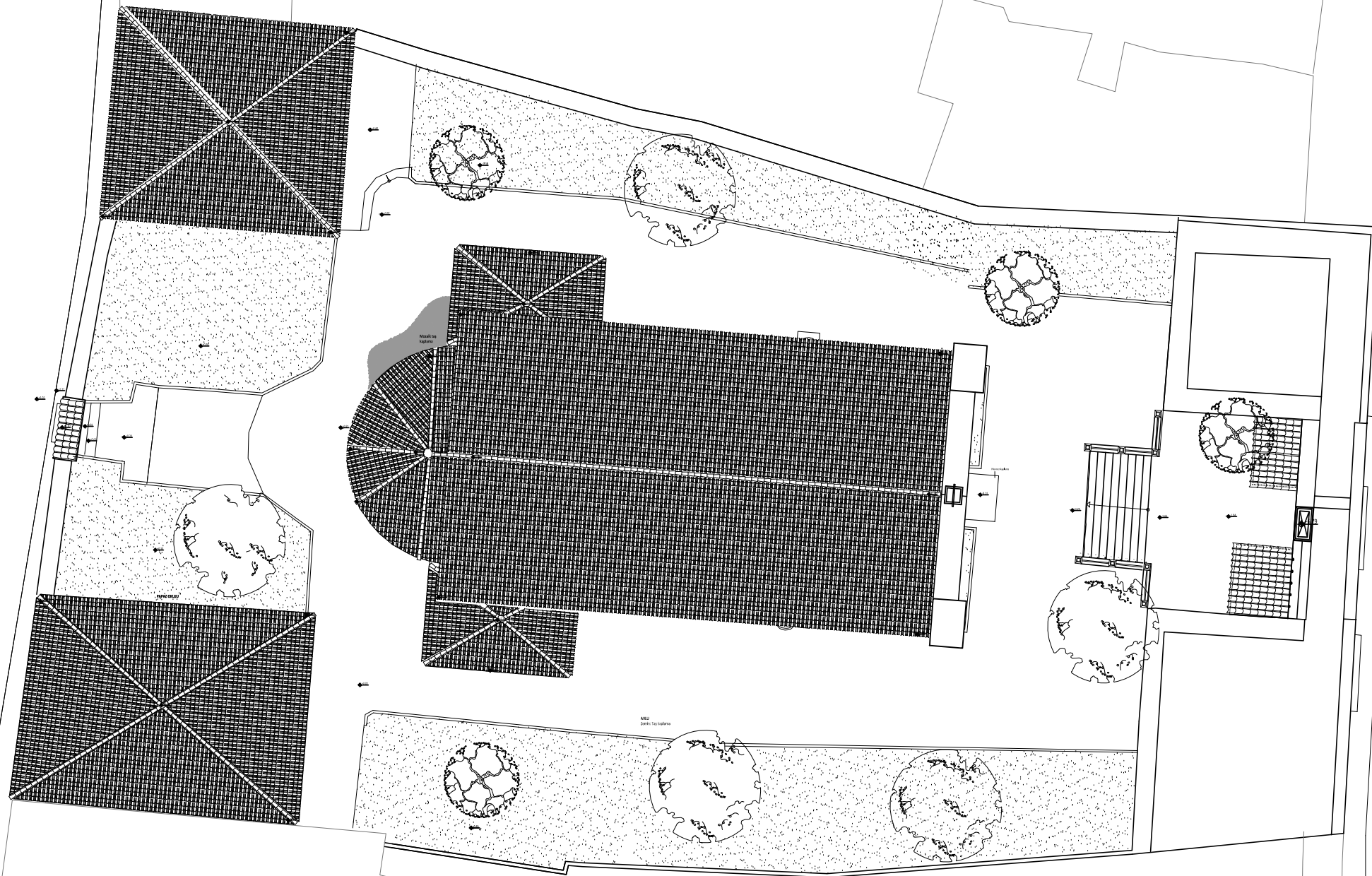

0 1 2 3 4 5 m

RESTİTÜSYON PROJESİ
GÜNEYDOĞU CADDE CEPHESİ
ŞEKİL C.47

ÖLÇEK : 1/100

ORG. NAFİZ GÜRMAN CADDESİ

0 1 2 3 4 5 m

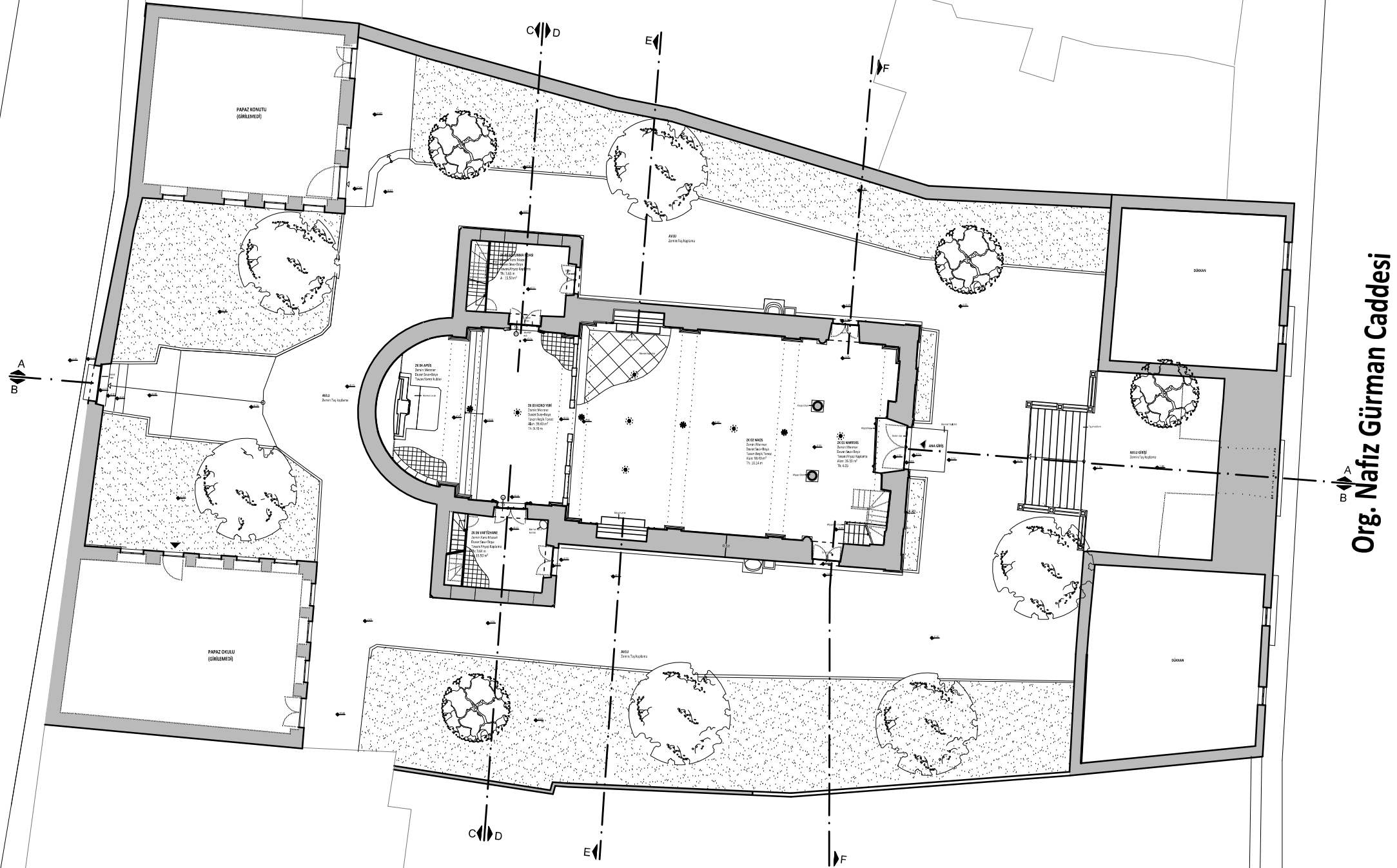
RESTORASYON PROJESİ

VAZİYET PLANI

ŞEKİL C.48

ÖLÇEK : 1/200

Org. Nafiz Gürman Caddesi

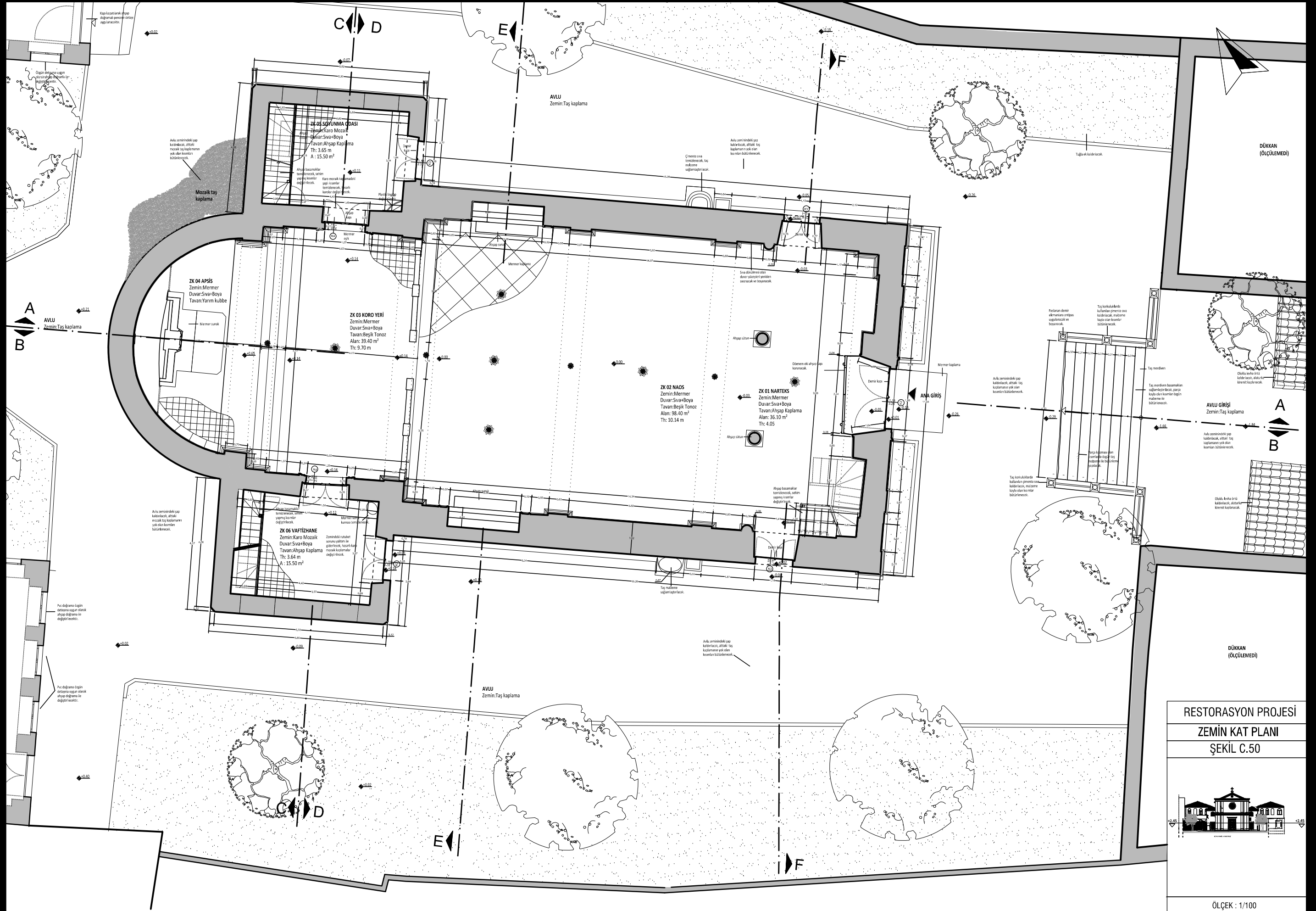
RESTORASYON PROJESİ

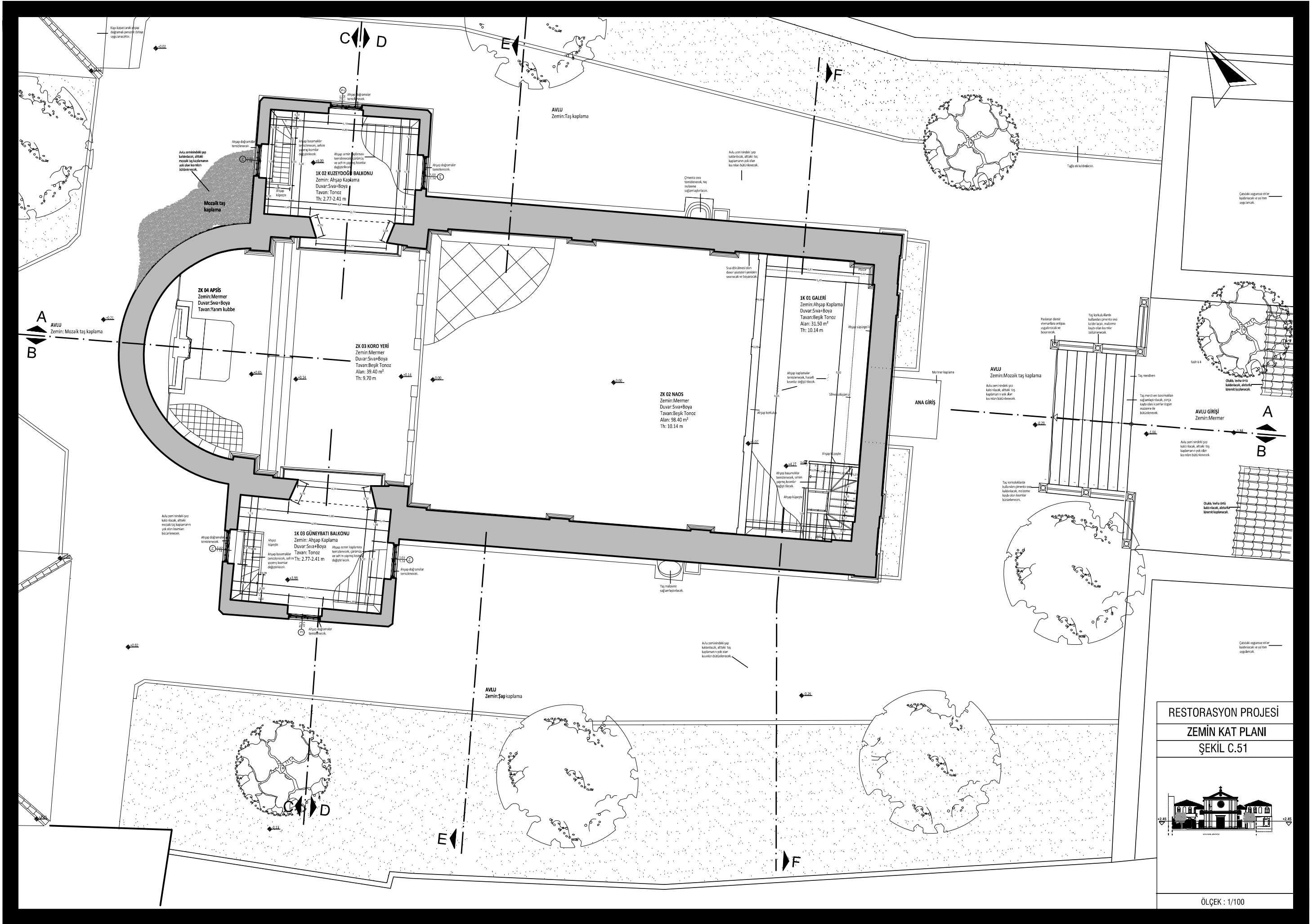
ZEMİN KAT PLANI

ŞEKİL C.49

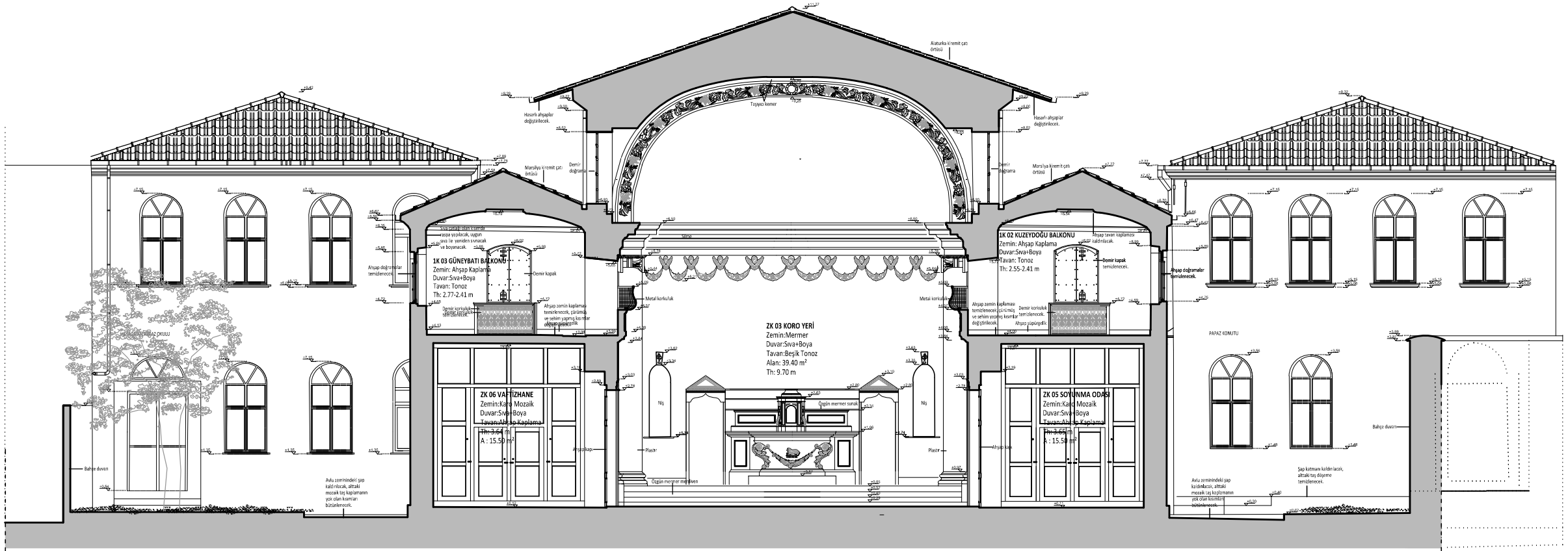

ÖLÇEK : 1/200

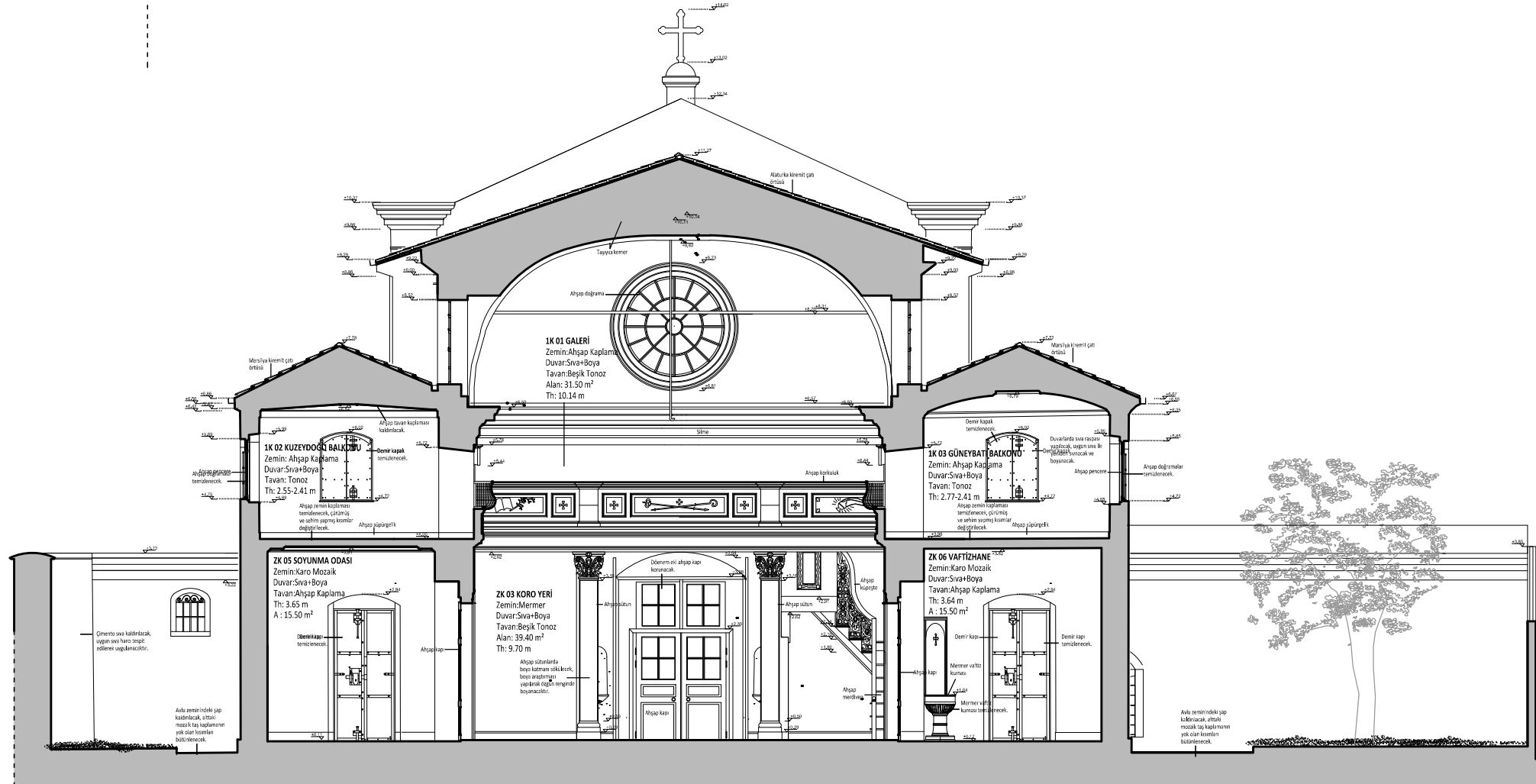

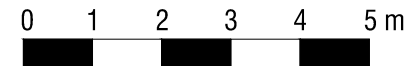

C-C KESİTİ

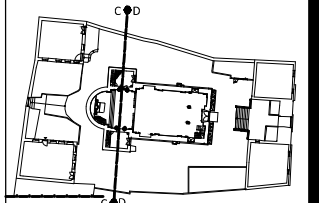
D-D KESİTİ

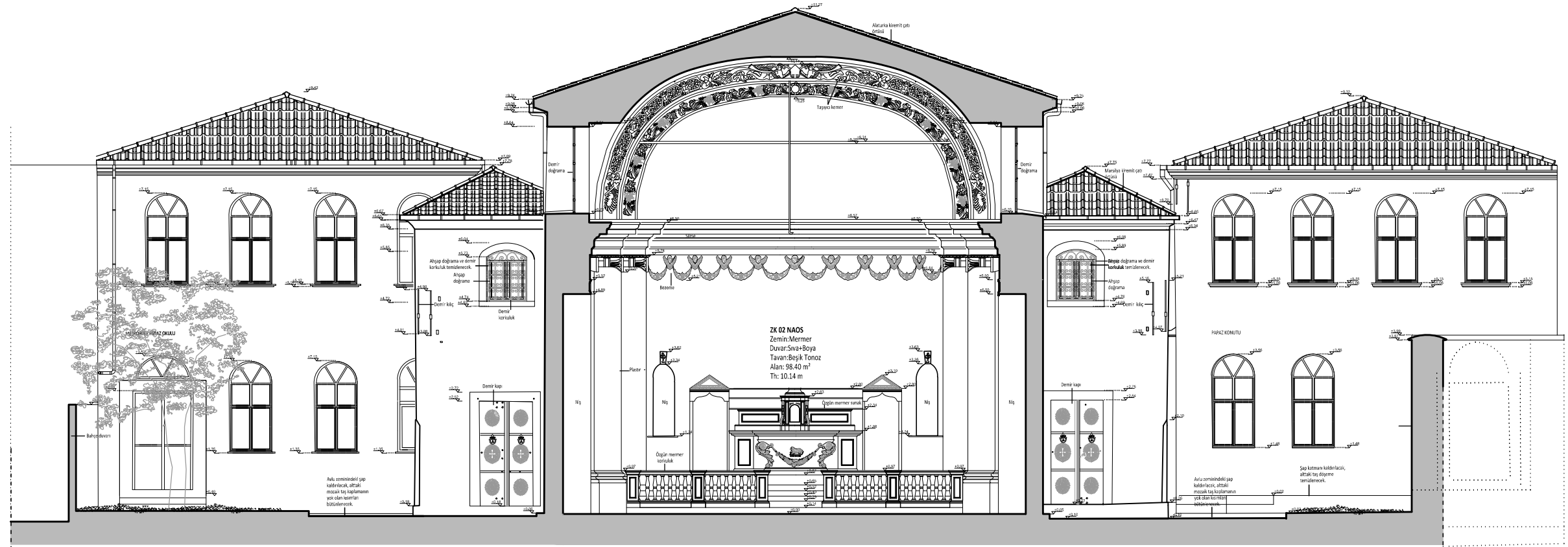
RESTORASYON PROJESİ

C-C & D-D KESİTLERİ

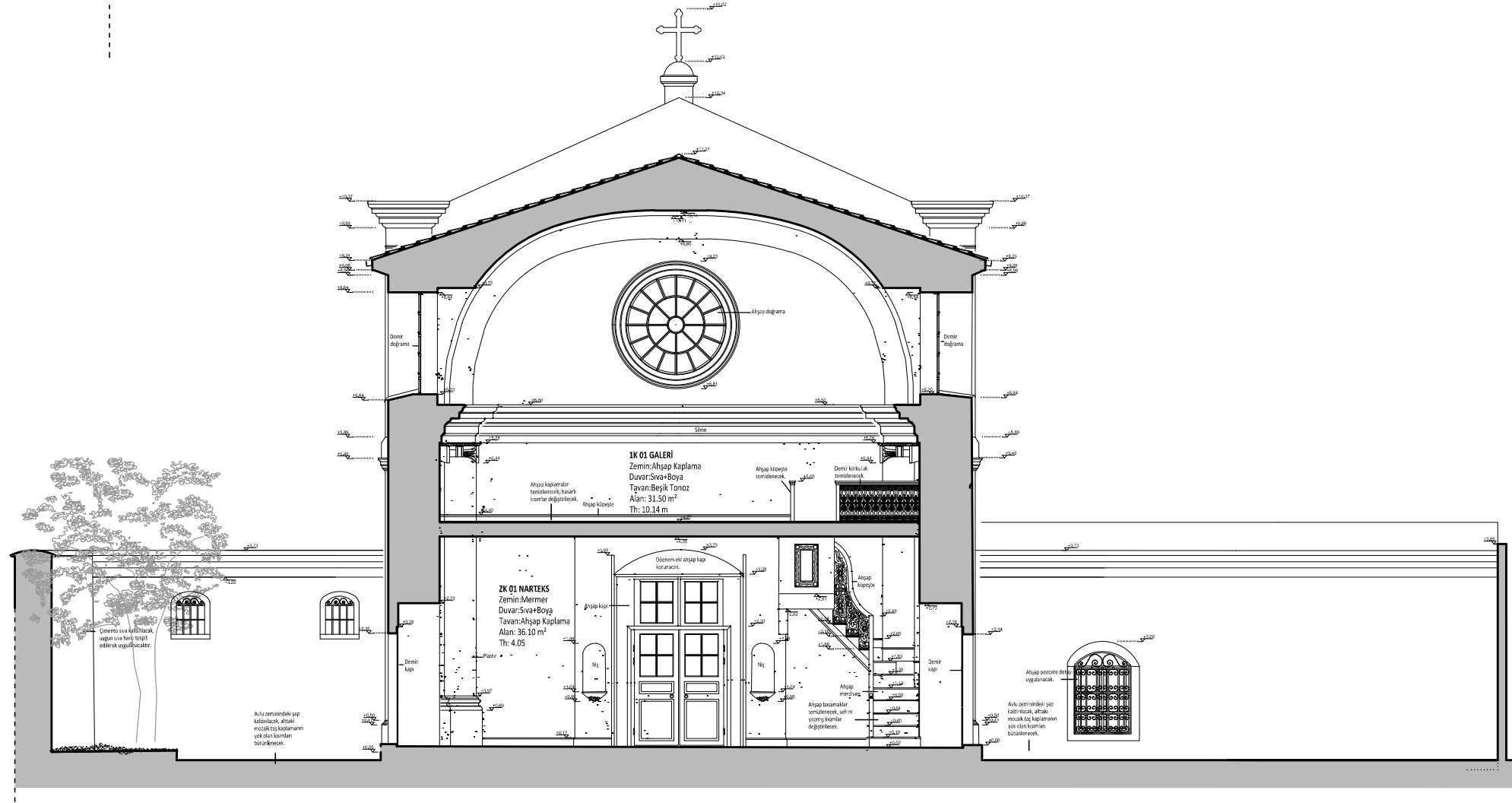
ŞEKİL C.54

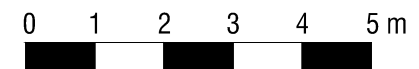
ÖLÇEK : 1/100

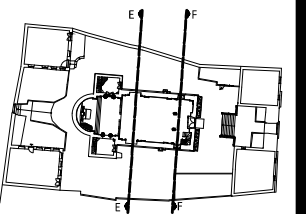
E-E KESİTİ

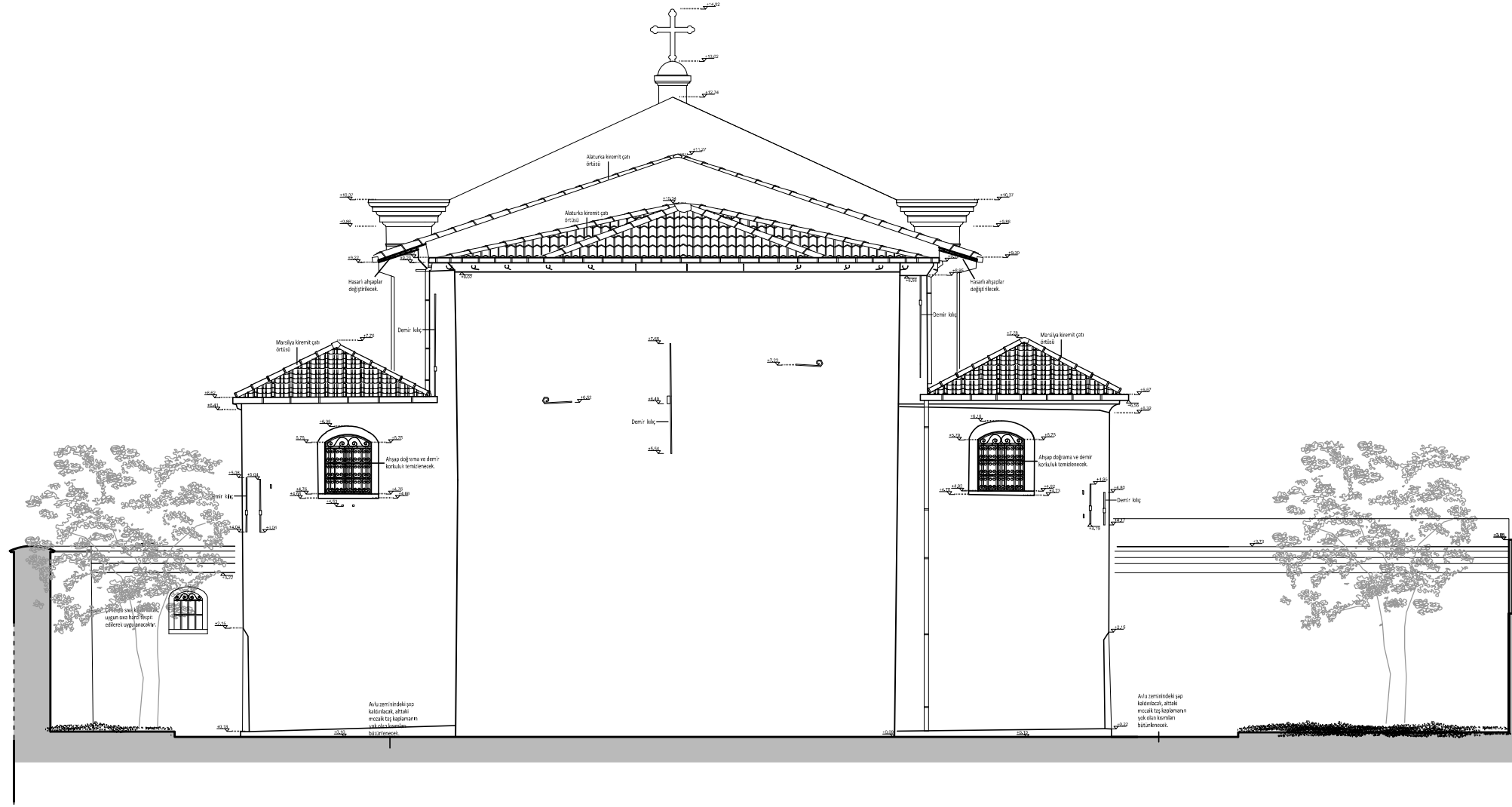
F-F KESİTİ

RESTORASYON PROJESİ
E-E & F-F KESİTLERİ
ŞEKİL C.55

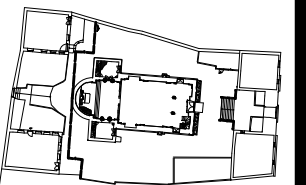

ÖLÇEK : 1/100

0 1 2 3 4 5 m

RESTORASYON PROJESİ
KUZEYBATI CEPHESİ
ŞEKİL C.57

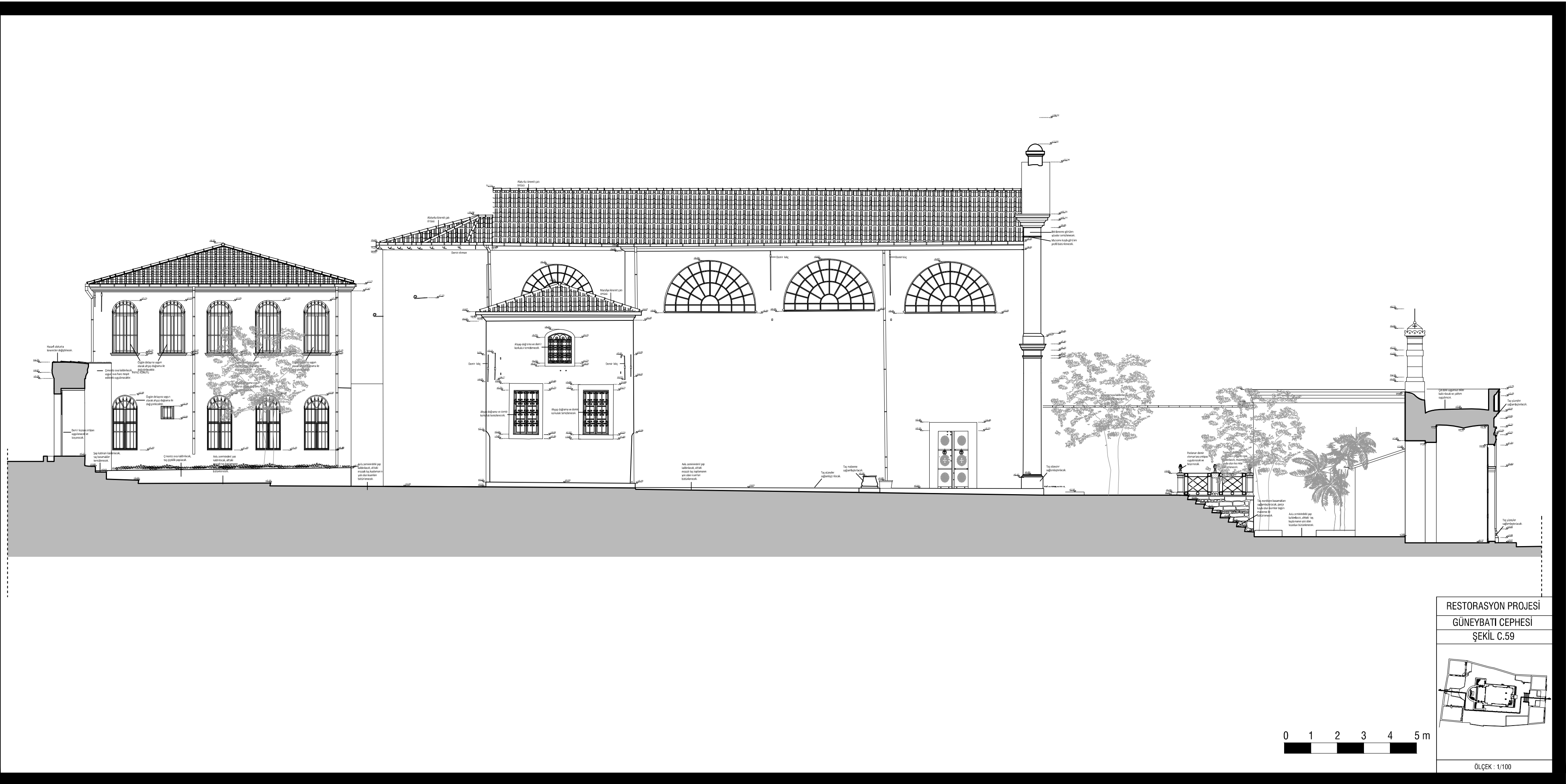

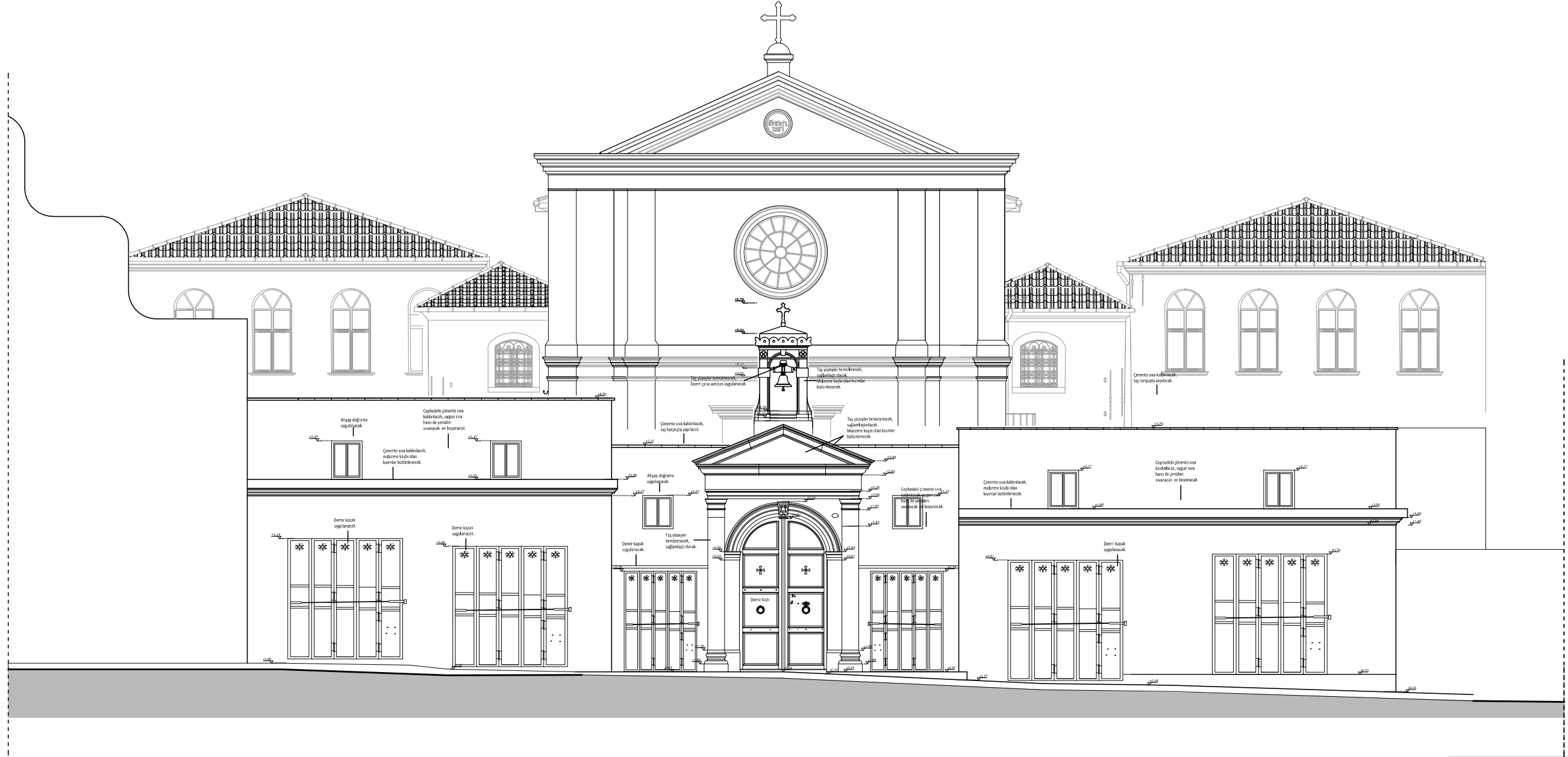
ÖLÇEK : 1/100

0 1 2 3 4 5 m

RESTORASYON PROJESİ
A-A KESİTİ
ŞEKİL C.52
ÖLÇEK : 1/100

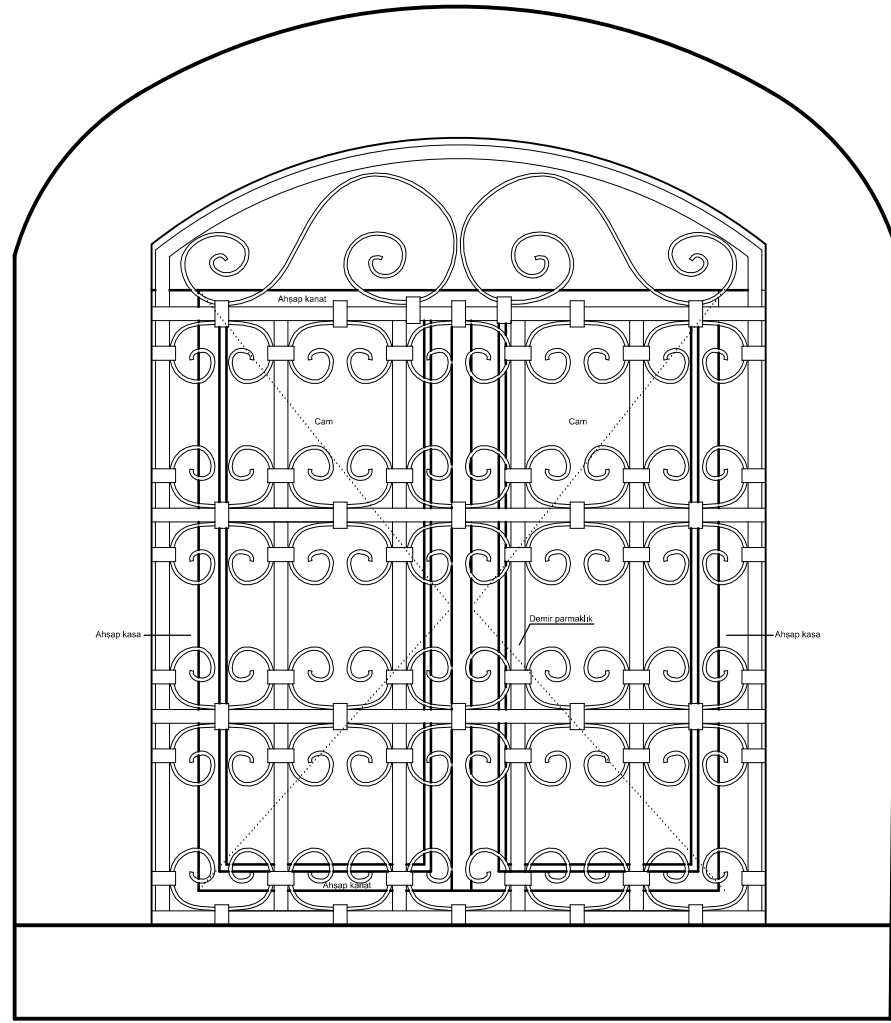

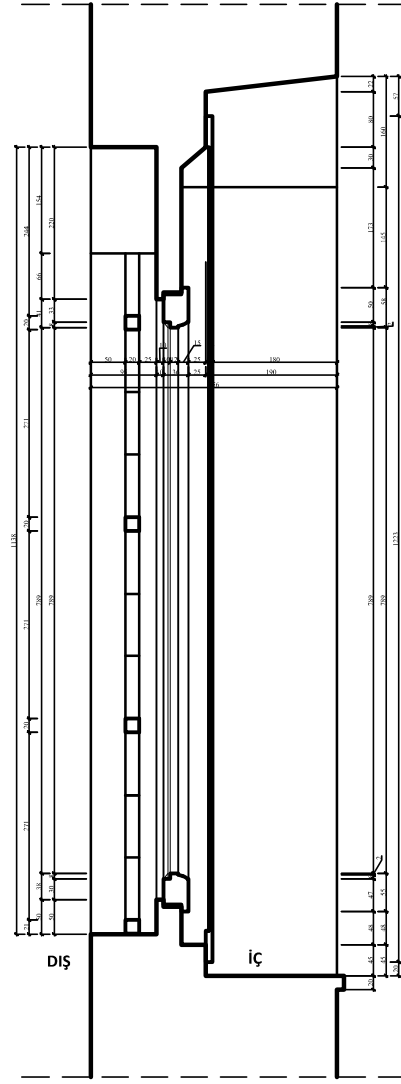
0 1 2 3 4 5 m

RESTORASYON PROJESİ
GÜNEYDOĞU CEPHESİ
ŞEKİL C.60

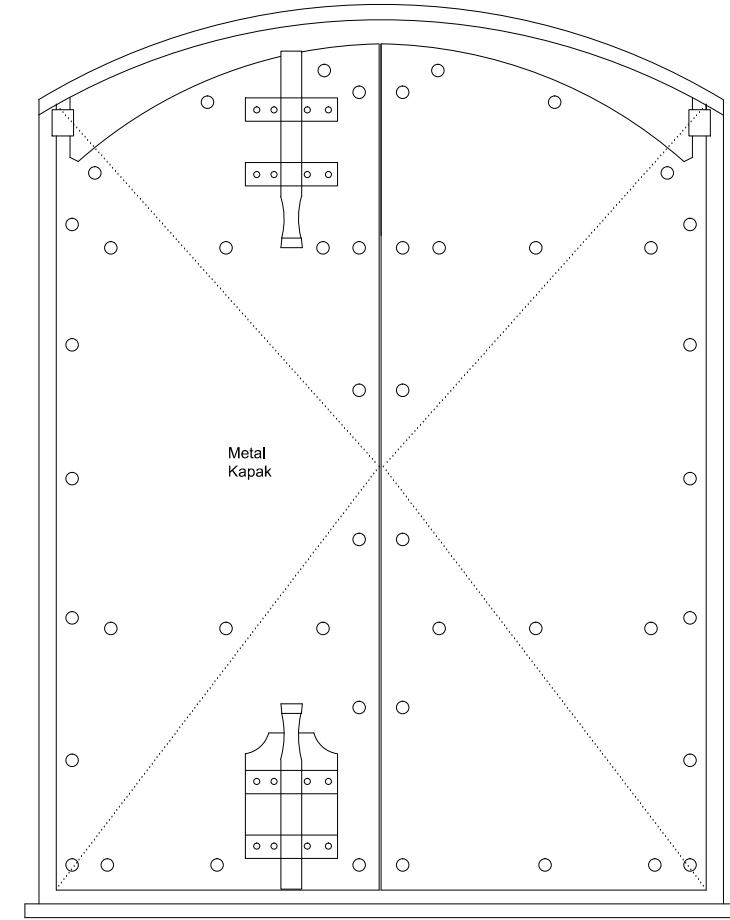
ÖLÇEK : 1/100

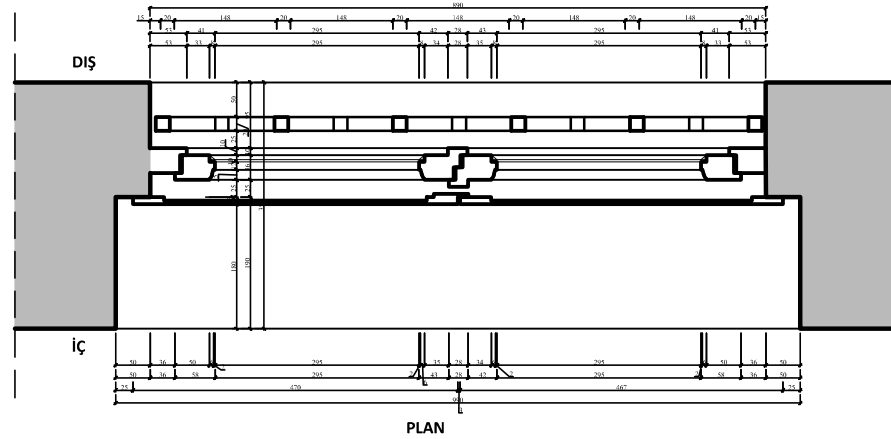
DIŞ GÖRÜNÜŞ

KESİT

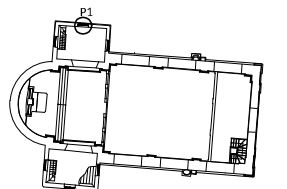
İÇ GÖRÜNÜŞ

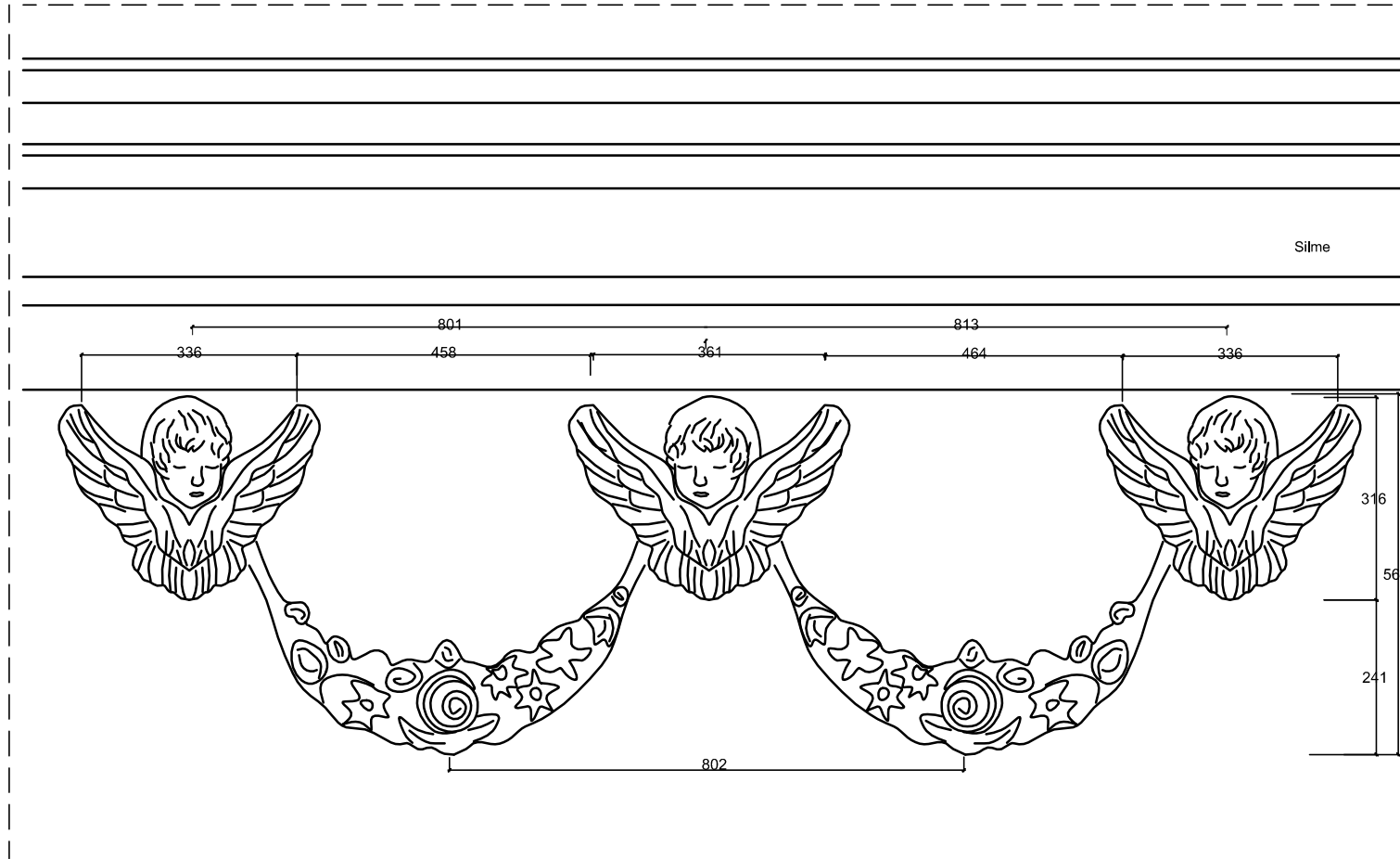
PLAN

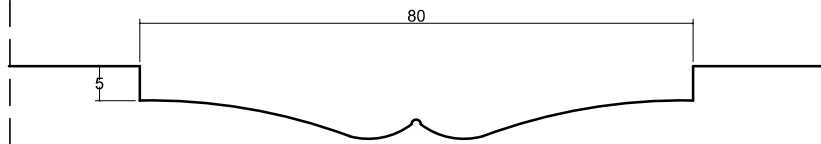
RESTORASYON PROJESİ
AHŞAP PENCERE DETAYI-P1
ŞEKİL C.61

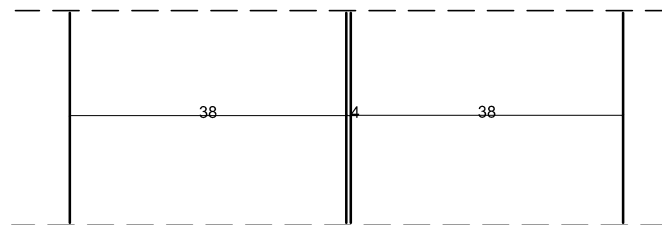
ÖLÇEK : 1/10

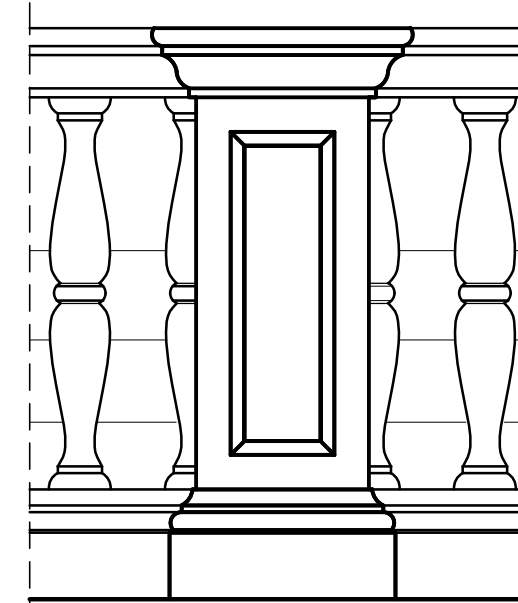
APSİS DUVARI BEZEME DETAYI
GÖRÜNÜŞ ÖLÇEK: 1/10

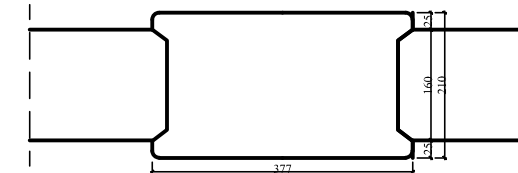
SOYUNMA ODASI VE VAFTİZ ODASI TAVAN PROFİLİ
KESİT ÖLÇEK: 1/1

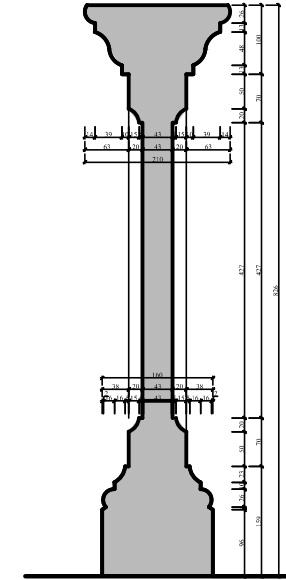
SOYUNMA ODASI VE VAFTİZ ODASI TAVAN PROFİLİ
PLAN ÖLÇEK: 1/1

MERMER KORKULUK DETAYI
(ZK 03 - KORO YERİ)
GÖRÜNÜŞ ÖLÇEK: 1/10

MERMER KORKULUK DETAYI
(ZK 03 - KORO YERİ)
PLAN ÖLÇEK: 1/10

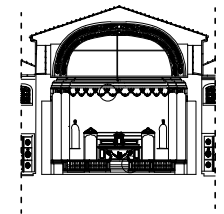
MERMER KORKULUK DETAYI
(ZK 03 - KORO YERİ)
KESİT ÖLÇEK: 1/10

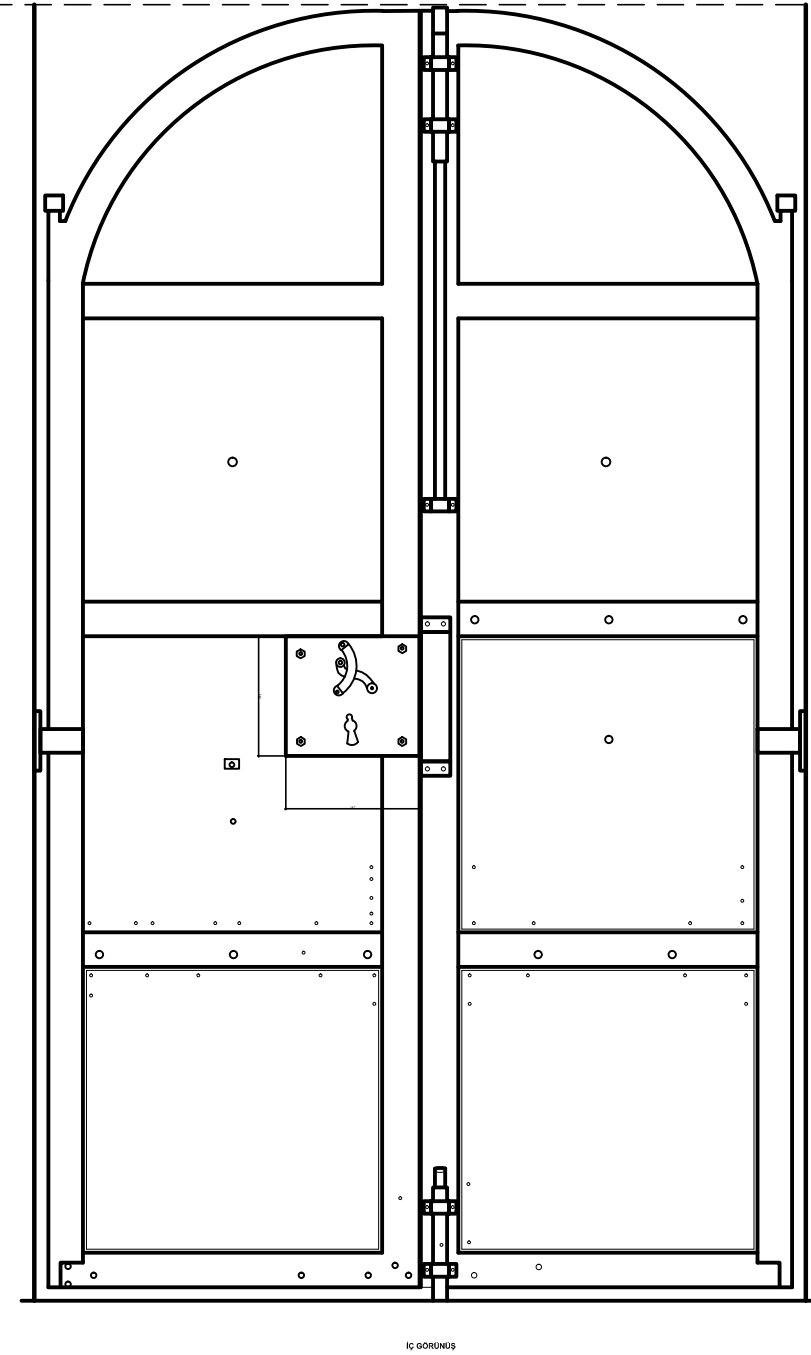
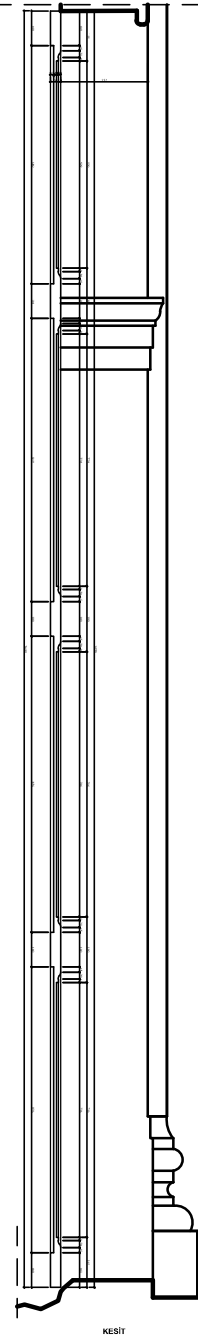
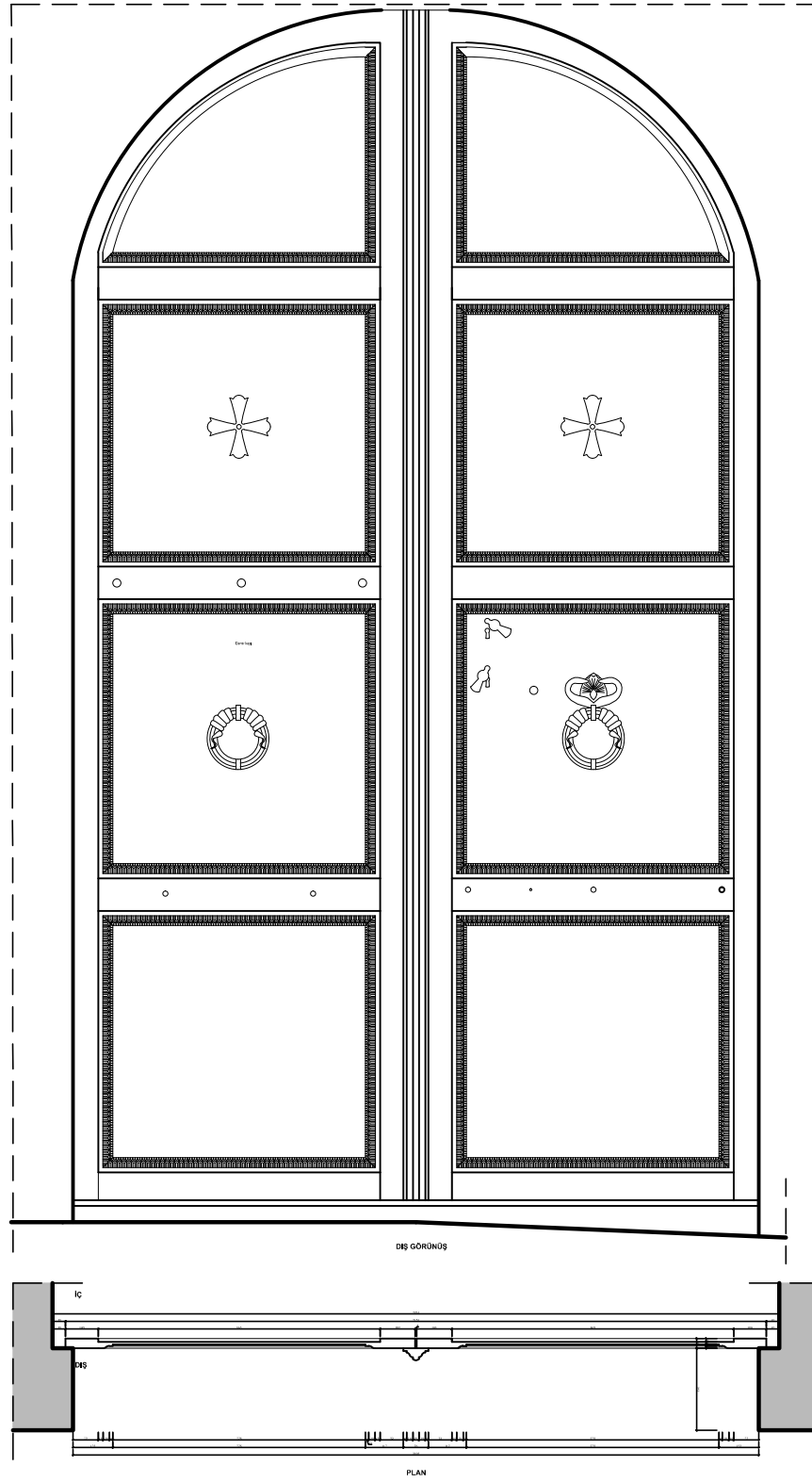
RESTORASYON PROJESİ

APSİS BEZEMESİ DETAYI
MERMER KORKULUK DETAYI
AĞAÇ TAVAN DETAYI

ŞEKİL C.62

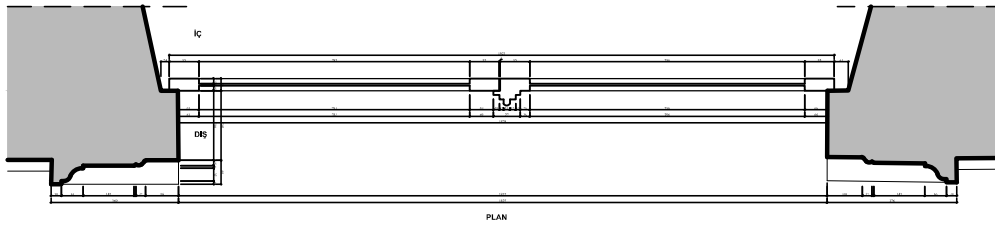
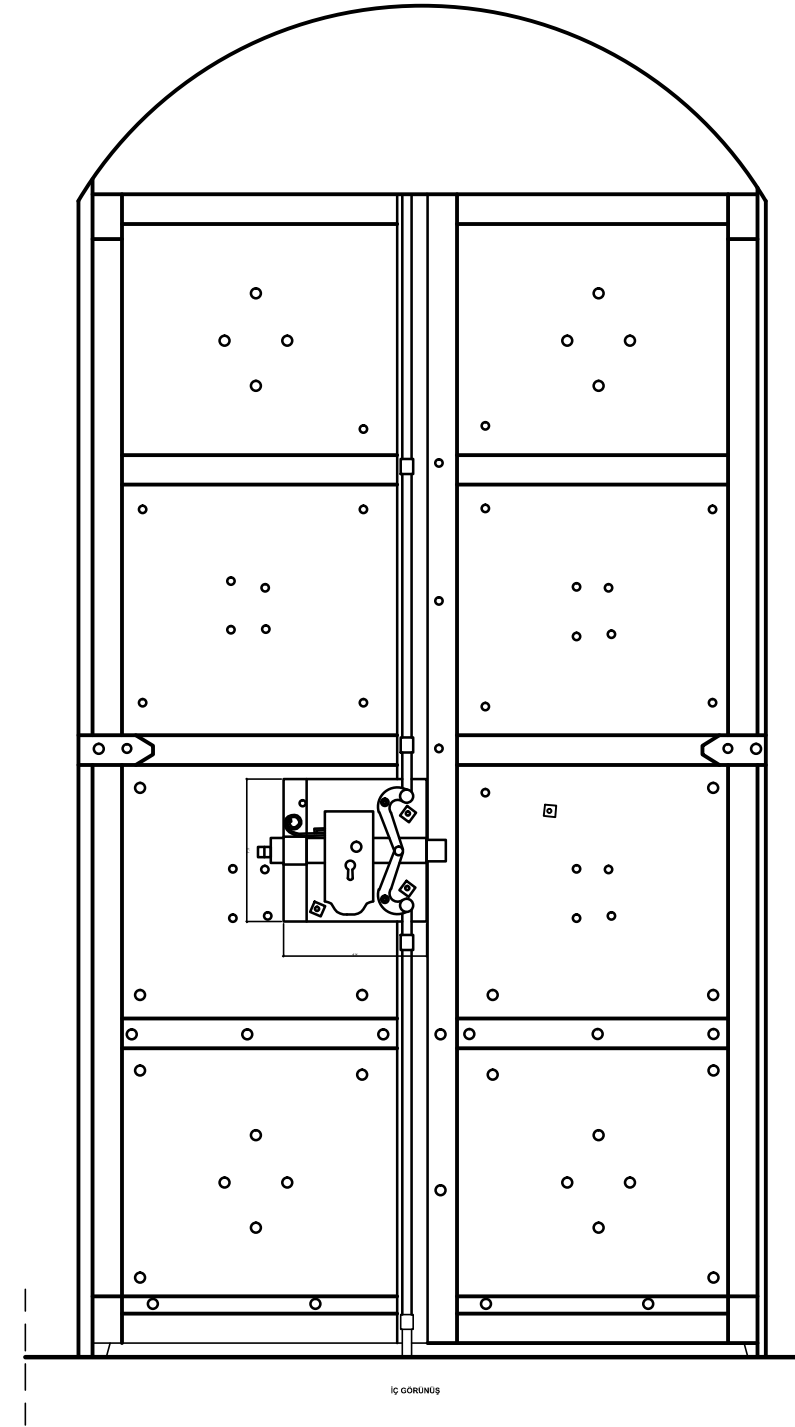
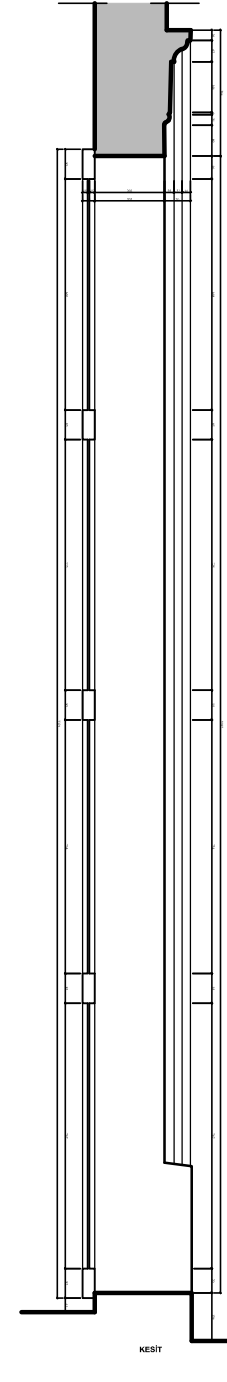
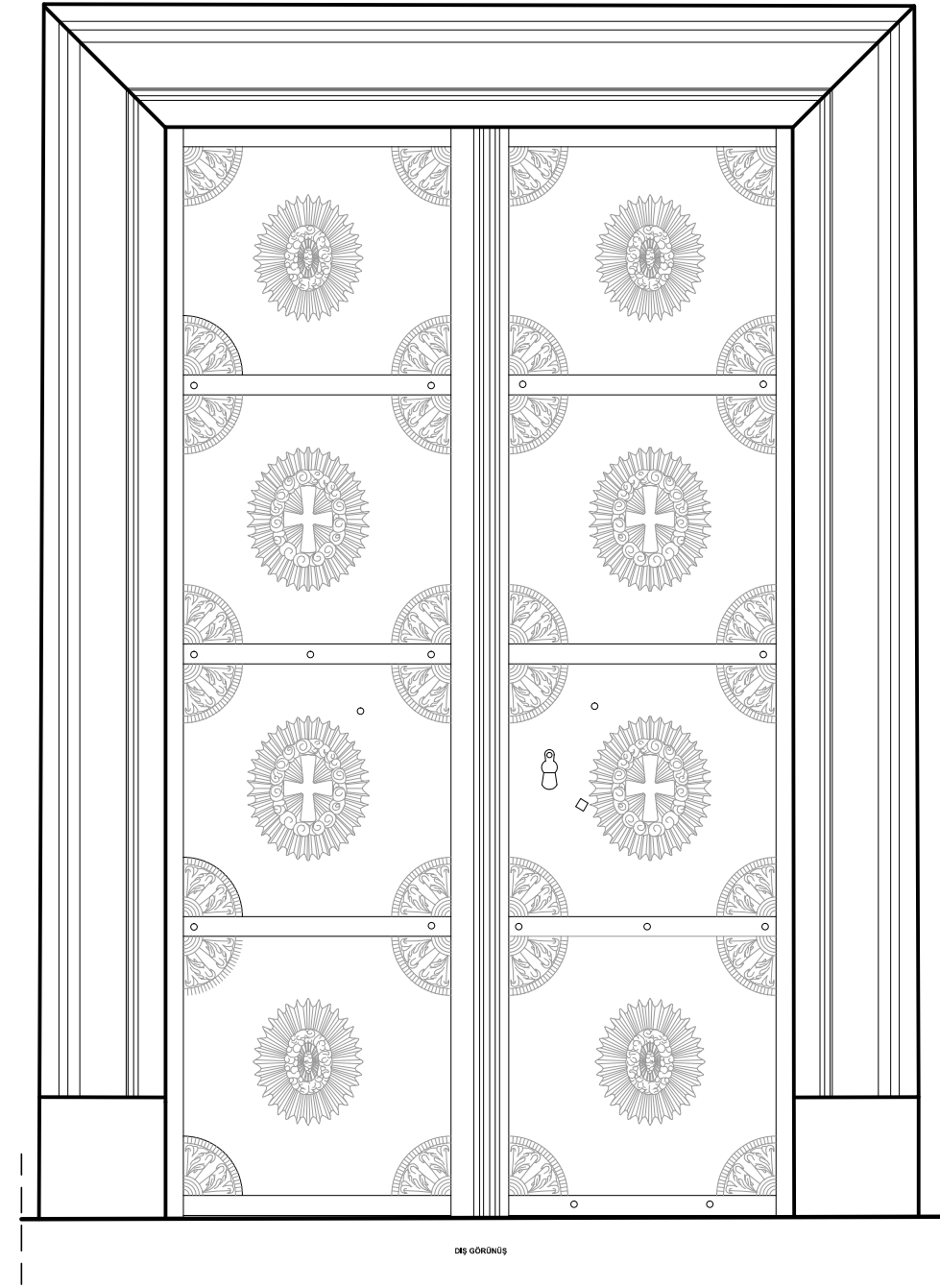

ÖLÇEK : 1/10-1/1

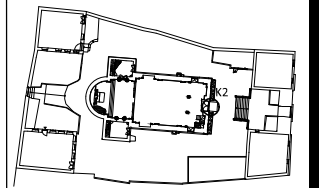
0 20 40 60 80 100 cm

RESTORASYON PROJESİ
AVLU GİRİŞ KAPISI DETAYI-K1
ŞEKİL C.63
ÖLÇEK : 1/20

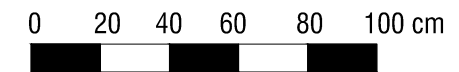
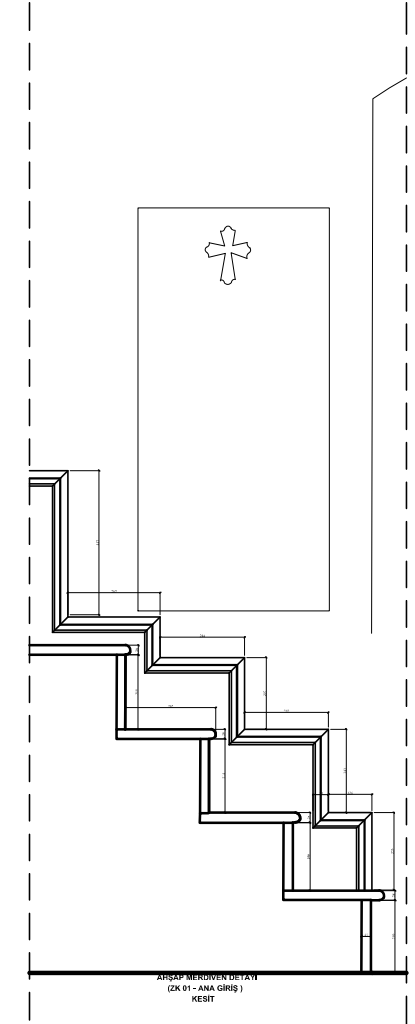
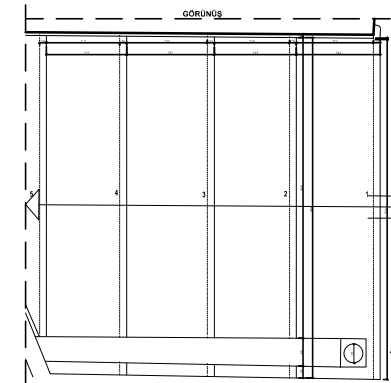
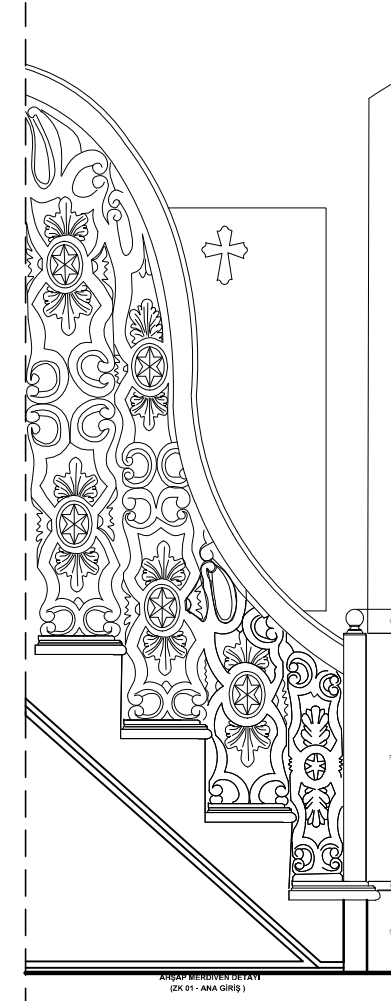
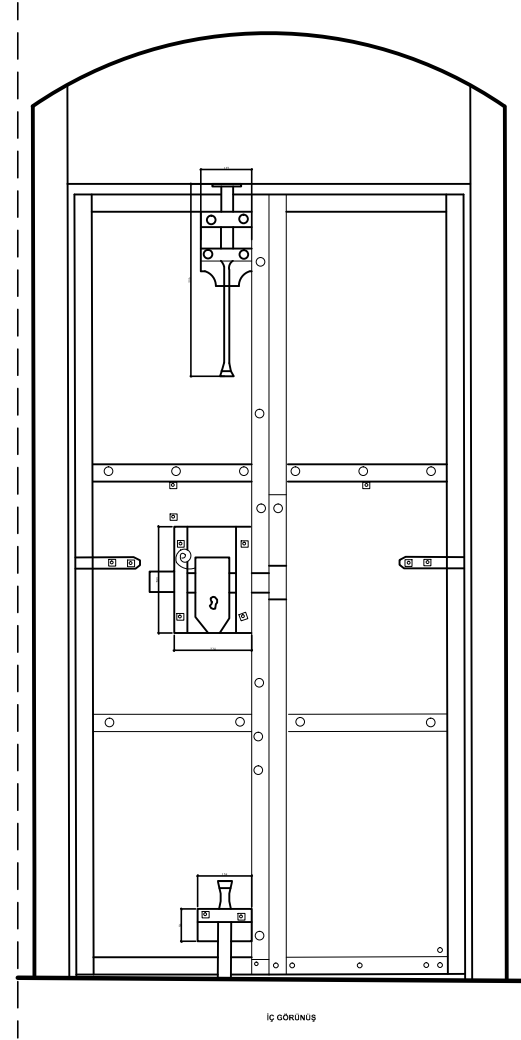
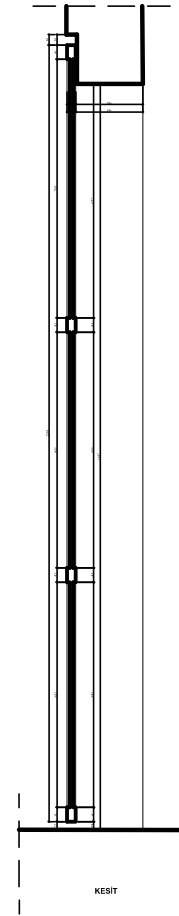
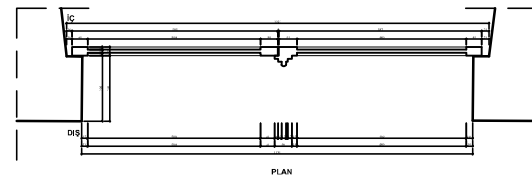
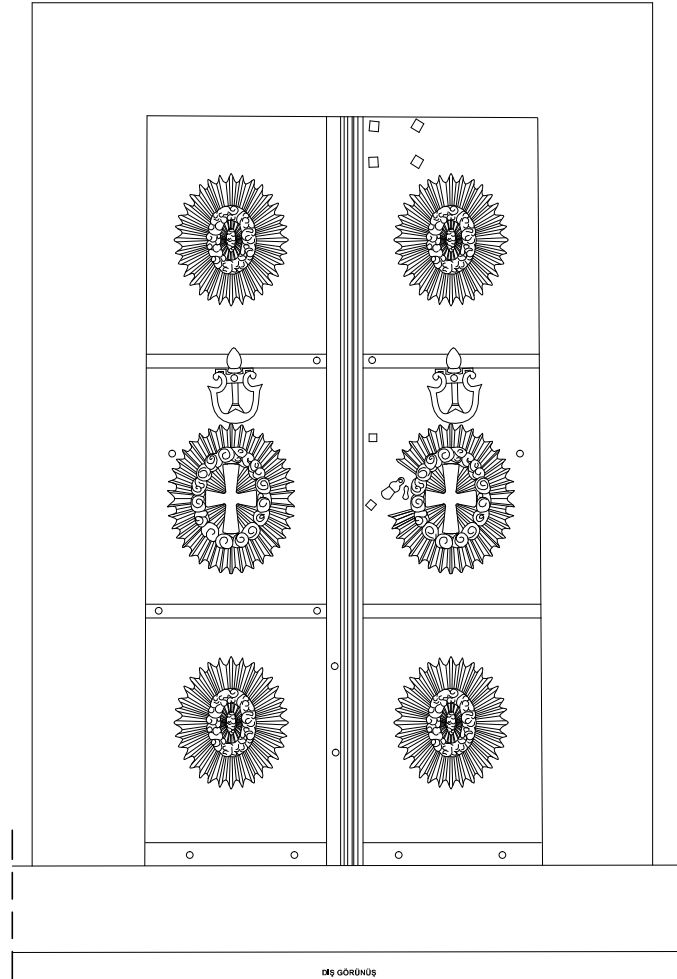

0 20 40 60 80 100 cm

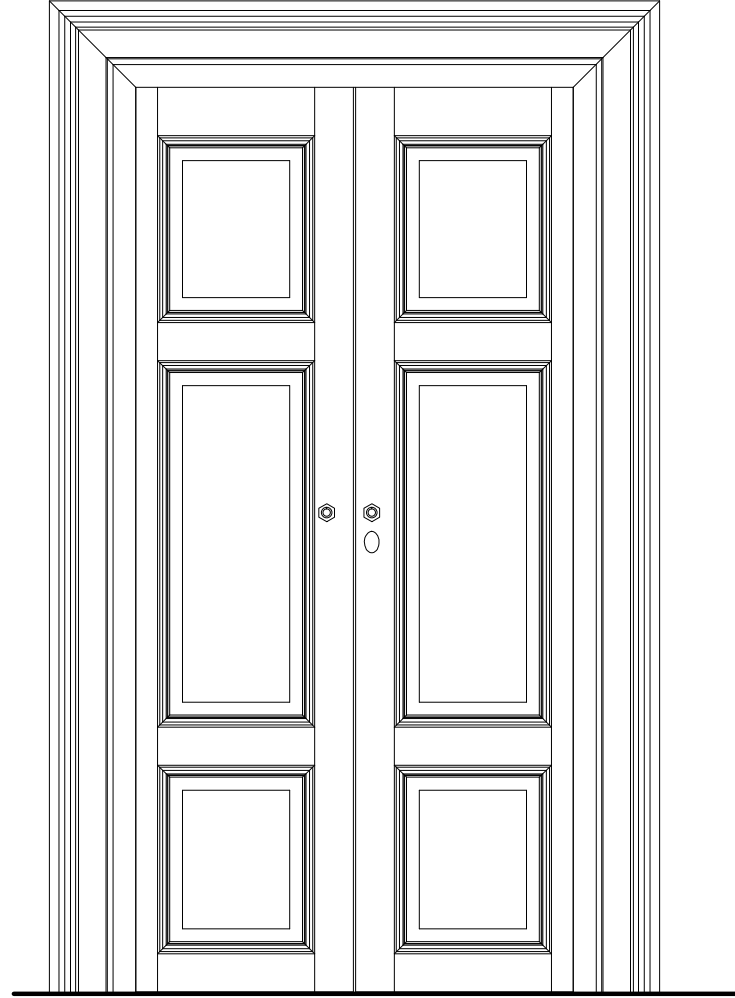
RESTORASYON PROJESİ
KİLİSE GİRİŞ KAPISI DETAYI-K2
ŞEKİL C.64

ÖLÇEK : 1/20

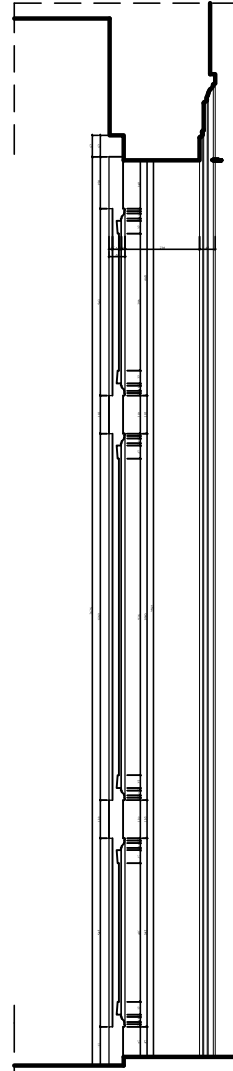
RESTORASYON PROJESİ
KİLİSE GİRİŞ KAPISI DETAYI-K3 MERDİVEN DETAYI-K3
ŞEKİL C.65
ÖLÇEK : 1/20

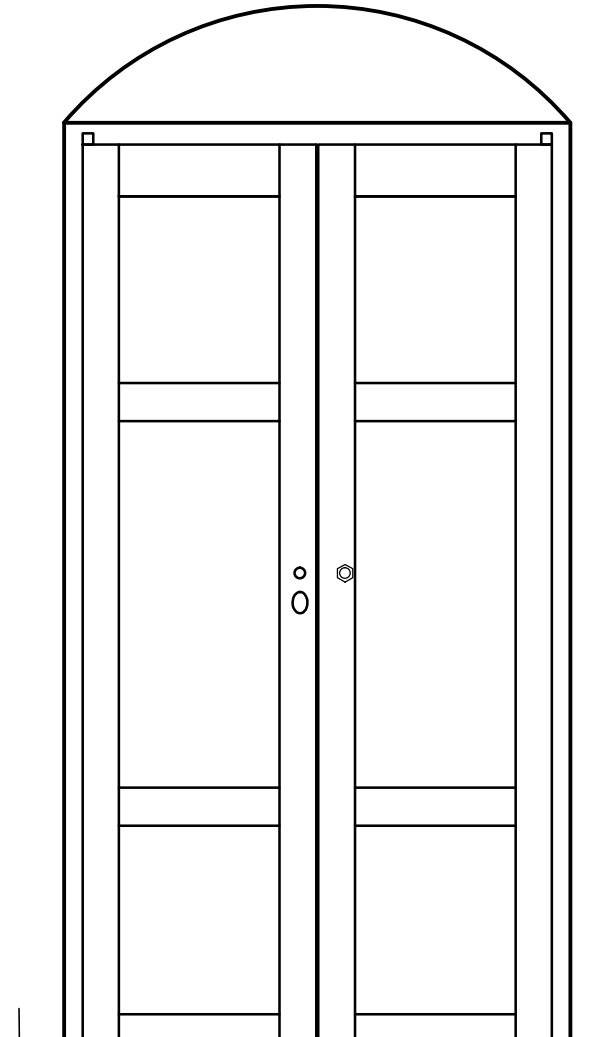
AĞŞAP KAPI DETAYI - K4
(ZK 06 - VAFTİZHANE)
DİŞ GÖRÜNÜŞ

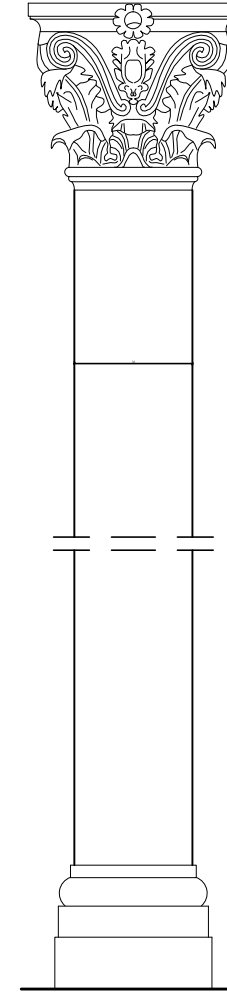
AĞŞAP KAPI DETAYI - K4
(ZK 06 - VAFTİZHANE)
PLAN ÖLÇEK : 1/10

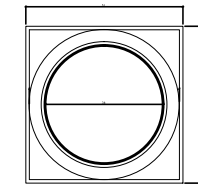
AĞŞAP KAPI DETAYI - K4
(ZK 06 - VAFTİZHANE)
KEŞİT ÖLÇEK : 1/10

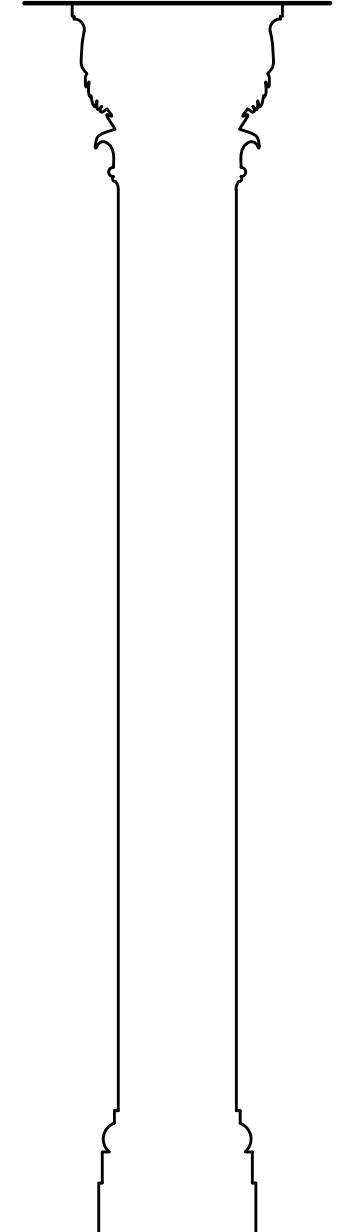
AĞŞAP KAPI DETAYI - K4
(ZK 06 - VAFTİZHANE)
İÇ GÖRÜNÜŞ ÖLÇEK : 1/10

KORİNT BAŞLIKLİ AĞŞAP SÜTUN DETAYI
(ZK 01 - ANA GİRİŞ)
GÖRÜNÜŞ

AĞŞAP SÜTUN DETAYI
(ZK 01 - ANA GİRİŞ)
PLAN

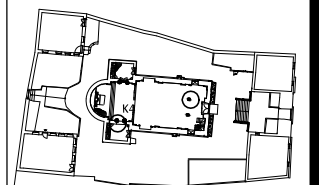
AĞŞAP SÜTUN DETAYI
(ZK 01 - ANA GİRİŞ)
KEŞİT

0 20 40 60 80 100 cm

RESTORASYON PROJESİ

AĞŞAP KAPI - K4 & AĞŞAP SÜTUN DETAYLARI

ŞEKİL C.66

ÖLÇEK : 1/20

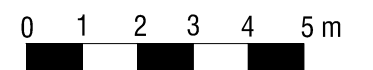

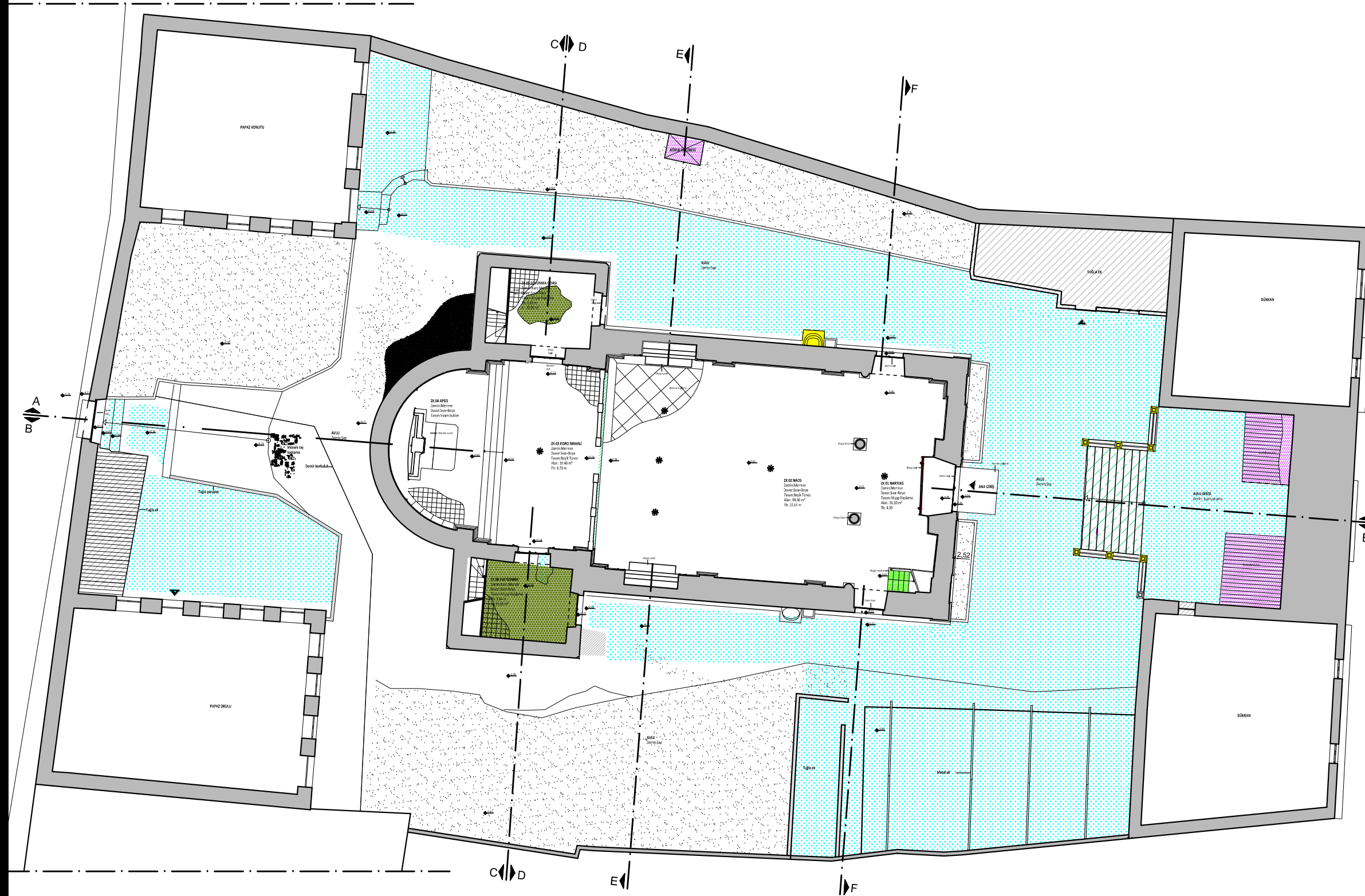
LEJAND

- Uygun yöntemle yüzey temizliği yapılacak.
- Çimento sıva raspanacak.
- Uygun sıva ile sıvanacak ve bıyanacaktır.
- Özgün detaya uygun olarak bütünlenecektir.
- Yüzey raspa yapılacak, yeniden sıvanacaktır.
- Rutubet sorunu giderilecektir.
- Ahşap elemanlar temizlenecek, hasarlı kısımlar değiştirilecektir.
- Malzeme yüzey sağlamlaştırılacaktır.
- Sehimli ahşap kaplamalar değiştirilecektir.
- Şap kaldırılacak, özgün döşeme malzemesi kaplanacaktır.
- Temizlenecek ve boyanacaktır.
- Bitkilenen yüzey mekanik yöntem ile temizlenecektir.
- Niteliksiz ekler kaldırılacak.
- Kapatılmış pencere açılacak, özgün doğrama uygulanacaktır.
- Dönem eki korunacaktır.
- Özgün Bölümler

VAZİYET PLANI

ŞEKİL C.67

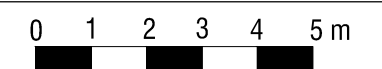

LEJAND

ZEMİN KAT PLANI

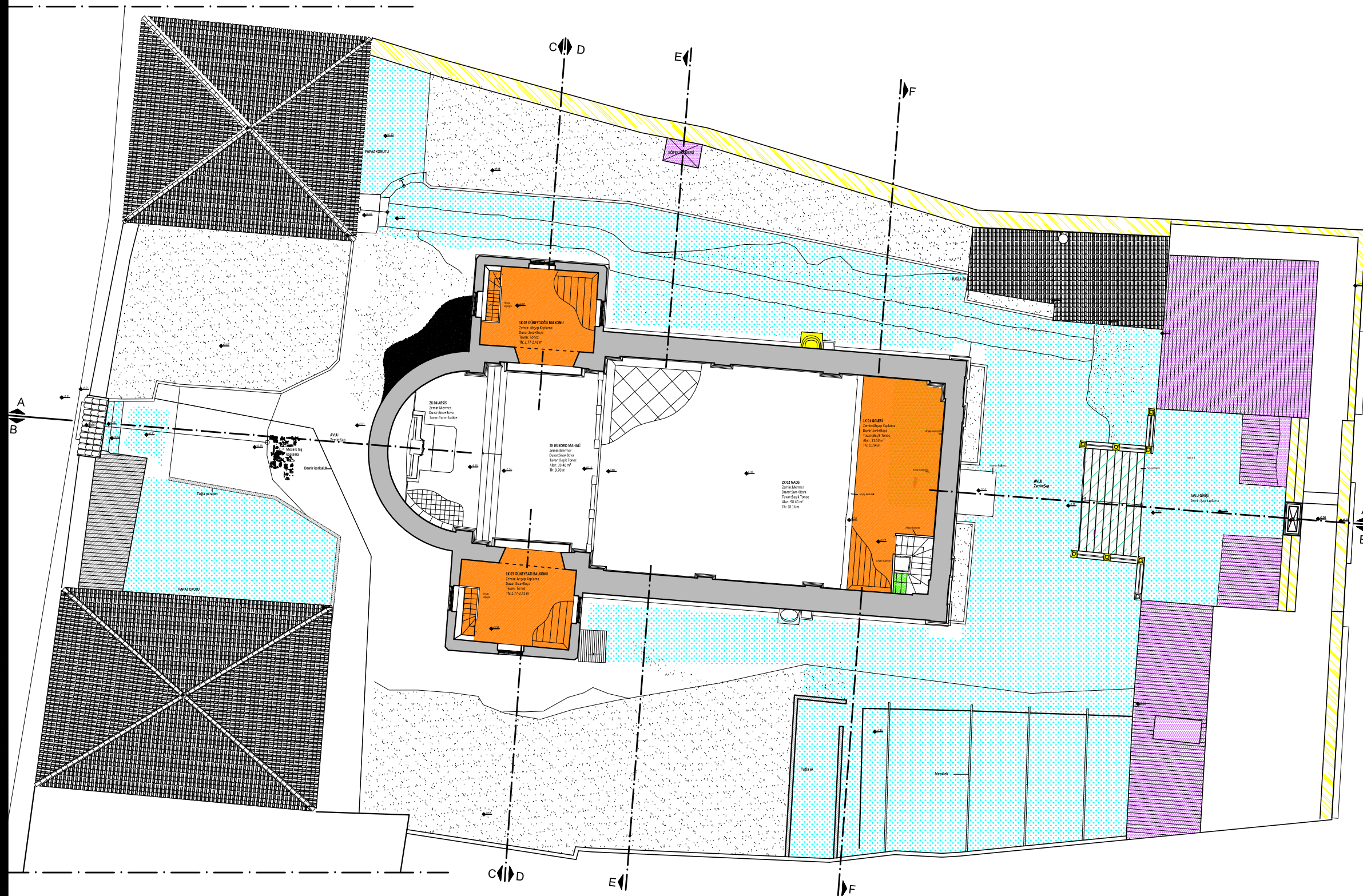
ŞEKİL C.68

MÜDAHALE ÖNERİSİ

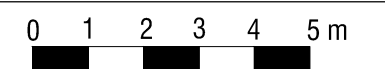

LEJAND

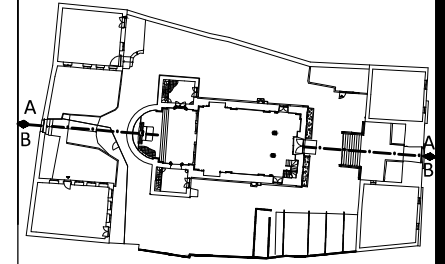

GALERİ KATI PLANI

ŞEKİL C.69

MÜDAHALE ÖNERİSİ

LEJAND

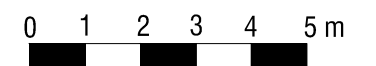
A-A KESİTİ

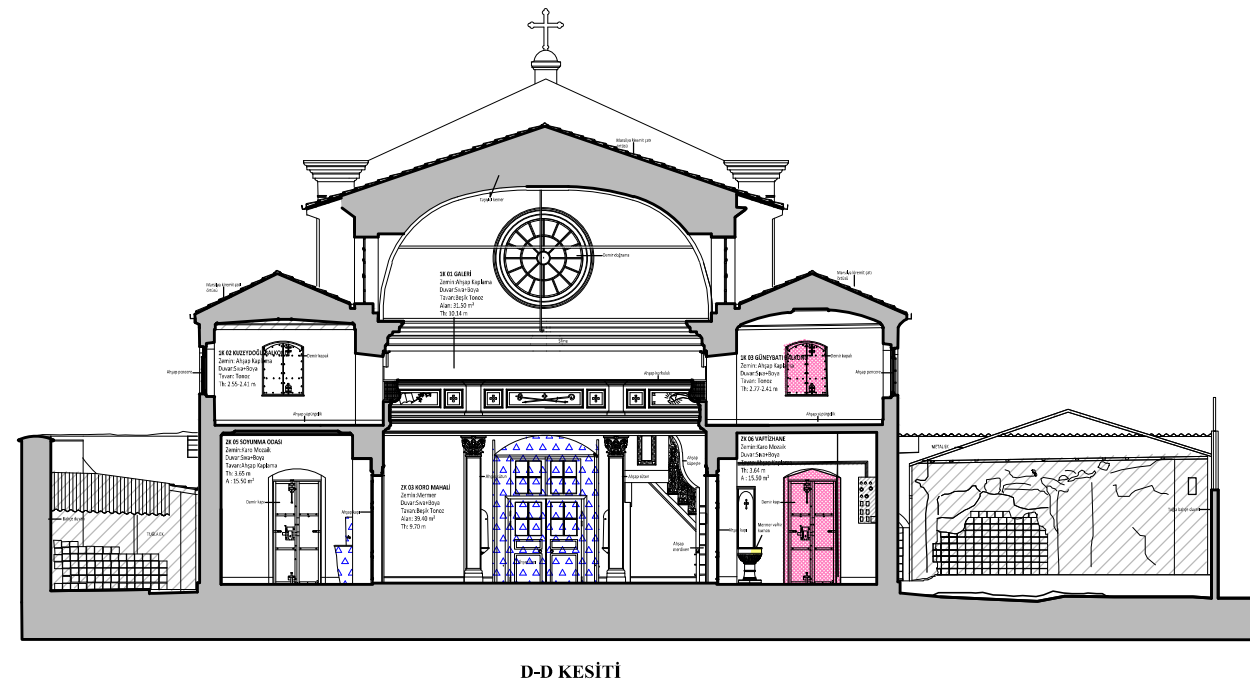
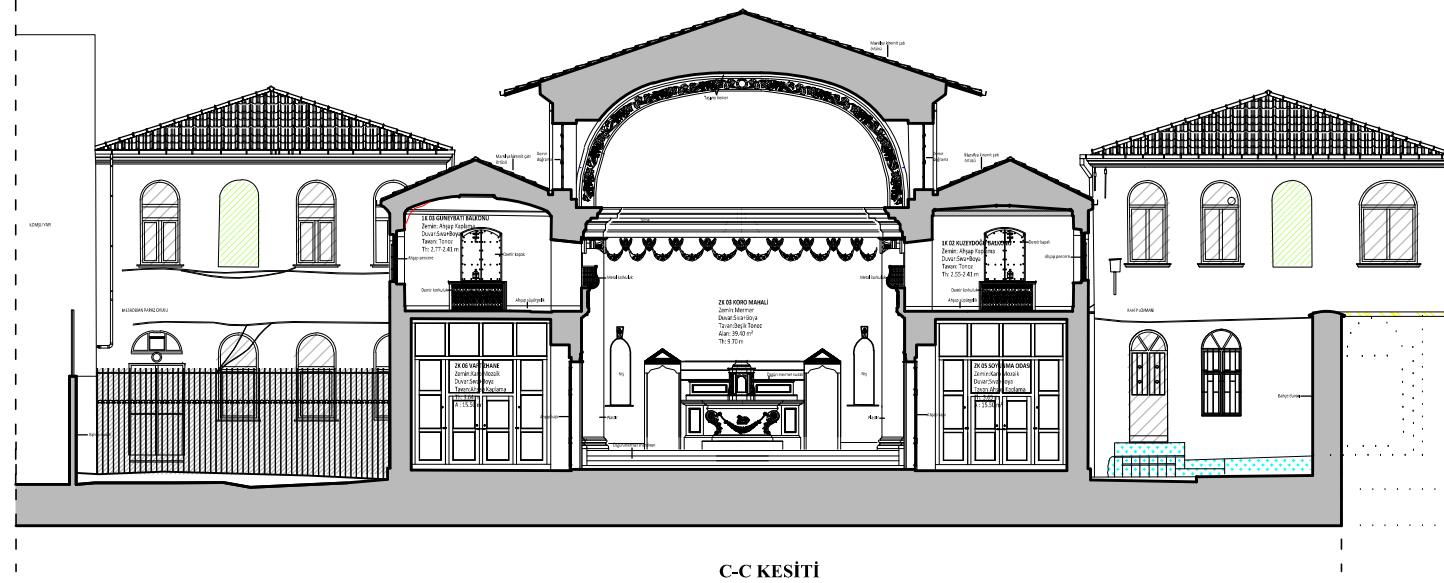

B-B KESİTİ

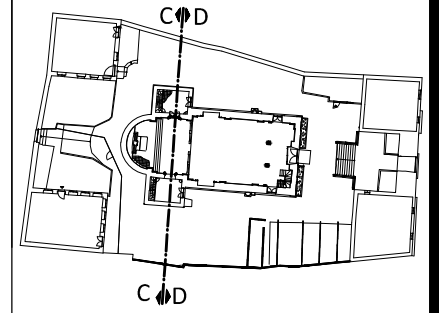
A-A & B-B KESİTLERİ

ŞEKİL C.70

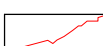

MÜDAHALE ÖNERİSİ

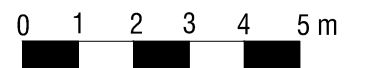

LEJAND

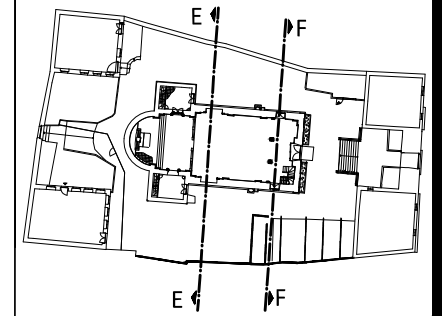
- Uygun yöntemle yüzey temizliği yapılacak.
- Çimento sıva raspalanacak.
- Uygun sıva ile sıvanacak ve bıyanacaktır.
- Özgün detaya uygun olarak bütünlenecektir.
- Yüzey raspa yapılacak, yeniden sıvanacaktır.
- Rutubet sorunu giderilecektir.
- Ahşap elemanlar temizlenecek, hasarlı kısımlar değiştirilecektir.
- Malzeme yüzey sağlamlaştırılacaktır.
- Şahimli ahşap kaplamalar değiştirilecektir.
- Şap kaldırılacak, özgün döşeme malzemesi kaplanacaktır.
- Temizlenecek ve boyanacaktır.
- Bitkilenen yüzey mekanik yöntemle temizlenecektir.
- Nitelsiz ekler kaldırılacak.
- Kapatılmış pencere açılacak, özgün doğrama uygulanacaktır.
- Dönem eki korunacaktır.
- Özgün Bölümler

C-C & D-D KESİTLERİ

ŞEKİL C.71

MÜDAHALE ÖNERİSİ

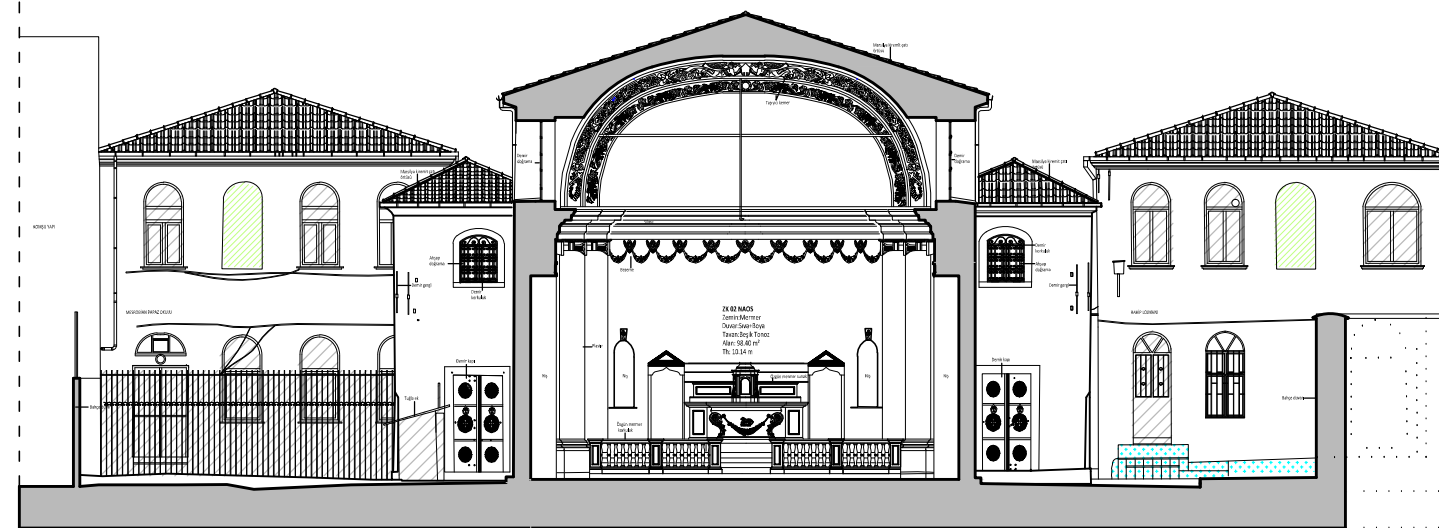

LEJAND

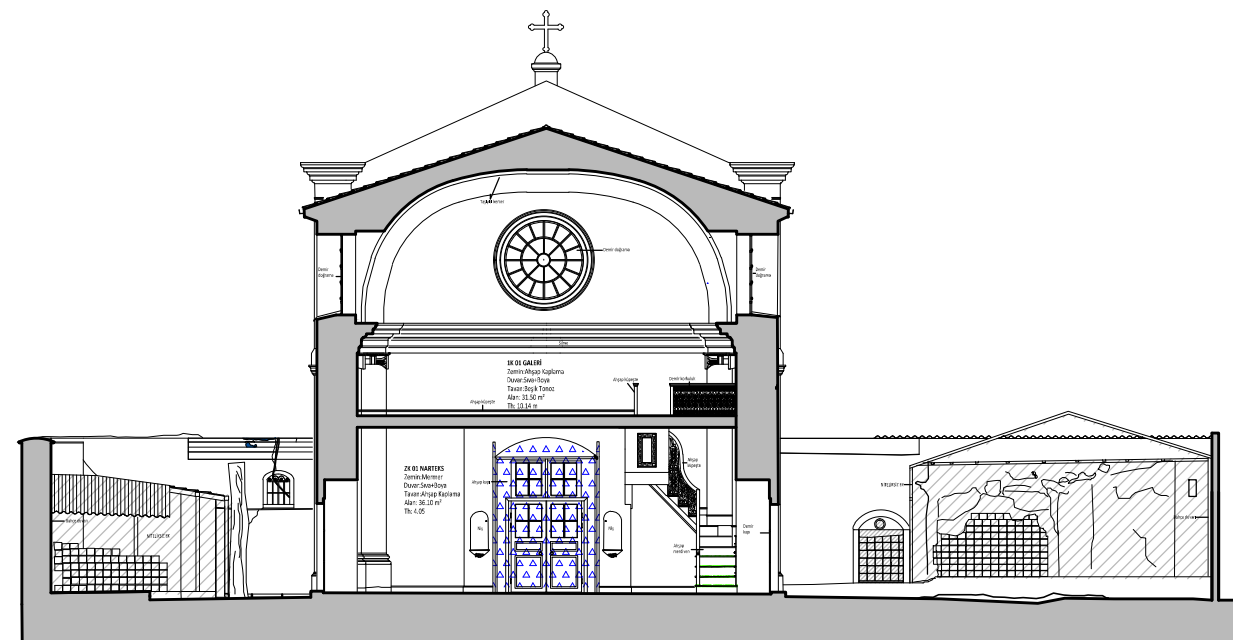
E-E & F-F KESİTLERİ

ŞEKİL C.72

0 1 2 3 4 5 m

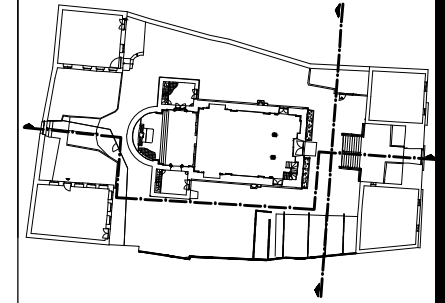

E-E KESİTİ

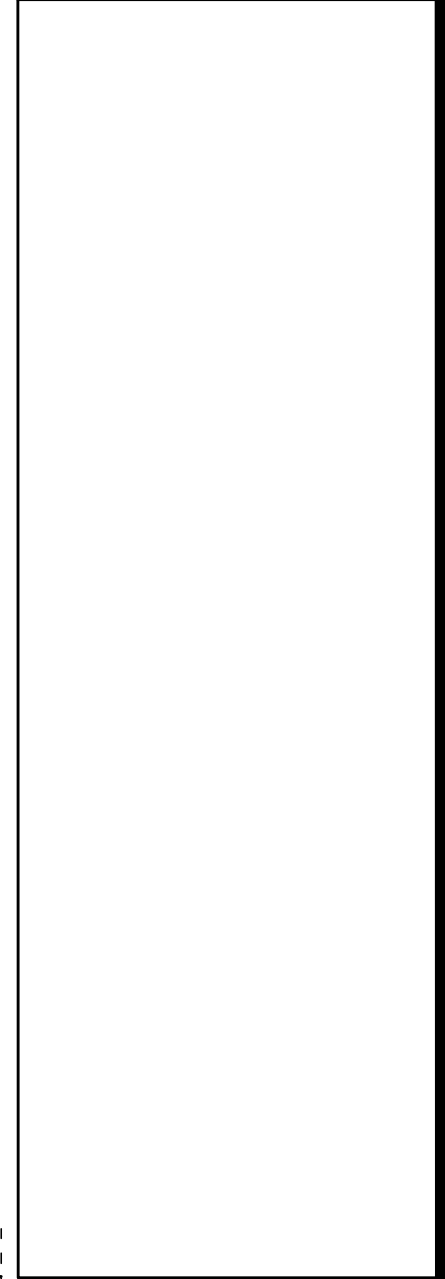

F-F KESİTİ

MÜDAHALE ÖNERİSİ

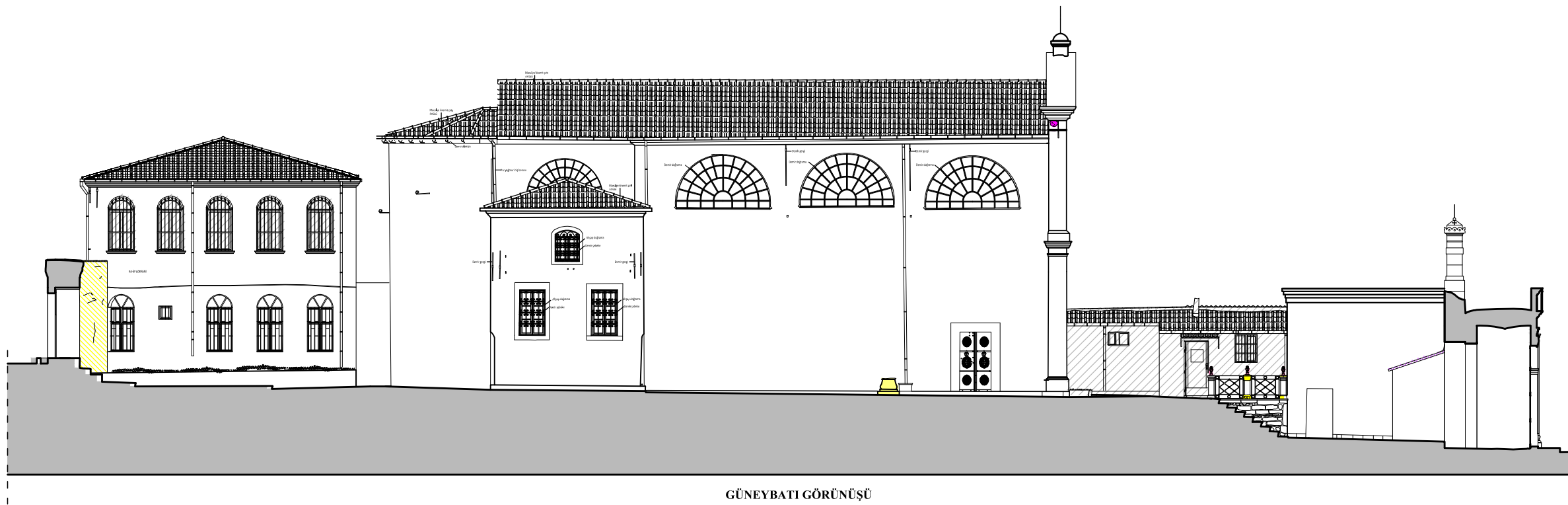
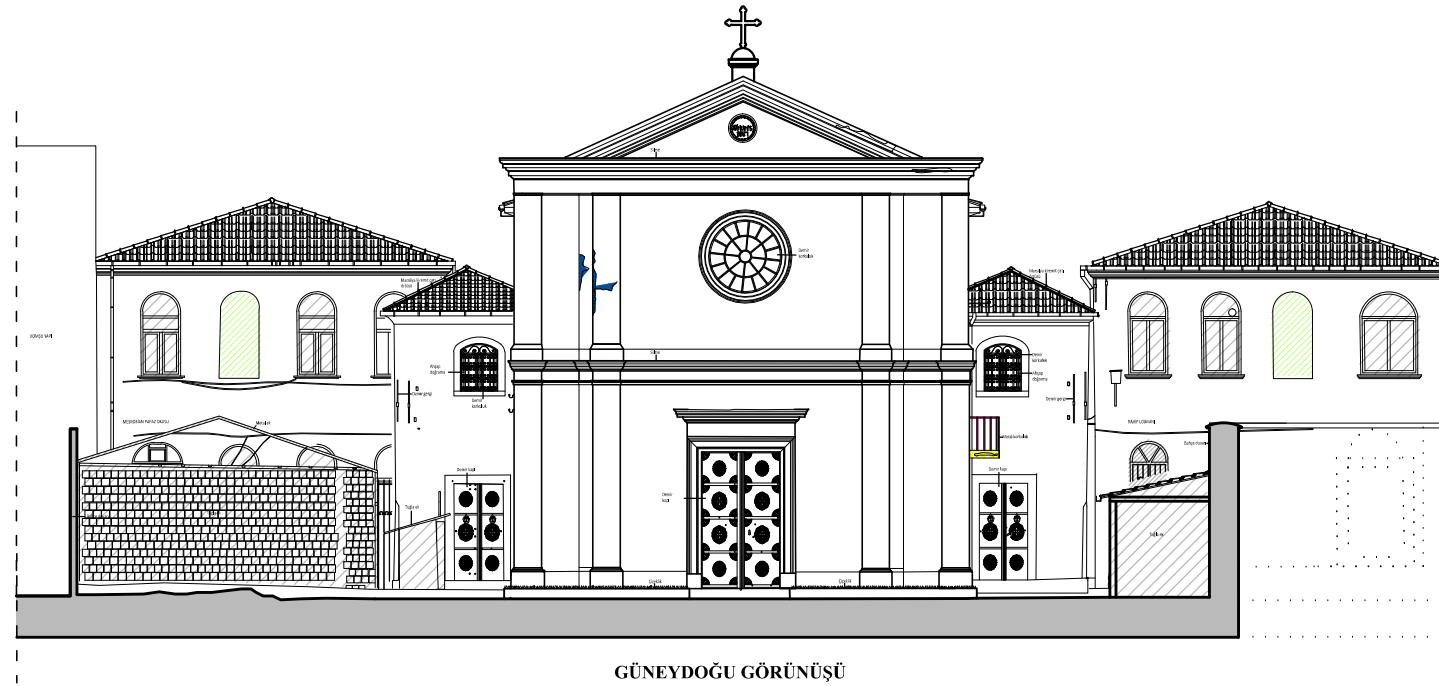
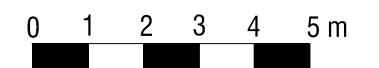

LEJAND

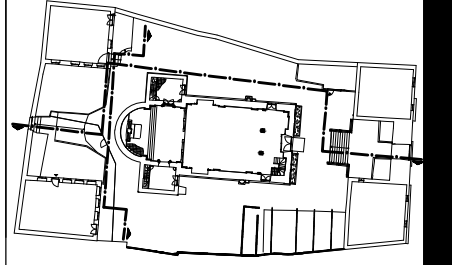

GÜNEYDOĞU & GÜNEYBATI CEPHELERİ

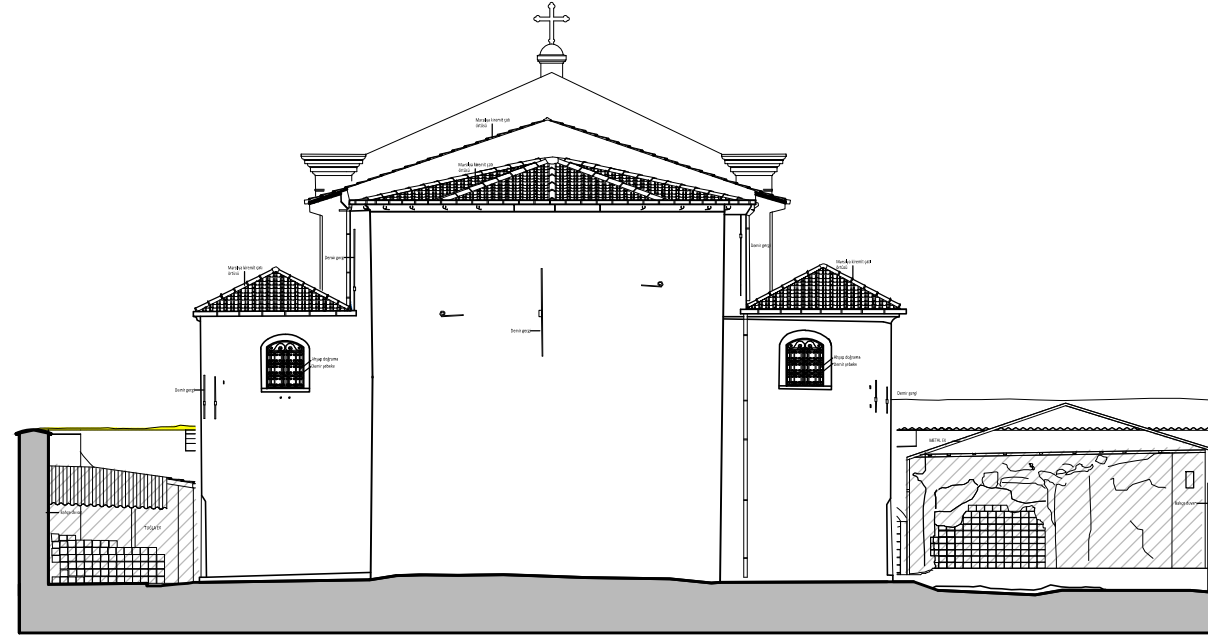
ŞEKİL C.73

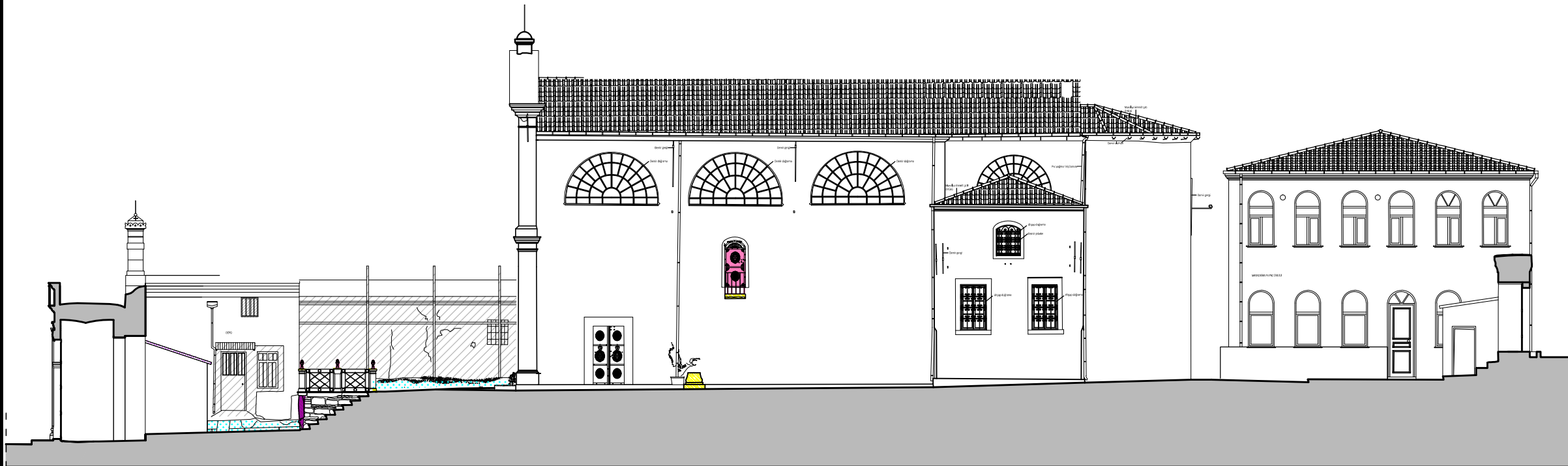
MÜDAHALE ÖNERİSİ

LEJAND

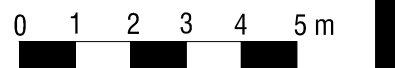
KUZEYBATI GÖRÜNÜŞÜ

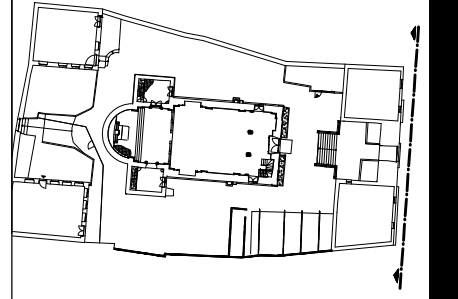
KUZEYDOĞU GÖRÜNÜŞÜ

GÜNEYDOĞU & GÜNEYBATI CEPHELERİ

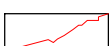
ŞEKİL C.74

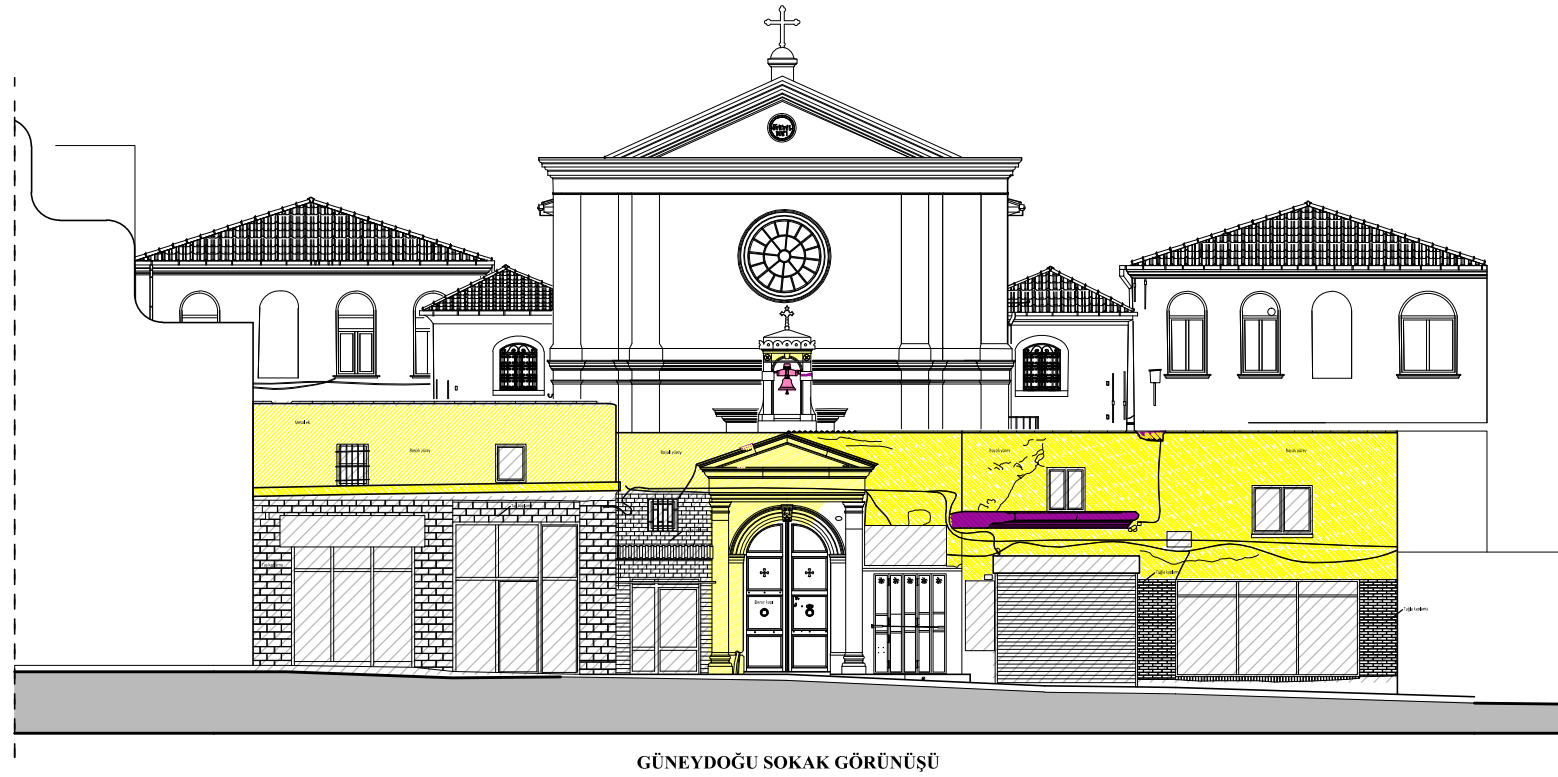

MÜDAHALE ÖNERİSİ

LEJAND

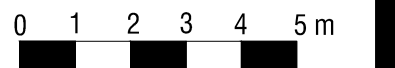
- Uygun yöntemle yüzey temizliği yapılacak.
- Çimento sıva raspalanacak.
- Uygun sıva ile sıvanacak ve bıyanacaktır.
- Özgün detaya uygun olarak bütünlenecektir.
- Yüzey raspa yapılacak, yeniden sıvanacaktır.
- Rutubet sorunu giderilecektir.
- Ahşap elemanlar temizlenecek, hasarlı kısımlar değiştirilecektir.
- Malzeme yüzey sağlamlaştırılacaktır.
- Sehimli ahşap kaplamalar değiştirilecektir.
- Şap kaldırılacak, özgün döşeme malzemesi kaplanacaktır.
- Temizlenecek ve boyanacaktır.
- Bitkilenen yüzey mekanik yöntem ile temizlenecektir.
- Niteliksiz ekler kaldırılacak.
- Kapatılmış pencere açılacak, özgün doğrama uygulanacaktır.
- Dönem eki korunacaktır.
- Özgün Bölümler

GÜNEYDOĞU SOKAK GÖRÜNÜŞÜ

GÜNEYDOĞU CADDE CEPHESİ

ŞEKİL C.75

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Büşra Barutçu

Doğum yeri ve tarihi: İstanbul , 1984

E-Posta: barutcubusra@gmail.com, busra@bukamimarlik.com

Lisans: Yıldız Teknik Üniversitesi (2003-2008)

Mesleki Deneyim: Mvg Mimarlık (2010-2011)

Buka Mimarlık (2011-)